

REPUBLIKA HRVATSKA
KARLOVAČKA ŽUPANIJA
GRAD KARLOVAC

**STUDIJA GRADITELJSKIH OBILJEŽJA S
KONZERVATORSKOM DOKUMENTACIJOM
za potrebe izrade
URBANISTIČKOG PLANA UREĐENJA (UPU)
„ZVIJEZDE“ U KARLOVCU**

KNJIGA 2

ZAGREB, 2014. - 2017.

APE

za arhitekturu, planiranje i ostale poslovne djelatnosti, ZAGREB

NARUČITELJ:

URBANISTIČKI ZAVOD GRADA ZAGREBA d.o.o.

ELABORAT:

**STUDIJA GRADITELJSKIH OBILJEŽJA S
KONZERVATORSKOM DOKUMENTACIJOM**

za potrebe izrade

**URBANISTIČKOG PLANA UREĐENJA
(UPU) „ZVIJEZDE“ U KARLOVCU**

KNJIGA 2

AUTORI ELABORATA:

Ana Matanić, dipl.ing.arh.

Ljerka Metež, prof.povj.umj.

SURADNIK ZA ARHEOLOGIJU: **Amelio Vekić, dipl. arheolog**

KONZULTANTI:

Marinka Mužar, prof. povj. umj. i povijesti

Davor Trupković, dipl. ing. arh.

APE d.o.o.

**za arhitekturu, planiranje i ostale poslovne djelatnosti
10000 ZAGREB, Ozaljska 61**

ODGOVORNA OSOBA:

Sandra Jakopec, dipl.ing.arh.

SADRŽAJ:

KNJIGA 1: OPĆI DIO

---

1. POLAZIŠTA ZAŠTITE KULTURNIH DOBARA

- 1.1.1. Uvodne napomene
- 1.1.2. Metodologija
- 1.2. Izvori i polazišta
- 1.2.1. Stanje zaštite kulturnih dobara na području obuhvata UPU-A "Zvijezda"
- 1.2.2. Osvrt i obveze iz važeće prostorno planske dokumentacije
- 1.3. Povijesni razvoj grada Karlovca

2. ANALIZA I VALORIZACIJA URBANO ARHITEKTONSKIH STRUKTURA

- 2.1.1. Analiza izgradnje obrambenog pojasa
- 2.1.2. Analiza urbane matrice
- 2.2. Analiza i valorizacija povijesne izgradnje
- 2.3. Analiza potencijalnih arheoloških lokaliteta
- 2.4. Analiza i valorizacija urbane opreme
- 2.5. Analiza i valorizacija urbanih zelenih površina
- 2.6. Ocjena stanja očuvanosti povijesnih struktura

3. MJERE ZAŠTITE KULTURNIH DOBARA

- 3.1. Mjere zaštite prostornih obilježja
- 3.2. Mjere zaštite građevina i skloпова
- 3.3. Mjere zaštite arheoloških lokaliteta
- 3.4. Mjere zaštite urbane opreme
- 3.5. Mjere i uvjeti zaštite dijelova urbanih zelenih površina

KNJIGA 2: PRILOZI

---

4. KATALOG

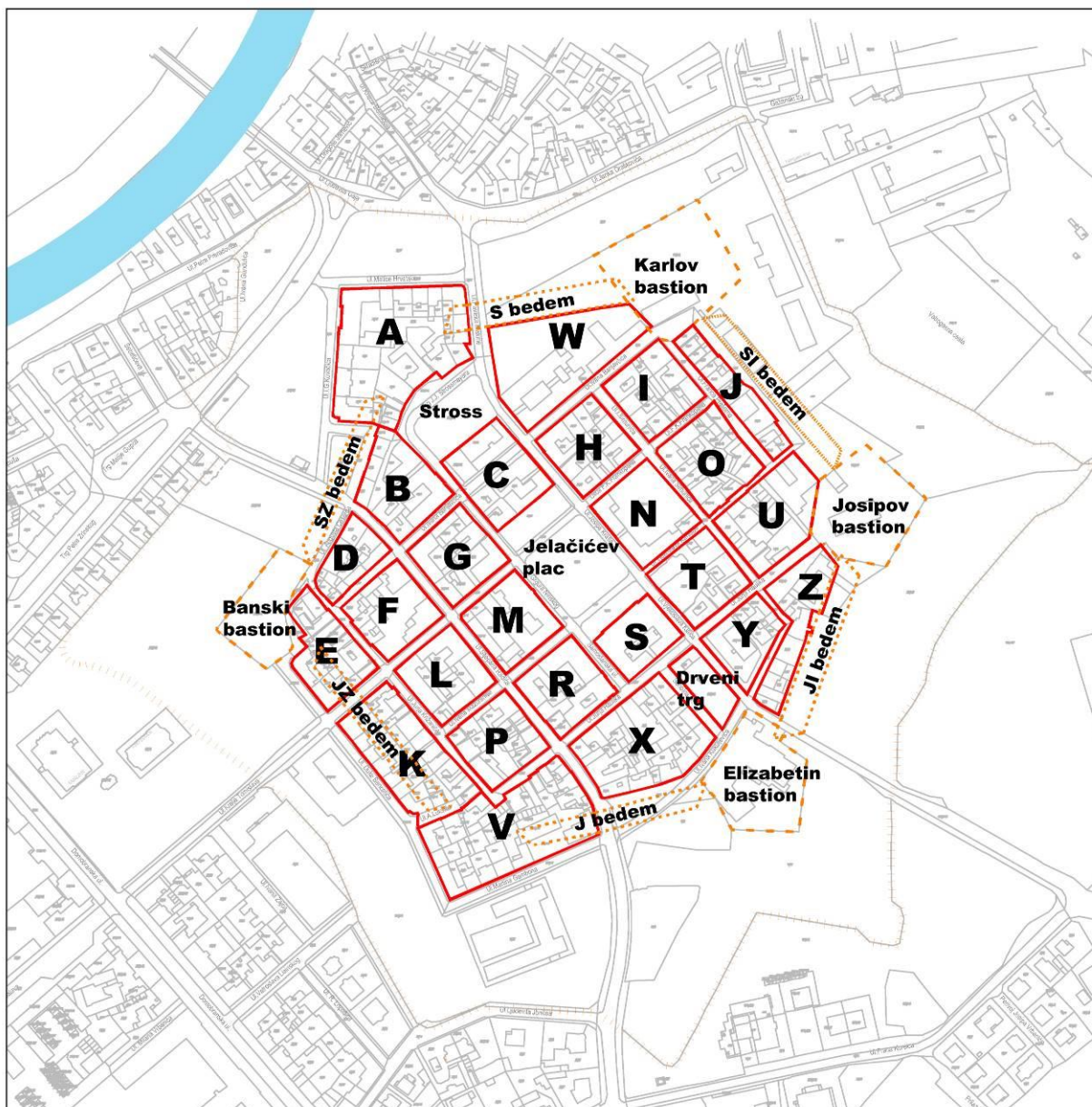
- 4.1. Shema kataloških jedinica
- 4.2. Ostatci utvrde
valorizacija vrjednjenih građevina (rekapitulacija)

5. KARTOGRAFSKI PREGLED

- 1. Datacija građevina
- 2. Valorizacija građevina
- 3. Mjere zaštite
- 4.1. Prijedlog rješenja tvrđavskog sklopa – varijanta 1
- 4.2. Prijedlog rješenja tvrđavskog sklopa – varijanta 2

4. KATALOG

4.1. SHEMA KATALOŠKIH JEDINICA

Blok A nalazi se na sjeverozapadnom rubnom dijelu bivše fortifikacije i obuhvaća nekadašnji Kranjski bastion.

Blok je omeđen Strossmayerovim trgom, Ulicom Matice hrvatske, Ulicom Pavleka Miškine i Ulicom Augusta Cesarca. U bloku se nalazi 19 parcela i 16 glavnih građevina jer je jedna građevina, Strossmayerov trg 3, srušena, a jedna parcela je neizgrađena.

Glavne građevine u bloku su: Strossmayerov trg 1, 2, 3 (srušena), 4, 5 i 6; Miškinina 1, 2, 3 i 4; Matice hrvatske 1 2, 3 i 4; Kovačićeva 1, 2, 3 i 4.

U unutrašnjosti bloka nalazi se jedna građevina i parcela, **Strossmayerov trg 1/A na parceli br. 1094**. Na istoj je parceli sagrađen visoki čelični **poštanski toranj**.

Neizgrađena parcela br. 1104/2 iza začelja kuća na Strossmayerovom trgu 5 i 6, sačuvani je dio nekadašnjeg tvrđavnog bedemskog puta, danas s ulazom iz Cesarčeve ulice.

Dvorišne građevine nalaze se u dvorištima u unutrašnjosti bloka iza kuća u Miškininoj 3, Strossmayerov trg 1/A, Matice hrvatske 1 i 2 te iza pošte u Kovačićevoj 4.

Ugaone građevine orijentirane pročeljima na dvije ulice su: Miškinina 1/Strossmayerov trg, Miškinina 4/Matice hrvatske, Kovačićeva 4/Matice hrvatske i Kovačićeva 1/Cesarčeva.

Prolaz na južnoj strani bloka, između kuća na Strossmayerovom trgu 6 i Cesarčevoj 6, izveden je na parceli br. 1085/2 koja nije uključena u blok. Na tom je mjestu u 18. i 19. stoljeću stajala drvena jednokatnica, povezana u niz s kućama na Strossmayerovom trgu i u današnjoj Cesarčevoj ulici koja je prolazila uz bedem tvrđave.

Sve glavne zgrade izgrađene su uz ulični rub (osim dvorišnog objekta u Strossmayerovoj 1/A) i orijentirane su glavnim pročeljem prema ulici. Glavni ulazi u sve ulične građevine su s ulične strane.

Namjena građevina na Strossmayerovom trgu 1, 2, 4, 5 i 6, u Miškininoj 1, 2, 3 i 4 je stambeno poslovna, u Kovačićevoj 1/Cesarčeva je poslovna (banka), u Kovačićevoj 4/Matice hrvatske također poslovna (pošta), a Kovačićeva 2 i 3 te Matice hrvatske 1, 2, 3 i 4 su stambene zgrade.

Katnost: u bloku se nalazi pet katnica s potkrovljem (Strossmayerov trg 1, 2, 4, 5 i 6), osam dvokatnica (Kovačićeva 2 i 3, Matice hrvatske 1, 2, 3 i 4 te Miškinina 2 i 3), jedna dvokatnica s potkrovljem (Miškinina 1) i tri trokatnice (Kovačićeva 1 i 4 te Miškinina 4).

Građevinsko stanje građevina u bloku je dobro.

Valorizacija građevina: izrazita vrijednost je kuća na Strossmayerovom trgu 1, arhitektonsko ambijentalna vrijednost su Miškinina 1, Strossmayerov trg 2, 4 i 5, a ambijentalna vrijednost su Strossmayerov trg 6 te Kovačićeva 2 i 3.

Devet građevina ima nižu ambijentalnu vrijednost i izlaze izvan povijesne trase bedema i bastiona tvrđave: Miškinina 2, 3 i 4, Matice hrvatske 1, 2, 3 i 4 te Kovačićeva 1 i 4.

Glavna građevina na Strossmayerovom trgu 3 je prije rušenja bila valorizirana kao izrazita vrijednost.

Dvorišna građevina Strossmayerov trg 1/A valorizirana je kao ambijentalna, a građevina iza pošte u Kovačićevoj 4 kao neuklopljena u povijesnu matricu „Zvijezde“. Ostale dvorišne građevine su bez vrijednosti.

„Poštanski toranj“ je konflikt u prostoru.

Sjeveroistočni ugao s uličnim potezima

Jugoistočni ugao s uličnim potezima

Pozicija bedemskog puta

Unutrašnjost bloka

Strossmayerov trg, južna strana bloka

Južni ugao s uličnim potezima

Sjeveroistočni ugao sa uličnim potezima

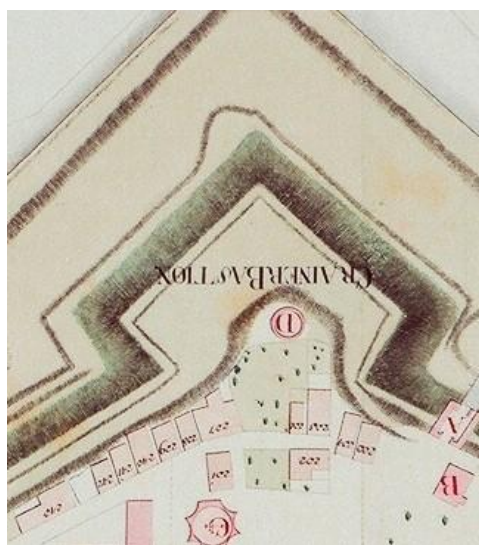
Tlocrti prizemlja Strossmayerov trg-Miškinina

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

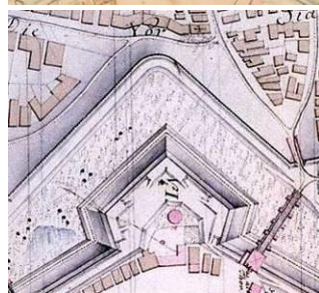
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1862.

BLOK A - BASTION I – KRANJSKI BASTION (Zrinski bastion)

Prvi, Kranjski bastion nekadašnje tvrđave Karlovac u potpunosti je pokriven izgradnjom peterostranog bloka A koji se osim na peterostranu tlocrtnu površinu bastiona djelomično proširio i na prostor izvan njega pa je blok prostorno i tlocrtno veći od povijesnog bastiona.

Kroz 16. i 17. stoljeće prvi bastion zvao se Zrinski bastion i bio je planiran i izveden jednako kao i ostalih pet bastiona. U to je vrijeme bilo strogo zabranjeno graditi na prostoru bastiona i bedema te u njihovoj neposrednoj okolini i taj je prostor bio potpuno slobodan za brzo i neometano djelovanje vojske.

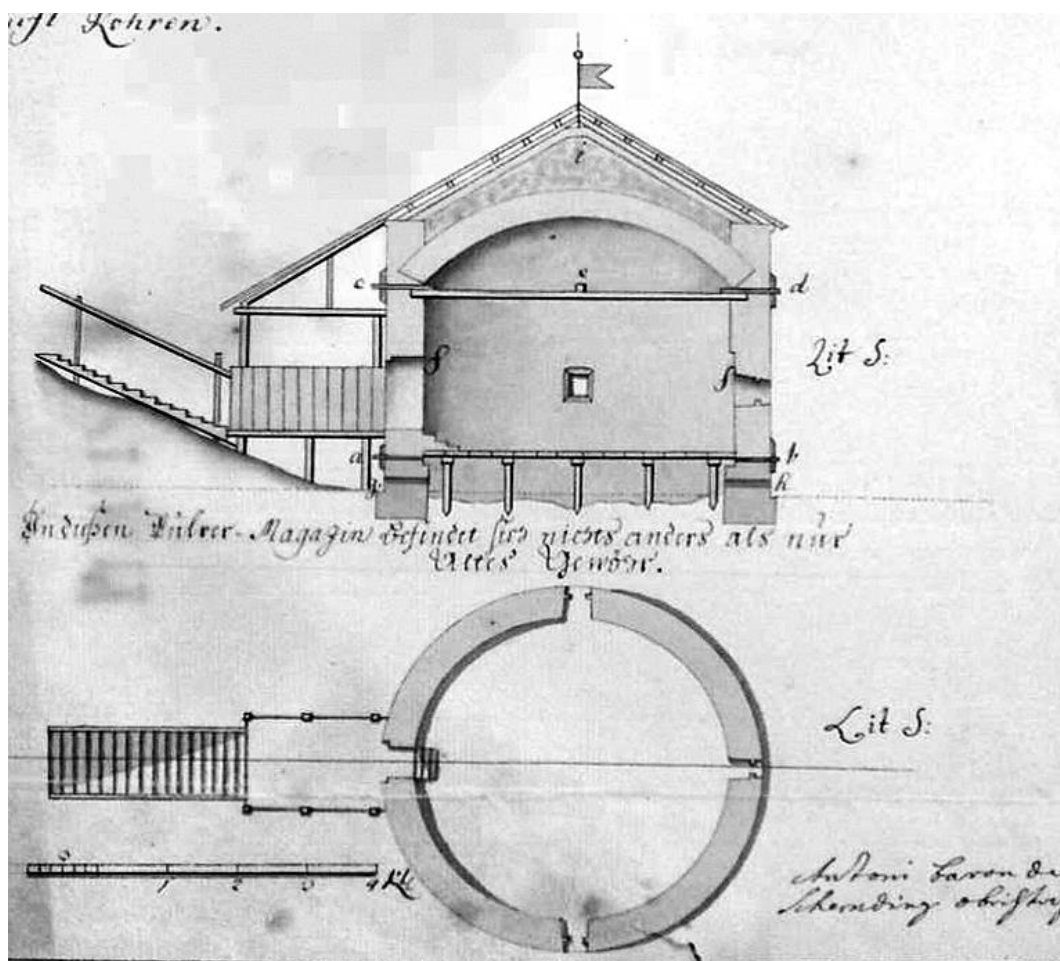
Blokovska izgradnja počela se oblikovati vjerojatno krajem 17. ili početkom 18. stoljeća i to na jugoistočnoj strani, oko grla bastiona, neplanskim, nepravilnim, zaobljenim potezom kuća uz sjeverozapadni rub današnjeg Strossmayerovog trga. Na planovima tvrđave 17. stoljeća nije ucrtavana neplanska izgradnja uz unutarnje rubove tvrđavskog sklopa premda već inženjer Pieroni u svom izvještaju o stanju tvrđave iz 1639. godine navodi da su stanovnici tvrđave počeli graditi kuće i uređivati vrtove uz bedemski put i bastione što nije bilo dozvoljeno.

Kuće uz rub današnjeg Strossmayerovog trga kroz čitavu su povijest tvrđave bile funkcionalno i prostorno povezane s prostorom trga koji se postepeno oblikovao na praznom manevarskom prostoru ispred ulaza kroz Stara gradska vrata. Taj su prostor u 16. i 17. stoljeću okruživale najvažnije vojne građevine, palača general komande, stan generala, magazin za živež i stražarnica uz gradska vrata. Tu se odvijala najživlja aktivnost u tvrđavi vezano za promet preko kupskog mosta i ceste koja je vodila do Graza i Beča.

Na planu grada iz 1639. godine G. Pieronia, prikazani su regulirani blokovi ispred prvog bastiona i Starih vrata. Renesansni kvadratni blok koji je pokrivao današnju plohu Strossmayerovog trga tada je bio podijeljen na dva pravokutna bloka između kojih je prolazila cesta, a na blokovima su već bili izgrađeni objekti. Urtan je i nepravilni trokutasti blok uz sjeverozapadni rub bedema sa kurijom Zrinskih, pravokutnog tlocrta. Ista situacija ucrтана je na planu tvrđave koju je oko 1660. godine izradio vojni inženjer Martin Stier.

U drugoj polovini 17. stoljeća, tadašnji general tvrđave Herberstein, započeo je 1671. godine obnovu tvrđave. U sklopu obnove na užem pravokutnom bloku ispred bastiona, ispred stare kurije Zrinski, sagrađena je rotunda, malteška kapela sv. Josipa koja je djelomično zatvorila rub renesansne inzule trga i izdvojila ga od nepravilnog ruba bastiona. Situacija je prikazana na planu iz 1713. godine.

Detaljna slika izgradnje tog prostora u prvoj polovini 18. stoljeća, prikazana je na planu grada iz 1752. godine. Do tada je već bio izgrađen gusti niz kuća uz sjeverozapadni rub današnjeg Strossmayerovog trga, na uskim izduženim parcelama zabatima okrenutim prema trgu. Kuće su formirale nepravilni polukružni niz ispred pete, unutrašnje, stranice bastiona. Niz je bio prekinut i neizgrađen u središnjem dijelu jer je morao ostati otvoren za prilaz na bastion u čijem je središtu bio sagrađen poluukopani, kružni magazin za barut.

Nacrt barutane iz 18. st. na Krnjskom bastionu, snimljeno početkom 19. st.

U sjeveroistočnom dijelu niza, prema Starim vratima, bile su tada četiri uske drvene kuće na parcelama koje danas približno zauzimaju kuće na Strossmayerovom trgu 1 i 2 te u P. Miškine 1. U jugozapadnom dijelu niza bile su još četiri drvene kuće, tri uske i jedna koja je zauzimala dvije širine parcele, nekadašnja kuća na Strossmayerovom trgu 3. Ta je kuća temeljito obnovljena 1766. godine kada su dvije starije, uže, drvene kuće spojene u jednu. Niz se nastavljao dalje uz bedem na pravcu Tijesne ulice. Od objekata iz tog vremena sačuvane su u svom osnovnom obliku i strukturi kuće na Strossmayerovom trgu br. 4 i 5, a široka drvena kuća na broju 3 srušena je nakon Domovinskog rata.

Kuće uz bastion tada su još uvijek bile prostorno odvojene od plohe današnjeg Strossmayerovog trga, jer je uz njegov sjeverozapadni rub bila formirana još jedna manja inzula s dvije kuće i jednim većim vrtom koje su zatvarale pogled prema trgu. Ista situacija prikazana je i na katastarskom planu iz 1770. godine s popisom vlasnika kuća iz kojeg je vidljivo da su pripadale vojnim časnicima i obrtnicima, a kuća na broju 3 bila je gostionica i svratište s velikim vrtom na bastionu.

1770. godine u nizu je bilo osam kuća, a njihovi vlasnici u smjeru od današnje Miškinine 1 do prolaza uz Strossmayerov trg 6 bili su: k.br. 233, Sinzilin, kuća pokraj gradskih vrata; k.br. 234, Josip Banić, regimentski ađutant; k.br. 235, Stjepan Kovačić, viši oficir; k.br. 236, udovica Kovačić; k.br. 237, Grga Novak, gostioničar; k.br. 238, Mate Tuškan, postolar; k.br. 239, Mika Mišković, postolar; k.br. 240, Franjo Čahan, staklar (danas prazna parcela i prolaz prema Cesarčevoj ulici).

U 70-tih godinama 18. stoljeća počela je planirana obnova tvrđave koju je vodio tvrđavski inženjer Krey, a trajala je sve do kraja stoljeća. Obnova je, osim baroknog oblikovanja pojedinih građevina u tvrđavi, unesla i elemente baroknog oblikovanje u prostorne odnose trgova i ulica, a obuhvatila je i prostor današnjeg Strossmayerovog trga s jugoistočnom stranicom nekadašnjeg Kranjskog bastiona. Manji pravokutni blok s dvije kuće uz sjeverozapadni dio trga tada je srušen. Time je trg proširen te je dobio nepravilan djelomično zaobljen oblik, a prostorni akcent trga usmjeren je na kapelu sv. Josipa pomaknutu iz središta trga.

Kuće u zaobljenom nizu uz rub bastiona tada su postale otvorene prema trgu odnosno, postale su njegov sastavni dio. U skladu s novim značenjem tada je započela njihova obnova i rušenje dotrajalih objekata te gradnja zidanih kuća koje zauzimaju po dvije starije uže parcele. Među prvim kućama sagrađena je jednokatnica na Strossmayerovom trgu 2, na neizgrađenom prostoru ulaza na bastion, a obuhvatila je i parcelu jedne starije uže kuće, na sjeveroistočnoj strani. Dovršena je do 1783. godine kada je ucrtana u plan tvrđave. Tada je imala dva krila, duže glavno uz ulični rub parcele i kraće dvorišno krilo.

Do kraja 18. stoljeća i preostale tri uske drvene kuće, u smjeru prema Starim vratima, bile su srušene i na njihovom mjestu sagrađene su dvije zidane jednokatnice od kojih je svaka zauzela širinu dviju uskih parcela, današnja kuća u Miškininoj 1 i na Strossmayerovom trgu 1. Te su kuće položene uz prelomljenu regulacionu liniju koja je u tom dijelu izvučena prema trgu. Ostale starije drvene kuće u tom su vremenu samo popravljane, a u središtu bastiona i dalje se nalazio kružni zidani magazin za barut. Takva je situacija prikazana na planu grada iz 1815. godine.

Do sredine 19. stoljeća kuća u Miškininoj 1 proširena je na začelju do linije bedema kada je dobila trapezoidni tlocrt, dograđeno joj je unutrašnje stubište i dograđen drugi kat te oblikovana ulična pročelja s dekorativnim detaljima u duhu bidermajera. Velike stambeno poslovne kuće na Strossmayerovom trgu 1 i 2 dobile su po dva dvorišna krila i tlocrte u obliku slova U te se proširile na vrtne površine na bastionu. Na broju 2 je 1840. godine bila karlovačka pošta i u dvorištu su bile kolnice i staje za konje. Ostale starije kuće nisu se mijenjale i ta je situacija detaljno prikazana na katastarskom planu Karlovca iz 1862. godine.

Na planu iz 1862. godine naznačeni brojevi su se odnosili na broj parcele, a započeli su kod ulaza kroz Stara gradska vrata:

Parcela br. 1: današnja Miškinina 1, kuća na dva kata, vlasnica Ressman Ljubica, udova, površina 103 klafta.

Parcela br. 2: današnja Strossmayerov trg 1, kuća na 1 kat i zgrade, vlasnik Falkner Dieser i supruga Villhelma, površina 171 klafta.

Parcela br. 3: današnja Strossmayerov trg 2, kuća br. 3 i dvorište na Strossmayerovom trgu, vlasnik Hruszory pl. Adolf, 209 klafta.

Parcela br. 4: današnja Strossmayerov trg 3, kuća na 1 kat i vrt, vlasnik Selić Juro nast., 104 klafta.

Parcela br. 5: današnja Strossmayerov trg 4, kuća na 1 kat, vlasnik Roth Josip, 35 klafta.

Parcela br. 6: današnja Strossmayerov trg 5, kuća na 1 kat, vlasnik Klembai Anna, 35 klafta.

Parcela br. 7: današnja Strossmayerov trg 6, kuća na 1 kat, vlasnik Gerčić Josip i Rosalia, 30 klafta.

Za kružnu građevinu na bastionu s brojem parcele 240 je navedeno u Protokolu: Karlovac - Fortifikatija - barutana -23 klafta.

Za parcelu pod brojem 241 je zapisano: pustošina-jašionica-220 klafta.

Nekoliko desetljeća nije bilo promjena u izgrađenosti bloka osim što je oko 1870. godine stara drvena kuća na Strossmayerovom trgu 6 zamijenjena novom zidanom.

Kuće na Strossmayerovom trgu početkom 20. stoljeća

U zadnjoj četvrtini 19. stoljeća započelo je postepeno rušenje zemljanih dijelova tvrđave što je stvorilo pretpostavku za novu regulaciju te potpuno i konačno preoblikovanje prostora bedema i bastiona odnosno, formiranje današnjeg peterokutnog bloka A. 1885. godine srušena su Stara gradska vrata, a s njima i drveni most te dio zemljanog bedema uz njih. Dio gradskog jarka na mjestu nekadašnjeg mosta je zasut zemljom i tu je izgrađena cesta, glavna komunikacija koja povezuje unutrašnji grad s poslovnim predgrađem uz Kupu.

Zbog važnosti položaja uz cestu prema predgrađu i mostu preko Kupe, kuće i parcele oko bastiona dobile su dodatnu vrijednost i izazvale veći interes kod mogućih investitora. Međutim tvrđavski sklop bio je u vojnom vlasništvu, a vojne vlasti još uvijek nisu dozvoljavale njihovo rušenje niti izgradnju na njima. U međuvremenu su se postojeće kuće počele postepeno orijentirati prema prostoru iza svojih začelja. Kuća u Miškininoj 1 dobila je nakon izgradnje ceste i treće ulično pročelje, jednako oblikovano kao i dva starija, okrenuto prema tvrđavskom opkopu. Drvene kuće na Strossmayerovom trgu 3, 4 i 5 na začelju su produžene, zatvoreni su drveni ganjčeci, a fasade su žbukane i dekorativno ukrašene. Nova kuća na broju 6 odmah je dobila pročelje i prema bastionu.

Kada je Grad Karlovac 1922. godine postao vlasnik ukupnog prostora tvrđave, odmah je započeo poslove oko izrade novog Regulacionog plana koji je usvojen 1925. godine. Tim je planom bilo planirano rušenje bedema i bastiona, ravnanje terena i planiranje izgradnje uz sve četiri vanjske stranice nekadašnjeg bastiona. 1926. godine vojne vlasti konačno su ukinule zabranu izgradnje u tvrđavi i pripreme za izgradnju bloka odmah su započele.

Ostaci Kranjskog bastiona, začelja kuća Strossmayerov trg 2 i 3 i nove kuće u Kovačićevoj 2 i 3

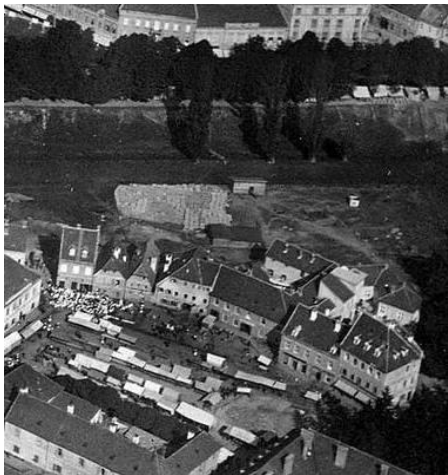
Planirana izgradnja novih ulica oko vanjskog ruba bastiona stvorila je novu sliku o njegovom povijesnom izgledu. Stvoren je dojam da je bastion bio veći jer su konture novog bloka obuhvatile osim bastiona i dijelove bedema oko njega. U vremenu od 1932. do 1940. godine oblikovane su i izgrađene četiri obodne ulice, današnje Kovačićeva, Matice Hrvatske, Pavleka Miškine te pročelje bloka prema Cesarčevoj ulici i parku s Malim gloriјetom. Uz ulice je podignuto deset dvokatnica povezanih pročelja u jedinstveno zidno platno uz rubove bloka. Prve su 1932. godine sagrađene kuće u Ulici Matice Hrvatske 2 i 3, Miškininoj 2, zatim 1934. godine kuće u Kovačićevoj 2 i 3, a do 1938. godine kuće u Miškininoj 3 i 4 te Matice Hrvatske 1. Do 1939. sagrađena je banka na kraju Kovačićeve ulice, a do 1940. godine i velika uglovnica pošte.

Uska dvokatnica u Matice Hrvatske 4 sagrađena je 1950. godine. U dijelu tvrđavskog opkopa paralelno s fasadama nekadašnjeg Kranjskog bastiona uređena su 1947. godine dva gradska parka, u sklopu veće rekonstrukcije Gundulićeve ulice. Tom prilikom tvrđavski opkop na tom je mjestu dodatno zatrpan zemljom tako da je od njega ostala samo plitka denivelirana površina.

Time je vanjski plašt bloka bio zatvoren i njegovo oblikovanje dovršeno. U 20. stoljeću bilo je nekoliko promjena unutar bloka, a najznačajnija se odnosi na izgradnju visokog čeličnog poštanskog tornja. Toranj je izgrađen u drugoj polovini 20. stoljeća i danas dominira okolnim prostorom.

Još neke manje dogradnje događale su se u unutrašnjosti bloka. Dograđen je jednokatni objekt uz dvorišno krilo kuće na Strossmayerovom trgu 1, a na dvorišnom krilu kuće na broju 2 dograđen je drugi kat i krilo ju adaptirano za stanovanje.

U nizu kuća okrenutih prema Strossmayerovom trgu najveća promjena dogodila se urušavanjem velike dotrajale drvene jednokatnice na broju 3 što je narušilo izgled i prostornu cjelovitost trga.

Avio snimka iz 1928.g

Avio snimka iz 1933.

Izgled bloka sredinom 20. stoljeća prije izgradnje „poštanskog tornja“

VALORIZACIJA

Peterostrani blok koji je prekrpio prostor nekadašnjeg Kranjskog bastiona, ističe se u ortogonalnoj matrici povijesne jezgre Zvijezde svojom veličinom i oblikom. U pretežno stambeno poslovnim sadržajima ističu se dvije uglovnice, zgrada pošte i banke. Glavno obilježje bloka je njegova izrazito podijeljena struktura izgradnje, obzirom na vrijeme i tipologiju izgradnje te povezanost i odnos prema starijoj povijesnoj strukturi.

Stariji dio bloka, njegova jugoistočna strana, nastao je postepeno i neplanski, ali je skladno uklopljen u dinamične prostorne odnose Strossmayerovog trga baroknih karakteristika. Sedam kuća u nizu (jedna je srušena) tipološki i arhitektonski su vrlo vrijedne, iako pripadaju različitim tipovima i građene su u rasponu više od dva stoljeća. Pretežno su izrazite i arhitektonsko ambijentalne vrijednosti.

Kuće na broju 3, 4 i 5 su karakteristične drvene jednokatnice 17. i 18. stoljeća zabatima okrenute prema trgu, a među njima se je isticala kuća izrazite vrijednosti na broju 3, koja je danas srušena.

Miškinina 1 je primjer veće stambeno trgovačke dvokatnice sagrađene u dvije faze, na mjestu starijih objekata iz prve polovine 18. stoljeća, nakon barokizacije Strossmayerovog trga u vrijeme kad tvrđava postepeno postaje grad i formiraju se gradske vedute. Prva faza sagrađena je krajem 18. stoljeća kao dvokrilna kuća tlocrtno u obliku slova L s baroknim i klasicističkim elementima oblikovanja. U prizemlju je sačuvan bačvasti svod s lomljenim susvodnicama. U prvoj polovini 19. stoljeća kuća je proširena u zatvoreni kubični blok, dobila je novo spiralno stubište za kat i obnovljeno je pročelje. Danas je kuća obnovljena i sanirana prema uvjetima nadležnog konzervatorskog odjela. Kuća je **arhitektonsko ambijentalne vrijednosti**.

Strossmayerov trg 1 je primjer kasnobarokne stambeno trgovačke kuće s dvorištem i dvorišnim krilima. Nepravilnog je tlocrta jer je popunila čitav slobodni prostor parcele. Sagrađena je na mjestu starijih kuća krajem 18. stoljeća formirajući novi, gradski, izgled Strossmayerovog trga, u vrijeme kada je građanska klasa već akumulirala znatan kapital. Građena je od čvrste građe, u prizemlju su sačuvani češki svodovi i detalji kamenih dovratnika glavnog ulaza i magazina u veži. Kuća je **izrazite vrijednosti**.

Strossmayerov trg 2 je primjer veće stambeno poslovne jednokatnice s dvorišnim krilima i velikim dvorištem polujavne namjene. Kuća je sagrađena oko 1780. godine na praznoj parceli preko koje se do tada ulazilo na bastion s barutanom u sredini. Građena je od kamena i opeke s ravnom međukatnom konstrukcijom. U kući je oko 1840. godine bila pošta, a u dvorišnim krilima bila je staja i kolnica. Ispred pročelja kuće je sačuvan dio kamenom obloženog starijeg pločnika. Kuća je **arhitektonsko ambijentalne vrijednosti**.

Strossmayerov trg 3 bila je barokna, monumentalna građanska kuća s posebnom javnom namjenom jer je u njoj bilo jedno od prvih poznatih svratišta s gostionicom u nekadašnjoj tvrđavi. Građena je u prvoj polovini 18. stoljeća na način da su spojene dvije uske kuće iz 17. stoljeća. U prizemlju je bila građena od kamena, a na katu od drvenih mosnica i kanatne konstrukcije. Glavno pročelje imalo je karakteristično slikovito oblikovanje sa lomljenim zabatom i šest nejednako raspoređenih prozora na katu. Kuća je imala **izrazitu vrijednost**.

Strossmayerov trg 4 je prototip jedno-obiteljske stambene obrtničke kuće, izgrađene na uskoj parceli s bočnim ulazom u kuću, karakterističnih za izgradnju unutar tvrđave u 17. i 18. stoljeću. Kuća je sagrađena u prvoj polovini 18. stoljeća od hrastovih planjki. Oblikovanjem pročelja s tri prozorske osi i lomljenim zabatom doprinosi karakterističnoj slikovitoj vizuri sjeverne strane Strossmayerovog trga. Kuća je **arhitektonsko ambijentalne vrijednosti**.

Strossmayerov trg 5 također je tip stambeno obrtničke jednokatnice podignute na uskoj parceli s uskim pročeljem s tri prozorske osi prema ulici te lomljenim zabatom. Građena je u prvoj polovini 18. stoljeća, zidana čvrstom građom. Kuća je **arhitektonsko ambijentalne vrijednosti**.

Strossmayerov trg 6 primjer je manje stambeno poslovne kuće, izgrađene na izvornoj uskoj parceli 1870. godine u jednostavnim oblicima ranog historizma. Kuća je **ambijentalne vrijednosti**.

Posebna vrijednost je dio sačuvanog prolaza na nekadašnji bedemski put, danas unutrašnjost bloka, iza začelja kuća na broju 4, 5 i 6.

Ostale četiri stranice bloka izgrađene su planski, u kratkom roku, nizom povezanih dvokatnih i jednokatnih visokih pročelja orijentiranih prema prostoru izvan povijesne tvrđave i novim dijelovima grada. Izgrađene su u rasponu od 1932. do 1943. godine u stilu jednostavnog funkcionalizam. Premda su građevinski solidne, a sadržajno i funkcionalno doprinose kvaliteti ambijenta, oblikovno ovi su potezi kuća narušili povijesnu matricu tvrđave. Blok je izgrađen

na proširenom prostoru izvan matrice bastiona što stvara krivu sliku o njegovoj veličini. Kuće su građene po projektima karlovačkih projektanata.

Miškinina 2 je stambeno poslovna dvokatnica sagrađena 1932. godine u stilu jednostavnog funkcionalizma. Sagrađena je po projektu Dragutina Dvornika za Stjepana Bana. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Miškinina 3 je stambeno poslovna funkcionalistička dvokatnica podignuta 1932. godine po projektu Dragutina Dvornika za obitelj Banfić. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Miškinina 4/ugao Matice Hrvatske je ugaona dvokrilna dvokatnica s mansardnim stambenim prostorom. Podignuta je do 1938. godine po projektu Filipa Hekscha za Josipa Hubera. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Matice Hrvatske 1 je stambeno poslovna dvokatnica sagrađena 1932. godine u stilu suvremenog funkcionalizma po projektu Dragutina Dvornika i Filipa Hekscha za Rudolfa Bauerlea. Zgrada ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Matice Hrvatske 2 je stambena dvokatnica sagrađena do 1939. godine u stilu jednostavnog funkcionalizma po projektu Dragutina Dvornika za Josipa Cimermana. Zgrada ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Matice Hrvatske 3 je stambena dvokatnica sagrađena 1938. godine po projektu Filipa Hekscha za Josipa Hubera. Zgrada ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Matice Hrvatske 4/ugao Kovačićeve 4 je masivna dvokrilna dvokatnica javne namjene, građena za poštu u razdoblju od 1940. do 1945. godine kada je stavljena u funkciju. Građena je po projektu Vladimira Pažina. Zgrada ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Kovačićeve 2 je stambena dvokatnica podignuta 1932. godine u stilu funkcionalizma s detaljima geometrizirane secesije na skladno oblikovanom pročelju. Građena je po projektu Branka Petrovića za Malvinu Heinrich. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Kovačićeve 3 je stambena dvokatnica sa skladno oblikovanim pročeljem s detaljima modernističkog klasicizma. Sagrađena je 1932. godine po projektu Dragutina Dvornika i Filipa Hekscha za Franju Muca. Zgrada ima **ambijentalnu vrijednost**.

Kovačićeve 4/ugao Matice Hrvatske je monumentalna dvokatna dvokrilna zgrada banke sagrađena 1939. godine po projektu beogradskog arhitekta Bogdana Nestorovića. Pročelje je oblikovano u duhu modernističkog klasicizma i detaljima, materijalom i volumenom se ne uklapa u povijesni ambijent izgradnje na obodu nekadašnje tvrđave. Zgrada ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Sve građevine u Kovačićevoj i Ulici Matice Hrvatske izlaze izvan povijesne trase bedema i bastiona.

Svaka kuća ima u unutrašnjosti bloka dvorište, koja su većinom uređena u skladu s korištenjem, kao poslovna ili privatna s vrtom.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Primarno potrebna intervencija u bloku je izvođenje faksimila na mjestu srušene građevine na Strossmayerovom trgu br.3, za koju postoje detaljni nacrti u M 1:50, i djelomični faksimil na prolazu Strossmayerov trg – Cesarčeva ulica. Djelomični faksimil na prolazu Strossmayerov trg- Cesarčeva ulica mora u prizemnom dijelu zadržati prolaz kako bi se zadržao kontinuitet i memorija prolaza prema Cesarčevoj ulici i mora imati jednakoznačna pročelja na obje ulice. Sve ostale građevine na Strossmayerovom trgu potrebno je održavati prema postojećem stanju, osim građevina na broju 2, 4 i 5 kojima treba vratiti izgubljene detalje na pročelju. Prije obnove povijesnih građevina na Strossmayerovom trgu moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve slikarske i građevne

faze in situ. Prema rezultatima istraživanja izvesti projekt prezentacije pročelja, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje. Sve građevine u ulici I. G. Kovačića i Ulici Matice hrvatske mogu se održavati prema postojećem stanju, uz mogućnost adaptacije u unutrašnjosti.

Namjena prizemlja građevina na Strossmayerovom trgu u svrhu revitalizacije Zvijezde trebala bi biti poslovna.

Zatvorenu terasu uz građevinu na Strossmayerovom trgu 2 treba ukloniti i postaviti samo tendu za vanjsku terasu.

Stara popločenja ispred građevina na Strossmayerovom trgu potrebno je sačuvati i ovisno o stanju sanirati.

UNUTRAŠNJOST BLOKA

U unutrašnjosti bloka je potrebno provesti preliminarna arheološka istraživanja, posebno na poziciji barutane okruglog tlocrta u dvorištu pošte u Kovačićevoj 4. Vezano za te nalaze potrebno je vidjeti mogućnost prezentacije, dok se preostala dvorišta moraju održavati i urediti postojeće vrtove bez gradnje dvorišnih građevina. Ulaz iz Cesarčeve prema unutrašnjosti bloka treba sačuvati i po mogućnosti naznačiti u parteru poziciju nekadašnjeg bedemskog puta.

BLOK B

POSTOJEĆE STANJE

Blok B se nalazi u sjeverozapadnom dijelu bivše fortifikacije. Nepravilnog je poligonalnog oblika te obuhvaća tri različito oblikovane cjeline: pravokutnu na jugozapadnoj strani, trokutastu na sjeveroistočnoj strani i linijski izduženu na sjeverozapadnoj strani bloka. Vanjski obod bloka omeđen je Radićevom, Cesarčevom i Banjavčičevom ulicom te Strossmayerovim trgom. Kroz unutrašnjost bloka prolaze pješačka Tijesna ulica i Tijesni prolaz, koji povezuju Radićevu ulicu i Strossmayerov trg, račvajući se u obliku slova V i uz Radićevu ulicu formiraju mali ljevkast trg.

U bloku se nalazi osam parcela i sedam glavnih građevina jer se na jednoj parceli u unutrašnjosti bloka nalazi Tijesna ulica, Tijesni prolaz i ljevkast trg.

Glavne građevine u bloku su: Radićeva 1 i 3, Banjavčičeva 9, Strossmayerov trg 7, Cesarčeva 5 i 6 te Tijesna 1.

Sve glavne zgrade izgrađene su uz ulični rub i orijentirane su glavnim pročeljem prema ulici. Linijski potez kuća u Cesarčevoj 5 i 6 te Tijesnoj 1 imaju po dva jednako vrijedna pročelja s ulazima iz Cesarčeve, Tijesne i Radićeve ulice.

Šest građevina povezane su u nizove, a zgrada na Strossmayerovom trgu 7 je samostojeća odvojena od Banjavčičeve 9/Strossmayerov trg Tijesnim prolazom, a od niza u Cesarčevoj Tijesnom ulicom. Svim građevinama moguć je kolni pristup. Četiri zgrade imaju zatvorena dvorišta (Radićeva 1 i 3, Banjavčičeva 9 i Strossmayerov trg 7), a jednostruki niz u Tijesnoj i Cesarčevoj ulici nema dvorišta.

Namjena građevina u Banjavčičevoj 9 i Strossmayerov trg 7 je javna, Radićeva 1 i 3, Tijesna 1 i Cesarčeva 5 su stambeno poslovne, a Cesarčeva 6 je stambena kuća.

Katnost: u bloku je jedna dvokatnica s potkrovljem (Banjavčičeva 9), tri katnice s potkrovljem (Radićeva 3, Tijesna 1 i Cesarčeva 5) te tri katnice (Strossmayerov trg 7, Radićeva 1 i Cesarčeva 6). Tri zgrade imaju podrum (Tijesna 1, Radićeva 3 i Cesarčeva 6).

Građevno stanje građevina u bloku je dobro osim Radićeve 1 (bivša gostionica „Putnik“) koja je dugo napuštena, neodržavana i danas je u relativno lošem stanju.

Valorizacija građevina: izrazita vrijednost je zgrada Strossmayerov trg 7, arhitektonsko ambijentalna vrijednost su Radićeva 1 i 3, Tijesna 1 te Banjavčičeva 9, a ambijentalna vrijednost su Cesarčeva 5 i 6.

Cesarčeva, zapadni dio bloka

Južni ugao s uličnim potezima

Istočni ugao s uličnim potezima

Pogled sa Strossmayerovog trga

Tijesna ulica s ljevkastim trgom

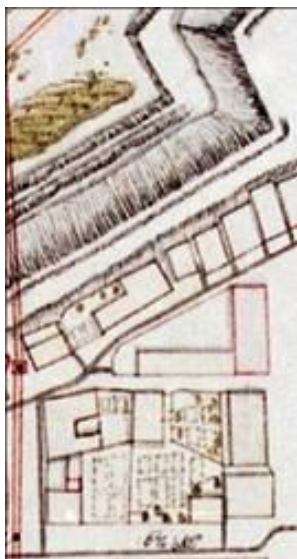
dvorište Gradskog muzeja Karlovac

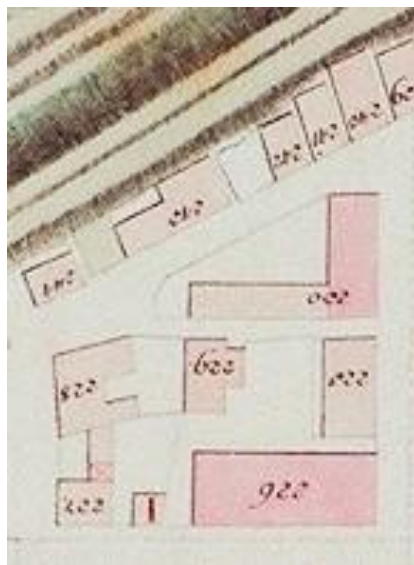
Tlocrti prizemlja bloka

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

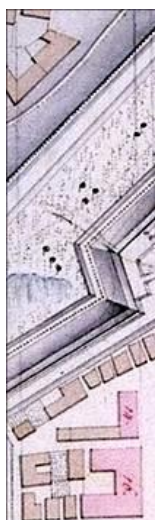
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1862.

Blok, nepravilnog poligonalnog oblika, nastao je višestrukim spajanjem manjih blokova, planiranih i onih neplaniranih; spojene su dvije planirane renesansne inzule (pravokutna i trokutasta), zatim neplanski izgrađen niz kuća uz bedem te park uređen na prostoru nakon rušenja bedema.

Na planu grada iz 1579. godine na tom je mjestu ucrtan mali pravokutni blok odnosno, polovica renesansne kvadratne inzule, dok je nepravilni prostor uz kosu stranicu bedema ostavljen prazan. Na planu iz 1657. godine, s novom regulacijom blokova koju je izradio inž. Martin Stier, u taj je prazan prostor dodan još jedan trokutasti blok neposredno uz bedem s ucrtanom jednokrilnom kurijom Zrinskih zbog koje je blok i oblikovan. Između pravokutnog i trokutastog bloka prolazila je ulica čiji su ostaci sačuvani do danas u Tijesnom prolazu između zgrade gradske vijećnice i današnjeg gradskog muzeja.

Do 1752. godine bila je formirana i treća cjelina odnosno, niz kuća neposredno uz bedem koje su se protezale i dalje zatvarajući unutrašnju stranicu i grlo Kranjskog bastiona. U dijelu koji je obuhvatio današnji blok bilo je šest kuća.

Planirani renesansni blokovi bili su definirani; pravokutni blok izgradnjom na sva četiri ugla, a trokutasti je bio zatvoren sa dva krila palače i dvorišnom ogradom na trećoj strani. Trokutasti blok je svojom sjeveroistočnom stranom odnosno, pročeljem kurije Zrinski, bio orijentiran prema reprezentativnom gradskom trgu s kapelom Svetog Josipa iz 17. stoljeća.

Na pravokutnom bloku sjeveroistočna i jugozapadna strana bloka bile su naglašene izgradnjom dok su druge dvije stranice bile otvorene i uz njih su se nalazili vrtovi i po jedna kuća. Na sjeveroistočnoj strani su bile dvije veće kuće, a na jugoistočnoj strani jedna manja s velikim vrtom. Na jugozapadnoj strani bile su dvije ugaone kuće od kojih je ona na sjevernom uglu bloka bila velika trokrilna kuća s dvorištem u kojoj je bila gostionica, a ona na drugom uglu pekarnica. Još jedna pekarnica bila je u manjoj kući na sjeverozapadnoj strani, okrenuta prema Tijesnoj ulici.

U drugoj polovini 18. stoljeća blok je značajno preoblikovan. Najprije je na jugoistočnoj strani bloka, do 1770. godine, sagrađena jednokrila zgrada Magistrata, koji je osnovan 1763. godine. Uz nju su do 1775. godine na toj strani sagrađene još dvije uske zabatne kuće i time ispunile parcele uz ulicu.

1770. godine u bloku je bilo deset kuća, a pripadale su: k.br. 225, kuća Magistrata; k.br. 226, Vijećnica; k.br. 227, kuća i štala, Lorenzo Hergenrether, pekar; k.br. 228, udovica Klančerin, gostioničarka; k.br. 229, Michael Kollman, pekar; k.br. 230, pripada kapeli svetog Josipa.

Kuće u nizu u današnjoj Cesarčevoj ulici: k.br. 241, Franjo Suhaneg; k.br. 242, pripada kapeli svetog Josipa; k.br. 243, Molitor, udovica kapetana; k.br. 244, Mirko Reges, postolar.

Do 1783. godine bila je dovršena barokna obnova Trga svetog Josipa koja je uključila i njegovu obodnu izgradnju. Tada je čitava sjeveroistočna strana bloka dobila reprezentativno lice orijentirano prema trgu. Zgrada Magistrata tada je spojena sa starijom kućom na sjeveroistočnoj strani bloka i izgrađena je velika trokrilna jednokatna zgrada s mansardnim krovom okrenuta glavnim pročeljem prema trgu. Projektirao ju je glavni graditelj tvrđave toga vremena Josip Stiller.

Struktura bloka još je jednom promijenjena u drugoj polovici i sredinom 19. stoljeća u vrijeme kada je na kraju današnje Radićeve ulice srušen bedem i otvorena Riječka vrata odnosno, produžena ulica prema novom gospodarskom dijelu grada uz Kupu i glavnoj cestovnoj prometnici prema moru. Radićeva ulica tada je postala glavna poslovna ulica unutar nekadašnje tvrđave i uz nju su tada stare kuće preoblikovane i sagrađene neke nove.

U prvoj polovini 19. stoljeća nakon otvaranja prolaza prema vanjskom dijelu grada zacrtano je preoblikovanje jednostrukog kuća niza uz bedem koje su imale dva i tri ulična pročelja. Prva kuća u nizu prema Radićevoj ulici je srušena i 1843. godine je sagrađena nova koja je uspostavila novi odnos prema gradskom prostoru. Sva tri ulična pročelja oblikovana su dekorativnim elementima klasicizma, a naglašeno je ono prema Radićevoj, glavnoj poslovnoj ulici. Do kraja stoljeća sagrađena i kuća u Cesarčevoj 6, koja također ima dekorativna pročelja prema dvije ulice, Tijesnoj i današnjoj Cesarčevoj.

U nastavku bloka uz Radićevu ulicu, uz stariju uglovnu gostionicu na broju 1, izgrađena je do sredine stoljeća, na južnom uglu, nova trokrilna jednokatnica čime je zatvoreno ulično platno prema ulici u duhu urbane izgradnje 19. stoljeća.

Prema katastarskom planu grada iz 1862. godine u bloku se nalazilo sedam kuća, a pripadale su:

Parcela br. 8: danas Tijesna 7; kuća na 1 kat; vlasnik Matan Josip; površina 51 klafter

Parcela br. 10: danas Tijesna 6; kuća na 1 kat; vlasnica Lah Josipa; površina 61 klafter

Parcela br. 11: danas Tijesna 5; kuća na 1 kat; vlasnica Lah Josipa; površina 86 klafteri

Parcela br. 12: danas Strossmayerov trg 7; kuća na 1 kat i dvorište; vlasnik Slunjska pukovnija; površina 178 klafteri (naknadno upisano, Muzej)

Parcela br. 13: danas Banjavčičeva 9 – Strossmayerov trg; kuća na 1 kat, zgrade i dvorište; vlasnik Karlovac, Općina; površina 344klaftri (Magistrat)

Parcela br. 14: danas Banjavčičeva 7 – Radićeva 3; kuća na 1 kat i dvorište; vlasnik Modrušan Janko; površina 76 klaftri

Parcela br. 15: danas Radićeva 1 – Tijesna 2; kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Bevandić Franja i Kata; površina 100 klaftri

Tijekom 20. stoljeća u bloku su se dogodile samo dvije izmjene. Barokna gradska vijećnica je 1905. godine radikalno obnovljena prema projektu arhitekta Janka Holjca. Srušena je mansarda i dograđen je drugi kat, a pročelja i svečana Velika vijećnica oblikovani su bogatim neostilskim dekorativnim elementima.

U potezu uz nekadašnji bedem je 1924. godine je srušena stara drvena kuća i sagrađena nova na broju 7. Nakon toga je srušena sljedeća drvena kuća u nizu prema Strossmayerovom trgu i uspostavljen prolaz prema novo reguliranom platou bivšeg bedema na kojem je uređen park s Malom glorijskom, na mjestu gdje je već 1916. godine bio je podignut drveni spomenik s orlom kao spomen na žrtve Prvog svjetskog rata.

VALORIZACIJA

U bloku su sačuvane vrijedne strukture iz 17., 18. i 19. stoljeća. Primjer je bloka koji je formiran od odsječaka kvadratnih renesansnih inzulaa i izgradnje uz bedem te usklađenih do kraja 19. stoljeća zatvaranjem uličnih poteza u povezani niz gradskih pročelja. Jedan je od blokova kojeg od formiranja karakteriziraju objekti s centralnim vojnim i javnim sadržajima, zgradom magistrata i kurijom zapovjednika tvrđave. U ostalim dijelovima su prevladavali stambeni i tradicionalni obrtnički sadržaji (pekarnice, gostionica). U bloku su sačuvani slikoviti uski ulični prolazi.

Prema pojedinačnim vrijednostima u bloku prevladavaju objekti arhitektonsko ambijentalne (Radićeva 1 i 3, Cesarčeva 5) i ambijentalne vrijednosti (Banjavčičeva 9, Cesarčeva 6 i 7). Izrazitu vrijednost ima nekadašnja kurija Zrinski, Strossmayerov trg 7, koja osim urbanističkih i sadržajnih vrijednosti, ima u velikoj mjeri sačuvane renesansno - barokne arhitektonske i stilske karakteristike građevina svoga vremena.

Strossmayerov trg 7 je najstarija privatna plemićka rezidencija u tvrđavi sa sačuvanom strukturom iz prve polovine 17. stoljeća. Primjer je zidane plemićke kurije unutar tvrđave koja je pripadala vojnom plemstvu, najprije grofovima Zrinski, kasnije Frankopanima, a nakon 1671. godine generalu grofu Herbersteinu. U svom osnovnom tlocrtnom gabaritu samostojeće građevine pravokutnog tlocrta ucrtana je na prvom planu izvedenog stanja tvrđave Karlovac koji je 1939. godine izradio G. Pieroni. U strukturi glavnog krila ima sačuvane renesansno barokne karakteristike oblikovanja te ranobarokne svodove u prizemlju. Iz vremena kasnijih adaptacija i dogradnji ima kasnobarokne češke svodove u arkadnim hodnicima. Oko 1745/46. godine bilo je dograđeno drveno dvorišno krilo koje je zamijenjeno zidanim početkom 19. stoljeća. Funkcija joj je uvijek bila vojna ili javna; u 17. stoljeću bila je rezidencija zapovjednika tvrđave, u 18. stoljeću stan pukovnika slunjske regimente, u 19. kotarska oblast kada je dobila novo neostilsko pročelje. Od 1952. u zgradi se nalazi Gradski muzej Karlovac. 1986. godine zgrada je obnovljena i nakon restauratorsko konzervatorskih istraživanja rekonstruirana je fasada iz ranije faze izgradnje s naslikanim ugaonim kvaderima i okvirima otvora. Zgrada ima **izrazitu arhitektonsku, stilsku i kulturno povijesnu vrijednost.**

Radićeva 1/Tijesna ulica je primjer najstarije gradske stambeno obrtničke kuće s javnom namjenom. Građena je u prvoj polovini 18. stoljeća s prostorom za gostionicu, a namjena je zadržana do danas. Zidanu ogradu i kapiju iz Tijesne ulice dobila je 1789. godine, a približno tada i svodenu pivnicu u dvorišnom krilu. Na katu je građena drvenom građom. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost.**

Radićeva 3/Banjavčičeva 7, primjer gradske stambeno poslovne jednokatnice koja je proširena i preoblikovana u prvoj polovini 19. stoljeća na temeljima starije uske kuće i štale iz 18. stoljeća. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Tijesna 1/Cesarčeva je reprezentativna građanska stambeno poslovna jednokatnica sagrađena 1848. godine u vrijeme kada se počelo formirati novo gradsko lice uz proboj kroz bedem. Oblikovana je u stilu klasicizma prve polovine 19. stoljeća na novoformiranom ulazu u Radićevu ulicu. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Cesarčeva 5 je gradska stambena jednokatnica sagrađena sredinom 19. stoljeća u vrijeme formiranja gradske vedute uz nekadašnji bedem koja je imala dva pročelja, glavno prema predgrađu s druge strane opkopa i sporedno prema današnjoj Tijesnoj ulici. U 20. stoljeću je povišen nadozid u potkrovlju i u njemu adaptiran stambeni prostor. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Cesarčeva 6 je stambena jednokatnica sagrađena 1924. godine u stilu ranog funkcionalizma. Volumenom, pozicijom i oblikovanjem pročelja uklopljena je u stariju građevnu strukturu. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Banjavčičeva 9/Strossmayerov trg je reprezentativna javna gradska građevina koja je od 18. stoljeća do danas zadržala istu centralnu funkciju gradske Vijećnice, a sagrađena je u dvije osnovne faze. Krajem 18. stoljeća je po projektu Josipa Stillera sagrađena trokrilna barokna jednokatnica s mansardnim krovom, na mjestu dviju starijih baroknih kuća iz prve polovine 18. stoljeća. Zgrada je 1905. godine nadograđena za još jedan kat i preoblikovana u stilu zrelog historizma po projektu Janka Holjca. U toj je adaptaciji izvedena i nova, svečana, Velika vijećnica također oblikovana u duhu zrelog historizma. Sjeverozapadni trakt prema Tijesnoj ulici dograđen je 1964. godine. Zgrada je oštećena tijekom Domovinskog rata te nakon toga obnovljena, a posebno temeljito je adaptirana u ulaznom dijelu prizemlja. Zgrada ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Avio snimka iz 1928.

Zgrada Magistrata, krajem 19. st.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Obodna izgradnja obzirom na očuvanost zahtjeva redovito održavanje uz minimalnu korekciju dosad izvedenog. Sva pročelja osim pročelja zgrade poglavarstva potrebno je obnoviti. Zgrada muzeja je obnovljena, ali su vidljiva oštećenja u žbuci koja će uskoro trebati sanirati. Građevini na uglu Radićeve i Banjavčičeve u prizemnom dijelu treba vratiti izvorno pročelje s manjim otvorima u osima otvora na katu.

Na građevinama u Radićevoj i Banjavčičevoj ulici moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ. Prilikom sljedećih obnova potrebno je prema arhivskoj dokumentaciji i rezultatima sondažnih restauratorskih istraživanja izvesti projekt prezentacije svih pročelja, prilikom čega treba

obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora u prizemljima i izvorne stolarije.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJU IZGRADNJU

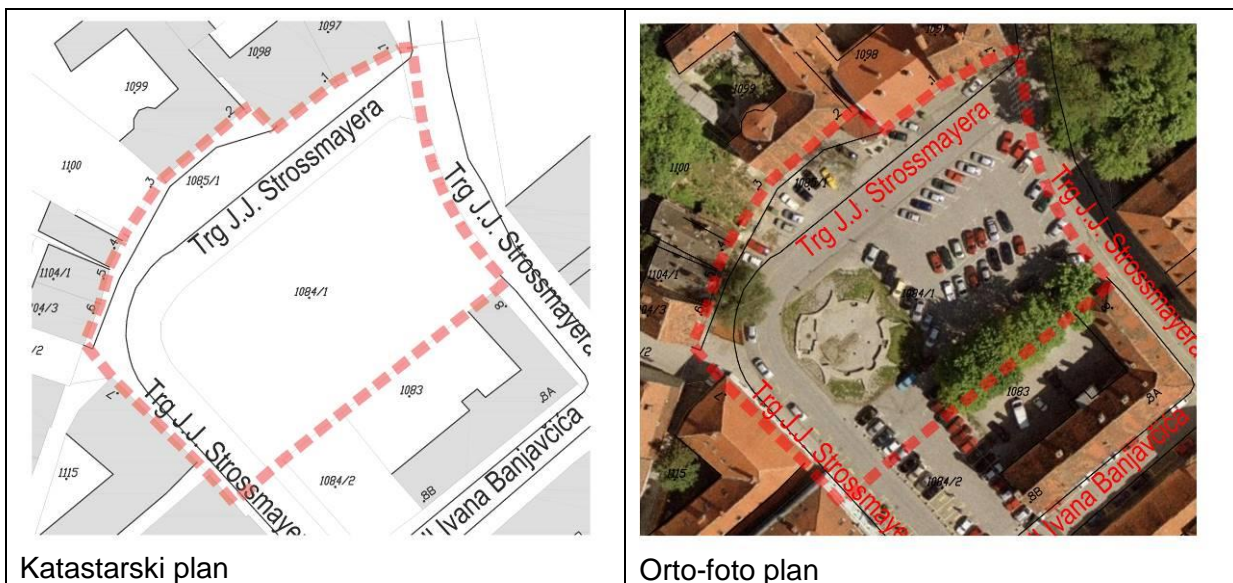
Proširenje parterne plohe uz nekadašnju gostionu Putnik, zajedno s objektom u Radićevoj 1/Tijesna ulica, potrebno je vratiti u istu ili sličnu funkciju, tj. iskoristiti za terasu ugostiteljskog objekta. Također se na tom mjestu mogu organizirati manji koncerti i predstave. Popločenje se može postaviti ali samo u vidu postavljanja rigola od nepravilnog kamena u kombinaciji s asfaltom. Prijedlog iz Konzervatorske studije popločenja otvorenih površina u povijesnoj jezgri Karlovca – „Zvijezdi“ iz 1995. s popločavanjem Tijesne ulice, dijela Strossmayerovog trga ispred građevina od broja 2 do broja 5, zatim prolaz Strossmayerov trg Cesarčeva ulica i Cesarčeva ulica ispred građevina od broja 5 do broja 7, može se predvidjeti kao jedno rješenje. U projektu obnove partera za Radićevu, dijela Tijesne ulice i trokuta uz Kukuljevićevu ulicu (Projekt rekonstrukcije i uređenja dijela Radićeve ulice izrađivača „Arhing“ d.o.o. Karlovac, „Sava“ d.o.o. Karlovac, „Ena“ d.o.o. Karlovac, 2006.) dano je rješenje dijela Tijesne ulice.

Sva dvorišta osim Gradskog muzeja bi trebalo konsolidirati primarno u parteru. Uglavnom treba asfaltirane površine ukloniti i popločiti kamenim kockama ili u slučaju nalaza starog popločenja konsolidirati i prezentirati. Potrebno je ukloniti dograđene dvorišne građevine u Radićevoj 1 i 3 kako bi se oslobodila dvorišta i obnovio ili sanirao parter.

BLOK - STROSSMAYEROV TRG

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi na sjeverozapadnoj strani bivše fortifikacije i jedan je od dva glavna gradska trga unutar povijesne utvrde Zvijezde. Omeđuju ga ulica Ivana Banjavčića i ulica Josipa Kraša te obodna izgradnja oko plohe trga.

Najveća parcela orijentirana je sjeverozapadno prema nekadašnjem bastionu. Danas je to parkirališni prostor, a u zapadnom uglu su arheološki prezentirani ostaci kapele svetog Josipa.

Glavna građevina na trgu je Banjavčićeva 8 (pripada bloku C). Ulazi u građevinu su s dvorišne strane. Uz dvorišni rub prema trgu je zasađeno drveće na poziciji nekadašnje zidane dvorišne ograde.

Građevinsko stanje prezentiranih arheoloških ostataka kapele sv. Josipa je dobro.

Valorizacija: Prezentirani ostaci nekadašnje kapele svetog Josipa imaju izrazitu vrijednost.

Pogled na trg sa sjeverozapadne strane

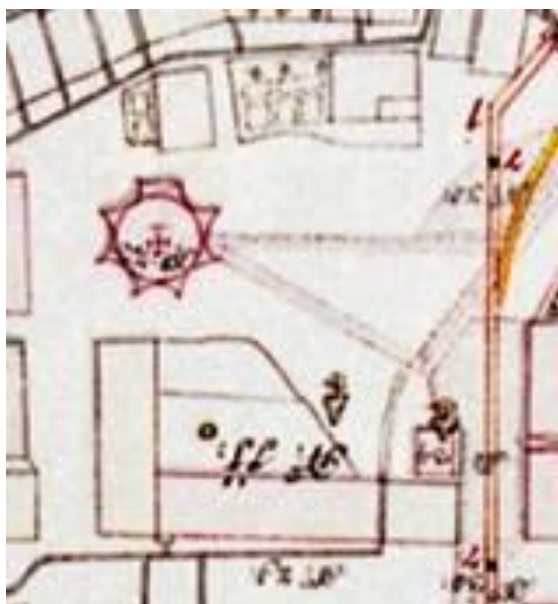

Južni ugao bloka

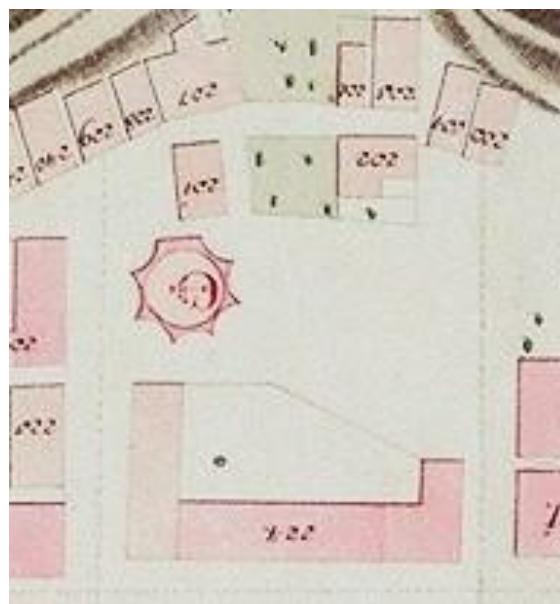

Arheološka prezentacija kapele sv. Josipa

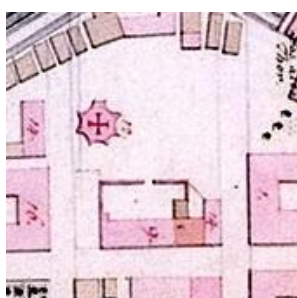
POVIJESNI RAZVOJ TRGA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Današnji Strossmayerov trg nastao je postepeno preobrazbom i spajanjem s prostorima u neposrednoj okolini, a konačan izgled sa svojim najvrjednijim prostornim i urbanim značajkama dobio je tijekom barokne regulacije u zadnjoj četvrtini 18. stoljeća.

Na projektnom planu tvrđave Karlovac iz 1579. godine bio je planiran samo jedan, centralni, gradski trg, a na mjestu današnjeg Strossmayerovog trga bila je planirana pravilna pravokutna inzula ispred ulaza u prvi bastion tvrđave, tada Zrinski bastion, neposredno uz Stara gradska vrata. Međutim, tijekom izgradnje grada i pozicioniranja najvažnijih sadržaja unutar tvrđave odstupilo se od tog plana, kao što je prikazano na planu G. Pieronia iz 1639. godine.

Na planu je vidljivo da je prostor ispred bastiona i Starih gradskih vrata i ulaza u bastion ostavljen prazan jer je su se tu odvijale najživlje aktivnosti vezane za opskrbu i funkcioniranje tvrđave. Tada taj prostor još nije bio formiran kao trg, ali su na njegovom obodu ili u neposrednoj blizini bili podignuti najvažniji objekti u tvrđavi: uz sama gradska vrata bila je stražarnica, na sjeveroistočnoj strani bio je blok sa zgradom Generalata, a na jugozapadnoj stan zapovjednika tvrđave odnosno kurija Frankopana i Zrinskih, na jugoistočnoj zgrada opskrbnog magazina za živežne namirnice. Objektima se moglo prići direktno od gradskih vrata u dijagonalnoj liniji.

U obuhvatu današnjeg prostora trga bila su formirana dva nejednaka uža pravokutna bloka između kojih je prolazila ulica. Jugoistočni blok je bio širi i na njemu je bila podignuta zgrada glavnog opskrbnog magazina za živežne namirnice koja u promijenjenom obliku postoji i danas. Ispred njega na manjem bloku bliže gradskim vratima bile su dvije manje građevine, vjerojatno u funkciji generalata.

Promjene na obodu i na prostoru današnjeg trga dogodile su se kada je uz bedeme i oko ulaza u prvi bastion započela izgradnja civilnih kuća, a u pisanim dokumentima se spominju već u 17. stoljeću. Najznačajniji novi objekt prostor trga je dobio kada je oko 1672. sagrađena kapela Maltežana posvećena svetom Josipu, a dao ju je sagrađiti tadašnji zapovjednik tvrđave general Josip Herberstein. Kapela je bila pomaknuta od sredine današnjeg trga, sjeverozapadno, bliže kuriji Zrinskih i Frankopana, s glavnim pročeljem orijentiranim prema trgu. Imala je kupolu s lanternom i zvonikom i bila je prva građevina koja je nadvisivala bedeme. Svojim položajem i orijentacijom definirala je trg na zapadnoj strani te sa zgradom opskrbnog magazina i manjom zgradom uz rub prema generalatu formirala prostor trga. Tom regulacijom ponovno su spojene dvije pravokutne inzule u veći pravokutnik, a prostor je dobio formu i značaj trga.

U isto je vrijeme sagrađena je nova barokna palača Generalata čije je glavno pročelje definiralo sjeveroistočni rub prostora trga. Detaljniji izgled trga s obodnom izgradnjom prikazan je planu tvrđave iz 1752. godine. Tada je već uz rub tvrđave, od gradskih vrata preko grla prvog bastiona i dalje uz sjeverozapadni bedem, bio izgrađen niz kuća koje su formirale zavojitu ulicu čiji dio je današnja Tijesna ulica. Zavojitu ulicu je od prostora trga na sjeverozapadnoj strani dijelio kratki potez s kućama i vrtom koji je plohu trga, zajedno s obodnim ulicama, definirao kao pravokutnik. Trg je sa tri strane bio okružen građevinama, a na sjeveroistočnoj strani se otvarao prema vrtu uz palaču Generalata, u blizini gradskih vrata i bedema. Preko plohe trga vodile su do kapele svetog Josipa dvije staze, jedna od približno glavnog ulaza generalata, a druga od ceste koja je vodila do Starih gradskih vrata.

1770. godine na trgu se nalazila kapela svetog Josipa i tri kuće koje su pripadale: k.br. 224, Proviant Haus; k.br. 231, beneficij kapele svetog Josipa; k.br. 232, Mirko Sinčić.

Konačni barokni prostorni oblik trg je dobio regulacijom u zadnjoj četvrtini 18. stoljeća, rušenjem starijih kuća i proširenjem prostora te izgradnjom novih ili obnovom starih zgrada u oblicima kasnobaroknog klasicizma. 1786. godine otkupljene su i srušene dvije kuće s vrtom na sjeverozapadnoj strani trga. Time je prostor trga proširen i dobio je zavojiti oblik ispred zavojitog niza kuća uz bedem i bastion na sjeverozapadnoj strani. Taj je niz kuća tada

potpuno popunjen izgradnjom nove, barokne, kuće na današnjem broju Strossmayerov trg 2, na nekadašnjoj praznoj, vrtnoj, parceli preko koje se moglo doći na Kranjski bastion.

U bloku jugozapadno od plohe trga sagrađena je nova zgrada Magistrata, jednokatnica s kasnobaroknim mansardnim krovom i trodimenzionalno razvedenom portalnom zonom.

Na jugoistočnoj strani trga obnovljena je zgrada najstarijeg opskrbnog centra u tvrđavi u kojoj je bila i vojna pekara. Novom regulacijom prostorni akcent bio je usmjeren na kapelu svetog Josipa, istaknuti samostojeći objekt na trgu. Sama ploha trga nije bila točno definirana, osim obodnom izgradnjom i rubnim pločnikom koji je pripadao pojedinim kućama.

Baroknom regulacijom, s proširenjem i novom obodnom izgradnjom, prostor trga bio je konačno oblikovan i uklopljen u urbano tkivo grada, nakon čega se više nije bitno mijenjao. Uslijedila je stagnacija i djelomično propadanje. Kapela svetog Josipa postepeno je propadala i početkom 19. stoljeća već je bila u lošem stanju pa je već 1803. trebala biti popravljena pod vodstvom graditelja Josipa Stillera. Trg je još jednom trebao biti preoblikovan i dobiti novi kulturni sadržaj za vrijeme francuske vladavine kada je riječki trgovac Andrija Ludovik Adamić predložio gradu da na trgu sagradi novo kazalište. Gradnja je trebala početi 1811. a projekt kazališne dvorane obuhvaćao je i korpus kapele svetog Josipa koji je trebao biti dio pozornice. Ideja nije realizirana jer su Francuzi 1811. godine napustili Karlovac, a kapela je prepuštena propadanju. 1825. kapela više nije imala zvonik, a kako je vojska u njoj imala skladište baruta, kapela je 1830. godine uništena u eksploziji i nakon toga potpuno srušena.

Na plohi trga ostala je, na jugoistočnoj strani bloka, samo nekadašnja zgrada vojnog opskrbnog magazina u kojoj je bila vojna pekara.

Od kapele su ostali samo temelji zasuti zemljom i njezino ime jer se trg u 19. stoljeću zvao Josipov trg kao što je upisano na planu grada iz 1852. godine. Ploha trga ostala je neodređena.

U 20. stoljeću ploha trga bila je popločena nepravilnim kamenom, a pločnik uz kuće nešto većim i pravilnijim kamenim pločama kao što je vidljivo na fotografijama iz 1926. godine. U tom razdoblju trg je dobio još jednu novu namjenu odnosno, na njemu su se održavali tjedni sajmovi tradicionalnih proizvoda, a posebno lončarije. Oko 1925. godine bila je srušena zidana ograda dvorišta zgrade na Strossmayerovom trgu 8 i na njezinom mjestu posađena stabla bagrema koja su kasnije zamijenjena javorom.

Početkom 20. stoljeća srušena je uska drvena kuća na kraju zavojitog niza na sjeverozapadnoj strani trga i otvoren prolaz sa trga prema tada novo reguliranom dijelu grada na mjestu srušenih bedema i bastiona. Prolaz je ostao sačuvan do danas.

Kolne površine oko trga asfaltirane su u 30-tim godinama 20. stoljeća na način da su formirane ulice koje su definirale plohu trga približno jednako idealnom renesansnom bloku, osim što je sjeveroistočni ugao zaobljen i istegnut prema izlazu iz Zvijezde kroz Ulicu Pavleka Miškine odnosno, nekadašnja Stara vrata. Ploha trga asfaltirana je 1968. godine. Ta se situacija zadržala do danas osim to je na samoj plohi izvedeno nekoliko važnih intervencija.

Najznačajnija intervencija odnosi se na prezentaciju arheološkog sloja kapele svetog Josipa koja je izvedena prema posebnim uvjetima i projektu odobrenom od strane nadležnog Konzervatorskog odjela u Karlovcu. Također je otvoren i konzerviran izvorni kameni pločnik ispred dvorišnog pročelja zgrade na Strossmayerovom trgu 8 te obnovljen i popunjen kameni pločnik uz objekte na sjevernoj strani trga.

VALORIZACIJA

Prostor trga ima izrazitu urbanističku, kulturno povijesnu i arhitektonsko ambijentalnu vrijednost u strukturi najstarije urbane jezgre grada. Po svom obliku primjer je sačuvane renesansne inzule koja se organski mijenjala u skladu sa sadržajima koji su se na njoj i oko nje odvijali u procesu transformacije iz tvrđave u grad. Ploha trga uglavnom je sačuvala renesansne gabarite, a obodnom izgradnjom ostvaren je prošireni, nepravilni i dinamični barokni prostor. Zbog izrazite vrijednosti potrebno je sačuvati i prezentirati oba koncepta i njihove karakteristike.

Na obodu trga zastupljeni su svi najvrjedniji tipovi zgrada karakteristični za povijesnu izgradnju Karlovca, a po sadržaju pripadaju najvažnijim centralnim funkcijama tvrđave i grada: monumentalna vojna barokna palača Generalata, reprezentativna palača Gradske vijećnice, barokna kurija vojnog plemstva Zrinskih i Frankopana, nekadašnji centralni opskrbni magazin na Strossmayerovom trgu 8. U zavojitom nizu ispred nekadašnjeg bastiona i bedema slikoviti su primjeri privatnih civilnih kuća 18. i 19. stoljeća; uske drvene zabatne jednokatnice po tipu obrtničke te šire barokne zidane jednokatnice s trgovačkim i poslovnim prostorima u prizemlju.

Niz je izrazito teško narušen nakon što je krajem 20. stoljeća srušena široka drvena, zabatna jednokatnica, na Strossmayerovom trgu 3. Osim vrijednosti kao jedna od najstarijih primjera drvene kuće iz 18. stoljeća kuća ima i kulturno povijesnu i dokumentarnu vrijednost kao jedno od najstarijih poznatih svratišta s gostionicom. Svratište je najprije jedno vrijeme pripadalo magistratu, a 1770. godine gostioničaru Grgi Novaku koji je kuću temeljito obnovio 1776. godine. Posebna vrijednost ovog niza je u tome što su prizemlja kuća građena za poslovnu namjenu, što značajno može doprinijeti revitalizaciji prostora.

Na samoj plohi trga nalazi se arheološki lokalitet kapele svetog Josipa. Prezentirani ostaci kapele nova su vrijednost koja se može istaknuti u cjelovitoj prezentaciji trga kao i zgrada na Strossmayerovom trgu 8 koju treba rehabilitirati i obnoviti.

Arheološki lokalitet kapele svetog Josipa izrazite je urbanističke i povijesne vrijednosti.

Avio snimka iz 1928.

Stanje početkom 20.st.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Sadašnja namjena za potrebe parkiranja na trgu, nije dobro rješenje. Parkirališta bi trebalo izmjestiti i osloboditi trg za javne sadržaje. Prijedlog za uređenje trga je primarno vraćanje nepravilnog kamena (kamenog taraca) na izvorne pozicije odnosno na ulice oko samog trga, a u slučaju nalaza izvornog popločenja njegova konzervacija i prezentacija. Plohu trga može se riješiti monolitno, parkovnim asfaltom ili sličnim materijalom kako parter ne bi konkurirao prezentiranom arheološkom lokalitetu kapele sv. Josipa. Ulice i trg mogu biti u istoj razini s rigolima uz rubove ulica. Uz susjedne blokove uz građevine treba vratiti opločenje po uzoru na izvorno (kamene ploče vidljive na starim fotografijama).

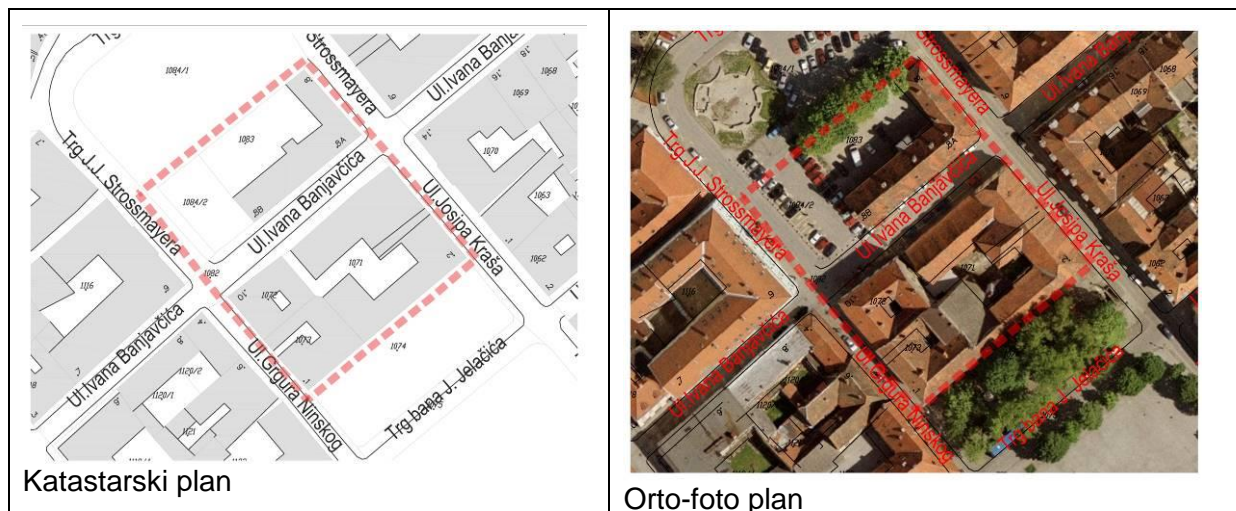
U sklopu trga predvidjeti sanaciju i konzervaciju izvornog pločnika ispred kuća u bloku A. Plohu između izvornog pločnika i kolnika također treba riješiti monolitnim materijalom koji ne smije strukturom konkurirati izvornom popločenju. Uz zgradu poglavarstva, Veleučilište i Gradski muzej također treba vratiti popločenje velikim kamenim pločama po uzoru na potez uz stambeno poslovne građevine uz blok A.

Predloženo rješenje iz Studije popločenja iz 1995. godine predlaže popločavanje trga kvadratnim kamenim pločama te uspostavljanje zrakasto postavljenih povijesnih staza prema zgradi Veleučilišta.

Kako je trg od kraja 19. stoljeća bio otvoreni trgovački prostor grnčarije, predlažemo da se isti može prigodno koristiti kao izložbeno prodajni prostor tradicionalnih i suvremenih keramičarskih proizvoda.

BLOK C

POSTOJEĆE STANJE

Blok C se nalazi u središnjem dijelu Zvijezde, na sjeverozapadnoj strani središnjeg gradskog trga, a omeđuju ga ulice Kraševa i Grgura Ninskog te Trg bana Josipa Jelačića i Trg J.J. Strossmayera.

U južnom dijelu bloka južno od Banjavčičeve ulice se nalaze 4 parcele i 3 glavne građevine jer je velika parcela br. 1074, koja zauzima nešto više od jedne trećine jugoistočnog dijela bloka, neizgrađena i otvorena prema središnjem Trgu bana Josipa Jelačića. Na toj je parceli javni prostor trga i na njemu se nalazi javni WC, oglasni stup i jedan prodajni štand te veći dio stabala na pozicijama zasađenim u 19.st.

U sjevernom dijelu bloka podložena je parcela uz rub Banjavčičeve ulice i na njoj se nalazi jednokatna građevina L tlocrta sa začeljem i dvorištem orijentiranim prema trgu te druga, najmanja, neizgrađena, pravokutna parcela nalazi se u južnom uglu trga J.J. Strossmayera.

Glavne građevine u bloku su: Kraševa 2, Grgura Ninskog 1 i Banjavčičeva 10 te Banjavčičeva 8.

Sve glavne zgrade izgrađene su uz ulične rubove i orijentirane glavnim pročeljima prema ulici. Također su sve zgrade ugaone sa dva ili tri ulična pročelja. Kraševa 2 je sklop građevina orijentiran na tri strane odnosno, prema Banjavčičevoj i Kraševoj ulici te prema trgu. Banjavčičeva 10 ima pročelja prema Banjavčičevoj i Grgura Ninskog, a Grgura Ninskog 1 prema Grgura Ninskog i prema trgu te Banjavčičeva 8 prema Banjavčičevoj i Trgu J.J. Strossmayera.

Banjavčičeva 8 ima ulaze u građevinu s dvorišne strane, a dvorišnih građevina nema. Uz dvorišni rub prema trgu je zasađeno drveće na poziciji nekadašnje zidane dvorišne ograde.

Sve građevine imaju dvorišna krila i unutrašnja dvorišta.

Namjena građevina u Banjavčičevoj 10 i Grgura Ninskog je stambeno poslovna, u Kraševoj 2 je izvorno bila javna i poslovna, a danas je bez namjene. Banjavčičeva 8 je danas stambena.

Katnost: sve glavne građevine su jednokatnice, osim prizemnog krila sklopa u Kraševoj 2 orijentiranog prema Banjavčičevoj ulici te dvokatnog sjeveroistočnog dvorišnog krila u Grgura Ninskog 1.

Građevinsko stanje građevina je dobro.

Valorizacija građevina: Kraševa 2, Grgura Ninskog 1 i Banjavčičeva 10 imaju arhitektonsko ambijentalnu vrijednost. Banjavčičeva 8 je arhitektonsko ambijentalna vrijednost.

Pogled na blok s Trga Josipa bana Jelačića

Zapadni ugao s uličnim potezima

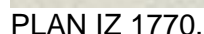
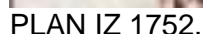
pogled na Banjavčičevu ulicu s uličnim potezima

Južni ugao s uličnim potezima

ugao Banjavčičeve ulice i Trg J.J. Strossmayera

Prema prvom poznatom planu tvrđave s detaljno ucrtanim parcelama i objektima iz 1752. godine kvadratna inzula bila je već potpuno formirana, parcelirana i popunjena građevinama. Na njoj je bilo šest nejednakih parcela i šest glavnih građevina uz ulične rubove bloka, od kojih su četiri bile vojne, a dvije manje, u zapadnom uglu bloka prema današnjoj Banjavčičevoj i Grgura Ninskog, pripadale su civilima. Četiri vojne zgrade bile su položene jedna uz drugu (odvojene gasicama) i u povezanom nizu rubile stranice četverokutnog bloka. Niz je bio prekinut u zapadnom uglu bloka jer se iz Banjavčičeve ulice ulazilo u unutrašnjost bloka kroz široki prolaz između građevina, a civilne kuće i gospodarske zgrade bile su razmaknute.

Najveća parcela zauzimala je čitavu sjevernu četvrtinu bloka i na njoj se nalazila velika dvokrilna građevina, tlocrtno u obliku slova L s krilima uz vanjske rubove bloka prema današnjoj Kraševoj i Banjavčičevoj ulici. U toj su se zgradi nalazile štale generalkomande, a pripadalo joj je i veliko dvorište u unutrašnjosti bloka. Prema središnjem gradskom trgu bile su poredane tri podjednake parcele koje su zauzimale oko polovine bloka. Na njima su bile podignute tri drvene kuće s pročeljima prema glavnom trgu, a iza začelja prema unutrašnjosti bloka imale su dvorišta i vrtove. U njima su se nalazili stanovi ratnog koncipiste i generalnog auditora tvrđave te stari brigadni kvartir. Civilne parcele, na kojima su danas kuće u Grgura Ninskog 1 i Banjavčičeva 10, bile su iste veličine kao i danas, ali su kuće bile manje i razmaknute, a uz njih su bile dvije gospodarske zgrade, dvorište i vrt.

Na planu grada iz 1770. godine, s prvim poznatim popisom kuća i vlasnika, zabilježene su promjene u strukturi i sadržaju bloka. Dvokrilnoj prizemnoj zgradi štale oduzeto je sjeveroistočno krilo prema današnjoj Kraševoj ulici i na tom je mjestu sagrađen novi jednokatni brigadni kvartir koji je dalje funkcionirao kao cjeloviti kompleks sa štalama i velikim dvorištem.

Prema planu tvrđave iz 1770. parcele i kuće pripadale su: k.br. 217, Hangel, poručnik, generalni auditor tvrđave; k.br. 218, kvartir ratnog koncipiste; k.br. 219, stari brigadir kvartir, k.br. 220, novi brigadir kvartir; k.br. 221, štale generalata; k.br. 222, Keller, dvorski blagajnik; k.br. 223, Bartol Lesina, trgovac

Na planu grada iz 1775. godine detaljno su ucrtane sve zgrade i naveden sadržaj vojnih zgrada. Do tada je uz novi brigadni kvartir bilo dograđeno i kratko dvorišno jugoistočno krilo, a u dnu dvorišta, uz jugozapadni rub parcele, sagrađena je pravokutna gospodarska zgrada. Od tri kuće okrenute prema trgu dvije drvene kuće su tada još bile iste i to stari brigadni kvartir, koji je na uglu prema današnjoj Kraševoj ulici bio spojen s novim brigadnim kvartirom te središnja ugrađena koja je pripadala ratnom koncipistu. Uglovnica s bočnim krilom prema ulici Grgura Ninskog tada je novosagrađena. Privatna kuća na mjestu današnje u Grgura ninskog 1 pripadala je dvorskom blagajniku Kelleru, a ona na mjestu kuće u Banjavčičevoj 10 trgovcu Bartolu Lesini.

Na planu grada iz 1783. godine ucrtana je prva veća planirana promjena u bloku odnosno, na mjestu tri vojne zgrade orijentirane prema središnjem trgu planirana je izgradnja nove vojarne. Taj plan nije realiziran, ali su sve tri kuće u međuvremenu srušene i na planu grada iz 1815. godine taj dio bloka je već bio prazan i opisan kao mjesto „srušenih vojnih upravnih zgrada“. Nakon toga taj dio bloka ostao je neizgrađen.

Na jugoistočnoj strani trga J.J. Strossmayera obnovljena je zgrada najstarijeg opskrbnog centra u tvrđavi u kojoj je bila i vojna pekara. Zgrada je dvokrilna jednokatnica pomaknuta u istočni ugao bloka, s dužim krilom položenim uz rub današnje Banjavčičeve ulice, a kraćim prema zgradi Generalata kao i danas. Glavno pročelje bilo je orijentirano prema dvorištu okrenutom prema trgu, a bilo je rastvoreno arkadama u prizemlju. Ispred arkadnog hodnika na plohi dvorišta bio je kameni pločnik u čitavoj širini dvorišta, a prizemlje svođeno češkim svodovima. Parcela dvorišta bila je prema trgu zatvorena zidanom ogradom, a dio bloka uz jugozapadni ugao, uz današnju Banjavčičevu ulicu, bio je neizgrađen. Toj je zgradi sredinom 19. stoljeća prigradeno prizemno krilo uz jugozapadni rub bloka okrenuto prema zgradi Magistrata koje je srušeno u Drugom svjetskom ratu.

Sredinom 19. stoljeća blok je bio konačno preoblikovan i dovršen i taj je izgled uglavnom zadržao do danas. Dio bloka koji je ostao prazan nakon rušenja tri starije vojne zgrade okrenutih prema središnjem trgu, pripadao je 1855. godine obližnjoj zgradi oružane, podignutoj uz sjeveroistočni rub susjednog središnjeg gradskog trga. Do 1862. godine to je zemljište postalo gradsko i uređeno zasađenim drvećem, slično kao i danas. Vrlo je vjerojatno došlo do zamjene zemljišta između vojne i gradske uprave jer je oružani tada pripalo gradsko zemljište iza njezine zgrade, na kojem su u međuvremenu u požaru izgorjele građanske kuće.

Oko 1925. godine bila je srušena zidana ograda dvorišta zgrade na Strossmayerovom trgu 8 i na njezinom mjestu posađena stabla bagrema koja su kasnije zamijenjena javorom. Nakon što je ukinuta vojna pekara u prizemlju zgrade su zazidane arkade, a čitava zgrada adaptirana za stambenu namjenu koja je zadržana do danas.

Na katastarskom planu iz 1862. godine u bloku se nalazile kuće:

Parcela br. 168 i 169: danas Kraševa 2; kuća na 1 kat i dvorište, gospodarske zgrade; vlasnik Karlovac, fortifikacija, erar; površina br. 168 – klaftri, br. 169 – 252 klaftri

Parcela br. 163: danas Grgura Ninskog 1; kuća na 1 kat i dvorište; vlasnik Meder Slavoljub; površina 93 klaftri

Parcela br. 167: danas Banjavčičeva 10; kuća na 1 kat; vlasnici Tuškan Makso i Eugena; površina 84 klaftri

Parcela br. 170: danas Strossmayerov trg 8; kuća na 1 kat i dvorište; vlasnik Karlovac, fortifikacija, erar; površina 350 klaftri, (Pekarna)

Kompleks baroknih građevina odnosno, brigadnog kvartira s gospodarskom zgradom i štalama generalata također je preoblikovan u prvoj polovici 19. stoljeća kada je dobio svoj konačni izgled. Tada su sva krila i gospodarska zgrada u dvorištu, različite katnosti i širine, spojeni u povezani niz. Bočno krilo prema Banjavčičevoj ostalo je prizemno i u njemu su ostale štale, a široki prolaz uz kuću u Banjavčičevu 10 i dalje je služio kao ulaz u dvorište. Glavno, sjeveroistočno, krilo prema Kraševoj ulici ostalo je jednokatno s visokim krovom. Bočno, jednokatno krilo s nešto nižim krovom, sada okrenuto prema središnjem trgu, ostalo je otvoreno nakon rušenja starijih zgrada uz rub bloka te je dobilo novo pročelje s još jednim ulazom u kompleks. Način oblikovanja pročelja i dekorativni detalji imaju stilska obilježja klasicizma što odgovara vremenu nastanka. Približno u isto vrijeme dovršena je i jednokatnica u Banjavčičevoj 10 također s oblikovnim elementima klasicizma. Konačno je 1857. godine sagrađena jednokatna uglovnica u Grgura Ninskog 1 čime je blok konačno zatvoren i definiran. Kuća u Grgura Ninskog 1 jedna je od najranijih zgrada oblikovanih u stilu romantičnog historizma s neogotičkim ukrasnim detaljima koju je projektirao karlovački graditelj Ernest Mühlbauer. Fasada je, međutim, u adaptaciji u 20. stoljeću pojednostavljena.

Avio snimka iz 1928.

Ljekarna, stanje početkom 20.stoljeća

Banjavčičeva 10, Tiskara Fogina, stanje početkom 20.st.

VALORIZACIJA BLOKA

Blok ima visoku urbanističku vrijednost kao jedan od četiri središnja bloka koji oblikuju centralni prostor povijesne tvrđave. Od početka oblikovanja blok je doživio promjene od pravilne kvadratne renesansne inzule popunjene rubnom izgradnjom do djelomično izgrađenog s praznim dijelom prostorno povezanim s centralnim trgom. Na taj je način izmijenjen izvorni renesansni koncept kvadratnih inzula i na prostoru centralnog trga i bloka.

Sačuvano građevno tkivo južno od Banjavčičeve ulice ima izrazitu arhitektonsku i ambijentalnu vrijednost, a čine ga tri građevne cjeline međusobno povezane u zatvoreni ulični niz s jednim prolazom direktno s ulice u središnje dvorište i to iz Banjavčičeve ulice. Pojedinačni objekti imaju u značajnoj mjeri sačuvane konstruktivne i oblikovne elemente baroka, klasicizma i ranog historizma. Povijesni sadržaji objekata u bloku, koji su većinom bili vezani za najviše vojne časničke dužnosti u tvrđavi, pridonose njegovoj povijesnoj i urbanističkoj vrijednosti. Jednako tako i dvije civilne građevine imaju naglašen povijesni i kulturološki značaj. U kući u Banjavčičevoj 10 bila je poznata karlovačka tiskara i knjigovežnica M. Fogine, a zgrada u Grgura Ninskog 1 je najstarija sačuvana ljekarna u gradu, od nastanka u izvornoj namjeni, sagrađena po projektu najboljeg karlovačkog graditelja ranog historizma Ernesta Muhlbauera.

Kraševa 2 je sklop vojnih građevina građenih za visoke vojne časnike. Sklop se sastoji od tri glavna dijela koji su nastali na mjestu starijih objekata djelomično sačuvanih u strukturi građevine. Dijelovi sklopa iz prve i druge polovine 18. stoljeća objedinjeni su obnovom iz prve polovine 19. stoljeća u razdoblju klasicizma. Od starije strukture su sačuvani ranobarokni bačvasti svodovi s lomljenim i šiljastim susvodnicama. Sklop ima **arhitektonsko ambijentalnu i kulturno povijesnu vrijednost**.

Banjavčičeva 10 je primjer veće gradske stambeno poslovne jednokatnice s kraja 18. stoljeća koja je dovršena i oblikovana početkom 19. stoljeća u stilu jednostavnog klasicizma. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Grgura Ninskog 1 je izraziti primjer gradske kuće sa stambenim i poslovnim sadržajem, sagrađena 1857. godine u stilu ranog historizma po projektu Ernesta Muhlbauera. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Strossmayerov trg 8 je samostojeća jednokatnica s dva krila tlocrtno složena u obliku slova L, položena uz jugoistočni i sjeveroistočni rub trga odnosno, uz Banjavčičevu i Kraševu ulicu. Glavno pročelje s ulazima u zgradu orijentirano je sjeverozapadno prema otvorenoj plohi trga. Zgrada je građena u više faza, mijenjao se tlocrtni oblik i konstrukcija, a na istom mjestu bio je glavni opskrbeni centar za tvrđavu (Provianthaus) kroz čitavo 17. 18. i 19. stoljeće. U drugoj polovini 20. stoljeća prenamijenjena je u stambeni prostor. Današnja građevina

oblikovana je i dovršena u drugoj polovini 18. stoljeća, u vrijeme barokizacije gradskih trgova, kada je imala dva krila, češke svodove u prizemlju i arkadno rastvoren hodnik prizemlja prema dvorištu i trgu. U to je vrijeme dvorište prema trgu bilo ograđeno zidanom ogradom s ulaznom kapijom. Zgrada je obnovljena i proširena u prvoj polovini 19. stoljeća kada joj je produženo bočno krilo prema Kraševoj ulici i dozidano prizemno jugozapadno krilo prema zgradi Gradske vijećnice (koje je srušeno sredinom 20. stoljeća). Ulična pročelja tada su oblikovana jednostavnim detaljima dvostrukog razdjelnog vijenca između etaža. Zbog sačuvanih detalja konstrukcije i oblikovanja volumena iz vremena gradnje, te centralne funkcije koju je imala kroz povijest tvrđave zgrada ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednosti**.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Neizgrađeni unutrašnji dio namijeniti za sadržaje poput eko tržnice, otvorene terase sa sjedenjem uz mogućnost opsluživanja iz bivše vojne zgrade na k.č.br. 1071. Popločenje otvorenog prostora treba rješavati zajedno s glavnim, središnjim, gradskim trgom uz mogućnost prezentacije eventualnih nalaza izvornog popločenja. Natječajno rješenje za glavni trg i "Oružanu" riješio je prostor trga bana J. Jelačića kao jedinstvenu plohu, ali je vizualno odijeljen drvoredom.

Sve građevine u južnom dijelu bloka su visoko valorizirane, u dobrom građevinskom stanju te ih treba samo održavati, osim pročelja koja su djelomično izgubila stilska obilježja i koja treba restituirati tj. nadomjestiti nedostajuće i dotrajale dijelove. Građevina u Ulici Grgura Ninskog 1 je u prvoj polovini 20. stoljeća preoblikovana na pročelju kada je izvorno neostilsko oblikovanje prozora prvog kata zamijenjeno današnjim. Obzirom da postoje originalni nacrti iz neostilske faze i arhivske fotografije, moguće je vraćanje pročelja iz te faze. U Banjavčičevoj 10 na pročelju orijentiranom na Ulicu Grgura Ninskog moguće je vratiti izvorne priklope u prizemljima. Građevina u Kraševoj 2 ima vidljiv izvorni sloj žbuke, a postojeći površinski cementni sloj žbuke i boje koji je posljedica zadnje obnove iz druge polovine 20. stoljeća treba skinuti, te restituirati istim materijalima po uzoru na preostalu izvornu žbuku, i bojati u izvornom tonu mineralnim bojama. Na svim građevinama u bloku moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ. Prilikom sljedećih obnova potrebno je prema rezultatima istraživanja izvesti projekt prezentacije svih pročelja, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora u prizemljima i izvorne stolarije.

Na k.č. br.1084/2 na mjestu srušene građevine može se izgraditi interpolacija u približno istim gabaritima srušene građevine. Stambenu građevinu na trgu potrebno je održavati, ali prije obnove moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile građevne faze i slojevi naliča in situ, a koje su poznate i iz arhivskih dokumenata. To se posebno odnosi na saznanja o postojanju arkadnih otvora na pročelju prema trgu. Prilikom sljedećih obnova potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati građevinske faze i izraditi projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije. Dio prizemlja građevine treba dobiti poslovnu namjenu u cilju oživljavanja trga J.J. Strossmayera.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

U unutrašnjosti bloka može se organizirati javni otvoreni prostor u dvorištu nekadašnje vojne zgrade, na k.č.br. 1071 u Kraševoj 2, koje svojom veličinom daje mogućnost prilagodbe za uslužne funkcije. Ostala dva dvorišta su dobro održavana osim partera koji bi trebalo popločiti kamenim kockama ili prezentirati eventualne nalaze starog popločenja.

Stambena kuća u sjevernom dijelu bloku je „L“ tlocrta. Gradnjom interpolacije na mjestu srušene građevine iz 19. stoljeća otvara se mogućnost vraćanja zidane ograde koja je zatvarala unutarnje dvorište navedenog sklopa.

BLOK D POSTOJEĆE STANJE

Blok D nalazi se na zapadnom dijelu povijesne Zvijezde uz rub današnjeg šanca, odnosno, nekadašnjeg sjeverozapadnog bedema uz Banski bastion. Nepravilnog je trokutastog oblika i omeđen je Radićevom, Banjavčičevom, Križanićevom i Cesarčevom ulicom.

U bloku se nalazi sedam parcela, od kojih su dvije neizgrađene zelene površine, te osam glavnih građevina. Više građevina nalazi se na jednoj parceli; Cesarčeva 3 i Banjavčičeva 3, spojene su zajedničkim dvorištem i dvorišnim aneksom u jedinstven sklop na jednoj parceli s ulazima iz Cesarčeve i Banjavčičeve ulice; također kuće u Radićevoj 4 i 6 (koja se sastoji od dvije spojene kuće Radićeve 6 i Banjavčičeve 5) imaju jednu zajedničku parcelu kao i Cesarčeva 2 i Banjavčičeva 1.

Glavne građevine u bloku su: Radićeva 2, 4 i 6/Banjavčičeva 5, Cesarčeva 1, 2 i 3, Banjavčičeva 1 i 3.

Dvorišne građevine nalaze se u Radićevoj 4 i Cesarčevoj 3. Glavne građevine imaju dvorišta u unutrašnjosti bloka, osim Radićeve 6 koja nema dvorište i Radićeve 2 koja ima uski unutrašnji prostor, omeđen krilima zgrade, u funkciji svjetlarnika. Sve građevine su građene uz ulični rub osim Cesarčeve 1 i 2 koje su uvučene. Glavni ulazi u građevine su direktno s ulice osim u Cesarčevu 1 i 2 koje imaju zeleni pred prostor.

Namjena građevina u Radićevoj 2, 4 i 6 je stambeno poslovna, sklop Cesarčeva 3/ Banjavčičeva 3 je glazbena škola i ima javnu namjenu, a Banjavčičeva 1 te Cesarčeva 1 i 2 su stambene kuće. Katnost: u bloku se nalaze dvije dvokatnice (Radićeva 2 i 6 koja ima i jednokatni dio s potkrovljem), jedna jednokatnica (Radićeva 1), tri jednokatnice s potkrovljem (Cesarčeva 3, Banjavčičeva 1 i 3) i dvije prizemnice s potkrovljem Cesarčeva 1 i 2).

Građevinsko stanje građevina je dobro.

Valorizacija građevina: Radićeva 4 je izrazite vrijednosti, Radićeva 2, Radićeva 6/Banjavčičeva te Cesarčeva 3 su arhitektonsko ambijentalne vrijednosti; Banjavčičeva 1 je ambijentalne, a Banjavčičeva 3 te Cesarčeva 1 i 2 niže ambijentalne vrijednosti. Dvorišna građevina u Radićevoj 6/Banjavčičeva 5 je niže ambijentalne vrijednosti.

Sjeverni ugao s uličnim potezima

Istočni ugao s uličnim potezima

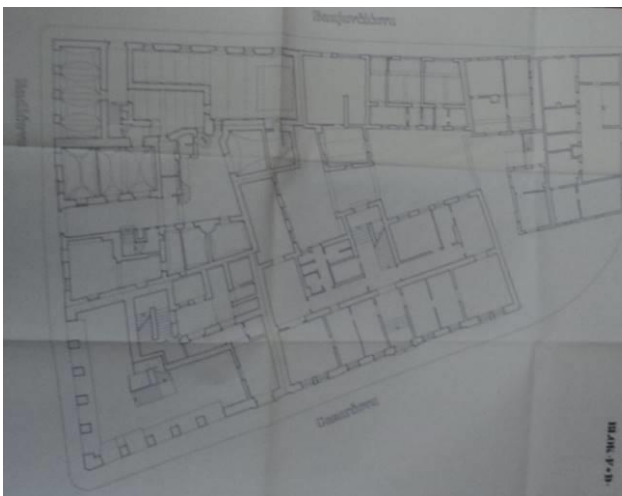
Južni ugao s uličnim potezima

Zapadni ugao s uličnim potezima

Dvorišta Cesarčeve 3 i Banjavčičeve 3

Tlocrta prizemlja građevina u bloku

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Nepravilni trokutasti blok uz sjeverozapadni bedem u blizini Banskog bastiona nije bio planiran u izvornoj ortogonalnoj mreži blokova i nije ucrtavan u planovima tvrđave 16. i 17. stoljeća. Na tom je mjestu ostavljan nužni manevarski prostor na ulazu u bastion.

Blok se počeo formirati neplanskom, nedozvoljenom izgradnjom, vjerojatno već tijekom 17. stoljeća. Prema detaljnom planu tvrđave iz 1752. godine do tada je već bio formiran u svom osnovnom obliku i na njemu je bilo osam kuća. Bila je izgrađena jugoistočna strana, današnja Banjavčičeva ulica, nizom od pet pravilno poredanih kuća uz rub ulice, zatim sjeveroistočna strana prema današnjoj Radićevoj ulici u kojoj je bila jedna kuća uz rub ulice te dvije kuće uz bedem nepravilno postavljene u odnosu na Radićevu ulicu. Iza začelja kuća prema bedemu bili su vrtovi i dvorišta. Kuće su bile uske ili manje kvadratne, vjerojatno drvene, međusobno odvojene gasicama. Dvije kuće na jugoistočnoj strani bile su veće, dvokrilne, dužom stranom okrenute prema ulici. Uz obje izgrađene ulične strane prolazio je drveni jarak za odvodnju oborinskih voda kroz bedem u jarak.

1770. godine u bloku se nalazilo osam objekata, a vlasnici su bili: parcela br. 245: vlasnik Andrija Gerčman, tkalac; parcela br. 246: vlasnik Mihajlo Kapčić, postolar; parcela br. 247: danas Radićeva 4; vlasnik Ivan Glier, sedlar; parcela br. 248: vlasnik Šremsek; parcela

br. 249: vlasnik Stjepan Gotlić; parcela br. 250: vlasnik Feliks Cusulić; parcela br. 251: vlasnik Lorenz Bruner; parcela br. 252: vlasnica udovica Franković.

Izgrađenost i oblikovanje bloka nije se mijenjalo sve do kraja 18. stoljeća, a vlasnici kuća bili su uglavnom obrtnici. Sačuvana je ostala samo drvena kuća u današnjoj Banjavčičevoj 1, koja je kasnije u 19. stoljeću podzidana opekam u prizemlju. Starija kuća u današnjoj Radićevoj 4 je srušena i 1792. godine izgrađena nova zidana koja je uglavnom sačuvana do danas.

U 19. stoljeću blok se počeo transformirati, a promjene su vezane za otvaranje tvrđave prema predgrađu i rušenje bedema. 1812. godine je na kraju trase današnje Radićeve ulice u bedemu probijen put preko jarka u smjeru novog dijela grada uz Kupu, a otvor su tada zvali Slijepa vrata. Nakon toga je do sredine 19. stoljeća reguliran potez kuća uz današnju Radićevu ulicu, koja je tada postala reprezentativna strana bloka. Među prvima je oko 1830. godine pregrađena i nadograđena uglovna dvokatnica u Radićevoj 6 oblikovana u duhu bidermajera s detaljima klasicizma.

Najznačajnije oblikovanje tog perioda odnosi se na dvokatnicu na uglu današnje Radićeve i Cesarčeve ulice. Ta je kuća sagrađena 1843. godine na mjestu dviju starih drvenih kuća. Svojim volumenom i pročeljima prema dvije ulice zatvorila je, oblikovala i naglasila ugao bloka uz novu komunikaciju. Pročelja su reprezentativno oblikovana detaljima klasicizma, slično kao i uglovnica na drugoj strani ulice.

Na katastarskom planu iz 1862. godine u bloku je bilo sedam parcela s glavnim uličnim kućama, a vlasnici su bili:

Parcela br. 16: danas Radićeva 2 i Cesarčeva 4; kuća na 2 kata i dvorište; vlasnik Resmann Petar; površina 88 klaftri

Parcela br. 17: danas Radićeva 4; kuća na 1 kat, zgrade i dvorište; vlasnik Mogut Stjepan; površina 85 klaftri

Parcela br. 18: danas Radićeva 6 i Banjavčičeva 5; kuća na 2 kata; vlasnica Koren Bara, udovica; površina 71 klaftra

Parcela br. 19: danas Banjavčičeva 3; drvena građa s pripadajućom građevinom prema Cesarčevoj, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište; vlasnica Drešsler Jelena, udovica; površina 105 klaftri

Parcela br. 21: danas Banjavčičeva 1; drvena građa, orijentirana prema Banjavčičevoj i Križanićevoj ulici, kuća, zgrade i dvorište; vlasnici Modrušan Jozo i Tereza; površina 48 klaftri

Parcela br. 22: danas Križanićeva 1 i Cesarčeva 2; drvena, L tlocrta, neizgrađena prema Banjavčičevoj i Križanićevoj ulici, kuća, zgrade i dvorište; vlasnik Rath Josip; površina 46 klaftri

Parcela br. 20: danas Cesarčeva 3; kuhinjski vrt – prazna čestica; vlasnica Drešsler Jelena, površina 72 klaftra.

Jugoistočna strana bloka izgubila je na važnosti, dvije drvene kuće iz 18. stoljeća sačuvane su do kraja 19. stoljeća, a ona u Banjavčičevoj 1 sve do danas. Na južnom uglu bloka sagrađena je u drugoj polovici 19. stoljeća skromna prizemnica, Cesarčeva 2, čija se parcela proširila prema bedemu i danas je orijentirana na Cesarčevu ulicu. Konačno je 80- tih godina 19. stoljeća uz srušeni bedem dovršena sjeverozapadna strana bloka, odnosno Cesarčeva ulica, izgradnjom reprezentativne neostilske jednokatnice Reiner. Time je blok konačno dovršen i nije se više mijenjao u svojoj osnovnoj strukturi. Krajem 20. stoljeća Reinerova palača je adaptirana za muzičku školu i spojena dvorišnim objektom sa nasuprotnom kućom u Banjavčičevoj 3.

Jugozapadni ugao bloka, pred ulazom u nekadašnji Banski bastion, do danas je ostao definiran objektima niže ambijentalne vrijednosti. U Cesarčevoj 2 je na mjestu starije kuće

krajem 20. stoljeća sagrađena nova prizemnica. U Cesarčevoj 1 je stara kuća također srušena, a zamjenski objekti nisu dovršeni.

VALORIZACIJA

Blok je primjer gradske inzule koja se od neplanske, periferne izgradnje iz 17. i početka 18. stoljeća, s manjim obrtničkim kućama stisnutim uz bedem, postepeno transformirala u blok s trgovačkim sadržajima, a do kraja 19. stoljeća blok dobio je i svoje reprezentativno lice uz Radićevu i Cesarčevu ulicu.

Danas blok ima heterogen karakter, ali u njemu prevladavaju objekti arhitektonsko ambijentalne vrijednosti:

Kuća u **Radićevoj 4** cjelovito je sačuvan primjer veće, zidane, barokne, stambeno trgovačke kuće s kraja 18. stoljeća (1792.). Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Kuća u **Radićevoj 6/Banjavčiceva 5** je građanska stambeno obrtnička kuća iz razdoblja bidermajera, u kojoj su ugrađeni dijelovi starije strukture iz 18. stoljeća, a oko 1830. godine su spojene dvije kuće i preoblikovane u današnji sklop. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Ugaona dvokatnica u **Cesarčevoj 4/Radićeva 2** je reprezentativni primjer klasicizma prve polovine 19. stoljeća, stambeno trgovačke namjene, u vrijeme kada se u gradu počinju naglašavati važnije gradske vizure i pozicije unutar urbanog rastera. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Cesarčeva 3, palača Reiner, primjer je veće gradske kuće sa stanom na katu i uredskim poslovnim prostorom u prizemlju, oblikovana detaljima kasnog neostila s kraja 19. stoljeća. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Banjavčiceva 3 je nekadašnja gospodarska jednokatnica, sagrađena krajem 19. stoljeća i pregrađena 1937. godine, koja je prilikom adaptacije Cesarčeve 3 za muzičku školu sa njom uklopljena u cjeloviti sklop. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Banjavčiceva 1 je tip stambeno obrtničke drvene kuće iz 18. stoljeća kvadratnog tlocrtnog gabarita karakterističnog za manje obrtničke kuće iz najranije faze izgradnje tvrđave. U 19. stoljeću podzidana je opekom u prizemlju. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Cesarčeva 2 je stambena prizemnica sagrađena krajem 20. stoljeća na mjestu starije kuće. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Cesarčeva 1 je prizemnica s dvorišnim objektima u izgradnji na mjestu starije kuće. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 1/Cesarčeva 1A je građevina koja je u postupku obnove izvedena bez dokumentacije. Kuća je **niže ambijentalne vrijednosti**.

Avio snimka iz 1930. g.

Banjavčičeva ul. br. 3 i 5, 1969. g.

Začelje Cesarčeve i Banjavčičeva 1, 1969. g.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Sve građevine u bloku je potrebno održavati prema postojećem stanju, osim građevine na uglu Cesarčeve i Radičeve ulice kojoj je potrebno je vratiti izvorni izgled izloga, a u gornjim etažama izvorne profilacije tj. reprezentativno oblikovane klasicističke detalje. Građevinu u Križanićevoj 1/Cesarčeva 1A treba preoblikovati sukladno dostupnim arhivskim podacima. Prema postojećem stanju treba održavati i građevine u Cesarčevoj 2, Banjavčičevoj 1 i Banjavčičevoj 3.

Na svim povijesnim građevinama u bloku prije obnove moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom sljedećih obnova potrebno je prema rezultatima istraživanja izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

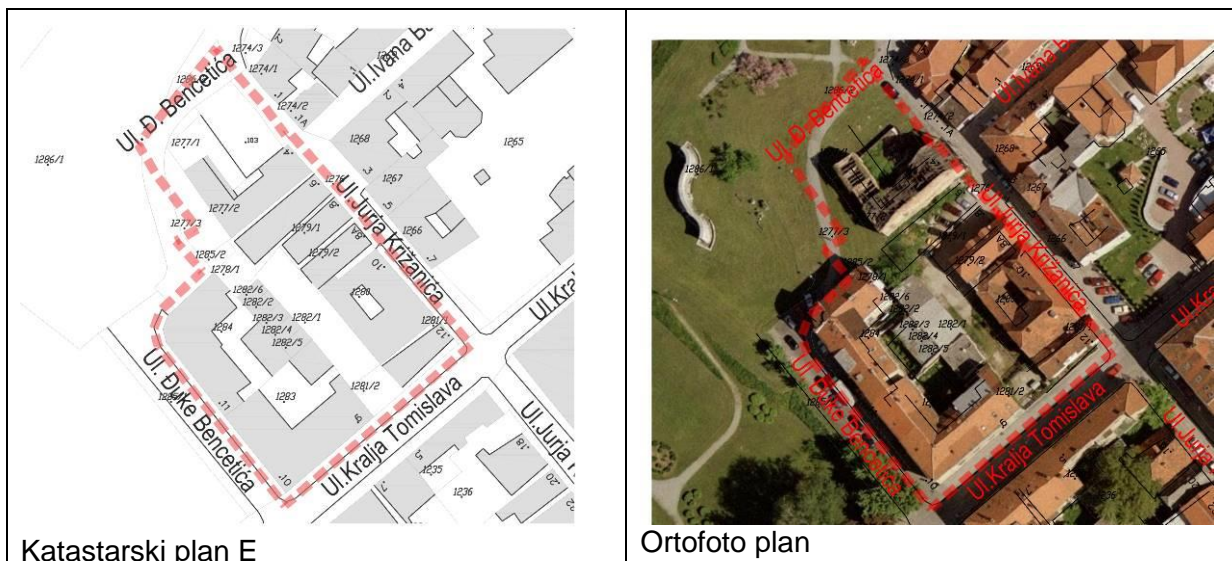
Građevine u Banjavčičevoj ulici treba u prizemlju prenamijeniti u poslovne prostore.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Blok ima šest manjih dvorišta koja se međusobno preklapaju. U najlošijem je stanju dvorište u Radićevoj 4, čije dvorišne građevine treba sanirati i obnoviti. Glazbena škola u Cesarčevoj 3 i Banjavčičevoj 3 ima dva dvorišta. Parter u većem dvorištu treba zamijeniti adekvatnijim, po uzoru na manje dvorište ili jednostavnim kamenim pločama kvadratnog oblika. Manje dvorište može se u cijelosti izvesti s oblucima bez razdjelnih elemenata u boji. Dio pročelja u ružičastom tonu treba obojiti u tonu ostalih pročelja Glazbene škole. Ostala dvorišta treba održavati uz mogućnost postave nepravilnog kamena (kamenog taraca) ili jednostavnih kamenih ploča u parteru.

BLOK E

POSTOJEĆE STANJE

Blok E se nalazi na zapadnom dijelu povijesne Zvijezde. Orijentiran je prema šancu i prostoru nekadašnjeg Banskog bastiona. Nepravilnog je oblika i omeđen Križanićevom, Bencetićevom i Tomislavovom ulicom te prostorom nekadašnjeg bastiona.

Blok ima 18 parcela od kojih su 4 središnje parcele dio nekadašnjeg bedemskog puta koji prolazi kroz blok. U bloku danas ima 9 glavnih građevina jer je jedna (u Križanićevoj 4) srušena. Uz središnji put u unutrašnjosti bloka je 5 parcela s garažama.

Glavne građevine u bloku su: Križanićeva 2, 4 (srušena), 6, 8, 8A, 10 i 12 te Bencetićeva 10 i 11.

Ugaone građevine s dva ulična pročelja su Bencetićeva 10/ Tomislavova 6 i Bencetićeva 11 s naglašenom ugaonom zonom prema otvorenom prostoru nekadašnjeg bastiona. Križanićeva 12 ima glavno pročelje prema Križanićevoj, a bočno prema Tomislavovoj ulici.

Sve glavne građevine izgrađene su uz ulični rub parcele i orijentirane glavnim pročeljima prema ulici. Svi glavni ulazi u građevine su sa ulične strane.

Dvorišne građevine nalaze se u Bencetićevoj 10 i 11.

Namjena građevina u Križanićevoj 10 i 12, u Bencetićevoj 10/Tomislavova 5 te u Bencetićevoj 11 je stambeno poslovna. Građevine u Križanićevoj 2, 6, 8 i 8A su stambene.

Katnost: u bloku ima šest jednokatnica s potkrovljem Križanićeva 2, 6, 8, 8A i 12) i dvije jednokatnice (Križanićeva 10 i Bencetićeva 11). Bencetićeva 10 i 11 imaju podrum.

Građevinsko stanje građevina je dobro.

Valorizacija građevina: Križanićeva 10 i 12 imaju arhitektonsko ambijentalnu vrijednost, Bencetićeva 10 i 11 imaju ambijentalnu vrijednost i izlaze iz gabarita povijesne bedemske trase, a Križanićeva 2, 6, 8 i 8A su niže ambijentalne vrijednosti. Srušena građevina u Križanićevoj 4 bila je arhitektonsko ambijentalne vrijednosti.

Istočni ugao s uličnim potezima

Zapadni ugao s uličnim potezima

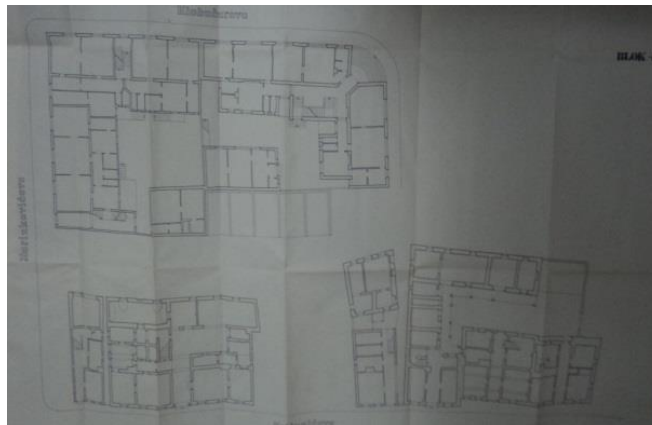
Bedemski put

Južni ugao s uličnim potezima

Križanićeva 2

Tlocrti prizemlja građevina u bloku

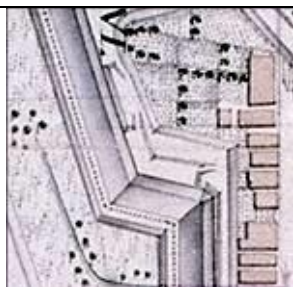
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

PLAN IZ 1752.

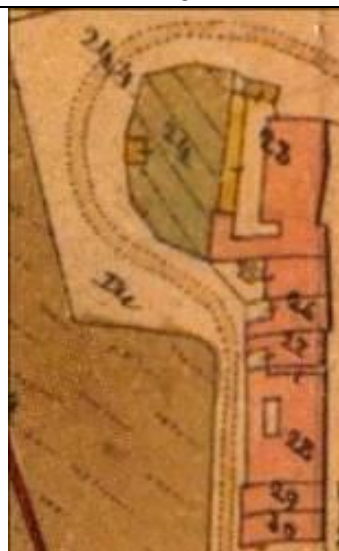
PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN 1862.

Unutar blokova povijesne cjeline Zvijezde današnji blok E je formiran među zadnjima odnosno, tek 1937. godine kad su sagrađene kuće u današnjoj Bencetićevoj ulici. Nastao je povezivanjem najstarijih civilnih kuća podignutih neposredno uz jugozapadni bedem uz današnju Križanićevo ulicu s novim kućama podignutim uz novoformiranu Bencetićevo ulicu izvedenu na liniji srušenog zemljanog bedemskog nasipa. Stariji dio bloka bio je formiran i izgrađen već u prvoj polovini 18. stoljeća kao dio niza u današnjoj Križanićevoj ulici koja je tada čitava već bila izgrađena uz jugozapadni bedem između Korušskog i Banskog bastiona.

Detaljna situacija je ucrтана na kartu grada iz 1752. godine. U dijelu Križanićeve ulice obuhvaćene današnjim blokom, bilo je tada deset uskih kuća zabatnom stranom okrenutih prema ulici. Bile su nanizane u smjeru jugoistok – sjeverozapad počevši od odvodnog kanala, koji je presijecao Križanićevo ulicu na trasi današnje Tomislavove ulice, do Banskog bastiona uključujući i čitavu širinu bastionskog grla. Veličinom se izdvajala kuća na današnjem broju 3 koja je zauzimala širinu dviju uskih parcela, a pripadao joj je i vrt u širini još jedne uske parcele. Kao cjelina se također već tada izdvajala grupa objekata u grlu bastiona gdje su tada bile tri parcele: dvije uske sa zabatnim kućama i jedna u širini dvije

uske parcele s jednom uskom kućom, manjom gospodarskom zgradom i štalom u dubini parcele iza začelja kuće.

Do 1770. godine situacija se promijenila samo u grlu bastiona gdje su na široj parceli srušene uska kuća i manja gospodarska zgrada, a ostala je samo štala na kraju dvorišta prema unutrašnjosti bastiona. Prema planu iz 1770. godine vlasnik parcela u grlu bastiona s dvije drvene kuće bio je tesarski majstor Michael Rausch, a parcela sa štalom je bila prazna. U potezu je tada bilo deset parcela i devet kuća te jedna štala.

1770. u bloku se nalazilo devet kuća, a vlasnici su bili: parcela br. 192: vlasnik Josip Poneković; parcela br. 193: vlasnik Mirko Mučnjak, postolar; parcela br. 194: vlasnik Ferdinand Wagner, bravar; parcela br. 195: vlasnica Ana Hrann; parcela br. 196: vlasnik Georg Bratulić, tkalački majstor; parcela br. 197: vlasnici nasljednici obitelji Obsetić; parcela br. 198: vlasnik Simon Lassnik, postolar; parcela br. 199: vlasnik Michael Rausch, tesarski majstor; parcela br. 200: vlasnik Michael Rausch, tesarski majstor.

Do 1783. godine majstor Rausch je spojio svoje dvije drvene kuće u jednu, a na parceli sa štalom je sagrađena nova uska kuća sa zabatom prema ulici tako da je u potezu tada bilo devet parcela i devet kuća. Ista je situacija ucrтана i na planu grada iz 1815. godine.

Do sredine 19. stoljeća povijesna struktura ovog dijela ulice bila je dovršena nakon što su kuće na današnjim brojevima 4 i 10. proširene i preoblikovane u duhu bidermajera i ranog historizma. Kuća na broju 10 proširena je na vrtnu te još jednu susjednu parcelu i zauzela širinu četiri izvorno uske parcele. Tada je korpusu kuće, zabatom okrenutoj prema ulici, dodano jedno duboko ulično krilo i dva uža dvorišna koja su zatvorila unutrašnje dvorište.

Pročelje kuće na današnjem broju 4 je 1851. godine prošireno i preoblikovano detaljima ranog historizma te spojeno sa susjednom drvenom kućom na broju 2. Korpus kuće je produžen do štale u dnu dvorišta i s dograđenim izduženim dvorišnim krilom (tlocrtno u obliku slova L) te susjednom kućom broj 2 i njezinom bočnom kapijom zatvorio zajedničko unutrašnje dvorište. Dvorišno krilo dobilo je jednostavno oblikovanu vanjsku fasadu na začelju, okrenutu prema središtu bastiona s vrtom. Kuće na broju 2 i 4 su tada imale istog vlasnika.

Na katastarskom planu iz 1862. godine u bloku je bilo sedam parcela i sedam kuća, ali su neke kuće i parcele bile vlasnički spojene na jednog vlasnika:

Parcela br. 23: danas Križanićeva 2; kuća na 1 kat zgrade i dvorište; vlasnici Car Marko i Bara; površina 181 klafter. Na istoj parceli broj 23 tada je kući na broju 2 pripadala i uska jednokatnica s dvorišnim krilom u obliku slova L, danas Križanićeva 4. Vlasnici su bili isti, Car Marko i Bara.

Parcela br. 24: prostor unutar Banskog bastiona, iza dvorišnih krila kuća u Križanićevoj 2 i 4; kuhinjski vrt sa pšenicom; vlasnici su Car Marko i Bara;

Parcela br. 25: danas Križanićeva 6; kuća na 1 kat i dvorište – danas zabatna interpolacija u Križanićevoj 6; vlasnik Antel Vinko; površina 46 klaftri

Parcela br. 26: vlasnik Giosio Stanke i Ana; kuća na 1 kat i dvorište; 29 klaftri; danas zabatna interpolacija u Križanićevoj 8

Parcela br. 27: vlasnik Marković Đuro; kuća na 1 kat i dvorište; 29 klaftri; danas zabatna interpolacija u Križanićevoj 8A

Parcela br. 28: danas Križanićeva 10; kuća na 1 kat i dvorište; vlasnik Teodorović Aleksandar; površina 100 klaftri

Parcela br. 29: danas Križanićeva 12; kuća na 1 kat; vlasnik Loguine Josip; površina 27 klaftri

Parcela br. 30: vlasnik Spigelski Franjo i Franica; kuća na 1 kat i 2 dvorišta; 58 klafti; kuća porušena zbog probijanja današnje ulice Kralja Tomislava

Parcela br. 244: pustošina; vlasnik Karlovac, fortifikacija; danas Kralja Tomislava 6 – Klobučareva 10

Parcela br. 264: zid; vlasnik Karlovac, fortifikacija; danas Kralja Tomislava 6 – Klobučareva 10

Od tog vremena kuće su postepeno propadale i do 1904. godine kuće na današnjim brojevima 8 i 8A su već bile srušene, a parcele prazne tako da je u bloku bilo samo šest kuća. 1929. godine srušena je prva kuća uz nekadašnji odvodni kanal prilikom probijanja trase današnje Tomislavove ulice koja vodi prema novom dijelu grada izvan tvrđave i u bloku je ostalo samo pet kuća.

Današnji nepravilni blok formiran je i dovršen 1937. godine kada su na mjestu srušenog zemljanog bedema podignute dvije uglovnice glavnim pročeljima orijentirane na parkovno uređene vanjske dijelove nekadašnje tvrđave. Kuće su dvokrilne jednokatnice i svojim spojenim krilima oblikuju cjelinu u obliku slova U čija je otvorena stranica okrenuta prema začeljima kuća u Križanićevoj ulici i slobodnoj površini nekadašnjeg bedemskog puta koji dijeli stari i novi dio bloka. Prostor iza začelja novih kuća, između bočnih krila, je ograđen i podijeljen u dva dvorišta s po jednom pomoćnom dvorišnom građevinom.

Novi dio bloka proteže se iza začelja kuća u Križanićevoj ulici od broja 6 do broja 12 dok je začelje cjeline u nekadašnjem grlu bastiona, Križanićeve 2 i 4, ostalo otvoreno nakon izravnavanja bastionskog nasipa i vidljivo je u vizurama grada s nekadašnjeg Kružnog šetališta odnosno Velike i Male promenade. Ta je situacija ucrтана na katastarskom planu grada Karlovca iz 1950. godine kada je u bloku bilo sedam kuća jer su dvije uske građevne parcele u Križanićevoj ulici bile prazne.

Tijekom druge polovine 20. i početka 21. stoljeća srušene su još tri izvorne povijesne građevine, u Križanićevoj 2, 4 i 6, tako da su od strukture 18. i 19. stoljeća ostale sačuvane samo dvije kuće u Križanićevoj 10 i 12. Na mjestu srušenih starijih kuća sagrađene su do danas četiri replike u Križanićevoj 2, 6, 8 i 8A, a u Križanićevoj 4 je u pripremi odnosno, u bloku danas ima osam kuća i jedna prazna parcela. U međuvremenu je iza dvorišta kuća u Bencetićevoj ulici, uz rub nekadašnjeg bedemskog puta, formirano šest malih parcela na kojima su izgrađene garaže.

U središtu izravnanog platoa nekadašnjeg Banskog bastiona podignut je 1955. godine centralni spomenik palim borcima i žrtvama fašizma u Drugom svjetskom ratu. Autor spomenika je kipar Vanja Radauš, a sastojao se od figuralne kompozicije i monumentalnog valovitog zida od bijelog kamena koji je služio kao pozadina sceni s figurama. Danas je sačuvan samo zid, a tijekom Domovinskog rata figure su teško oštećene i sklonjene, a potom recentno razbijene i ukradene.

VALORIZACIJA BLOKA

Blok se nalazi na istaknutom položaju unutar gradskog tkiva, a posebno je eksponiran u vizurama s prostorno najkvalitetnije oblikovanih dijelova povijesnog urbanog krajolika koji obuhvaća parkovno uređen opkop i glasiću nekadašnje tvrđave. U vizurama s Velike i Male promenade prema središtu povijesne Zvijezde otvoren je pogled na heterogenu građevnu strukturu bloka sa zaleđem Križanićeve i pročeljem Bencetićeve ulice. Druga istaknuta vizura otvara se pri izlazu i ulazu u povijesnu Zvijezdu, iz Tomislavove ulice, na najstarije ugaone objekte u Križanićevoj 12 i 10 te noviju uglovnicu u Tomislavovoj 6.

U bloku kao cjelini do danas je donekle narušen najstariji specifični povijesni ambijent s nizom kuća na uskim parcelama, zabatima okrenutim prema ulici od kojih je većina izvorno

bila drvena ili kanatne konstrukcije. U Križanićevoj ulici je sačuvan izvorni oblik i broj parcela iz 18. stoljeća, a od kuća su sačuvane samo one na broju 10 i 12.

Križanićeve 12 jedini je izvorno sačuvani tip stambeno obrtničke drvene jednokatnice karakterističnog uskog zabatnog pročelja s tri prozorske osi. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Druga izvorno sačuvana kuća u **Križanićevoj 10** primjer je preoblikovanja starijeg tipa veće zabatne barokne kuće koja je dogradnjom i proširivanjem postala zatvoreni četverokrilni blok oblikovan u stilu jednostavnog klasicizma i bidermajera s dužim uličnim pročeljem pod ravnom strehom. Kuća ima uređeno začelje otvorena prema sačuvanom prostoru nekadašnjeg bedemskog puta koji kao cjelina predstavljaju posebno slikovit povijesni ambijent. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

U nastavku su na tri uske i na zadnjoj širokoj parceli izvedene četiri zamjenske građevine, **Križanićeve 2, 6, 8 i 8a**, s elementima povijesne izgradnje koji se odnose na položaj zgrade na parceli, razmak gasicama, dvoslivna krovšta i širinu pročelja s tri prozorske osi. Zamjenske građevine dopunjuju povijesni ambijent, ali su vrednovane kao objekti **niže ambijentalne vrijednosti** zbog predimenzioniranog volumena, izgubljenih izvornih masa, proporcija, detalja obrade pročelja i materijala, odnosno karakterističnog načina građenja drvom.

U novijem dijelu bloka su dvije uglovne kuće, **Bencetićeve 10/Tomislavova 6 i Bencetićeve 11**. Te su kuće pojedinačni primjeri skladnih stambeno poslovnih jednokatnica oblikovanih u duhu suvremenog funkcionalizma, a njihov položaj i orijentacija na zonu parkova i šetališta doprinosi visokom stambenom standardu. Izgrađene su na položaju srušenog zemljanog bedema čime je narušena povijesna matrica Zvijezde. Spoj starijeg i novijeg niza kuća na trasi nekadašnjeg bedemskog puta ostao je na sjeverozapadnoj strani prema parku otvoren, a vizura iz parka na nekadašnjem Banskom bastionu narušena je izgradnjom neintegriranih garaža uz prolaz. Kuće imaju **ambijentalnu vrijednost koja izlazi izvan povijesne trase bedema i bastiona**.

Avio snimka iz 1930. g.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Sve postojeće građevine u Križanićevoj treba održavati prema postojećem stanju, osim Križanićeve 4 gdje je potrebno izvesti faksimil. Na preostalim povijesnim građevinama na broju 10 i 12 u Križanićevoj ulici prije obnove moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Stolariju prozora na Križanićevoj 10 potrebno je zamijeniti po uzoru na stolariju na stražnjem pročelju. Nakon istraživanja potrebno je prema rezultatima istraživanja izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije. Sve građevine u Bencetićevoj ulici potrebno je održavati prema postojećem stanju uz mogućnost adaptacije u unutrašnjosti.

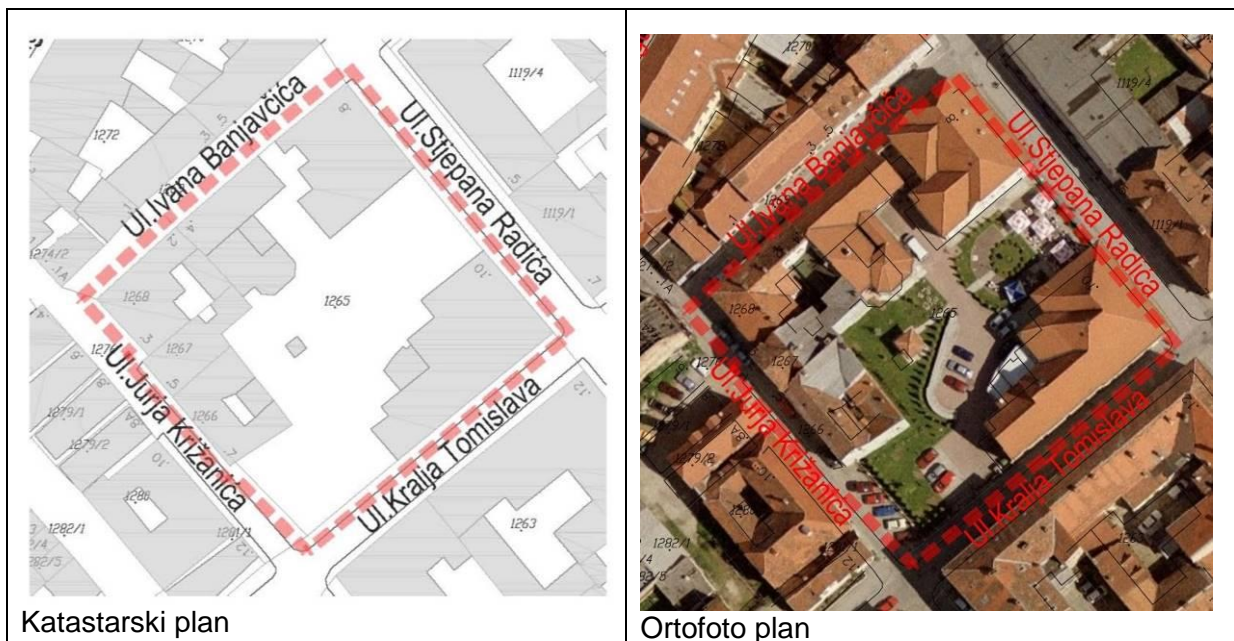
Preporuča se prenamjena prizemlja građevina u Križanićevoj ulici iz stambenog u poslovnu.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Bivši bedemski put iza građevina u Križanićevoj ulici treba što više naglasiti i po mogućnosti popločiti. U parteru na dijelu Ulice Kralja Tomislava se također može naznačiti tlocrtni gabarit nekadašnje dvije građevine koja su bile uz pješački prolaz uz bedem te pozicija bedema i bedemskog puta. Postojeće garaže uz nekadašnji bedemski put su legalizirane, ali ih treba u trenutku dotrajalosti ukloniti. Sve površine uz bedemski put treba urediti hortikulturno.

BLOK F

POSTOJEĆE STANJE

Blok F nalazi se u zapadnom dijelu Zvijezde. Pravilnog je kvadratnog oblika i omeđen je Radićevom, Banjavčičevom, Križanićevom i Ulicom Kralja Tomislava.

U bloku se nalaze četiri parcele i šest glavnih građevina. Parcela br. 1265 je najveća, zauzima dvije trećine bloka i orijentirana je na Radićevu, Tomislavovu i Banjavčičevu ulicu. Na toj čestici nalazi se sklop od tri povijesne građevine i veliki unutrašnji vrt s dvorištem u kojima se danas nalazi Trgovačko–ugostiteljska škola i koje su u dvorišnom dijelu dograđivane za potrebe škole. Uz rub prema Radićevoj ulici parcela je ograda kombinirano zidanom i metalnom ogradom. Preostale tri parcele orijentirane su prema Križanićevoj ulici.

Glavne građevine u bloku su: Radićeva 8 i 10, Banjavčičeva 4 te Križanićeva 3, 5 i 7.

Dvorišne građevine nalaze se: jedna manja u Križanićevoj 3 i druga veća u Banjavčičevoj 4 koja je izvorna povijesna gospodarska građevina kurije u Radićevoj 8. Uz nju je dograđen još jedan dvorišni aneks.

Sve glavne građevine sagrađene su uz ulični rub parcele i imaju glavna pročelja s ulazima orijentirana na ulicu, osim Banjavčičeve 4 u koju se ulazi iz dvorišta. Ugao Križanićeve i Ulice kralja Tomislava danas je neizgrađen. U unutrašnjosti bloka, na parceli škole, nalazi se uređen vrt s terasom restorana škole. Kuće u Križanićevoj 3, 5 i 7 imaju unutrašnja dvorišta omeđena dvorišnim krilima.

Namjena građevina u Radićevoj 8 i 10 te Banjavčičevoj 4 je javna, zgrada u Križanićevoj 3/Banjavčičeva 2 je stambeno poslovna, a Križanićeva 5 i 7 su stambene kuće.

Katnost: u bloku se nalazi jedna dvokatnica (Križanićeva 5) četiri jednokatnice (Radićeva 8 i 10, Križanićeva 3 i 7) i jedna prizemnica (Banjavčičeva 4).

Građevinsko stanje svih građevina je dobro osim Križanićeve 3/ Banjavčičeva 2 kojoj treba obnoviti pročelja i unutrašnjost.

Valorizacija građevina: Radićeva 8 i 10 su izrazite vrijednosti, Križanićeva 3, 5 i 7 te Banjavčičeva 4 su ambijentalne vrijednosti. Dograđeni dijelovi uz povijesne građevine u Radićevoj 8 i Banjavčičevoj 4, na parceli škole, su niže ambijentalne vrijednosti.

Zapadni ugao s uličnim potezima

Sjeverni ugao s uličnim potezima

Unutrašnjost bloka

Radićeva 8

Pogled iz Ulice kralja Tomislava

Dvorišno pročelje Radićeve 8

Zapadni ugao s uličnim potezima

Križanićeva 5

Križanićeva 7

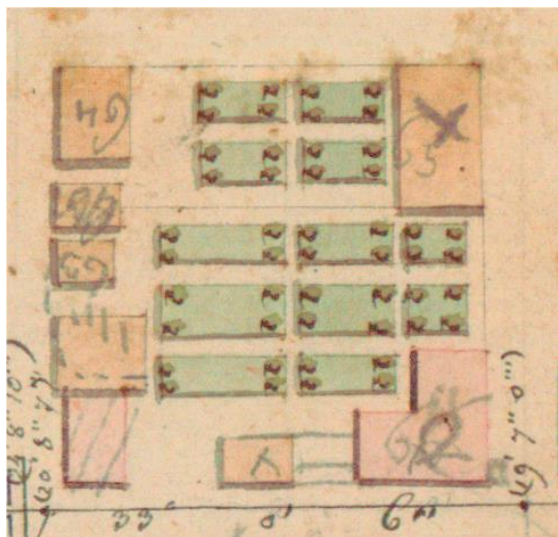
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Blok je ucrtan na planu tvrđave iz 1639. godine, ali kao manji pravokutni blok skraćen na jugozapadnoj strani okrenutoj prema bedemu ispred kojeg je tada bio široki neizgrađeni prostor.

Nakon požara 1692. godine i obnove tvrđave u prvoj polovini 18. stoljeća blok je oblikovan kao kvadrat i dobio je svoju konačnu formu. Prikazan je na detaljnoj karti tvrđave iz 1752. godine. Organizacija parcela i kuća u bloku bila je već definirana i izvedena, kao reprezentativni i skromniji dio bloka, a sačuvana je do danas. Reprezentativni dio zauzeo je tri četvrtine bloka i na njemu su bile dvije velike parcele orijentirane na današnju Radićevu ulicu dok je uski pojas uz današnju Križanićevu ulicu bio podijeljen na pet nejednakih parcela od kojih su ugaone bile nešto veće, a tri središnje manje uske. Blok je bio rijetko izgrađen jer su na velikim parcelama bile po jedna zidana jednokatnica, tipa plemićke kurije, u ugaonim zonama te jedna zidana štala dok su središnji dio bloka zauzimale njihove okućnice s velikim ukrasnim vrtovima. Uglovnica na današnjem broju 8 u Radićevoj ulici imala je zatvoreni pravokutni tlocrt, a ona na broju 10 je bila dvokrilna tlocrtno u obliku slova L. Uski pojas uz današnju Križanićevu ulicu bio je gušće izgrađen sa po jednom većom kućom u uglovima (s ravnom strehom prema ulici) i dvije uske kuće zabatom okrenute prema ulici, međusobno odvojene gasicama. U bloku je ukupno bilo šest stambenih zgrada i jedna štala, a jedna uska

parcela u današnjoj Križanićevoj ulici je bila prazna. Od strukture iz tog vremena ostale su sačuvane dvije ugaone kurije (kasnije dograđene) i djelomično uglovnica u Križanićevoj ulici broj 3, također kasnije dograđena.

Ista situacija je ucrтана na katastarskom planu grada iz 1770. godine s popisom vlasnika iz kojeg saznajemo da je vlasnik dviju kurija te štale i kuće na uglu današnje Križanićeve i Tomislavove ulice bio plemić potpukovnik Stjepan Kovačić, a ostale tri kuće su bile u vlasništvu građana.

1770. godine u bloku je bilo šest kuća i jedna štala koje su pripadale: k.br. 208 i štala, Stjepan Kovačić, potpukovnik; k.br. 209, Stjepan Kovačić, potpukovnik, k.br. 210, Mihalj Kapčić; k.br. 211, Marko Sabecz; k.br. 212, udovica Melbach.

Do 1775. godine vojne su vlasti otkupile vlasništvo potpukovnika Kovačića i u kuriju na broju 8 je tada smješten stan prvog ratnog komesara, na broju 10 kvartir ratne vojne uprave, a u uglovnici prema današnjoj Križanićevoj bio je kvartir vojnog kirurga. U velikom vrtu unutar bloka tada je uređen park s bunarom, a situacija se nije mijenjala do početka 19. stoljeća odnosno, isto stanje ucrтano je na planu tvrđave iz 1815. godine neposredno nakon odlaska Francuza. Iz arhivske dokumentacije je poznato da je kurija na broju 8 bila 1818. godine pregrađena i adaptirana. Izvorno je kurija imala drveni kat i ravan podgled u prizemlju, a tada je dobila kat zidan u opeci, a u prizemlju svodove. Početkom 19. stoljeća u bloku je bilo je šest kuća (od kojih su tri bile vojne i tri građanske) i jedna velika štala.

Tijekom prve polovine 19. stoljeća izvedeno je više građevinskih izmjena u bloku koje su ucrтane u detaljne katastarske i vojne karte iz 1863. godine. Stambena vojna kurija na broju 8 dobila je pomoćnu zgradu u nekadašnjem vrtu, položenu dužom stranom uz rub današnje Banjavčičeve ulice, a kuriji na broju 10, u kojoj je i dalje bila vojna uprava, produženo je bočno krilo uz današnju Tomislavovu licu do kraja parcele. Uz to su krilo prema dvorišnoj strani prigradeni i kraći istaci pa je izvorno dvokrilna građevina dobila nepravilni, stepenasto izduženi tlocrt. Uglovnica prema Križanićevoj ulici u kojoj je bio kvartir vojnog kirurga do tada je bila srušena.

Na parcelama s građanskim kućama u Križanićevoj ulici također su izvršene promjene. Uglovnica na broju 3 dobila je izduženu pomoćnu građevinu duž unutrašnjeg ruba dvorišta koja je užom stranom položena uz rub današnje Banjavčičeve ulice. Na nekadašnje dvije uske parcele U središnjem dijelu bloka uz Križanićevu ulicu, na mjestu gdje su prije bile dvije uske parcele, formirana je jedna veća parcela s većom kućom zatvorenog pravokutnog tlocrta, dvorištem i izduženom gospodarskom zgradom orijentiranom užom stranom prema ulici.

Na katastarskom planu iz 1862. godine u bloku je bilo šest parcela i četiri glavne zgrade od kojih su tri imale i veće gospodarske objekte koji su jednom stranom bili položeni uz rub ulice. Vlasnici kuća i parcela bili su:

Parcela br. 64: gradilište; vlasnik Karlovac, fortifikacija, erar; površina 68 klaftri; danas ugaona prazna parcela

Parcela br. 65: kuća na 1 kat i dvorište; vlasnik Karlovac, fortifikacija, erar; površina 176 klaftri; danas Radićeva 10

Parcela br. 66: perivoj sa sjenicom; vlasnik Karlovac, fortifikacija, erar; površina 255 klaftri; danas park

Parcela br. 67: kuća na 1 kat, zgrade i dvorište; vlasnici Orešković Franjo i Ana; površina 91 klafter; danas Križanićeva 7

Parcela br. 67: kuća na 1 kat, zgrade i dvorište; vlasnici Orešković Franjo i Ana; površina 91 klafter; danas je parcela br. 67 podijeljena i izgrađene su dvije kuće - Križanićeva 7 (pravokutnog tlocrta s unutrašnjim dvorištem) i Križanićeva 5 (zabatna građevina).

Parcela br. 68: kuća na 1 kat, zgrade i dvorište; vlasnici Orešković Franjo i Ana; površina 81 klafter; danas Križanićeva 3/ Banjavčičeva 2

Parcela br. 69: kuća na 1 kat, zgrade i dvorište; vlasnik Slunjska pukovnija; površina 241 klafter; danas parcela br. 69 obuhvaća kuće u Radićevoj 8 i Banjavčičevoj 4

U drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća izvedene su promjene koje su u velikoj mjeri dovršile izgled današnjeg bloka. Promjene su izvedene na civilnim građevinama u današnjoj Križanićevoj ulici dok su vojne zgrade i parcele ostale iste. Starijoj kući pravokutnog tlocrta u Križanićevoj 3 dograđeno je bočno krilo uz današnju Banjavčičevu ulicu i spojeno s pomoćnom dvorišnom zgradom. S vanjske strane kuća je dobila izgled gradske uglovnice s dva ulična pročelja, a s dvorišne strane je djelomično srušen stari drveni ganjčec i preoblikovano začelje s novim komunikacijama.

Na središnjoj većoj parceli uz Križanićevu ulicu ponovno su formirane dvije parcele i na njima podignute dvije nove kuće. Jedna je parcela izrazito uska i na njoj je podignuta ugrađena dvokatnica uskog zabatnog pročelja s tri prozorske osi, danas Križanićeva broj 5. Na nju je naslonjena četverokrilna jednokatnica s unutrašnjim dvorištem, danas Križanićeva 7. Kuća krilima obuhvaća čitavu parcelu, a ima duže i duboko glavno ulično i uža dvorišna krila. Situacija je prikazana na planu grada Karlovca iz 1904. godine i tada je u bloku bilo pet glavnih uličnih građevina te veća pomoćna zgrada uz Radićevu broj 8.

Nakon formiranja krajem 19. stoljeća matrica bloka nije se više bitno mijenjala. Manja promjena odnosi se na skraćivanje bočnog krila kurije u Radićevoj 10, položenog uz današnju Tomislavovu ulicu. Važnije promjene se od tada odnose na mijenjanje sadržaja i adaptacije prostora u skladu s tim. Krajem 20. stoljeća vojska je napustila zgrade u Radićevoj ulici i one su predane na korištenje Trgovačko ugostiteljskoj školi s praktikumima koja u prizemlju Radićeve 8 ima trgovinu, a u Radićevoj 10 restoran. Zgrada u Radićevoj 8 je nakon provedenih konzervatorsko restauratorskih istraživanja obnovljena i u znatnoj mjeri joj je vraćen izgled vojne kurije s kraja 18. i početka 19. stoljeća, a dvorišna zgrada položena uz Banjavčičevu ulicu je za potrebe sadržaja škole dobila dvorišno krilo i tlocrt u obliku slova L.

U uglovnici u Križanićevoj 3 adaptirano je prizemlje bočnog krila okrenuto prema Banjavčičevoj ulici i u njemu je otvoren ugostiteljski lokal s ulazom iz Banjavčičeve ulice.

Avio snimka iz 1930. g.

Banjavčičeva ulica, 1969. g.

VALORIZACIJA

Izvorna kvadratna inzula primjer je bloka s naglašenom podjelom na reprezentativni dio s plemićkim kurijama i velikim vrtovima orijentiranim na glavnu ulicu i središte tvrđave te na potez skromnijih građanskih kuća okrenutih prema sporednoj ulici uz bedem tvrđave. Blok je u reprezentativnom dijelu oblikovan u duhu baroka s istaknutim jednokatnicama koje učvršćuju uglove, a spojene su ogradama koje zatvaraju vrtove i dvorišta u unutrašnjosti

bloka. Građanske kuće uz Križanićevu ulicu formiraju povezani ulični niz karakterističan za urbanu izgradnju druge polovine 19. stoljeća.

Kao cjelina blok je visoko valoriziran zbog sačuvane izvorne matrice s početka 18. stoljeća te pet objekata značajne arhitektonsko ambijentalne ili ambijentalne vrijednosti.

Radićeva 8 stambena barokna kurija iz prve polovine 18. stoljeća. Temeljito je adaptirana oko 1818. godine su ugrađeni svodovi u prizemlje, a kat prezidan u opeci. Zgrada ima **izrazitu vrijednost**.

Radićeva 10 je barokna kurija iz prve polovine 18. stoljeća, zidana kao kvartir, stan i ured, visokog vojnog časnika. Dograđena je u prvoj polovini 19. stoljeća, a u unutrašnjosti adaptirana u 20. stoljeću. Sačuvan je karakterističan izgled vojne barokne kurije i kvartira jednostavnih profilacija na pročelju i visokog četveroslivnog krovišta. Zgrada ima **izrazitu vrijednost**.

Križanićeva 3 u glavnom krilu ima sačuvani kameni zid i otvoreni drveni grednik u prizemlju iz prve polovine 18. stoljeća kao i izvorni raspored koji se još čita u tlocrtu kuće. Preoblikovana je i dograđena u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 5 je primjer stambeno poslovne gradske kuće iz druge polovine 19. stoljeća koja zabatnim pročeljem prilagodila ambijentu starijih kuća iz 18. stoljeća. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 7 je stambeno poslovna građanska kuća iz druge polovine 19. stoljeća. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Banjavčičeva 4 je nekadašnja gospodarska građevina iz prve polovine 19. st. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Građevine u Križanićevoj ulici potrebno je održavati prema postojećem stanju. Prije obnove moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

Obnovljene i dograđene građevine u Radićevoj, Banjavčičevoj i Ulici Kralja Tomislava potrebno je samo održavati prema postojećem stanju. Na uglu Ulice Kralja Tomislava i Križanićeve ulice može se izvesti interpolacija za koju je potrebno provesti javni natječaj čiji je sastavni dio i konzervatorska podloga.

Građevini na uglu Križanićeve i Banjavčičeve treba vratiti izvorne detalje na pročelju, tj. treba napraviti restituciju pročelja.

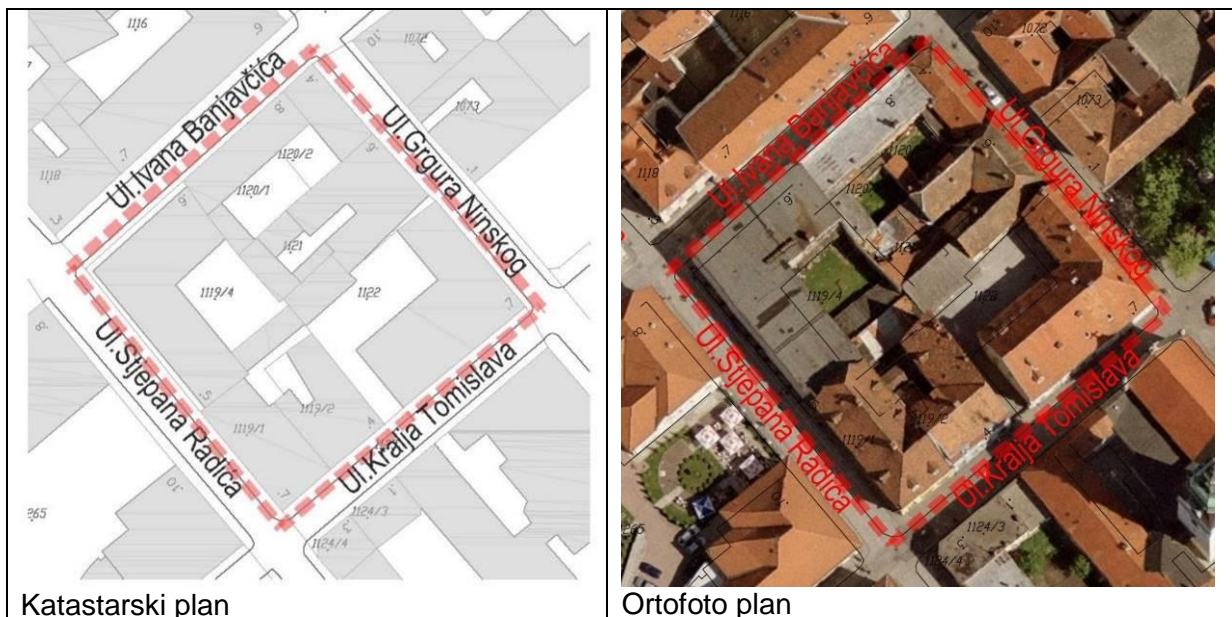
SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Unutrašnjost bloka je uređena za potrebe Ugostiteljske škole te ju je potrebno samo održavati. U slučaju ponovne obnove prostora nekadašnjeg vrta može se urediti jednostavan park prema stanju iz 1904. godine. Dvorišna pročelja u Križanićevoj 3 i 5 su u lošem stanju i treba ih obnoviti, ukloniti recentne drvarnice. Daje se mogućnost gradnje primjerenijih gospodarskih građevina. U dvorištima u Križanićevoj ulici treba recentne slojeve partera zamijeniti nepravilnim kamenom, kamenim kockama ili pločama, a u slučaju nalaza izvornog popločenja potrebna je prezentacija istog.

BLOK G

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi u sjeverozapadnom dijelu povijesne Zvijezde. Pravilnog je kvadratnog oblika i omeđen je Radićevom, Banjavčičevom, Tomislavovom i Ulicom Grgura Ninskog.

U bloku se nalazi 7 parcela i 7 glavnih građevina.

Glavne građevine u bloku su: Radićeva 5 i 7, Tomislavova 4, Grgura Ninskog 4 i 6, Trg bana Jelačića 1 (Tomislavova 7/G. Ninskog 8) i Banjavčičeva 8.

Na sva četiri ugla bloka nalaze se uglovnice s dva ulična pročelja: Radićeva 5/Banjavčičeva 6, Radićeva 7/Tomislavova, Tomislavova 7/Grgura Ninskog 8 te Grgura Ninskog 4/Banjavčičeva.

Sve glavne građevine izgrađene su uz ulični rub parcele i glavnim pročeljem s ulazom orijentirane na ulicu. Sve su građene u nizu naslonjene jedna uz drugu osim uglovnice u Tomislavovoj 7/Grgura Ninskog 8 koja je prema susjednoj kući u Grgura Ninskog 6 odijeljena nepravilnom gasicom, a prema kući u Tomislavovoj 4 kolnim ulazom u vlastito dvorište. Zaseban kolni ulaz u dvorište ima i uglovnica Radićeva 5/Banjavčičeva 6 iz Banjavčičeve ul. Sve kuće imaju u unutrašnjosti bloka zasebna dvorišta.

Dvorišne građevine nalaze se u G. Ninskog 6, Radićevoj 7 i Tomislavovoj 7/G. Ninskog 8.

Namjena građevina: Radićeva 5 (banka), Tomislavova 7/Grgura Ninskog 8 (gradske službe) te Banjavčičeva 8 (čitaonica) imaju javnu namjenu; Tomislavova 4 je stambena kuća; Radićeva 7 i Grgura Ninskog 6 imaju stambeno poslovnu namjenu; Grgura Ninskog 4 je izvorno poslovna građevina, trenutno bez namjene.

Katnost: u bloku se nalaze tri jednokatnice (Radićeva 5, Tomislavova 4 i G. Ninskog 6), dvije jednokatnice s potkrovljem (Radićeva 7 i Tomislavova 7/G. Ninskog 8) i dvije prizemnice (Banjavčičeva 8 i G. Ninskog 4).

Građevinsko stanje građevina u bloku je dobro osim građevine u Grgura Ninskog 6 koja je u lošem stanju.

Valorizacija građevina: Radićeva 7, Tomislavova 4, Tomislavova 7/G. Ninskog 8 i G. Ninskog 6 imaju arhitektonsko ambijentalnu vrijednost; Banjavčičeva 8 i G. Ninskog 4 imaju ambijentalnu vrijednost; Radićeva 5 ima niža ambijentalna vrijednost. Dvorišne građevine valorizirane su kao niže ambijentalne.

Zapadni ugao s uličnim potezima

Istočni ugao s uličnim potezima

Južni ugao s uličnim potezima

Dvorište Banjavčičeve 6

Dvorište Ul. Kralja Tomislava 7

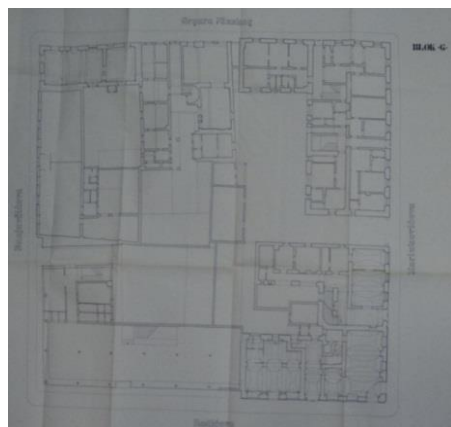
Dvorište Ul. G. Ninskog 6

Dvorište Ul. Kralja Tomislava 4

Ulica Grgura Ninskog

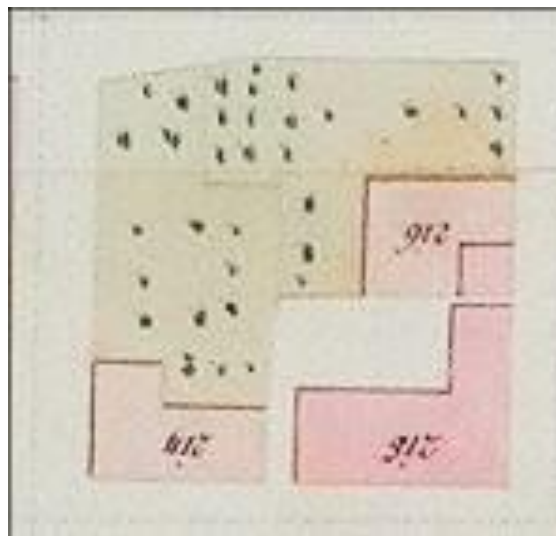
Tlocrti prizemlja u bloku

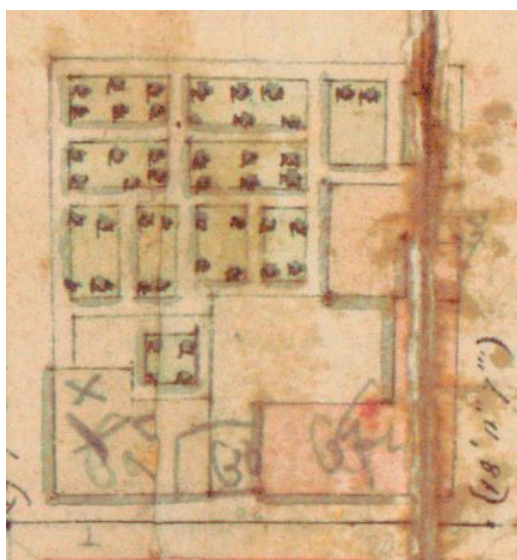
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

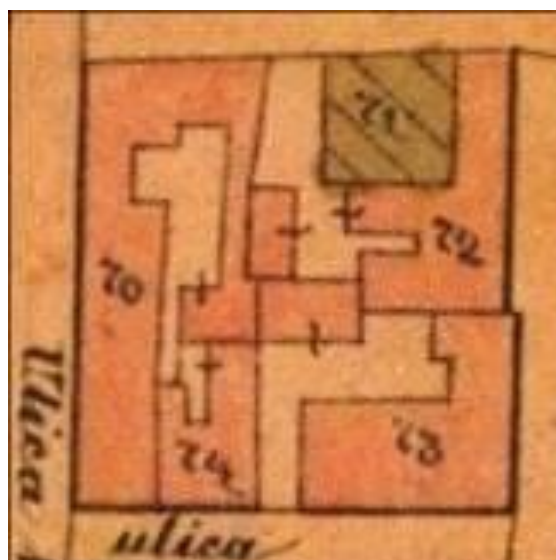
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815

PLAN IZ 1862.

Blok ima istaknuti položaj unutar povijesne Zvijezde odnosno, jedan je od osam blokova koji zatvaraju središnji gradski trg. Zbog važnosti položaja unutar matrice tvrđave bio je namijenjen za izgradnju vojnih objekata orijentiranih prema trgu ili kuće visokih vojnih časnika i bogatijih građana uz rubove ulica koje ga omeđuju.

Premda je kvadratna matrica bloka bila zacrtana u najstarijim planovima tvrđave njegova izgradnja tekla je sporo i u prvoj polovini 18. stoljeća još nije bio izgrađen. Prema detaljnom planu grada iz 1752. godine u bloku su bila samo dva objekta: manja pravokutna vojna građevina, tipa magazina, uz rub središnjeg dijela današnje Ulice Grgura Ninskog i velika dvokrilna uglovnica na uglu današnje Radićeve i Tomislavove ulice. Vojna građevina imala je veće pravokutno dvorište, a preostali dio bloka bile su vrtne površine. Izgradnja je vjerojatno bila ograničena zbog blizine vojnog magazina. U drugoj polovini 18. stoljeća najvažniji dio bloka je bio dovršen.

1770. godine u bloku su ukupno bile tri kuće i manji vojni magazin koji su zajedno s dvorištima zauzeli približno polovicu bloka na jugoistočnoj i sjeveroistočnoj strani, dok je ostatak bloka bio pod vrtnim površinama. Parcele i kuće pripadale su: k.br. 214, Max Spazek, trgovac; k.br. 215, stan oficira slunjske regimente; k.br. 216, Inama Dodjor.

U istočnoj ugaonoj zoni bloka, orijentiranoj prema centralnom trgu, bila je 1770. godine velika dvokrilna uglovnica u koju je smješten kvartir Slunjske regimente. Zgrada je imala veliko dvorište u unutrašnjosti bloka i zauzela je gotovo četvrtinu bloka s krilima uz današnju Tomislavovu i Ulicu Grgura Ninskog, a u osnovnim vanjskim gabaritima je sačuvana do danas. Ulaz u dvorište je, kao i danas, bio iz Tomislavove ulice preko neizgrađenog dijela parcela, u sredini jugoistočne stranice bloka. Manji vojni objekt kvadratnog tlocrta uz današnju Ulicu Grgura Ninskog pripadao je tada Slunjskoj regimenti, a okolnu površinu dvorišta popunila je nova privatna kuća tlocrta u obliku slova L koja je pripadala civilu Inama Dođor. Starija kuća na uglu današnje Radićeve i Tomislavove ulice pripadala je tada trgovcu Maxu Spazeku.

Izgrađenost bloka ostala je ista i početkom 19. stoljeća kao što je ucrtano na planu grada iz 1815. i 1818. godine. Značajne promjene u izgrađenosti i strukturi bloka dogodile su se od 1818. godine do sredine 19. stoljeća kada je blok gotovo potpuno izgrađen. Prema popisu kuća iz 1855. te katastarskog plana grada iz 1863. godine vidljivo je da su do tada izgrađene sve kuće koje su formirale blok, osim sjeverozapadnog dijela Banjavčičeve ulice nasuprot zgrade Gradske vijećnice koji je popunjen kasnije.

Na mjestu kuće trgovca Maxa Spazeka, na uglu današnje Radićeve i Tomislavove ulice, podignute su dvije nove kuće, današnja uglovnica u Radićevoj 7 i kuća u nizu današnja Tomislavova 4. Kuće su podignute u razdoblju bidermajera i klasicizma i njihovo vanjsko oblikovanje i konstruktivni sklopovi, nose obilježja toga razdoblja, ali su sačuvani i neki dijelovi starije strukture u prizemlju te vjerojatno podrum u Tomislavovoj 4. U tom je razdoblju sagrađena i današnja trokrilna jednokatnica u Grgura Ninskog 6 podignuta na mjestu starije kuće i starijeg vojnog objekta kvadratnog tlocrta koji je ugrađen u novu kuću. Uz nju je tada podignuta i današnja prizemnica u Grgura Ninskog 4. U središnjem dijelu bloka sagrađene su dvije pomoćne građevine pravokutnog tlocrta, jedna na parceli zgrade Slunjske regimente, a druga u dvorištu Grgura Ninskog 6.

Do sredine stoljeća konačno je dovršena i jugozapadna strana bloka koju je popunila dugačka, prizemna, dvokrilna uglovnica u Radićevoj 5 čije je kraće krilo položeno uz sjeverozapadnu stranicu bloka uz današnju Banjavčičevu ulicu. Ta je kuća u unutrašnjosti bloka imala jedno dugačko i jedno kraće dvorišno krilo koja su zatvarala unutrašnje dvorište.

Ukupno je u bloku 1862. godine bilo pet parcela, od kojih je jedna bila neizgrađena i na njoj kuhinjski vrt te četiri glavne ulične zgrade.

Prema katastarskom planu iz 1862. godine vlasnici parcela i kuća bili su:

Parcela br. 70; kuća na jedan kat i dvorište; vlasnik Rozalia Brilli; površina 283 klaftri; kuća je bila današnja jednokatnica u Radićevoj 7, a uz nju dugačka dvokrilna prizemnica u obliku slova L položena uz rub Radićeve i Banjavčičeve ulice, koja je imala i dvorišna krila. Na mjestu prizemnice danas je moderna jednokatnica u Banjavčičevoj 6.

Parcela br. 71: (prazna čestica); kuhinjski vrt; vlasnik Antun Piretschnig; površina 74 klaftri. Danas je na tom mjestu paviljonska prizemnica u Banjavčičevoj 8.

Parcela br. 72: kuća na jedan kat, zgrade i dvorište; vlasnik Antun Piretschnig; površina 188 klaftri. Kuća na jedan kat je današnja jednokatnica u Grgura Ninskog 6 kojoj je pripadalo dvorište i dvorišna pomoćna zgrada, a gospodarska zgrada uz ulicu je današnji prizemni paviljon u Grgura Ninskog 4.

Parcela br. 73: kuća na jedan kat, zgrade i dvorište; vlasnik Slunjska pukovnija; površina 241 klaftri. Današnja uglovnica u Grgura Ninskog 8/ Kralja Tomislava 2.

Parcela br. 74: kuća na jedan kat i dvorište; vlasnik Venceslav i Ivka Turković; površina 73 klaftri. Današnja kuća u Tomislavovoj 4.

U popisima kuća tijekom 19. stoljeća navedeni su još neki vlasnici kuća: 1855. godine u Radićevoj 5 vlasnik je bio Ivan Reicherer, a od 1897. godine Jakov Reich koji je u njoj otvorio knjižaru; u Tomislavovoj 4 1855. godine vlasnike je bio Jure Badovinac, trgovac; u Grgura Ninskog 4 i 6 vlasnica je 1855. godine bila Elizabetha Seidl, a od 1912. Nikola plemeniti Vučetić, trgovac; Radićeva 7 pripadala je Slavoljubu Ritonija, veletrgovcu.

Do kraja 19. stoljeća zatvorena je i sjeverozapadna stranica bloka izgradnjom prizemnice paviljonskog tipa u Banjavčičevoj 8, nasuprot gradske vijećnice, kao što je ucrtno na planu grada iz 1904. godine. Situacija koja je dovršena do kraja 19. stoljeća nije se više bitno mijenjala sve do 1964. godine kada je srušena prizemnica u Radićevoj 5 i na njezinom mjestu podignuta nova dvokrilna uglovnica s ravnim krovom.

Avio snimka iz 1930. g

Radićeva ulica početkom 20. st.

VALORIZACIJA

Blok kao cjelina ima visoku vrijednost zbog svog položaja unutar povijesne blokovske matrice naselja, zbog važnosti sadržaja i namjene građevina te zbog sačuvanih karakterističnih arhitektonskih i stilskih obilježja pojedinih građevina.

Sve četiri strane bloka orijentirane su prema povijesno važnim javnim građevina i gradskim prostorima: gradskoj vijećnici, franjevačkom samostanu sa crkvom, zgradama vojne uprave i stanovima visokih vojnih časnika, a istočni i sjeverni ugao bloka povezani su s glavnim gradskim trgovima.

Sadržajno se ističe zgrada nekadašnjeg kvartira Slunjske regimente, a zatim istaknute stambeno poslovne zgrade značajnih karlovačkih trgovaca i obrtnika posebno u Tomislavovoj i Radićevoj ulici koja je u 19. stoljeću postala najprometnija gradska ulica. Važnu ulogu u životu grada 19. i početka 20. stoljeća imali su sadržaji u uglovnici u Radićevoj 5 (srušenoj 1964. godine) u kojoj se isticala stara „Knjižara Reich“, a prije toga „Kavana Europa“, najstarija karlovačka kavana.

Pojedinačno su kuće visoko valorizirane, a prevladavaju arhitektonsko ambijentalne vrijednosti kojih ima četiri: Radićeva 7, Tomislavova 4, Tomislavova 7/Grgura Ninskog 8 i Grgura Ninskog 6. Dvije su kuće ambijentalne vrijednosti, Grgura Ninskog 4 i Banjavčičeva 8, a novija jednokatnica u Radićevoj 5 je niže ambijentalne vrijednosti.

Trg bana Jelačića 1 (Tomislavova 7/G. Ninskog 8), ugaona dvokrilna jednokatnica, karakteristična je vojna zgrada iz 18. stoljeća većih dimenzija i jednostavnih pročelja koja

oblikuju profilirani razdjelni i krovni vijenci, ritam pravokutnih prozorskih otvora i visoko krovište. Premda je zgrada više puta adaptirana i pregrađivana sačuvani su osnovni vanjski gabariti i tlocrtni raspored. Zgrada je sagrađena u drugoj polovini 18. stoljeća, nakon osnivanja Slunjske regimente 1764. godine i prvi puta ucrtana na izvještajnom planu iz 1766./67. godine. U 20. stoljeću je značajno izmijenjen interijer, pregrađen je hodnik i premješten glavni ulaz iz današnje Tomislavove na pročelje prema glavnom trgu i Ulici Grgura Ninskog. Zgrada ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 7 primjer je stambeno poslovne jednokatnice koja je oblikovana u prvoj polovini 19. stoljeća na dijelu temelja tlocrtno veće uglovnice iz druge polovine 18. stoljeća. Prizemlje je svođeno češkim svodovima, prema ulici su lokali, a prema dvorištu magazinski prostor. U tlocrtnom rasporedu te u oblikovanju stubišta i krovišta s lomljenim zabatom još su prisutne barokne karakteristike. Pročelje je oblikovano dekorativnim detaljima iz vremena bidermajera, glavni ulaz ima okvir od klesanog kamena. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Tomislavova 4 je građanska stambeno poslovna jednokatnica sagrađena u prvoj polovini 19. stoljeća na dijelu temelja starije, tlocrtno veće, uglovnice. Od starije kuće iz prve polovine 18. stoljeća sačuvan je podrum svođen bačvastim svodom s lomljenim susvodnicama. Prvi kat i dvorišno krilo s arkadnim hodnikom su iz prve polovine 19. stoljeća, a mansardni stambeni prostor iz 20. stoljeća. Pročelje je oblikovano jednostavnim detaljima klasicizma iz prve polovine 19. stoljeća. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Grgura Ninskog 6 je primjer gradske stambeno poslovne jednokatnice iz prve polovine 19. stoljeća. Kuća ima karakteristični trokrilni tlocrt s dubokim glavnim, uličnim, krilom u kojem su lokali te dva uža dugačka dvorišna krila s magazinima. Prvi kat je građen drvenom građom, a prema susjednoj uglovnici u Tomislavovoj 7 je prostor nekadašnje gasice, u koji je ugrađen još jedan manji lokal. Na dvorišnoj strani je na katu duž sva tri krila otvoreni drveni ganjčec s triklinijem u glavnom krilu i sačuvanom ogradom od kovanog željeza. Pročelje je oblikovano jednostavnim detaljima iz razdoblja bidermajera, obnovljeno između 1920. i 1925. godine. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Grgura Ninskog 4 je prizemnica, nekadašnji gospodarski objekt kuće u Grgura Ninskog 6, sagrađena sredinom 19. stoljeća. Svođena je pruskim svodovima. Zbog istaknutog položaja u povijesnoj gradskoj jezgri dobila je u drugoj polovini 19. stoljeća karakterističnu fasadu s detaljima ranog historizma. Objekt ima **ambijentalnu vrijednost**.

Banjavčicevoj 8 je prizemni objekt paviljenskog tipa koji je zatvorio i oblikovao gradsku fasadu bloka prema Gradskoj vijećnici. Sagrađen je na prijelazu 19. u 20. stoljeće, ucrtan na planu grada iz 1904. godine. Pročelje je preoblikovano i dobilo neostilsku fasadu oko 1920. godine. Objekt ima **ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 5/ Banjavčiceva 6 je moderna jednokatnica s ravnim krovom, sagrađena 1964. godine, na mjestu starije prizemne uglovnice iz 19. stoljeća s poslovnim sadržajima. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Sve građevine u Ulici kralja Tomislava potrebno je održavati prema postojećem stanju.

Obnovljena nova građevina u Radićevoj 5 i povijesne građevine u Banjavčičevoj 8 i Ulici Grgura Ninskog 4 potrebno je također održavati prema postojećem stanju. Građevina u Ulici Grgura Ninskog 6 je u najlošijem stanju te ju treba sanirati i rekonstruirati, posebno u dvorišnom dijelu s puno recentnih loših intervencija. Na povijesnim građevinama u Radićevoj 7, Ulici Kralja Tomislava 4 i G. Ninskog 6 prije obnove moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

Namjena građevina u Radićevoj ulici trebala bi potaknuti revitalizaciju. Prizemlja građevine treba prenamijeniti u lokale koji će biti servis stanovnicima „Zvijezde“, ali i onima koji dolaze povremeno.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNOST BLOKA

Unutrašnjost bloka ima više malih dvorišta koja je potrebno održavati prema postojećem stanju. Iz dvorišta u G. Ninskog 6 i Ulici kralja Tomislava 4, treba ukloniti trošne drvarnice i dvorišne građevine uz mogućnost gradnji novih, ali oblikovno prihvatljivijih. Parter je većinom asfaltiran, te bi ga trebalo zamijeniti adekvatnijim ili prezentirati u slučaju nalaza izvornog popločenja. U Radićevoj 5 dvorišni dio treba hortikulturno urediti, po mogućnosti zasaditi visoko zelenilo, a parter popločiti kamenim pločama.

BLOK H

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi u sjevernom dijelu povijesne Zvijezde i svojim južnom uglom dotiče sjeverni ugao središnjeg gradskog trga. Pravilnog je kvadratnog oblika i omeđen je Kraševom, Banjavčičevom, Šimunićevom i Frankopanskom ulicom. U bloku se nalazi 11 parcela i 11 glavnih građevina od kojih je jedna ruševna (Šimunićeva 6).

Glavne građevine u bloku su: Frankopanska 1, 3 i 5; Banjavčičeva 14, 16 i 18; Šimunićeva 2, 4, 6 i 8; Kraševa 1.

Ugaone građevine orijentirane pročeljima na dvije ulice su: Frankopanska 1/Kraševa 2, Banjavčičeva 14/Kraševa, Frankopanska 5/Šimunićeva. Šimunićeva 2 ima glavno pročelje prema Šimunićevoj, a sporedno bočno prema Banjavčičevoj ulici. Sve glavne zgrade izgrađene su uz ulični rub parcela i orijentirane su glavnim pročeljem i glavnim ulazom prema ulici. Kuće su izgrađene u nizu, povezanih pročelja, a izvorne **gasice** sačuvane su između Banjavčičeve 14 i Kraševe 1 te između Šimunićeve 2 i 4. Frankopanska 3 i 5 odvojene su bočnim kolnim ulazom u dvorište koji pripada Frankopanskoj 5.

U unutrašnjosti bloka nalaze se dvorišta pojedinačnih kuća zatvorena dvorišnim krilima zgrada, dvorišnim građevinama i ogradama. U Šimunićevoj 8 sačuvan je izvorni kameni tarac u dvorištu. Kuće u Banjavčičevoj 16 i 18 i Šimunićeva 2 popunile su izgradnjom svoje parcele i nemaju dvorište.

Dvorišne građevine nalaze se u Banjavčičevoj 14, Šimunićevoj 8 te u Frankopanskoj 3 i 5.

Namjena građevina: javnu namjenu ima Frankopanska 5 (Studentski centar); stambeno poslovnu namjenu imaju Banjavčičeva 14, 16 i 18, Kraševa 1, Frankopanska 1 i Šimunićeva 4; Šimunićeva 8 je stambena kuća; Frankopanska 3 i Šimunićeva 2 i 4 su bez namjene.

Katnost: u bloku se nalaze dvije jednokatnice s mansardnim krovom (Banjavčičeva 14 i Frankopanska 1), četiri jednokatnice s potkrovljem (Frankopanska 3, Šimunićeva 2 i 4), četiri jednokatnice (Kraševa 1, Frankopanska 5, Šimunićeva 8 i Banjavčičeva 16) te ruševna jednokatnica u Šimunićevoj 6.

Građevinsko stanje obodnih građevina u dobrom je stanju, osim Šimunićeve 6 koja je ruševna i Frankopanske 3 koja je u lošem stanju.

Valorizacija građevina: izrazitu vrijednost imaju Banjavčičeva 14, Frankopanska 1 i Šimunićeva 2; arhitektonsko ambijentalnu vrijednost imaju Frankopanska 5 i Banjavčičeva 16; ambijentalnu vrijednost imaju Frankopanska 3, Šimunićeva 8 i Banjavčičeva 18; nižu

ambijentalnu vrijednost imaju Kraševa 1 i Šimunićeva 4. Ruševna Šimunićeva 6 je imala ambijentalnu vrijednost. Dvorišne građevine imaju nižu ambijentalnu vrijednost osim jednokatnice u Banjavčičevoj 14 koja je ambijentalne vrijednosti.

Zapadni ugao s uličnim potezima, Banjavčičeva   Južni ugao s uličnim potezima, Kraševa

Istočni ugao s uličnim potezima, Šimunićeva   Južni ugao s uličnim potezima, Frankopanska

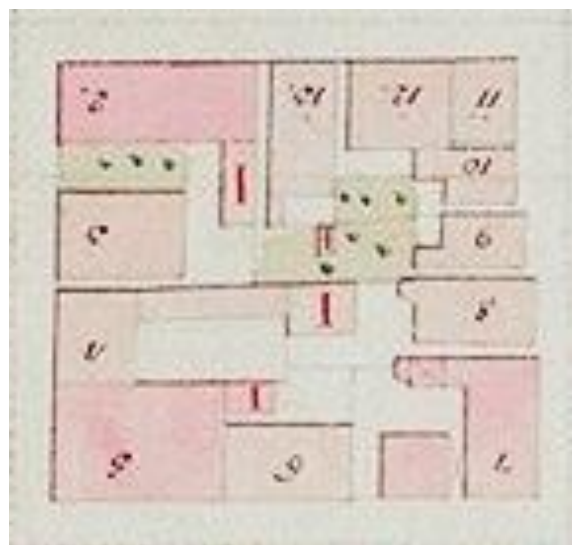
Sjeverni ugao s uličnim potezima

Tlocrti prizemlja u bloku

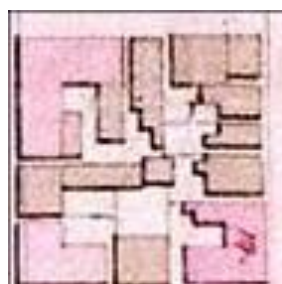
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

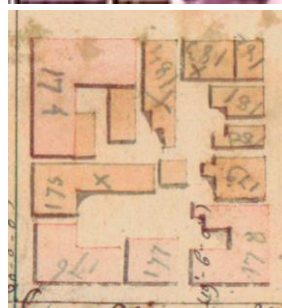
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Blok se nalazi na istaknutom položaju u središnjem obodu pravokutnih inzula oko središnjeg trga uz najfrekventniju komunikaciju 16. 17. i 18. stoljeća odnosno, nekadašnju Altthor gasse koja je spajala oba gradska trga sa Starim gradskim vratima, a preko njih tvrđavu sa zaleđem iz kojeg je stizao sav provijant i vojne zapovjedi. U susjednim blokovima uz Altthor gasse, tada glavnu gradsku ulicu, bile su najvažnije zgrade vojnog zapovjedništva: Generalija, opskrbni magazin, brigadni kvartir i stanovi najviših časnika. Zbog važnosti položaja unutar matrice naselja, blok je bio rano parceliran i potpuno izgrađen. Istaknute strane bloka uz važne komunikacije i centralne vojne objekte, današnja Kraševa, Banjavčičeva i Frankopanska bile su izgrađene objektima koji su pripadali vojnoj upravi, visokim vojnim časnicima i bogatim trgovcima, dok su u Šimunićevoj ulici, okrenutoj prema unutrašnjosti tvrđave, bile kuće obrtnika.

Prema planu tvrđave iz 1752. godine u inzuli je bilo 12 parcela i 12 glavnih zgrada položenih uz rubove sve četiri stranice kvadrata na parcelama različitih veličina. Na istočnom i zapadnom uglu bile su veće parcele i veće zgrade vojne uprave, a na južnom uglu veća parcela i manja kuća također vojne uprave. Ostalo su bile manje civilne parcele s uskim

zabatnim kućama u širini tri prozorske osi ili kućama kvadratnog tlocrta, s ravnom strehom prema ulici, koje su zauzimale po dvije uske parcele. Sve su kuće bile međusobno odvojene gasicama. Unutrašnjost bloka bila je ispunjena dvorištima, vrtovima i manjim pomoćnim objektima.

Veličinom su se isticale javne zgrade na istočnom i zapadnom uglu od kojih je ona na istočnom, danas Frankopanska 5, bila uglovnica tlocrta u obliku slova L dužom stranom položena uz današnju Šimunićevu ulicu, a kraćom uz rub dvorišta u unutrašnjosti bloka. Na njezinoj parceli bila je još jedna zgrada kvadratnog tlocrta položena uz rub današnje Frankopanske ulice.

Na zapadnom uglu bila je velika parcela u obliku slova L, s dužom stranicom prema današnjoj Banjavčičevoj, a kraćom prema Kraševoj odnosno, tadašnjoj Althor Gasse. Na toj je parceli bila najveća građevina u bloku, koja je zauzimala dio parcele današnjeg sklopa u Banjavčičevoj 14, odnosno dvokrilna uglovnica s glavnim dužim i širim krilom okrenuta prema Banjavčičevoj ulici i nekadašnjoj Generaliji te užim i kraćim dvorišnim krilom položenim uz sjeveroistočni rub dvorišta. Na dijelu parcele današnjeg sklopa u Banjavčičevoj 14, okrenutog prema tadašnjoj Althor Gasse, bila je zasebna parcela s većom kućom kvadratnog tlocrta.

Prema planu tvrđave iz 1770. godine u bloku je i dalje bilo 12 glavnih zgrada. Kuće i parcele ostale su uglavnom iste osim one na istočnom uglu bloka, danas Frankopanska 1, gdje je sagrađena veća kuća pravokutnog tlocrta položena uz jugoistočni rub bloka. Sastavni dio plana je i popis vlasnika kuća iz kojeg je vidljivo da se djelomično promijenila vlasnička struktura bloka. Dvije zgrade vojne uprave otkupili su bogati trgovci, onu na mjestu današnje Frankopanske 1 Juraj Kallan, a Banjavčičeve 14 Ivan Gutterer koji je bio vlasnik još dvije kuće, u današnjoj Kraševoj 1 i Banjavčičevoj 16. Vojnoj upravi pripadale su tri kuće u bloku: današnja Frankopanska 5 bila je 1758. godine vojna bolnica, a 1770. godine sjedište majora tvrđave. Još dvije kuće prema Frankopanskoj i Kraševoj ulici, bili su stanovi viših oficira. Manje kuće u sjeveroistočnom dijelu bloka uz današnju Šimunićevu ulicu pripadale su obrtnicima (bravar, krojač i dva postolara).

1770. parcele i kuće pripadale su: k.br. 2, kuća i štala, Ivan Gutterer, trgovac; k.br. 3, Bašen, oficir; k.br. 4, Ivan Gutterer, trgovac; k.br. 5, Juraj Kallan, trgovac; k.br. 6, kuća i štala, Prešern, oficir; k.br. 7, K. u K. kuća, stan majora mjesta; k.br. 8, Juraj Lalić, krojač; k.br. 9, kuća i štala, Jure Krivačić, postolar; k.br. 10, Ivan Vidak, postolar; k.br. 11, Ivan Peterle, bravar; k.br. 12, kuća, prebenda sv. Barbare; k.br. 13, Ivan Gutterer, trgovac.

Stan majora tvrđave u današnjoj Frankopanskoj 5, obnovljen je do 1774. godine odnosno manja pravokutna zgrada uz Frankopansku ulicu spojena je s glavnom zgradom koja je dobila konačni tlocrtni oblik, a ostavljen je bočni prolaz za dvorište iz Frankopanske ulice, sačuvan do danas.

Na planu iz 1783. godine u bloku je ucrtano 11 parcela i kuća jer je do tada dovršeno konačno oblikovanje ugaone parcele i izgradnja sklopa barokne palače u današnjoj Banjavčičevoj 14. Izvedeno je to spajanjem velike parcele i kuće u Banjavčičevoj ulici sa susjednom pravokutnom parcelom i kućom u današnjoj Kraševoj ulici. Prizemlja dviju starijih kuća djelomično su ugrađena u novu kasno baroknu jednokatnicu s mansardnim krovom. Palača je sagrađena 1781. godine prema projektu Josipa Stillera za Ivana Gutterera koji je postao prvi gradonačelnik Karlovca. Do 1783. godine dograđeno je drugo ulično, jugozapadno, krilo barokne uglovnice u Frankopanskoj 1 koja je dobila tlocrt u obliku slova L.

Broj parcela i kuća ucrtan na planu tvrđave iz 1783. godine nije se više mijenjao i ista situacija ucrtana je na planovima iz 1815. i 1818. godine. Uglovnici u Frankopanskoj 1 dograđena su 1818. godine dvorišna krila i time je dobila konačne gabarite.

Postepeno su u prvoj polovini 19. stoljeća neke kuće preoblikovane ili su sagrađene nove na starim parcelama, ali su zadržale stariji osnovni tlocrtni tip i raspored prostora. U Šimunićevoj

4. 6 i 8 sagrađene su sredinom ili u drugoj polovini 19. stoljeća kuće od opeke koje su se proširile u prostore gasice. Ostala je sačuvana gasica uz kuću u Šimunićevoj 2. U Banjavčićevoj ulici 16 i 18 sagrađene su nove kuće od opeke od kojih je ona broju 16 primjer novog načina oblikovanja odnosno, ranog neostila, a ona broju 18 je ponovila stariji tlocrtni raspored i drveni ganjčec na začelju. Kući u Frankopanskoj 3 ostalo je sačuvano starije ulično krilo s podzidanim prizemljem i drvenim katom, a dozidano je dvorišno krilo s drvenim otvorenim ganjčecom. Sklopu palače u Banjavčićevoj 14 dograđena je u drugoj polovini 19. stoljeća jednokatna pomoćna zgrada u sjeveroistočnom dijelu dvorišta.

Promjene u strukturi bloka kroz drugu polovinu 19. stoljeća ucrtane su na katastarskom planu grada iz 1863. i 1904. godine. Do tada su spojena pročelja kuća formirala povezano ulično platno karakteristično za urbanizam 19. i početka 20. stoljeća. Sačuvana je gasica uz Šimunićevo 2 te ulaz u dvorište uz današnju Frankopansku 5. U Kraševoj 1 bila je još sačuvana barokna kuća iz 18. stoljeća s trgovačko obrtničkim prostorom u prizemlju i stanom na katu.

Vlasnici parcela i kuća 1862. godine bili su:

Parcela br. 171, Czirka Mirka, rođena Tschopp, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, 224 klaftri, (današnja Banjavčićevo 14).

Parcela br. 178, Gvozdanović Kornelia, rođena Czirka, kuća na 1 kat, 48 klaftri (današnja Banjavčićevo 16).

Parcela br. 179, Sas Kata, kuća na 1 kat, 62 klaftri. (današnja Banjavčićevo 18).

Parcela br. 180, Marić Ljudevit, kuća na 1 kat, 37 klaftri (današnja Šimunićevo 2).

Parcela br. 181, Bartolčić Lavoslav, kuća na 1 kat, 27 klaftri (današnja Šimunićevo 4).

Parcela br. 177, Slovinac Tomo, kuća na 1 kat i dvorište, 49 klaftri (današnja Šimunićevo 6).

Parcela br. 176, Urbančić Lovrenc, kuća na 1 kat i dvorište, 73 klaftri (današnja Šimunićevo 8).

Parcela br. 175, Slunjska pukovnija, kuća na 1 kat i dvorište, 113 klaftri (današnja Frankopanska 5).

Parcela br. 174, Pavlatić Maria, udova, kuća na 1 kat i dvorište, 68 klaftri (današnja Frankopanska 3).

Parcela br. 173, Hakl Emil, kuća na 1 kat i dvorište, 88 klaftri (današnja Frankopanska 1).

Parcela br. 172, Leustek Johanna, kuća na 1 kat i dvorište, 102 klaftri (današnja Kraševo 1).

Promjene u bloku nastale u 20. stoljeću odnose se na prigradnje u dvorištima te adaptacije postojećih objekata za veći broj stambenih prostora potrebnih za smještaj većeg broja stanovnika. Često su dvorišni i tavanski prostori neadekvatno adaptirani i služili su za tzv. „nužni smještaj“. Prilikom adaptacije poslovnog prizemlja u uglovnicama u Frankopanskoj 1 i Banjavčićevoj 14 izvedeni su radovi koji su narušili izvorni izgled ili strukturu zgrade povećanjem otvora, zatvaranjem izvorne komunikacije i rušenjem svodova.

Starija struktura zidanog prizemlja i drvenog kata bila je sačuvana na kući u Kraševoj 1 sve do 70 - tih godina 20. stoljeća kada je srušena i zamijenjena novom zidanom, uz dozvolu nadležne konzervatorske službe.

Krajem 20. i početkom 21. stoljeća blok je u znatnoj mjeri obnovljen i revitaliziran. To se uglavnom odnosi na obnovu pojedinih zgrada i njihovu prenamjenu uz dozvole i praćenje nadležne konzervatorske službe. Tako je zgradi u Frankopanskoj 5 nakon obnove vraćena javna namjena u sklopu Veleučilišta u Karlovcu, a obnovljene su i stambeno poslovne privatne jednokatnice u Banjavčićevoj 16 i 18 te kuće u Šimunićevoj 4 i 8. Kuća u Šimunićevoj 6 je srušena, a u Šimunićevoj 2 je prazna.

Avio snimka iz 1930. g.

Današnja Kraševa ulica početkom 20.st.

Šimunićeva 2, snimljeno 1969. g.

VALORIZACIJA

Blok je istaknuta cjelina unutar povijesne urbane matrice zbog položaja uz jednu od središnjih gradskih ulica koja povezuje oba gradska trga te zbog većeg broja sačuvanih pojedinačnih objekata značajne arhitektonske, povijesne, tipološke i ambijentalne vrijednosti. Posebna vrijednost bloka su izvorne parcele prve parcelacije bloka koje su gotovo sve sačuvane. Zastupljeni su najvažniji tipovi: velike ugaone parcele koje zauzimaju gotovo četvrtinu bloka (kao Banjavčičeva 14 i Frankopanska 5); kvadratne ili izdužene uske parcele sa zabatnim kućama s tri prozorske osi (kao Šimunićeva 2, 4 i 6 te Banjavčičeva 16 i 18) te pravokutne parcele koje obuhvaćaju širinu dviju uskih parcela (kao Šimunićeva 8 i Kraševa 1).

U bloku se ističu barokne gradske palače 18. stoljeća koje markiraju istaknute uglove u Banjavčičevoj 14, zatim u Frankopanskoj 1 i 5 te drvena obrtničko stambena jednokatnica u Šimunićevoj 2.

Blok ima i kulturno povijesnu vrijednost zbog ličnosti koje su u njemu živjele te sadržaja značajnih za kulturnu povijest grada. Osim visokih vojnih časnika u 18. stoljeću te gradonačelnika Gutterera, u 19. stoljeću tu je bila knjižara i knjigovežnica Ivana Sagana u današnjoj Frankopanskoj 1 te poznata slastičarnica Jandat u Kraševoj 1, osnovana 1834. godine.

Banjavčičeva 14 je reprezentativan primjer gradske privatne palače cjelovito oblikovane u zreлом baroknom stilu prema projektu najznačajnijeg baroknog graditelja u Karlovcu Josipa

Stillera. Sagrađena je 1781. godine kao četverokrnljena jednokatnica s mansardnim krovom, s dva glavna ulična i dva uža dvorišna krila. Njezin korpus je objedinio dijelove dviju starijih kuća iz prve polovine 18. stoljeća, a stariji slojevi ostali su sačuvani u prizemlju i na katu sjeverozapadnog krila. U prizemlju palače izvedeno je više tipova bačvastih svodova s lomljenim susvodnicama kao i u nekadašnjoj kuhinji na katu. Detalji zrelo baroknog oblikovanja zastupljeni su u interijeru i eksterijeru građevine. Reprezentativni prostori na katu, povezani u enfiladi, imaju zrcalno oblikovane stropove s baroknim ukladama izvedenim u žbuci, a sačuvana je i izvorna stolarija s detaljima baroknih uklada. Pročelja su oblikovana detaljima barokne plastike, središnje osi su plitko rizalito istaknute, a portalna zona glavnog ulaza trodimenzionalno je istaknuta oko lučnog otvora vrata. U mansardnom krovu se ističu prozorske kućice s obrvastim lučnim završecima. *Zgrada je **izrazite vrijednosti**.*

Banjavčiceva 16 je gradska stambeno poslovna jednokatnica s glavnim uličnim i dva uska dvorišna krila sa ostakljenim ganjčecom te malim unutrašnjim dvorištem. Sagrađena je 1850. godine na izvorno uskoj parceli i oblikovana u stilu ranog historizma s detaljima neorenesanse. Prizemlje je svođeno pruskim svodovima. Dvorište je danas natkriveno. Kuća ima ***arhitektonsko ambijentalnu vrijednost***.

Banjavčiceva 18 je jednostavna stambeno poslovna jednokatnica, zatvorenog pravokutnog tlocrta, s lokalom u prizemlju i stanom na katu. Prema dvorištu je na katu imala drveni ganjčec, danas prezidan i zatvoren. Sagrađena je u prvoj polovini 19. stoljeća, pročelje je bilo jednostavno oblikovano u duhu bidermajera, s trakom u žbuci između prizemlja i kata te oko prozora na katu. Kuća ima ***ambijentalnu vrijednost***.

Šimunićeva 2 je primjer najstarijeg tipa podzidane drvene kuće koja popunjava čitavu manju kvadratnu parcelu, zabatom orijentirana na ulicu. Sagrađena je kao tipična obrtničko stambena kuća u drugoj polovini 18. stoljeća, u prizemlju je zidana od opeke, a na katu od drvenih planjki. Kuća ima ***izrazitu vrijednost***.

Šimunićeva 4 je bila stambena jednokatnica sagrađena od opeke u drugoj polovini 19. stoljeća na mjestu starije kuće na izvornoj uskoj parceli. Danas su njezino krovništvo i prvi kat rekonstruirani jer je u Domovinskom ratu teško oštećena. Kuća ima ***nižu ambijentalnu vrijednost***.

Šimunićeva 6 je danas urušena jednokatnica iz druge polovine 19. stoljeća. Primjer je stambeno poslovne gradske kuće s unutrašnjim dvorištem i pomoćnom građevinom. Kuća je bila ***ambijentalne vrijednosti***, a stradala je u Domovinskom ratu.

Šimunićeva 8 je gradska stambeno zidana jednokatnica iz druge polovine 19. stoljeća oblikovana u duhu bidermajera. Na dvorišnom pročelju ima drveni ganjčec, a u dvorištu pomoćnu dvorišnu građevinu, na katu drvene konstrukcije. Ploha dvorišta popločena je ostacima starog kamenog popločenja. Kuća ima ***ambijentalnu vrijednost***.

Frankopanska 1 je primjer gradske palače trgovačkog građanskog sloja, građena u više faza spajanjem starijih kuća iz 18. stoljeća. Reprezentativni izgled baroknih pročelja s mansardom dobila je oko 1783. godine kada je ucrтана na planu grada kao dvokrnljena uglovnica. Početkom 19. stoljeća, do 1818. godine, dograđena su dvorišna krila kada je konačno oblikovan njezin tlocrtni gabarit i volumen. Zgrada ima visoku arhitektonsku vrijednost zbog sačuvanih detalja karakterističnih za izgradnju u 18. i početkom 19. stoljeća. U prizemnim poslovnim lokalima sačuvani su bačvasti svodovi s lomljenim susvodnicama te križno bačvasti svodovi. Pročelje je tijekom 19. i 20. stoljeća obnavljano, a tijekom adaptacija prizemlja zatvorena je središnja kolna veža i glavni ulaz u kuću i dvorište. Zgrada dominira sjevernom ugaonom zonom glavnog trga i ima visoku urbanističku vrijednost. Kuća ima ***izrazitu vrijednost***.

Frankopanska 3 je primjer stambeno poslovne gradske kuće s dvorištem i gospodarskim objektima, građene u dvije faze, u 18. i 19. stoljeću. Kuća je u 18. stoljeću bila stambena, pripadala je vojnom časniku i u dvorištu je bila štala. Glavno ulično pročelje je starije,

građeno u drugoj polovini 18. stoljeća od kombinirane građe. Prizemlje je podzidano, a kat je od drvenih planjki s drvenim ganjčecom na začelju koji je u 20. stoljeću djelomično zazidana opekam. Dvorišno krilo dozidano je u prvoj polovini 19. stoljeća, ima podrum svođen pruskim svodom i drveni ganjčec prema dvorištu. Ulično pročelje tada je oblikovano je jednostavnim detaljima u stilu bidermajera. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Frankopanska 5 je reprezentativni primjer zgrade vojne uprave sagrađene u 18. stoljeću u dvije faze. Do 1752. godine na mjestu današnje zgrade nalazila su se dva objekta, duži dvokrilni orijentiran na Šimunićevu ulicu te manji objekt kvadratnog tlocrta orijentiran na Frankopansku ulicu. Objekti su bili povezani zajedničkim dvorištem i ulazom iz Frankopanske ulice, a 1758. godine u tom je sklopu bila vojna bolnica. U sklopu barokne obnove grada objekti su do 1783. godine spojeni u jedinstvenu trokrilnu građevinu današnjih gabarita, svođenu u prizemlju češkim svodovima, a na dvorišnom pročelju izveden je masivni drveni ganjčec. U zgradi je tada bilo sjedište majora tvrđave. Zgrada ima ulična pročelja oblikovana na jednostavan način, karakteristično za vojne građevine 18. stoljeća, ritmizirana pravokutnim prozorskim otvorima s plitkim okvirima u žbuci te profiliranim razdjelnim i krovnim vijencima. Glavni ulaz je iz Frankopanske ulice naglašen širokim lučnim otvorom veže, uokviren kamenim okvirom i kamenim štitnicima te zatvoren dvokrilnim drvenim vratnicama s ukladama. Zgrada ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Kraševa 1 je stambeno poslovna jednokatnica sagrađena u drugoj polovini 20. stoljeća na mjestu starije kuće iz 18. stoljeća. Nova kuća sagrađena je na način da su ponovljeni volumen i tip jednostavnog oblikovanja pročelja. Na glavni ulaz u kuću je ugrađen stari okvir od klesanog kamena. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Najugroženije pozicije u bloku su u Banjavčičevoj 14 i u Šimunićevoj 6.

Šimunićeva 6 je većim dijelom urušena i koju treba djelomično faksimilirati tj. preostali dio građevine rekonstruirati na ostatke izvorne građevine.

Građevine u Banjavčičevoj 14, Frankopanskoj 3 i Šimunićevoj 2 zahtijevaju građevinsku i konstruktivnu sanaciju koja podrazumijeva potpunu afirmaciju njihovih stilskih obilježja obnovom odnosno, rekonstrukcijom svih dotrajalih ili nedostajućih elemenata povijesne arhitekture prema dostupnoj dokumentaciji izvornog stanja.

Započetu gradnju i obnovu građevine u Šimunićevoj 4 treba dovršiti.

Ostale građevine treba održavati prema postojećem stanju.

Sve ostale obnovljene i dograđene građevine treba održavati prema postojećem stanju uz korekciju pročelja metodom restitucije. Korekcije na pročeljima treba napraviti na Frankopanskoj 1 (ulaze i stolariju prizemlja u Kraševoj ulici), Banjavčičevoj 18 (stolariju prozora i jednostavnije pročelje).

Na svim povijesnim visoko valoriziranim građevinama u bloku prilikom obnove moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

Velik broj lokala u prizemlju je bez namjene, te ih i zbog atraktivnosti građevina i pozicije u gradu treba staviti u poslovnu funkciju.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Unutrašnjost bloka čine privatna dvorišta u kojima osim manjih spremišta za ogrjev ne smije biti veće gradnje. Nekvalitetne pomoćne i gospodarske građevine te prigradnje izvornih pomoćnih građevina koje vremenski i koncepcijski ne pripadaju povijesnoj uličnoj izgradnji potrebno je ukloniti, a ostale građevine sanirati i adaptirati u okvirima njihovih izvornih gabarita. Potpuno popunjena dvorišta u Frankopanskoj 5 i Banjavčicevoj 16 i 18 su rješenja koja se više ne smiju dozvoljavati. Jedino rješenje u Frankopanskoj 5 ima opravdanje zbog funkcije i vidljivu reminiscenciju na prijašnje stanje. Najvrjedniji je dvorišni prostor u Banjavčicevoj 14 koji je rušenjem nekadašnje gospodarske građevine raščišćen i trebalo bi ga kvalitetno riješiti popločavanjem nepravilnim kamenom i hortikulturnim uređenjem. Potrebno je sačuvati kameni tarac u dvorištu u Šimunićevoj 8. U slučaju nalaza starog kamenog taraca u ostalim dvorištima uvjetuje se njegovo konzerviranje i prezentiranje. I ostala dvorišta potrebno je održavati, popločiti i hortikulturno urediti.

BLOK I

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi u sjeveroistočnom dijelu povijesne Zvijezde. Pravih je kvadratnog oblika i omeđuje ga Šimunićeva, Frankopanska, Prešernova i Banjavčićeva ulica a danas je građevina na uglu Prešernove i Banjavčićeve ulice srušena. U bloku se nalazi 10 parcela i 8 glavnih građevina jer su ulične kuće u Banjavčićевой 24 i Frankopanskoj 11A (uz Prešernovu ulicu) srušene te više ne definiraju cjelovitu obodnu izgradnju u bloku.

Glavne građevine u bloku su: Šimunićeva 1, 3 i 5; Frankopanska 7, 9 11 i 11A (srušena); Banjavčićeva 20, 22 i 24 (srušena).

Građevine su sagrađene u nizu, povezanih pročelja, a izvorne **gasice** su sačuvane između kuća u Šimunićevoj 3 i 5, Šimunićeve 5 i Frankopanske 7 te između Frankopanske 7 i 9. Sve glavne građevine izgrađene su uz ulični rub s glavnim pročeljem orijentiranim na ulicu.

Ugaone građevine orijentirane pročeljima na dvije ulice su Banjavčićeva 20, Frankopanska 11 i Šimunićeva 5 koja ima glavno pročelje prema Šimunićevoj i sporedno prema Frankopanskoj. Ugaona kuća u Banjavčićевой 24 je srušena.

U unutrašnjosti bloka nalaze se dvorišta pojedinačnih kuća zatvorena dvorišnim krilima, pomoćnim zgradama i ogradama. Šimunićeva 5 popunjava čitavu parcelu i nema dvorište, a Frankopanska 7 ima malo dvorište u funkciji svjetlarnika. Dvorišne zgrade nalaze se u Šimunićevoj 1 te u Frankopanskoj 9 i 11.

Namjena građevina: Banjavčićeva 20 i 22, Šimunićeva 3 i Frankopanska 11 imaju stambeno poslovnu namjenu; Šimunićeva 1 i 3 te Frankopanska 7 i 9 su stambene kuće.

Katnost: u bloku su tri jednokatnice s potkrovljem (Šimunićeva 1 i 3 te Frankopanska 11) i pet jednokatnica (Banjavčićeva 20 i 22, Šimunićeva 5 te Frankopanska 7 i 9). Ulični dio građevine u Banjavčićевой 22 je prizemni.

Građevinsko stanje bloka je srednje. Frankopansku 7 i 9 potrebno je sanirati, a ugaoni dio bloka u Banjavčićевой 24 i Frankopanskoj 11A (uz Prešernovu ul.) ponovno izgraditi.

Valorizacija građevina: Izrazitu vrijednost ima Šimunićeva 5; arhitektonsko ambijentalnu vrijednost imaju Šimunićeva 1 i 3, Frankopanska 7 i 11 te Banjavčićeva 20; Frankopanska 9 ima ambijentalnu vrijednost; nižu ambijentalnu vrijednost ima Banjavčićeva 22 i sve dvorišne građevine.

Zapadni ugao s uličnim potezima

Sjeverni ugao s uličnim potezima

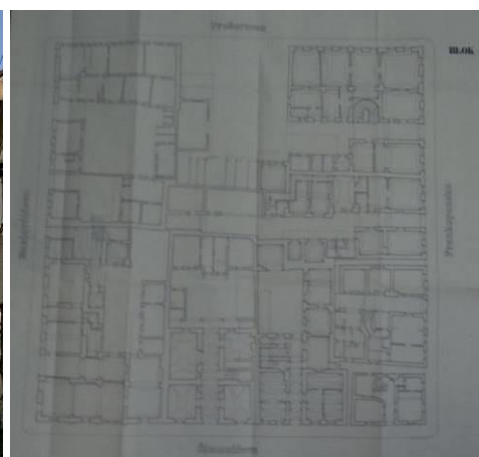
Južni ugao s uličnim potezima

Unutarnje dvorište, Banjavčičeva 20

Frankopanska 11, 9, 7

Tlocrti prizemlja u bloku

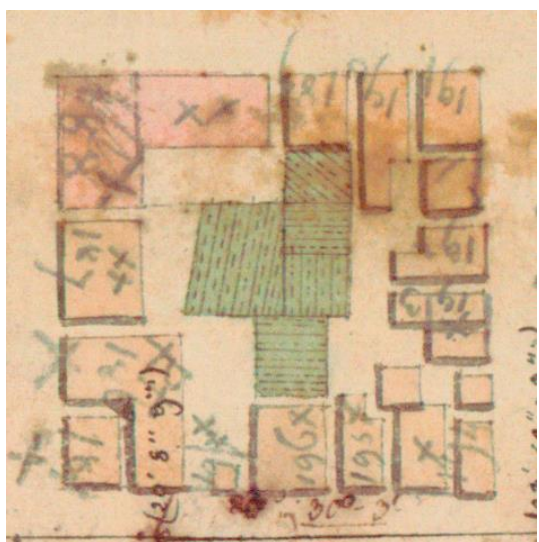
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

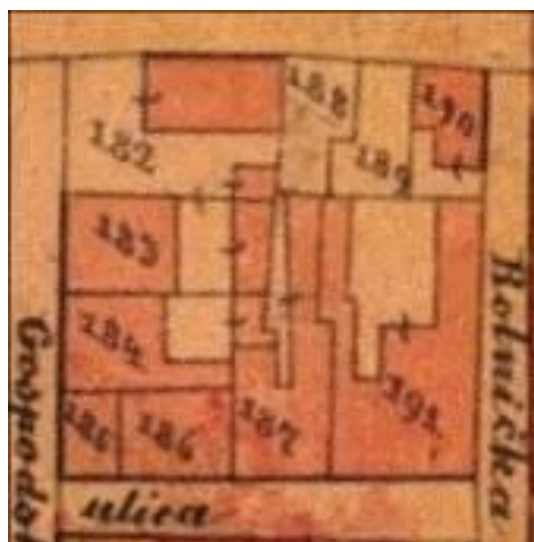
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

Blok je izgrađen u drugom redu kvadratnih blokova u odnosu na centralni gradski trg, u blizini oboda nekadašnje tvrđave. Njegova sjeveroistočna strana i sjeverni ugao orijentirani su prema nekadašnjoj rubnoj izgradnji uz tvrđavu, a ostale stranice prema blokovima s reprezentativnom izgradnjom oko centralnog trga te velikoj parceli s kompleksom nekadašnjeg generalata na sjeverozapadnoj strani. Prema prvom projektu za izgradnju tvrđave Karlovac iz 1579. godine u bloku je bila predviđena izgradnja oružane, zbog njegovog položaja neposredno ispred drugog bastiona. Tijekom izgradnje tvrđave u 16. stoljeću taj je plan izmijenjen i blok je namijenjen civilnoj izgradnji kao što je ucartano na povijesnim planovima iz 18. i 19. stoljeća.

Na planu grada iz 1752. godine blok je u cijelosti bio parceliran i gusto izgrađen. Ukupno je u bloku bilo 16 kuća i dvije gospodarske zgrade uz rubove ulica, a najviše je kuća bilo u današnjoj Prešernovoj i Frankopanskoj ulici. Prevladavale su uske duboke parcele s uskim

izduženim kućama ili manje kvadratne parcele s kućama pravokutnog tlocrta, užom zabatnom stranom orijentirane prema ulici i međusobno odvojene gasicama. Kuće toga tipa bile su podignute uz jugoistočnu, sjeveroistočnu i dio sjeverozapadne stranice bloka odnosno, dijelovi bloka bliže rubnim prostorima tvrđave. Tri parcele uz jugozapadnu stranicu bloka, današnju Šimunićevu ulicu, bile su veće s većim kućama pravokutnog tlocrta od kojih je uglovnica prema današnjoj Banjavčićevoj bila najveća.

U unutrašnjosti bloka bila su dvorišta i vrtovi, a u njih se ulazilo indirektno, kroz hodnike i veže kuća, zbog guste izgrađenosti. Neizgrađene dijelove parcele prema ulici imale su samo dvije kuće: manja kuća sa štalom u današnjoj Frankopanskoj 7 te uglovnica u današnjoj Banjavčićevoj 20 koja je uz kuću imala veliki vrt.

Tip uskih zabatnih kuća s tri prozorske osi na pročeljima i bočnim ulazom, najčešće su pripadale obrtnicima, kojih je u rubnim inzulama bilo najviše, a kuće pravokutnog tlocrta sa središnjim ulazom trgovcima i vojnim časnicima. Situacija s parcelama i kućama ostala je ista do kraja 18. stoljeća.

Na planu grada iz 1770. godine navedeno je 16 vlasnika kuća i to najviše obrtnika, zatim udovica te jedan vojni časnik:

Kuće u današnjoj Šimunićevoj ulici: br. 14 – udovica Šljivac, br. 15- Joseph Hinterbucher, postolar i br. 16 – Katarina Vukoterna, udovica.

Kuće u današnjoj Banjavčićevoj ulici: br. 17 – Vrhovac, učitelj jahanja; br. 18 – Axamaninn, udovica; br. 19 – Josip Kalčić, mesar; br. 20 – Brezarić, udovica;

Kuće u današnjoj Prešernovoj ulici: br. 21 - Ivan Hreljac, postolar; br. 22 – Henac, udovica; br. 23 – Barbara Jerolin, udovica; br. 24 – Mihalj Krušac, užar.

Kuće u današnjoj Frankopanskoj : br. 25 – Mare Karašin, udovica; br. 26 – Marija Lešnik, udovica; br. 27 – Marko Kolman, pekar; br. 28 – Ivan Debaldi, narednik; br. 29 – Hochaus, udovica.

Situacija u bloku počela se mijenjati početkom 19. stoljeća kada je srušena velika uglovnica na parceli današnje Banjavčićeve 20 i sagrađena nova pravokutna povučena od ugla koji je ostao prazan. Kroz prvu polovinu 19. stoljeća blok je u velikoj mjeri preoblikovan, formirane su veće parcele spajanjem više manjih parcela, a na njima su sagrađene nove veće kuće ili su u njih ugrađeni dijelovi starijih kuća. Nove kuće su šire pravokutne, dužom stranom okrenute prema ulici, neke proširene u gasice, a zbog promjene vlasnika i poslovanja većina ih je dobila dvorišna krila ili gospodarske objekte u unutrašnjosti dvorišta.

U tom je razdoblju značajno promijenjena struktura i izgled Frankopanske i Prešernove ulice u kojoj su posve nestale uske obrtničke kuće, a kuće izgrađene do sredine 19. stoljeća uglavnom su sačuvane do danas. Nove stambeno gospodarske kuće, povezanih pročelja, produljene su u unutrašnjost bloka na mjestu nekadašnjih vrtova. Veličinom i oblikovanjem ističe se uglovnica u Frankopanskoj 11, koja je zauzela šest starijih uskih parcela, tri u Frankopanskoj i tri u Prešernovoj ulici. To je visoka trokrilna jednokatnica s istaknutom krovnom atikom, s dva duga i duboka ulična i jednim užim i dugim dvorišnim krilom koja su sa nasuprotnom parcelom u Banjavčićevoj ulici zatvorila veliko gospodarsko unutrašnje dvorište. Pristup s ulice u dvorište je kroz široku kolnu vežu. Sagrađena je između 1815. i 1818. godine kada je ucrтана na planu grada kao veći dvokrilni ugaoni objekt.

Uz kuću na broju 11 sagrađena je nešto niža, ugrađena, trokrilna jednokatnica u Frankopanskoj 9, također stambeno poslovna zgrada s dugim i dubokim uličnim te nešto užim dvorišnim krilima koja sa susjednim objektima zatvaraju unutrašnje gospodarsko dvorište.

Barokna stambeno poslovna jednokatnica u Šimunićevoj 1 dobila je novo začelje kada je između 1808. i 1815. godine dograđeno prizemlje otvoreno arkadama prema dvorištu, a nad njima je izveden drveni ganjčec kao nova komunikacija na katu. U dnu dvorišta sagrađena je

prizemna gospodarska zgrada. Sredinom stoljeća povišeno je krovšte i adaptirano za mansardni stan, a u krovštu su prema ulici izvedeni krovni prozori.

Kasnobarokna stambeno poslovna jednokatnica u Šimunićevoj 3 sagrađena je krajem 18. stoljeća, a adaptirana dograđivana početkom 19. stoljeća kada je dobila jednokatno dvorišno krilo. Sredinom 19. stoljeća povišeno je krovšte i adaptirano za stambeni prostor, a za te potrebe ugrađeni su krovni prozori prema uličnom pročelju.

Na planu iz 1862. godine u bloku se nalazilo:

Parcela br. 182, danas Banjavčičeva 20 (ugao Šimunićeve), kuća na 1 kat, zgrade i dvorište (pošta), vlasnica Bara Mikšić, površina 160 klafta

Parcela br. 188 (prazna čestica), danas Banjavčičeva 22, gradilište,

Parcela br. 189 (prazna čestica), danas Banjevčičeva 24, gradilište, vlasnik August Kriški, površina 48 klafta

Parcela br. 190, danas Banjavčičeva 24 (ugao Prešernove), kuća na 1 kat i dvorište, vlasnica Ana Kostelac, površina 51 klafter

Parcela br. 191, danas Frankopanska 11 (ugao Prešernove), kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik August Kriški, površina 224 klafta *

Parcela br. 187, danas Frankopanska 9, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Antun Piričnik/Pirečnik, površina 106 klafta

Parcela br. 186, danas Frankopanska 7, kuća na 1 kat, vlasnici Sofija i Stjepan Haidin, površina 54 klafta

Parcela br. 185, danas Frankopanska 5 (ugao Šimunićeve), kuća na 1 kat, vlasnice Emica i Franciska Dinter, površina 28 klafta

Parcela br. 184, danas Šimunićeva 3, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnici Jelena i Franjo Sihmul, površina 92 klafta

Parcela br. 183, danas Šimunićeva 1, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, vlasnik Jakov Sebišanić, površina 104 klafta

Polovinom stoljeća jedino na strani današnje Banjavčičeve ulice još nije bilo dovršeno preoblikovanje bloka. To se je dogodilo nakon što je u drugoj polovini 19. stoljeća sagrađena uglovnica u Banjavčičevoj 20 na način da je u njezin dvokrilni korpus, koji je zatvorio zapadni ugao bloka, ugrađena starija kuća pravokutnog tlocrta položena uz liniju Banjavčičeve ulice. Nova kuća dobila je pročelja podjednako naglašena oblikovanjem, ali još bez naglašavanja ugla. U kuću je 1866. godine useljena pošta i telegraf i time je blok dobio važan javni sadržaj.

U nastavku Banjavčičeve ulice prema sjevernom uglu bloka ostale su tada još tri uske parcele, koje do početka 20. stoljeća nisu mijenjale oblik. Na zadnjoj, ugaonoj, parceli je u starijoj prizemnici otvorena gostionica „K pošti“. Gostionica je početkom 20. stoljeća koristila i susjednu usku parcelu, nakon što je na njoj srušena starija kuća, za gospodarske potrebe gostioničarskog obrta.

Početkom 20. stoljeća ostala je u Banjavčičevoj ulici još samo jedna zasebna uska parcela, na današnjem broju 22, ali je stara uska kuća već bila srušena i na parceli sagrađena dva manja objekta, jedan uz rub ulice, a drugi na kraju dvorišta prema unutrašnjosti bloka. Time je blok bio formiran u obliku koji se više nije značajno mijenjao.

Promjene u 20. stoljeću odnosile su se uglavnom za izgradnju ili adaptaciju poslovnih, dvorišnih i potkrovnih prostora u stambene zbog povećanog broja stanara, velikim dijelom industrijskih radnika, vezano za razvoj industrije u širem području grada. Za vrijeme bombardiranja grada 1944. godine srušena je gospodarska zgrada kuće u Frankopanskoj 11 koja je bila položena uz rub Prešernove ulice i svojim korpusom je s te strane zatvarala unutrašnje dvorište. Parcela je u tom dijelu i danas prazna, otvorena prema Prešernovoj ulici.

U drugoj polovini 20. stoljeća promjene su se također odnosile na adaptacije za potrebe stanovanja i to u neadekvatnim gospodarskim prostorima ili su stambeni prostori dijeljeni na više manjih stambenih jedinica. Do kraja 20. stoljeća, a posebno nakon Domovinskog rata i promjene zakonodavstva vezanog za vlasništvo, situacija se promijenila. Umjesto nekada prenapučenog bloka, danas su neke kuće prazne, a neke srušene.

Posebno je devastiran sjeverni i sjeveroistočni ugaoni dio bloka na kojem su srušena dva veća objekta uz ulicu, Banjavčičeva 24 i dvorišna kuća u Frankopanskoj 11, a izgradnja novog i adaptacija starog objekta na parceli u Banjavčičevoj 22 degradirala je nekadašnje ambijentalne vrijednosti bloka.

Starija dvorišna kuća u Banjavčičevoj 22 je srušena oko 1976. godine i na njezinom je mjestu sagrađena nova jednokatnica u približno istim tlocrtnim gabaritima. Na parceli je ostao manji, stariji, ulični objekt adaptiran kao radionica.

Nakon rušenja kuće u Banjavčičevoj 24, sa starom gostionicom, blok je u sjevernom uglu ostao prazan i otvoren jer je kuća dužom stranom zatvarala blok prema današnjoj Prešernovoj ulici, a kraćom zabatnom stranom i niskim pomoćnim objektom s kapijom zatvarala je veće dvorište prema Banjavčičevoj ulici.

VALORIZACIJA

Blok kao cjelina ima visoku urbanističku, arhitektonsku i kulturno povijesnu vrijednost. Sačuvani su njegovi izvorni renesansni kvadratni gabariti, a u građevnoj strukturi zastupljeni su reprezentativni primjeri izgradnje različitih stilskih i tipoloških karakteristika; od rustičnih jedno obiteljskih stambeno poslovnih drvenih kuća iz prve polovine 18. stoljeća, većih zidanih gradskih jednokatnica stambeno poslovne namjene iz prve i druge polovine 18. stoljeća, zatim kuće iz razdoblja klasicizma i bidermajera iz prve polovine 19. stoljeća do većih i manjih javnih zgrada iz druge polovine 19. stoljeća s obilježjima neostila ili skromnih prizemnica ambijentalnih vrijednosti.

Kulturno povijesnu vrijednost imaju zgrade u kojima su stanovale poznate osobe iz javnog i kulturnog života grada i zgrade u kojima se obavljala značajna javna djelatnost. U Šimunićevoj 3 živjela je poznata ilirkinja i pjesnikinja Dragojla Jarnević te Davorin Trstenjak, prirodoslovac i ravnatelj Više djevojačke škole, a u Šimunićevoj 5 Marija Vrbetić, povjesničarka i pedagoginja. U Banjavčičevoj 20 je bila pošta i prvi telegrafski ured u Karlovcu, a u Frankopanskoj 11 je u prizemlju jedno vrijeme bila smještena jedna od prvih karlovačkih tiskara Ivana Nepomuka Prettnera.

Šimunićeva 1 je barokna stambeno poslovna, zidana, gradska jednokatnica iz prve polovine 18. stoljeća. U prizemlju su sačuvani barokni bačvasti svodovi s lomljenim susvodnicama. Događena je na dvorišnoj strani krajem 18. stoljeća kad su sazidane arkade u prizemlju i drveni ganjčec na njima. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Šimunićeva 3 je kasnobarokna, stambeno poslovna, zidana, gradska jednokatnica sagrađena 1799. godine. Sačuvani su češki svodovi u prizemlju i izvorni raspored stana na katu iz prve polovine 19. stoljeća kada je dograđeno dvorišno krilo. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Šimunićeva 5 je manja drvena, podzidana kuća, koja popunjava cijelu parcelu, ucrtana na najstarijim detaljnim planovima tvrđave. Primjer je najstarijeg tipa rustične stambeno obrtničke kuće za jednu obitelj kakve se grade već od 17. stoljeća. U velikoj je mjeri sačuvano vanjsko i unutrašnje oblikovanje te otvoreni drveni grednik prizemlja i kata. Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Frankopanska 7 primjer je drvene podzidane jednokatnice građene u dvije faze, na način da je starija drvena kuća iz prve polovine 18. stoljeća zabatom okrenuta prema ulici, ugrađena u noviju početkom 19. stoljeća. Novija kuća ima dulje glavno pročelje pod ravnom strehom,

oblikovano jednostavnim detaljima iz razdoblja bidermajera. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Frankopanska 9 primjer je veće gradske stambeno poslovne kuće sagrađene na dvije starije uske parcele u prvoj polovini 19. stoljeća. U dijelu gospodarskog prizemlja sačuvani su češki svodovi, a u dvorišnom krilu iz sredine 19. stoljeća pruski svodovi. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Frankopanska 11, sagrađena između 1815. i 1818. godine, primjer je gradske stambeno poslovne zgrade s veliki poslovnim prostorima u prizemlju i dvorišnim krilima. Oblikovana je u stilu jednostavnog klasicizma, pod francuskim utjecajem, s karakterističnom velikom trokutastom atikom u krovu. U prizemlju je jedno vrijeme u 19. stoljeću radila tiskara Prettner. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu i kulturno povijesnu vrijednost**.

Banjavčičeva 20 je primjer zgrade s javnom namjenom koja je građena u dvije faze u 19. stoljeću. Današnja zgrada s neostilskim pročeljem sagrađena je oko 1866. godine kada se u nju uselila pošta i telegraf, a u nju je ugrađena starija klasicistička jednokatnica građena početkom 19. stoljeća sa sačuvanim češkim svodovima u prizemlju i na hodnicima. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Banjavčičeva 22 je zidana jednokatnica sagrađena oko 1976. godine uvučena uz dvorišni rub parcele dok je prema ulici ostao manji pomoćni objekt s ulazom, privremeno adaptiran za radionicu. Objekti imaju **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Avio snimka iz 1930. g.

Banjavčičeva 20, početkom 20. st.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Sve građevine u Šimunićevoj ulici i građevinu u Frankopanskoj 9 potrebno je održavati prema postojećem stanju, osim pročelja građevina u Šimunićevoj 1 i 3 koja treba korigirati metodom restitucije. Stolarija prozora na prvom katu na obje građevine izmijenjena je u odnosu na izvornu, a pasice oko prozora imaju vidljivi sloj ispod recentnog.

Važne intervencije u bloku su popunjavanje bloka faksimilom u Banjavčičev 24/ ugao Prešernove ulice te obnova odnosno, sanacija ugroženih građevina u Frankopanskoj 7 i 11. Građevinu u Banjavčičev 22 treba preoblikovati, a u produžetku građevine u Frankopanskoj 11 potrebno je izvesti zamjensku granju u gabaritima izvorne.

Dvorišne građevine potrebno je održavati prema postojećem stanju.

Postojeće gasice potrebno je održavati, ne smiju se popunjavati tj. dograđivati, a ulaze u gasicu održavati ili izvesti jednostavna drvena vrata od vertikalno postavljenih dasaka.

Na svim povijesnim građevinama u bloku prilikom obnove moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

Prizemlja građevina mogu se prenamijeniti u poslovne prostore.

Lj. Šestić, "Školska ulica", 1930.

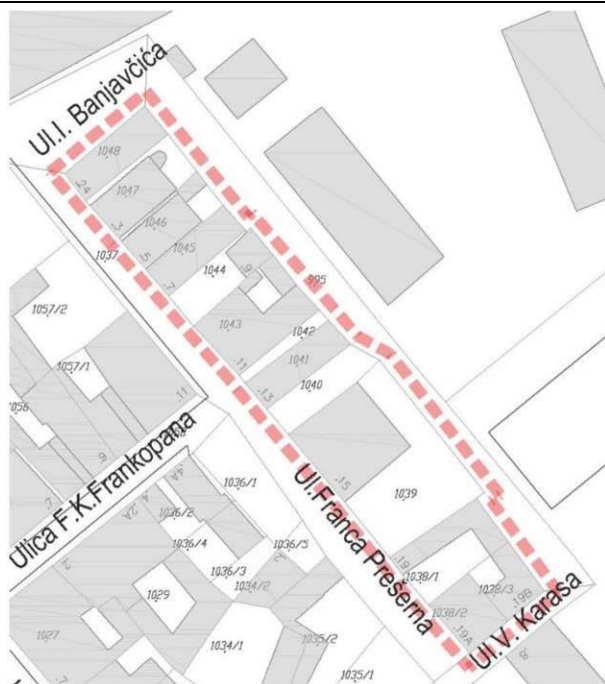
SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Unutrašnjost bloka čine privatna dvorišta u kojima osim manjih spremišta za ogrjev ne smije biti veće gradnje. Najvrjedniji je dvorišni prostor u Banjavčičevoj 20 koji je sačuvan bez dogradnji, samo ga treba adekvatno popločiti kamenim taracom i hortikulturno urediti. U slučaju nalaza starog kamenog taraca uvjetuje se njegovo konzerviranje i prezentiranje. I ostala dvorišta potrebno je održavati, ukloniti neadekvatno parterno uređene površine, popločiti kamenim taracom po uzoru na povijesni ili jednostavnim kockama ili pločama.

BLOK J

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

Blok J nalazi se na sjeverozapadnom rubom dijelu povijesne Zvijezde, uz rub nekadašnjeg bedema između Karlovog i Josipovog bastiona. Blok ima izduženi, linijski oblik i omeđen je Prešernovom, Banjavčičevom i Haulikovom ulicom te nekadašnjim bedemskim putom iza začelja kuća.

Blok ima 11 parcela i 9 glavnih građevina jer je jedna glavna građevina srušena (Prešernova 15), a jedna parcela je put iza začelja kuća, uz nekadašnji bedem.

Glavne građevine u bloku su: Prešernova 1/Banjavčičeva 24-26, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15 (srušena), 17, 19 i 19 (A i B). Zadnja parcela u nizu, Prešernova 19, 19A i 19B, na kojoj se nalaze glavna i gospodarska zgrada, te još dva dvorišna krila koji zajedno zatvaraju unutrašnje dvorište, podijeljena je na tri parcele i tri vlasnička dijela. Glavna jednokatna kuća ima broj 19A, ulična gospodarska zgrada s dijelom dvorišne zgrade prema bedemskom putu broj 19, a ostatak dvorišnih krila broj 19B.

Sve glavne građevine izgrađene su uz ulični rub parcele osim Prešernove 9, koja je uvučena jer je prednji dio kuće srušen, te ruševne uvučene građevine u Prešernovoj 15. Glavna pročelja orijentirana su jugozapadno prema Prešernovoj ulici, a kuće na broju 1, 3, 5, 7, 9, 13 i 19 imaju i drugu orijentaciju i izlaz na suprotnu stranu bloka prema nekadašnjem bedemu. Kuće su izgrađene u nizu osim dvije zadnje veće kuće, Prešernova 17 i 19, koje su razdvojene dvorištima. Kuće na broju 1, 3, 5, 7, 9 i 13 imaju uska zabatna pročelja nanizana prema ulici, a izvorne **gasice** sačuvane su između pojedinačnih kuća od broja 1 do 9. Između broja 11 i 13 probijen je pješački prolaz prema nekadašnjem bedemskom putu iza začelja kuća koji su povišeni u odnosu na Prešernovu ulicu.

Građevine izgrađene u nizu nemaju dvorišta i koriste pretprostore iza začelja i prostor bedemskog puta. Zasebna unutrašnja dvorišta i dvorišne građevine imaju veće parcele i kuće u Prešernovoj 11, 17 i 19, 19A i 19B. Dvorišta kuća u Prešernovoj 17 i 19 ograđena su prema ulici zidanom ogradom s kapijom (na broju 17 je srušena).

Namjena građevina: Prešernova 1 i 17 imaju stambeno poslovnu namjenu, a Prešernova 3, 5, 7, 9, i 19 danas su stambene kuće premda su izvorno u prizemlju imale lokale kao u Prešernova 13 čiji lokal je danas zatvoren. Prešernova 11 je danas prazna, a na broju 15 je ruševina poslovnog objekta.

Katnost: Prešernova 1, 3, 5, 7, 9 i 13 su katnice s potkrovljem. Prešernova 17 je jednokatnica s mansardnim krovom; Prešernova 11 i 19A su jednokatnice, a 19B je prizemno dvorišno krilo. Građevina na broju 15 je ruševna prizemnica, Prešernova 19 ima zabatnu prizemnicu prema ulici i dvorišnu jednokatnicu prema bedemskom putu.

Građevinsko stanje: Prešernova 1, 7 i 11 su u vrlo lošem stanju, broj 13, 19, 19A i 19B u lošem su stanju (osim jednokatne prigradnje uz bedemski put). Prešernova 3 i 5 su faksimilske rekonstrukcije u dobrom stanju, a na broju 17 je rekonstrukcija nedovršena. Prešernova 9 je pola kuće u dobrom stanju. Srušene su kuće na broju 15 i dvorišna zgrada na broju 17.

Valorizacija građevina: Prešernova 1, 7, 11, 13 i 19A su arhitektonsko ambijentalne vrijednosti; Prešernova 17, 19 i 19B su ambijentalne vrijednosti; Prešernova 3, 5, i 9 su niže ambijentalne vrijednosti; dio Prešernove 19 izgrađen na bedemskom putu je neuklopljen u povijesnu matricu Zvijezde.

Zapadni ugao s uličnim potezom, Prešernova

Pogled na Karasovu i bedemski put

Južni ugao s uličnim potezima

Prešernova 13

Bedemski put

Bedemski put, začelja kuća u Prešernovoj ulici

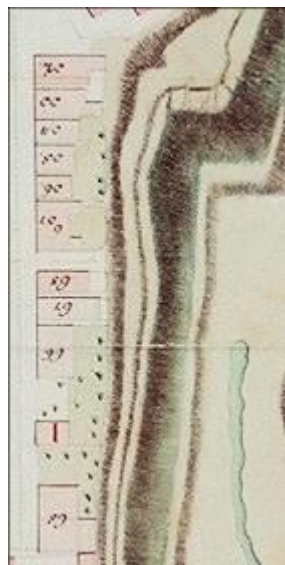

Tlocrti prizemlja građevina u bloku

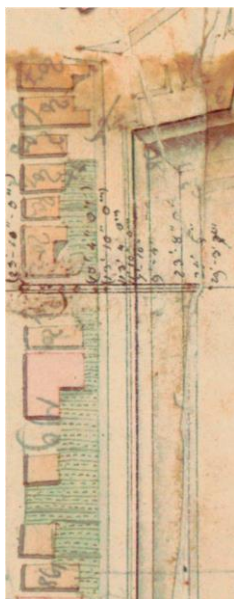
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

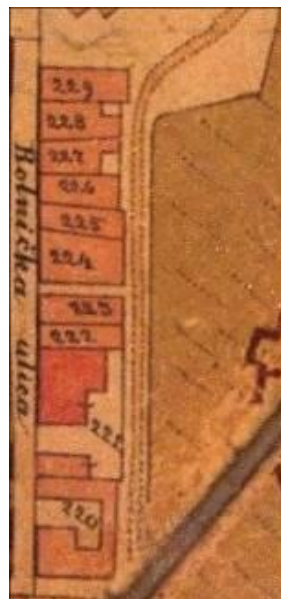
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Premda u rubnim dijelovima tvrđave uz bedeme nije bila dopuštena gradnja kuća, uz sjeveroistočni bedem je vjerojatno već u 17. stoljeću bio izgrađen jednostruki niz kuća koji je shematski ucrtan na planovima tvrđave iz 1639. i 1660. godine. Bile su to uske kuće nanizane na uskim parcelama srednjevjekovnog tipa, a ta je parcelacija u velikoj mjeri sačuvana do danas.

Na planu grada iz 1752. godine bio je već ucrtan niz od 11 kuća formiran uz bedem iz dva dijela, prekinut na sredini prolazom prema bedemu u kojem su bili ugrađeni kanali za odvodnju oborinskih voda. Protezao se u smjeru sjeverozapad jugoistok, u prvom dijelu kuće su bile gusto nanizane jedna do druge, međusobno odvojene gasicama, a u drugom dijelu niz je prekidan vrtovima i većim kućama. Početak niza ispred ulaza na nekadašnji bastion

svetog Karla odmaknut je u odnosu na pravac današnje Banjavčičeve ulice pa je uz bočnu stranu prve kuće u nizu nastao mali trg koji se u prostoru doživljava i danas.

Na početku, u prvom dijelu niza, bilo je šest kuća od kojih je prvih pet bio niz uskih kuća na uskim parcelama, a zadnja u nizu, uz središnji prolaz, bila je šira kuća podignuta na dvije uske parcele. U nastavku od prolaza prema kraju niza bile su dvije uske kuće na uskim parcelama, zatim jedna velika kuća, tipa ladanjske kurije, dužom stranom položena uz rub ulice koja je imala dvorište, vrt i štalu, a na kraju niza bio je još jedan veći vrt i dvije uske kuće na uskim parcelama. Na kraju je niz graničio s velikom parcelom uz ulazu na bastion svetog Josipa koja je bila formirana izvan blokovske mreže, za posebnu namjenu odnosno, vojnu tamnicu s dvorištem i osmatračnicom.

Ovako formirane parcele u nizu u velikoj su mjeri sačuvane su do danas, uz manje izmjene, a mijenjale su se samo pojedine građevine i neki sadržaji. Prema planu grada iz 1770. godine nije do tada bilo bitnih promjena u bloku, osim što su dvije uske kuće na kraju niza, prema nekadašnjem zatvoru, spojene u jednu pa je u bloku 10 kuća. Vlasnici kuća prema današnjim brojevima u Prešernovoj ulici bili su: br. 1, Matija Wur, postolar i senator; br. 3, Muller, potpukovnik; br. 5, Grabač, udovica; br. 7, Janko Konjić, postolar; br. 9, Mulhard, udovica; br. 11, Jure Karasman, postolar; br. 13, Mara Sacherich; br. 15, Andreas Praiković, krznar; br. 17, Kovačić, udovica; br. 19 i 19b, Jure Katkić, krojač.

Do početka 19. stoljeća izvedene su promjene na nekim kućama. Velika časnička kurija na broju 17 proširena je na začelju dogradnjom uskog hodnika i kratkog dvorišnog krila, a vjerojatno je tada pregrađen i prvi kat u kanatnoj konstrukciji te dozidan mansardni krov. Parcela s vrtom i dvorištem je prema prolazu uz bedem bila ograđena podzidanom ogradom sa zidanim stupovima i metalnom rešetkom u kojoj su bila vrata za izlaz na put. Kući na broju 11 srušen je ganjčec na začelju i dozidano dvorišno krilo za pivnicu svođeno češkim svodom, a dvorište ograđeno zidom.

Na planu iz 1862. godine u bloku se nalazilo:

Br. 229, danas Prešernova 1-Banjavčičeva 26, kuća na 1 kat, vlasnica Jozefa Vezmar, površina 45 klafta

Br. 228, danas Prešernova 3, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnica Franciska Božić, površina 50 klafta

Br. 227, danas Prešernova 5, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnici Martin i Ursula Staidacher, površina 45 klafta

Br. 226, danas Prešernova 7, kuća na 1 kat, vlasnica Anna Maus, površina 41 klafter

Br. 225, danas Prešernova 9, kuća na 1 kat, vlasnici Albert i Mara Prettner, površina 39 klafta

Br. 224, danas Prešernova 11, kuća na 1 kat, vlasnica Franciska Nistančić, površina 65 klafta

Br. 223, danas Prešernova 13, kuća na 1 kat, vlasnici Ana i Stjepan Rastović, površina 37 klafta

Br. 222, danas Prešernova 15, kuća na 1 kat, vlasnica Ana Živković, površina 30 klafta

Br. 221, danas Prešernova 17, kuća na 1 kat zgrada i dvorište, vlasnik općina, površina 165 klafta

Br. 220, danas Prešernova 19, kuća i dvorište, površina 125 klafta

Br. 220, danas Prešernova 19 b, isto *

*čestica 220 danas je podijeljena na 2 stambena objekta povezana ulaznom kapijom

U drugoj polovini 19. stoljeća blok je dobio važan javni sadržaj kada je u Prešernova 17 adaptirana za djevojačku školu 1874. godine pa se ulica krajem 19. i početkom 20. stoljeća zvala Školska ulica. Do 1893. godine u kući je bila viša i niža djevojačka škola kada ju je kupio Dragutin Hauptfeld koji je u njoj otvorio tiskaru i tvornicu vodenih žigova.

U prvoj polovini 20. stoljeća ulica je i dalje bila pretežno stambeno obrtnička. Osim tiskare Hauptfeld u ulici je u kući na broju 19 bila poznata karlovačka pečarska i lončarska radionica koju su držali vlasnici Kovačić, a na broju 1 otvorena je kantina. Kuća na broju 15 bila je u vlasništvu Albertu Prettneru koji je u Karlovcu imao knjigovežnicu.

Blok je počeo propadati u Drugom svjetskom ratu kada su tri kuće stradale u bombardiranju. Nakon rata kuće su neredovito održavane, a neke prenapučene stanarima i neadekvatno korištene. Kuće su ponovno vraćene uglavnom u privatno vlasništvo i već krajem 20. stoljeća neke su obnovljene ili sagrađene nove kuće. U Domovinskom ratu teško je stradala kuća u Prešernovoj 17 kojoj je uništen prvi kat i krovnište s mansardom.

Do danas su Prešernovoj ulici ostale sačuvane izvorne stare kuće iz 18. stoljeća na broju 1, 7, 11, 13 i 19. U drugoj polovini 20. stoljeća na broju 3 i 5 sagrađene su metodom ambijentalnog faksimila nove kuće u čvrstom materijalu, na broju 9 pregrađena je i obnovljena polovina stare kuće uvučeno od ulice u dubinu parcele, a u dnu parcele na broju 15 sagrađen je i u međuvremenu devastiran manji prizemni poslovni prostor. Kući na broju 17 ostalo je sačuvano prizemlje iz starije faze gradnje s bačvastim svodovima lomljenih susvodnica, a kat i mansardno krovnište obnovljeni su u opeci.

U drugoj polovini 20. stoljeća nastale su promjene na zadnjoj parceli u nizu s objektima br. 19 i 19b. Dvorišni objekt uz rub parcele prema bedemu je proširen, nadograđen je za jedan kat i adaptiran u stambeni prostor kao zasebna jednokatna kuća, a na samom bedemskom putu prigradeni su privremeni prostori spremišta i garaže.

Izvorna veća parcela podijeljena je na tri vlasnička dijela. Glavna jednokatna kuća ima parcelu broj 1038/2, ulična gospodarska zgrada s dijelom dvorišne zgrade prema bedemskom putu ima broj 1038/1, a ostatak dvorišnog krila broj 1038/3.

VALORIZACIJA

U bloku su sačuvane značajne urbane, ambijentalne, arhitektonsko tipološke i kulturno povijesne vrijednosti. Blok je sačuvao izvorni oblik i parcelaciju iz vremena najstarije faze izgradnje grada, a među sačuvanim povijesnim građevinama nalaze se primjeri izrazitih tipova gradnje zastupljenih u građevinskom fondu povijesne jezgre Zvijezde.

Ističu se kuće na broju 1, 7 i 13 kao tip obrtničko stambene kuće građene po uzoru na tradicijsku kuću prilagođenu gradskim uvjetima. To je uska kuća izduženog pravokutnog tlocrta podignuta na uskoj parceli, zabatom okrenuta prema ulici i od susjednih kuća odvojena gasicama. U prizemlju je bila radionica, a na katu stan. Ima karakterističan raspored u prizemlju s uskim hodnikom uz bočni zid i tri ili više prostorija u nizu jedna iza druge. U prednjem dijelu kuće nalazila se radionica, iza nje soba za naučnika, a zatim spremište i druge pomoćne prostorije. Jednokrako drveno stubište za kat je u središnjem ili stražnjem dijelu kuće i vodi na drveni ganjčec na začelju. Pročelje kuće ima tri prozorske osi, izvorno manje kvadratne prozore, među etažama traku u žbuci i završeno lomljenim zabatom. Najstariji primjeri takvih kuća imaju prizemlja građena od miješanog kamena i opeke, a kat je drveni ili kanatne konstrukcije. Prostorije u središtu kuće osvijetljene su i zrače se preko gasice.

Drugi tip obrtničke i trgovačke stambene kuće je veća zgrada, u Prešernovoj su na broju 11 i 19b, koja zauzima širinu dvije uske parcele, položena dužom stranom uz rub ulice. Pročelje je dugo pet prozorskih osi s ulazom u središnjoj osi u prizemlju. U prizemlju je hodnik koji prolazi kroz sredinu kuće, a lijevo i desno je dvostruki niz prostorija između uličnog i dvorišnog obodnog zida. Stubište je u stražnjem dijelu i vodi na drveni ganjčec na začelju

kuće. Te su kuće krajem 18. i početkom 19. stoljeća dobile dvorišna krila s pivnicom ili magazinom svođenim češkim svodovima. Kuća na broju 19 ima veće dvorište i gospodarsku zgradu, Prešernova 19, koja je užom zabatnom stranom položenom uz ulicu. Sklop je prema ulici zatvoren zidanom ogradom s lučno zaključenom kapijom i stvara slikoviti barokni ambijent.

Treći zastupljeni tip je primjer veće urbane kuće ili časničke kurije, kakve su imali plemići sa službom u vojsci, a u Prešernovoj ulici je bila na broju 17. Izvorno je kuća imala zidano prizemlje svođeno rano baroknim tipom svodova s lomljenim susvodnicama, a kat je bio drven. Krajem 18. stoljeća kuća je proširena na začelju za širinu hodnika i kraćeg dvorišnog krila, a kat je pregrađen u kanatnoj konstrukciji s ispunom od opeke. Istaknuta vrijednost ovog tipa kuće je njezino veliki vrt i dvorište s gospodarskom zgradom koji su prema ulici ograđeni zidanom ogradom s lučno zaključenom kapijom. Gospodarski objekt i ograda srušeni su Domovinskom ratu. Vrt i dvorište prema bedemskom putu bili su ograđeni zidanom ogradom sa stupovima i metalnom rešetkom koja je do danas srušena.

Slikovite urbane vrijednosti bloka su sačuvani stari prolaz sa stubama između kuća na broju 11 i 13 te bedemski put iza začelja kuća prema nekadašnjem zemljanom bedemu koji je ostao slobodan u gotovo punoj širini, osim manjih privremenih pomoćnih objekata koji su recentno podignuti. Najveća vrijednost bloka su pojedinačne kuće od kojih je pet valorizirano kao arhitektonsko ambijentalna vrijednost (broj 1, 7, 11, 13 i 19b), a pet kao ambijentalna vrijednost (broj 3, 5, 9, 17 i 19).

Prešernova 1/Banjavčičeva 24-26 je tip obrtničko stambene kuće iz najstarije faze izgradnje tvrđave, sagrađena u prvoj polovini 18. stoljeća. Prema Prešernovoj ulici je orijentirana užom stranom s lomljenim zabatom, širine tri prozorske osi. U prizemlju je građena od kamena i opeke, a na katu je kanatne konstrukcije. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Prešernova 3 je nova kuća sagrađena u drugoj polovini 20. stoljeća, dozvolom Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, na mjestu starije kuće iz 18. stoljeća. Volumen, tip pročelja i tlocrt izvedeni su prema starijoj baroknoj kući. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Prešernova 5 je nova kuća sagrađena u drugoj polovini 20. stoljeća na mjestu starije kuće iz 18. stoljeća. Oblikovanje volumena, tip pročelja s tri prozorske osi i lomljeni zabat krovništa oponašaju stariju baroknu kuću. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Prešernova 7 je jedan od sačuvanih primjera stambeno obrtničke kuće građenih po uzoru na tradicijsku kuću i prilagođenu gradskim uvjetima. Jugozapadni dio kuće je stariji, iz prve polovine, a sjeveroistočni je iz druge polovine 18. stoljeća. Građena je od drvenih planjki, u prizemlju podzidana kamenom. Jedna prostorija u prizemlju, bivša kuhinja, je svođena. Kuća je **arhitektonsko ambijentalne vrijednosti**.

Prešernova 9 je ostatak stare kuće sa začeljem iz prve polovine 18. stoljeća. Ispred kuće je prazni dio parcele s vrtom. Obnovljena je u drugoj polovini 20. stoljeća. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Prešernova 11 je tip veće stambeno gospodarske jednokatnice s dvorišnim krilima, položena dužom stranom uz rub ulice, građene u dvije faze. Sagrađena je u prvoj polovini 18. stoljeća od drvene građe, podzidana kamenom i opekom. Jugoistočno dvorišno krilo nadograđeno je u prvoj polovini 19. stoljeća i u prizemlju ima pivnicu svođenu češkim svodovima. Kuća je **arhitektonsko ambijentalne vrijednosti**.

Prešernova 13 je tip stambeno obrtničke jednokatnice sagrađene na uskoj parceli u prvoj polovini 18. stoljeća. Podignuta je uz uski prolaz koji vodi na nekadašnji bedemski put, danas iza začelja kuća, istaknuta u vizuri iz Frankopanske ulice. Sačuvane su karakteristike izvornog oblikovanja tlocrta i pročelja s tri prozorske osi i lomljenim zabatom krovništa. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Prešernova 15 je uska parcela iz vremena prve parcelacije unutar nekadašnje tvrđave na kojoj je u 18. stoljeću bila sagrađena uska kuća. Stara kuća je **srušena**, a danas je na parceli ruševina manjeg zidanog objekta iz druge polovine 20. stoljeća.

Prešernova 17 je nekadašnja časnička kurija s velikim dvorištem, vrtom i zidanom ogradom prema ulici, koja je građena u više faza od prve polovine 18. do prve polovine 19. stoljeća. Kurija je bila velika jednokatnica s mansardnim krovom, zidana i svođena u prizemlju, a na katu građena kanatnom konstrukcijom. Kuća je teško stradala u Domovinskom ratu i od izvorne strukture ostao je sačuvan dio prizemlja svođen bačvastim svodovima s lomljenim susvodnicama i kameno popločenje hodnika u prizemlju. Ostali dio izvorne jednokatnice obnovljen je metodom djelomičnog faksimila, izvedenog u opeci. Kuća ima arhitektonsko ambijentalnu vrijednost te posebnu kulturno povijesnu vrijednost jer je u zgradi od 1874. do 1893. godine bila djevojačka škola, a nakon toga jedno vrijeme tiskara Dragutina Hauptfelda. Danas kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Prešernova 19 i 19b dio su cjelovitog povijesnog sklopa s gospodarskim dvorištem koji se sastoji od glavne građevine u jugoistočnom dijelu i gospodarske prizemnice u sjeverozapadnom dijelu pravokutne parcele. Prema ulici je dvorište zatvoreno zidanom ogradom s kapijom, a prema zaleđu parcele odnosno, nekadašnjem bedemskom putu parcela je zatvorena dvorišnim objektima.

Glavna građevina je tip veće stambeno poslovne jednokatnice, dužom stranom okrenuta prema ulici, sagrađena u prvoj polovini 18. stoljeća. Građena je u prizemlju od kamena i opeke, na katu od drvenih planjki, a sačuvan je otvoreni drveni ganjčec. Početkom 19. stoljeća dograđeno je jugoistočno bočno krilo s pivnicom svođenom češkim svodom. Pripadala je obitelji obrtnika lončara. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Dvorišni prizemni objekt zabatnom stranom položen uz rub ulice je nekadašnja obrtnička zgrada sagrađena u prvoj polovini 19. stoljeća. Tada je sagrađeno i sjeveroistočna dvorišna zgrada koja je zatvorila gospodarsko dvorište. Objekt ima **ambijentalnu vrijednost**.

Dvorišna zgrada uz sjeveroistočni rub dvorišta nadograđena je i proširena u prostor nekadašnjeg bedemskog puta iza začelja parcele. Nadogradnja je **bez vrijednosti i neuklopljena u povijesnu matricu „Zvijezde“**.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Građevine u Prešernovoj 7, 11, 17 i Banjavčicevoj 24-26 zahtijevaju građevinsku i konstruktivnu sanaciju, obnovu i rekonstrukciju svih dotrajalih i nedostajućih elemenata povijesne arhitekture čime će se afirmirati njihova stilska obilježja.

Građevine u Prešernovoj 9, 13 i 19 i faksimili na broju 3 i 5 mogu se održavati prema postojećem stanju. U Prešernovoj 9 može se izvesti uz ulicu zamjensku gradnju ili faksimil uz uvjet da se prema susjednim građevinama na broju 7 i 11 izvedu gasice.

Bitna intervencija u bloku je popunjavanje neizgrađene parcele u bloku interpolacijom na k.č. br.1040, u Prešernovoj 15 i završetak djelomičnog faksimila u Prešernovoj 17 na čijoj parceli uz ulicu treba vratiti zid i kapiju. Između Prešernove 13 i 15 te između 15 i 17 potrebno je izvesti prostor gasice.

Na svim povijesnim građevinama u bloku prilikom obnove moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

Prizemlja građevina moguće je prenamijeniti u poslovne prostore, u sklopu revitalizacije prostora, posebno zbog potencijala koji ima bivša vojna bolnica zajedno s prezentacijom Josipovog bastiona za koje se predlažu kulturološki sadržaj.

Preporuča se da se neka prizemlja prenamjene u poslovne prostore tradicijskih obrtničkih proizvoda.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Unutrašnjost bloka čine privatna dvorišta u kojima osim manjih spremišta za ogrjev ne smije biti veće gradnje. Najvrjedniji je dvorišni prostor u Prešernovoj 17 koji treba adekvatno popločiti kamenim taracom i hortikulturno urediti. Unutar dvorišta može se izvesti zamjenska gradnja srušene dvorišne građevine u istim gabaritima. U slučaju nalaza starog kamenog taraca uvjetuje se njegovo konzerviranje prezentiranje. I ostala dvorišta potrebno je održavati i hortikulturno urediti.

Današnji prostori iza glavnih građevina su dijelom na nekadašnjem bedemskom putu i postojeće građevine dijelom se nalaze na tom prostoru. Sve takve građevine trebalo bi ukloniti i uspostaviti javnu šetnicu.

BLOK K

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

Blok se nalazi na jugozapadnom dijelu povijesne Zvijezde i obuhvaća prostor nekadašnjeg jugozapadnog bedema tvrđave. Izduženog je nepravilnog oblika i omeđen Križanićevom, Bencetićevom, Tomislavovom i Lukšićevom ulicom.

Blok ima 19 parcela i 18 glavnih građevina, jer se na jednoj parceli unutar bloka (iza Lukšićeve 1) nalazi trafostanica.

Glavne građevine u bloku su: Križanićeva 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32 i 34; Bencetićeva 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 9/Tomislavova 7; Tomislavova 5 te Lukšićeva 1.

Sve glavne građevine izgrađene su uz ulični rub parcele i glavnim pročeljima i ulazima orijentirane na ulicu, osim Križanićeve 30 u koje se ulazi iz dvorišta. Građevine u Lukšićevoj, Bencetićevoj i Tomislavovoj izgrađene su u povezanom nizu. U Križanićevoj ulici sačuvane su izvorne **gasice**, dvije između broja 18, 20 i 22, zatim dvije između broja 24, 26 i 28 te između brojeva 32 i 34.

Unutrašnjost bloka obuhvaća prostor nekadašnjeg bedema i bedemskog puta, a podijeljena je na podjednaka dvorišta i zelene površine pojedinačnih kuća. Široki prolazi od ulice prema unutrašnjosti bloka nalaze se uz Križanićevu 18 i Lukšićevu 1. **Dvorišna građevina** nalazi se u Bencetićevoj 8.

Namjena građevina: deset građevina u bloku ima stambenu namjenu (Lukšićeva 1, Bencetićeva 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 9, Križanićeva 32 i 34); osam građevina ima stambeno poslovnu namjenu (Tomislavova 5, Križanićeva 18, 22, 24, 26, 28, 30 i 32); Križanićeva 20 je ruševina.

Katnost: u bloku je osam katnica s potkrovljem (Tomislavova 5, Bencetićeva 4, 6, 7, 8 i 9 te Križanićeva 22 i 28); devet je katnica (Lukšićeva 1, Bencetićeva 3 i 4, Križanićeva 18, 24, 30, 32, 34 i 36); a Križanićeva 20 je ruševna jednokatnica.

Građevinsko stanje građevina je dobro osim ruševne Križanićeve 20.

Valorizacija građevina: Križanićeva 18, 20, 22, 24, 30 i 34 imaju arhitektonsko ambijentalnu vrijednost; Križanićeva 26, 28, 32 imaju ambijentalnu vrijednost; Lukšićeva 1 te Bencetićeva 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 9 su građevine ambijentalne vrijednosti koje izlaze izvan povijesne trase bedema i bastiona; Tomislava 5 je niža ambijentalna vrijednost; Križanićeva 20 je prije urušavanja valorizirana kao arhitektonsko ambijentalna vrijednost; dvorišna zgrada u Bencetićevoj 8 i trafostanica su građevine bez vrijednosti.

Ulični niz kuća u Križanićevoj ulici

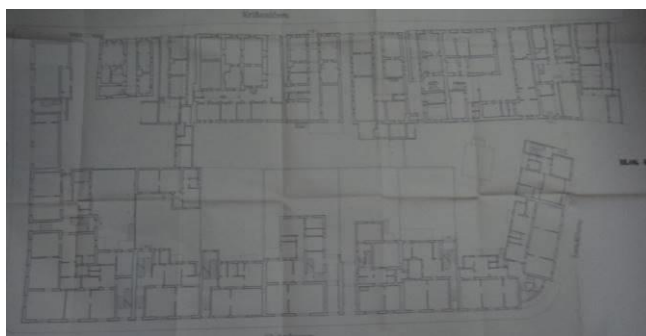
Zapadni ugao s uličnim potezima

Unutrašnjost bloka, pozicija bedemskog puta

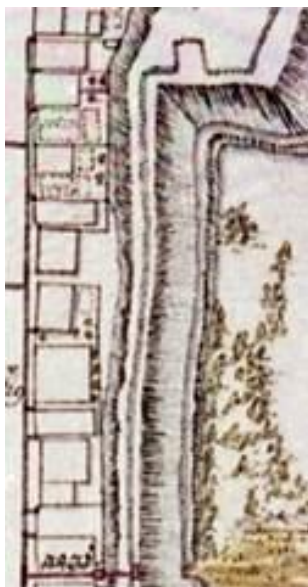
Začelje Križanićeve ulice (pogled iz Lopašićeve)

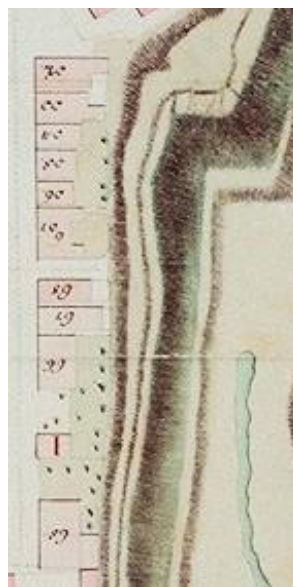
Tlocrta prizemlja građevina u bloku

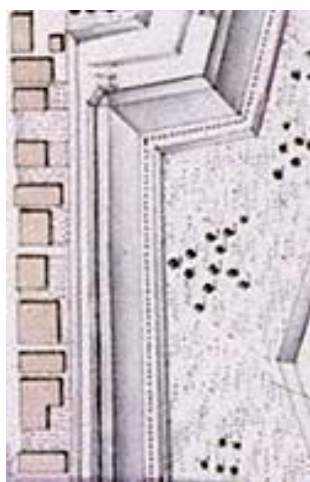
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

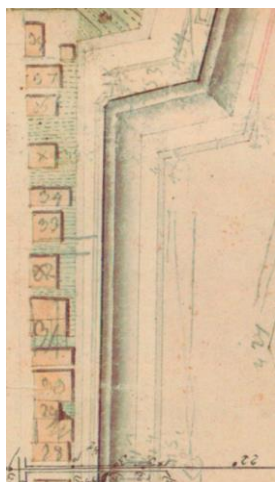
PLAN IZ 1752.

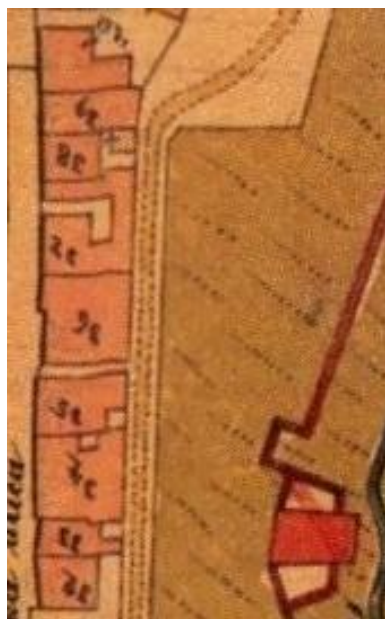
PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Blok je formiran u dvije faze odnosno, niz kuća iz najstarije faze izgradnje podignutih uz jugozapadni bedem nekadašnje tvrđave u današnjoj Križanićevoj ulici, pripojen je novo formiranom potezu kuća s druge strane bedema nakon njegovog rušenja u prvoj trećini 20. stoljeća.

Povezani niz kuća uz jugozapadni bedem započeo se izgrađivati već u 17. stoljeću, a prvi puta je shematski ucrtan na planu grada iz 1713. godine. Detaljna situacija prikazana je planu iz 1752. godine. Niz kuća uz bedem bio je već tada razdvojen uskim prolazom u koji je bio ugrađen kanal za odvodnju vode, na mjestu današnje Tomislavove ulice. Od kanala do nekadašnjeg Korušskog bastiona bilo je tada jedanaest kuća i jedna gospodarska uz ulicu, na uskim pravokutnim ili malim kvadratnim parcelama, vjerojatno s tri prozora prema ulici, a samo su tri kuće bile šire dužom stranom usporedne s ulicom. Zadnja kuća u nizu ušla je sa svojim gospodarskim dvorištem u prostor bastiona na kojem su tada bili gusto oblikovani vrtovi.

Prema planu grada iz 1770. godine u promatranom potezu također je bilo jedanaest kuća i jedna gospodarska koja je pripadala kući na današnjem broju 18. Vlasnici kuća bili su, gledajući od današnje Haulikove do Tomislavove ulice: k.br. 181, Martin Leks, tkalac; k.br. 182, Karlo Vodopivac, postolar; k.br. 183, Janko Poflišak, krojač; k.br. 184, Jure Mučnjak, postolar; k.br. 185, Petar Kapčić; k.br. 186, Mate Krajačić, lončar; k.br. 187, Marijana Skofazin; k.br. 188, Erharder, udovica kapetana; k.br. 189, Ivan Regeš, krojač; k.br. 190, Jaska, udovica; k.br. 191, Matija Hladić, krojač. Sve su kuće bile drvene s podzidanim temeljima.

Tijekom 19. stoljeća neke su kuće preoblikovane, a neke spojene u jednu veću pa je tako sredinom stoljeća u potezu bilo deset kuća na deset parcela (uključivo i Križanićevu 36 iz bloka V).

Uz nekadašnji kanal podignuta je između 1820-30. godine, na mjestu dviju uskih zabatnih kuća, jedna šira koja je srušena oko 1929. godine kada je probijena današnja Tomislavova ulica preko bedema tvrđave u novi dio grada. Ostale kuće iz tog razdoblja sačuvane su do danas.

Na planu iz 1862. godine u bloku se nalazilo:

Parcela br. 31, danas Kralja Tomislava 5 (ugao Križanićeve), kuća na 1 kat i 2 dvorišta, vlasnici Ana i Josip Skorpa, površina 58 klafta *

Parcela br. 32, danas Križanićeva 18, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnica Cicilia Bauer, površina 76 klafta

Parcela br. 33, danas Križanićeva 20, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Miroslav Grubois, površina 31 klafter

Parcela br. 34, danas Križanićeva 22, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnici Amen? Uršula i Franjo, površina 81 klafter

Parcela br. 35, danas Križanićeva 24, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Sropl/Šrepl Krsto, površina 55 klafta

Parcela br. 36, danas Križanićeva 26, kuća na 1 kat, vlasnica Ana Rozmanić, površina 86 klafta

Parcela br. 36, danas Križanićeva 28, vlasnica Ana Rozmanić ***

Parcela br. 37, danas Križanićeva 30, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik općina Karlovac, površina 93 klafta

Parcela br. 38, danas Križanićeva 32, kuća na 1 kat, zgrada i dvorište, vlasnik Ivan Hailinger, površina 47 klafta

Parcela br. 39, danas Križanićeva 34, kuća na 1 kat, vlasnici Kristina i Nikola Ivančević, površina 43 klafta

Proširenje i preoblikovanje bloka izvedeno je planski nakon što su iza 1925. godine srušeni bedemi i bastioni nekadašnje tvrđave. Začelja kuća u današnjoj Križanićevoj ulici tada su ostala otvorena u pogledu sa glacisa i opkopa pa su neki gospodarski objekti tada nadograđeni i adaptirani za stambenu ili poslovnu namjenu. Nekim kućama sačuvan je ganjčec i zabatno pročelje.

Nakon rušenja bedema na njihovom je mjestu sagrađen niz kuća okrenutih pročeljima prema opkopu, šancu i formirana nova ulica, danas Bencetićeva koja je zajedno sa starijom strukturom 18. i 19. stoljeća zatvorila novi blok. Taj je niz prekinut na mjestu gdje se nekadašnji bedem spajao s flankom bastiona i tu je formirana kratka ulica, danas Lukšićeva, iz koje je sačuvan pogled na začelje Križanićeve ulice kod broja 32, 34 i 36.

U razdoblju od 1932. do 1939. u novoj ulici sagrađeno je sedam novih jednokatnica u povezanom nizu, koje su zatvorile i uglove bloka, uz današnju Tomislavovu pod pravim

kutem, a uz Lukšićevu zaobljenim pročeljem ugaone kuće. Kuće su projektirali i gradili karlovački graditelji u stilu tada suvremenog funkcionalizma, Nikola Marić, Branko Petrović i Filip Heksch.

Prilikom formiranja novih ulica i blokova srušena je 1929. godine zadnja kuća u nizu u Križanićevoj ulici uz nekadašnji odvodni kanal prema opkopu jer je na njegovom mjestu trasirana nova ulica, danas Tomislavova. Uz rub današnjeg bloka, uz liniju nove Tomislavove ulice sagrađena je, na dijelu starije parcele srušene kuće, sagrađena je 1938. godine uska jednokatnica u stilu funkcionalizma, užom stranom okrenuta prema Križanićevoj ulici.

U drugoj polovini 20. stoljeća u bloku je 60-tih godina sagrađena stambena dvokatnica u Lukšićevoj 1 te dvorišni objekt u Bencetićevoj 8.

U Križanićevoj ulici djelomično je promijenjena struktura jer su srušene dvije najstarije drvene podzidane kuće u Križanićevoj 20 i 32 koja je ponovno sazidana u opeci. Kuće na broju 22, 24 i 32 su obnovljene po uvjetima i uz nadzor Konzervatorskog odjela u Karlovcu.

VALORIZACIJA

U bloku prevladavaju kuće visoke arhitektonske i ambijentalne vrijednosti u dvije različite skupine. Potez u Križanićevoj ulici s kućama iz najstarije faze izgradnje Karlovca s kućama izrazite tipologije i stilskih karakteristika predstavlja visoko valoriziran specifičan ambijent stambeno obrtničkog sadržaja iz pretežito 18. stoljeća s ponekom intervencijom iz 19. i 20. stoljeća.

Križanićeva 18 je izvorna drvena stambeno obrtnička kuća s početka 18. stoljeća tipičnog tlocrtnog rasporeda. Krajem 18. stoljeća proširena je na začelju i dozidano je stubište. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 20, danas urušena s ostacima prizemlja, tip je rustične, drvene, pokupske kuće iz najranije faze izgradnje tvrđave, koja je prilagođena gradskom ambijentu. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 22 primjer je veće barokne kuće iz 18. stoljeća, od zidane i drvene građe, koja je pripadala vojnom časniku. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 24 je izvorno starija uža kuća iz prve polovine 18. stoljeća koja je obnovljena 1787. godine. Primjer je građanske stambeno obrtničke kuće. U drugoj polovini 19. stoljeća nadograđen je kat. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 26 je jedina preostala prizemnica u potezu, zabatom orijentirana prema ulici i važna u vizurama iz Radićeve i Križanićeve ulice. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 28 primjer je zidane kuće koja je sagrađena oko 1830. godine na izvorno uskoj čestici s drvenom kućom. Stambeni prostor na katu oblikovan je u duhu bidermajera s ganjčecom prema uskom dvorištu. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 30 tip je veće barokne stambeno gospodarske kuće dužom stranom položenom uz ulicu te s bočnom kapijom i gospodarskom zgradom koje zatvaraju ostatak parcele prema ulici. Kuća ima kulturno povijesnu vrijednost jer je u njoj u 19. stoljeću bila škola, iza toga „Nadin dom“ obrtničko pjevačko društvo te udruženje zanatlija u Karlovcu. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 32 je bila tip drvene podzidane kuće dužom stranom okrenuta prema ulici iz najstarije faze izgradnje Karlovca. Srušena je i prezidana u opeci. U kući je u 19. stoljeću živio graditelj orgulja Ivan Hailinger. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Križanićeva 34 izvorno je sačuvan najstariji tip drvene stambeno obrtničke kuće iz 18. stoljeća s izvornim tlocrtnim rasporedom. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

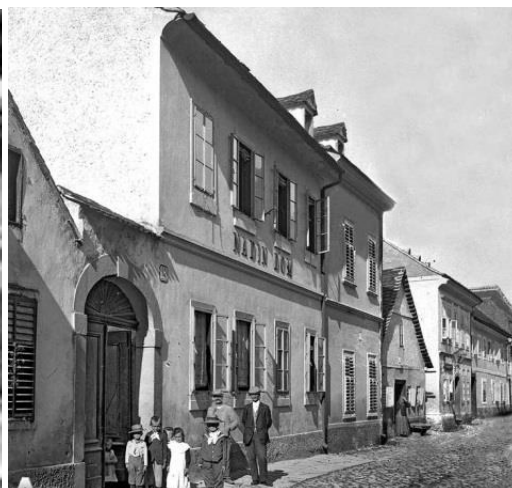
Sve građevine u Bencetićevoj i Lukšićevoj ulici imaju **ambijentalnu vrijednost i nalaze se izvan povijesne trase bedema i bastiona.**

Jedna građevina u **Ulici kralja Tomislava 5** ima **nižu ambijentalnu vrijednost.**

Kompaktni niz stambenih jednokatnica koje zatvaraju blok prema nekadašnjem opkopu tvrđave konceptualno su nadomjestile nastalu prazninu nakon rušenja nasipa. Kuće su oblikovale novi ambijent stambenih jednokatnica ujednačenih volumena i skladno oblikovanih funkcionalističkih pročelja. Ističu se kuće koje je projektirao inženjer Nikola Marić u Bencetićevoj 4, 5 i 6 te inženjer Branko Petrović u Bencetićevoj 3.

Avio snimka iz 1933.

Križanićeva ulica početkom 20.st.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Svu gradnju nastalu prvom polovinom 20. stoljeća koja je nasjela na bedem i koja je u jako dobrom stanju potrebno je održavati prema postojećem stanju uz mogućnost adaptacije u unutrašnjosti.

Građevine u Križanićevoj ulici potrebno je obzirom na visoku valorizaciju pojedinačnih građevina održavati prema postojećem stanju. Obnovljene i faksimilirane građevine u Križanićevoj ulici potrebno je također održavati prema postojećem stanju.

Započeti djelomični faksimil u Križanićevoj 32 treba završiti te izvesti djelomični faksimil u Križanićevoj 20 (s gasicama prema susjednim parcelama).

Na svim povijesnim građevinama u bloku prije obnove moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

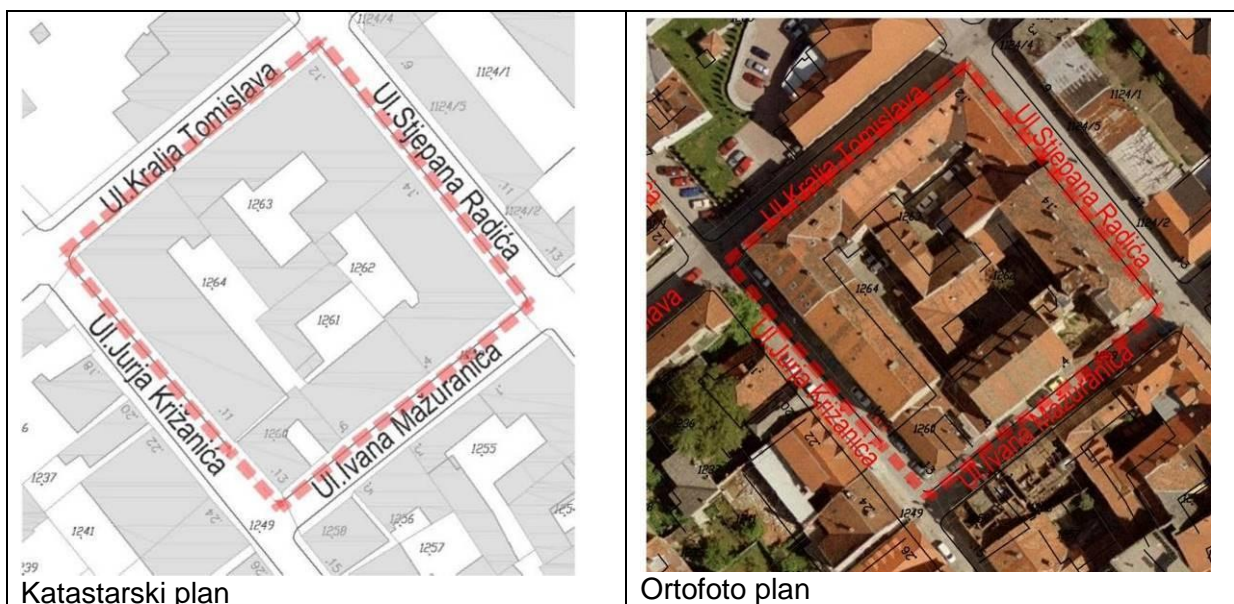
SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Unutrašnjost bloka iza poteza građevina u Križanićevoj ulici je nekadašnji bedemski put koji je danas na nekoliko mjesta prekinut izgradnjom i nije ga moguće cjelovito prezentirati. Dvorišni prostori su dobro održavani i takvi trebaju ostati bez mogućnosti daljnje gradnje dvorišnih građevina. Bedemski put treba naznačiti na početku Lukšićeve ulice.

BLOK L

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi na jugozapadnom dijelu povijesnog središta Zvijezde. Omeđen je Radićevom, Križanićevom, Mažuranićevom i Ulicom Kralja Tomislava.

Blok ima 5 parcela i 5 uličnih glavnih građevina te 4 dvorišne građevine.

Unutrašnjost bloka ima 4 zasebna dvorišta, 3 velika i jedno manje u Križanićevoj 13 koje ima pristup s ulice. Građevine su vezane u kompaktnom nizu, osim što su građevine u Križanićevoj 11 i 13 odvojene **gasicom**.

Glavne građevine u bloku su: Križanićeva 11 i 13, Mažuranićeva 6, Radićeva 12 i 14

Dvorišne građevine su: jedna velika zidana prizemnica tlocrtnog L oblika u Mažuranićevoj 6, jedna ruševna u Mažuranićevoj 4/Radićeva 14, jedna velika zidana prizemnica tlocrtnog L oblika i jedna drvarnica u Radićevoj 12, jedna nadstrešnica u Križanićevoj 11.

Građevinska linija svih glavnih građevina je uz rub pješačkog pločnika.

Orijentacija građevina je kod 4 građevine dvostrana jer se radi o uglovnim građevinama, a samo je jedna građevina (Mažuranićeva 6) orijentirana samo prema Mažuranićevoj ulici. Ulazi u građevine su s ulične strane i sve imaju veže iz kojih se ulazi u druge prostore.

Namjena građevina je mješovita, od toga dvije su građevine javne namjene (Križanićeva 11 i Mažuranićeva 4/Radićeva 14, Križanićeva 11), dvije stambeno poslovne (Radićeva 12 i Mažuranićeva 6) i jedna stambena (Križanićeva 13).

Katnost građevina: katnost u bloku je viša od većine blokova, dvije najveće građevine su dvokatnice (Križanićeva 11, Mažuranićeva 4/Radićeva 14), dvije katnice s potkrovljem s visokim nadozidom i otvorima za ventilaciju (Radićeva 12 i Mažuranićeva 6) i jednom katnom građevinom (Križanićeva 13).

Građevinsko stanje je dobro osim građevine na uglu Radićeve i Mažuranićeve.

Valorizacija građevina: četiri ulične glavne ulične građevine su valorizirane kao arhitektonsko ambijentalne (Križanićeva 11, Mažuranićeva 6, Radićeva 12 i Radićeva 14), a građevina u Križanićevoj 13 ima izrazitu vrijednost.

Sve dvorišne građevine imaju ambijentalnu vrijednost osim drvarnice u Radićevoj 12 koja je bez vrijednosti.

Južni ugao s uličnim potezima

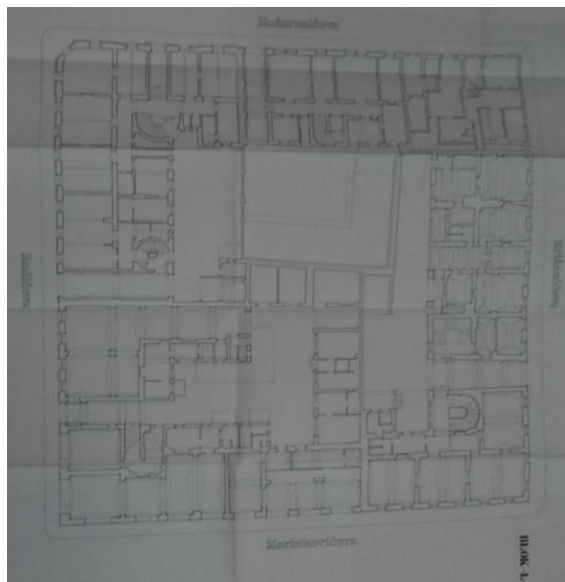
Sjeverni ugao s uličnim potezima

Zapadni ugao s uličnim potezima

Istočni ugao s uličnim potezima

Tlocrta prizemlja građevina u bloku

sjeveroistočnoj strani bloka okrenutom prema središtu grada odnosno, današnjoj Radićevoj ulici, bile su samo dvije velike parcele koje su zauzimale oko jedne trećine bloka od kojih je na jednoj bila velika trokrilna zgrada pošte, na mjestu današnje uglovnice u Radićevoj 14.

U današnjoj Mažuranićevoj ulici bila je jedna velika gradska kurija s vrtom u unutrašnjosti bloka, na mjestu današnje parcele i kuće u Mažuranićevoj 6. U današnjoj Križanićevoj ulici bile su tri samostojeće kuće (dvije na uglovima bloka) s vrtovima i dvije štale. Drvena kuća na uglu Križanićeve i Mažuranićeve ulice sačuvana je do danas, a dvije parcele i kuće na preostalom dijelu bloka bile su izvučene na trasu ulice i blok je na toj stranici bio nepravilan. Te su kuće pripadale visokim vojnim časnicima i imali su štale.

Detaljna situacija ucrtana je na planu grada iz 1770. godine s popisom parcela i vlasnika kuća koje su pripadale: br. 202, poštarica Kaunic; br. 203, Bach, regimentски kirurg; br. 204, Mihajlo Jagić; br. 205, potpukovnik Kovačić, kuća i štala; br. 206, kapetan Tergovčić, kuća i štala; br. 207, pripada Magistratu i u njoj je bilo svratište.

U prvoj polovini 19. stoljeća u bloku je došlo do značajnih promjena, najprije u dijelu prema današnjoj Križanićevoj ulici. Parcela s kućom i štalom potpukovnika Kovačića otkupljena je za vojne potrebe i na njoj je 1819. godine podignuta nova jednokatna zgrada pravokutnog tlocrta, položena dužom stranom uz ulicu pri čemu je nepravilna stranica bloka regulirana i ispravljena. Zgrada je građena za zatvor slunjske regimente u kojem su bile prostorije za 42 zatvorenika, ured za tri suca, zatvorska ćelija za oficire, stan tamničara i stražarnica. Zgrada je primjer ranog klasicizma u Karlovcu i u svojem osnovnom korpusu sačuvana je do danas premda je kasnije spojena sa zgradom na uglu i nadograđen je drugi kat.

Drvena građanska kuća, danas Križanićeva 13, tada na dvorišnoj strani djelomično preoblikovana kada joj je dodano kratko dvorišno krilo na unutrašnjoj strani dvorišta. U drugoj polovini 19. stoljeća dograđena je manja gospodarska dvorišna zgrada položena užom stranom prema otvorenom dijelu parcele odnosno, današnjoj Mažuranićevoj ulici, i zajedno sa zidanom kapijom zatvorila ogradu dvorišta.

U vrijeme gradnje zatvora u bloku su bile dvije gostionice. Kuća i štala kapetana Tergovčića, na uglu današnje Križanićeve i Tomislavove ulice, promijenila je vlasnika i u njoj je bila gostionica „K janjetu“, a u kući sa svratištem koja je u 18. stoljeću pripadala Magistratu, na mjestu današnje Radićeve 12, bila je gostionica „K austrijskom caru“.

U međuvremenu je zgrada nekadašnje pošte pripala pravoslavnoj crkvenoj općini i u njoj se nalazila Bogoslovija, osnovana oko 1830. godine.

Kuća na uglu s gostionicom „K janjetu“ je srušena i na njezinom mjestu je oko 1840. godine sagrađena dvokatnica u stilu ranog klasicizma koja je kasnije spojena sa zgradom zatvora u jedan objekt.

Sredinom 19. stoljeća u bloku je i dalje bilo šest parcela i glavnih uličnih kuća, ali su one postepeno promijenile karakter, od samostojećih gradskih kurija s vrtovima obod bloka postepeno je izgrađivan većim kućama s povezanim uličnim pročeljima, a vrtove u unutrašnjosti bloka zamijenila su dvorišta s gospodarskim dvorišnim krilima. Vlasnici kuća 1855. godine bili su: k.br. 57, Pravoslavna crkvena općina, danas Radićeva 14; k.br. 58, Alois Sax, danas Mažuranićeva 6; k.br. 59, Matija Zoretić, danas Križanićeva 13; k.br. 60, zatvor slunjske regimente; k.br. 61, Antun Pfeiffinger, danas Križanićeva 11b; k.br. 62, Heinrich Neufeld, danas Radićeva 12.

Na planu iz 1862. godine u bloku se nalazilo:

Parcela br. 61, danas Radićeva 12 (ugao Kralja Tomislava), kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Hinko Neufeld, površina 283 klaftera

Parcela br. 60, danas Radićeva 14 – Mažuranićeva 4, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Karlovac, srpska parohija, površina 181 klafter

Parcela br. 59, danas Mažuranićeva 6, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnici Ivan i Cicilia Štancer, površina 131 klafter

Parcela br. 58, danas Križanićeva 13, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Mate Zoretić, površina 55 klaftera

Parcela br. 63, danas Križanićeva 11 (ugao Kralja Tomislava), kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Slunjska pukovnija, površina 230 klaftera Vojnicka kaznica

Parcela br. 62, danas Križanićeva 11, vlasnik – prekriziženo.

U bloku je 1864. godine izbio razorni požar u kojem su stradale kuće uz današnju Radićevu i Mažuranićevu ulicu nakon čega je i u tom dijelu bloka postepeno izmijenjena struktura; starije barokne građevine zamijenjene novim u stilu ranog i zrelog historizma. Oko 1864. sagrađena je dvokrilna jednokatnica u Radićevoj 12, u stilu ranog historizma, koja je svojim krilima zatvorila u blok na uglu današnje Radićeve i Tomislavove ulice. U dvorištu je sagrađena jednokatna, dvokrilna, gospodarska zgrada. U zgradi je i dalje ostao poslovni i javni sadržaj s lokalima i kavanom u prizemlju i hotelskim smještajem na katu. Poznate kavane bile su kavana „Scession“ otvorena 1897. i „Aeroplan“ otvorena 1935. godine i u njima se u to vrijeme odvijao društveni život Karlovčana sa zabavama, plesovima i kazališnim predstavama.

Odmah iza požara podignuta je i nova jednokatnica u današnjoj Mažuranićevoj 6 kao izraziti primjer tada suvremenog ranog historizma. Današnja dvokatnica Pravoslavne crkvene općine u Radićevoj 14 sagrađena je nakon požara kao jednokatnica, nakon što je parcela duže vrijeme bila prazna. Izvorno je bila izduženog pravokutnog tlocrta i duljom stranom orijentirana na Radićevu ulicu, krajem 19. stoljeća nadozidan je drugi kat, a 1905. godine dograđeno je bočno krilo prema današnjoj Mažuranićevoj ulici. To se krilo naslonilo na susjednu kuću u Mažuranićevoj 6 i oblikovalo kompaktnu fasadu prema ulici. U podrum zgrade ugrađeni su dijelovi podruma starije barokne građevine.

Krajem 19. stoljeća blok je bio potpuno definiran i od tada se nije više mijenjao, osim manjih intervencija i promjena namjena u trgovačkim lokalima. U dvorištu u Mažuranićevoj 6 sagrađena je u prvoj polovini 20. stoljeća gospodarska prizemnica kasnije adaptirana u stambeni prostor, danas nenastanjen.

Tijekom Domovinskog rata u bloku je teško stradala zgrada u Radićevoj 14 kojoj je uništeno bočno krilo prema Mažuranićevoj ulici pri čemu je stradala i bočna strana kuće i fasade u Mažuranićevoj 6. Na zgradi u Radićevoj 12 rekonstruirano je i obnovljeno pročelje prema uvjetima i pod nadzorom Konzervatorskog odjela u Karlovcu, a u tijeku je rekonstrukcija i obnova zgrade u Radićevoj 14.

VALORIZACIJA

Blok ima visoku urbanističku, arhitektonsko-stilsku i kulturno povijesnu vrijednost. Sačuvan je izvorni gabarit kvadratne renesansne inzule s povijesnom izgradnjom u kojoj su zastupljeni svi važniji tipovi i stilovi izgradnje kroz 18. i 19. stoljeće u Karlovcu.

Križanićeva 13 je u izvornom stanju sačuvan tip drvene kuće koja je dužom stranom položena uz rub ulice s četveroslivnim krovom karakterističnim za veće gradske kuće 17. i 18. stoljeća. Sačuvan je izvorni raspored kuće 18. stoljeća. U prizemlju je centralni hodnik i po dvije prostorije lijevo i desno od kojih je jedna komora. Na katu su tri sobe i kuhinja organizirane oko drvenog ganjčeca i malog središnjeg trijema. U 19. stoljeću je bočna strana dvorišta prema ulici zatvorena tipičnim slogom zidane ograde s kapijom i užom stranom dvorišne gospodarske zgrade. Njezin volumen, smještaj na uglu bloka i izvorno oblikovanje presudni su očuvanje povijesnog ambijenta Križanićeve ulice, a posebno karaktera nekadašnje obrtničke ulice s nizom semiurbanih i rustično građenih kuća. Prema susjednoj

dvokatnici u Križanićevoj 11 sačuvana je gasica, zatvorena vratima prema ulici. Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Današnja zgrada u **Križanićevoj 11 i 11b** objedinila je dvije zgrade građene u jednostavnim oblicima klasicizma od kojih je izdužena zgrada na broju 11 bila jednokatnica oblikovana na način karakterističan za vojne građevine početkom 19. stoljeća na prostoru Vojne granice. Bila je građena za vojni zatvor i imala je jednostavno pročelje s centralno postavljenom ulaznom vežom s lučnim otvorom, s razdjelnom trakom između prizemlja i kata te s karakterističnim visokim krovom. U prizemlju su sačuvani klasicistički češki svodovi. Nakon spajanja s drugom zgradom i dogradnje drugog kata, pročelje je preoblikovano. Dvokatnica u Križanićevoj 11b primjer je klasicističkog oblikovanja pročelja u plošnom pločastom stilu s prozorima na uvučenim zonama pročelja, pod utjecajem talijanskog ranog klasicizma 19. stoljeća. Sklop ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 12 jedan je od najboljih primjera stambeno poslovne zgrade iz vremena ranog historizma u Karlovcu. Svojim jednokatnim dvokrilnim volumenom skladno je oblikovala istaknutu poziciju bloka na raskršću najprometnijih gradskih ulica, a pročelja su razvedena plastičnim detaljima neoromanike. Izvorno su iznad otvora u prizemlju bili lukovi izvedeni u žbuci. Zgrada ima kulturno povijesnu vrijednost jer su kroz 18. 19. i početak 20. stoljeća u njoj bile otvorena svratišta i kavane, kao središta društvenog života grada tog vremena. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Mažuranićeva 6 sačuvan je primjer gradske stambeno poslovne kuće s reprezentativnim pročeljem s detaljima neogotike koje je u Karlovcu projektirao najpoznatiji graditelj tog vremena Ernest Muhlbauer. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 14/Mažuranićeva 4 je zadnja građevina podignuta u bloku nakon požara u 19. stoljeću. Nakon požara sagrađena je kao jednokatnica na mjestu stare pošte. 1884. godine joj je nadograđen drugi kat i preoblikovano pročelje i tada je u blok unijela novo mjerilo i reprezentativno isticanje plašta pročelja karakteristično za oblikovanje uličnih kulisa u urbanizmu druge polovine 19. stoljeća. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Avio snimka iz 1930. g.

Radićeva ulica početkom 20. st.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Srušeni dio zgrade pravoslavne parohije u Radićevoj 14 potrebno je završiti kao faksimil. Sve ostale građevine potrebno je održavati prema postojećem stanju. Građevinu na uglu Radićeve 12 i Ulice kralja Tomislava s vanjske strane treba korigirati vraćanjem stolarije izloga u prizemlju u dijelu koji je orijentiran prema Ulici kralja Tomislava. Zgrada u Mažuranićevoj 6 ima još oštećenja na pročelju iz Domovinskog rata koja treba sanirati prilikom obnove pročelja.

Na svim povijesnim građevinama u bloku prilikom obnove moraju se provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojane slojeve in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izraditi projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

Lokale u prizemlju građevine na uglu Ulice kralja Tomislava i Radićevoj ulici treba staviti u poslovnu funkciju. Predlaže se vraćanje izvorne funkcije kavane.

U zgradi parohije u Radićevoj 14 planira se uređenje za muzejsku namjenu.

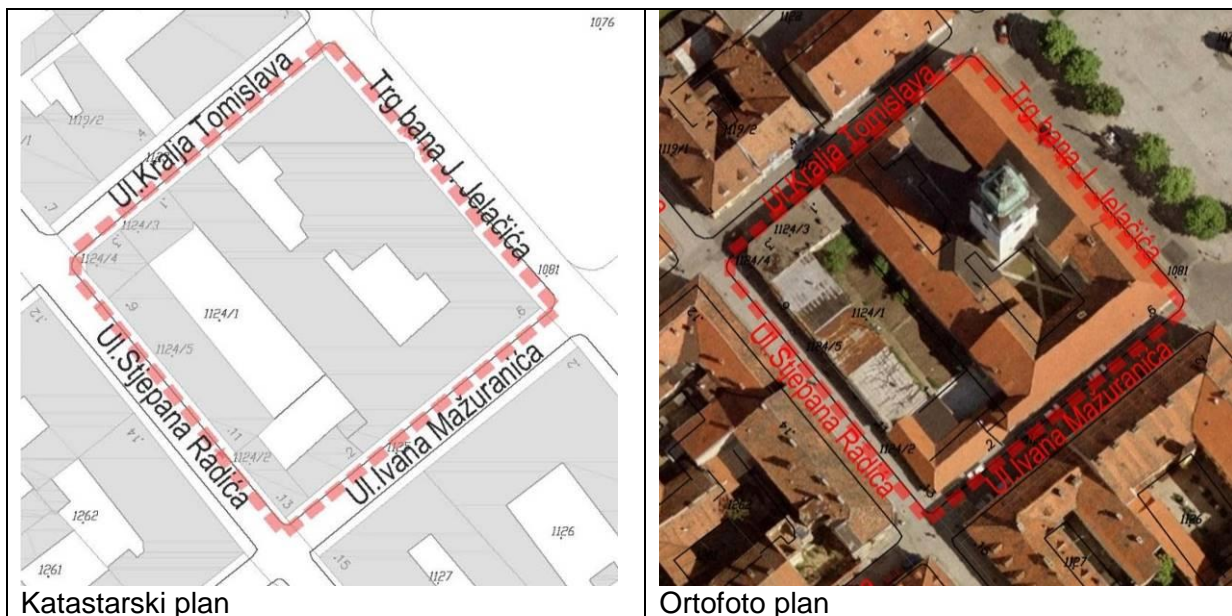
Namjena ostalih građevina u bloku može ostati ista.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Dvorišta su kvalitetno uređena te ih je potrebno održavati prema postojećem stanju. Dvorišta u Križanićevoj 11 te u Radićevoj 12 su asfaltirana. Asfalt u svim dvorištima treba zamijeniti kvalitetnijim popločenjem po uzoru na povijesno popločavanje dvorišta nepravilnim kamenom (kamenim taracom).

BLOK M

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi uz jugozapadnu stranu glavnog Trga bana Josipa Jelačića. Pravilnog je pravokutnog oblika i omeđen je Trgom bana Jelačića, Radićevom, Mažuranićevom i Tomislavovom ulicom.

Blok ima 5 parcela i pet građevinskih jedinica.

Glavne građevine u bloku su franjevački samostan s crkvom Presvetog Trojstva i obodne građevine oko samostanskog vrta: Radićeva 9, 11 i 13/ Mažuranićeva te Tomislavova 1 i 3.

Na najvećoj parceli je sklop franjevačkog samostana s crkvom, dvorištem, klaustrom i samostanskim vrtom, koji zauzima oko dvije trećine bloka. Parcela je sjeveroistočnom dužom stranicom orijentirana prema središnjem trgu, bočnim stranama prema dvije ulice, Mažuranićevoj i Tomislavovoj, a nepravilna jugozapadna strana završava uz obodnu izgradnju uz Radićevu ulicu. Prema Radićevoj ulici orijentirane su 3 parcele, a jedna manja prema Ulici kralja Tomislava. Objekti uz Mažuranićevu i na uglu Radićeve ulice su nekadašnje gospodarske samostanske zgrade i kroz njih se iz Mažuranićeve ulice ulazi u samostanski vrt.

U unutrašnjosti bloka nalazi se samostansko gospodarsko dvorište te dva vrta, klaustarski i samostanski, kuhinjski, vrt. Gospodarsko dvorište se nalazi u sjeverozapadnom dijelu sklopa i povezano je s Tomislavovom ulicom kroz zidanu kapiju. U jugoistočnom dijelu sklopa nalazi se klaustarski vrt zatvoren krilima sklopa i u njega se ulazi indirektno kroz samostan. Samostanski, kuhinjski, vrt se nalazi u jugozapadnom dijelu bloka i u njega se ulazi direktno iz samostana, a sa ulice kroz kolni ulaz iz Mažuranićeve ulice.

Građevinska linija svih glavnih građevina je uz ulični rub parcele, a ulazi u sve glavne građevine su s ulične strane.

Namjena građevina: Franjevački sklop s crkvom je sakralna i javna građevina, a ostale građevine na obodu bloka imaju poslovnu namjenu.

Katnost: samostanski kompleks ima dvokatna krila na jugoistočnoj te jednokatni dio na sjeverozapadnoj strani bloka. Ostale građevine na obodu bloka su prizemnice.

Građevinsko stanje građevina u bloku je dobro.

Valorizacija građevina: franjevački samostan s crkvom valoriziran je kao izrazita vrijednost; Tomislavova 1, Radićeva 9, 11 i dio Radićeve 13 uz Mažuranićevu ulicu (Mažuranićeva 2) su ambijentalne vrijednosti; Radićeva 13 i Tomislavova 3 su građevine niže ambijentalne vrijednosti.

Pogled na blok s Trga Josipa bana Jelačića

Južni ugao s uličnim potezima

Pogled na crkvu i Franjevački samostan

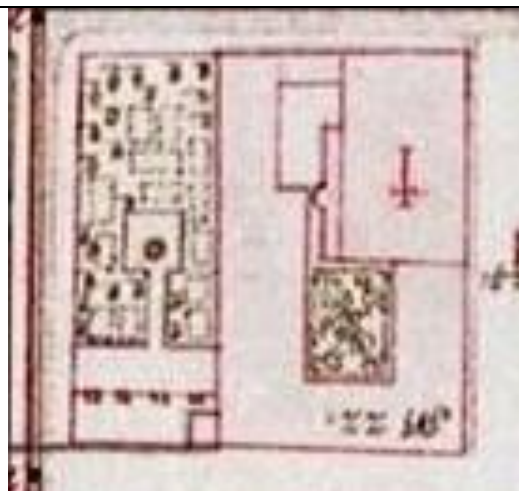

Pogled na samostanski vrt

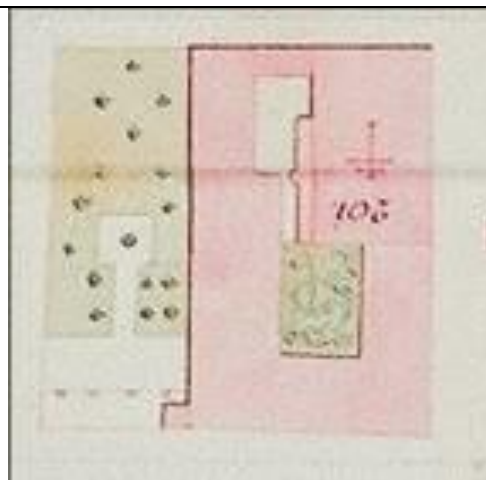

Južni ugao s crkvom Presvetog Trojstva

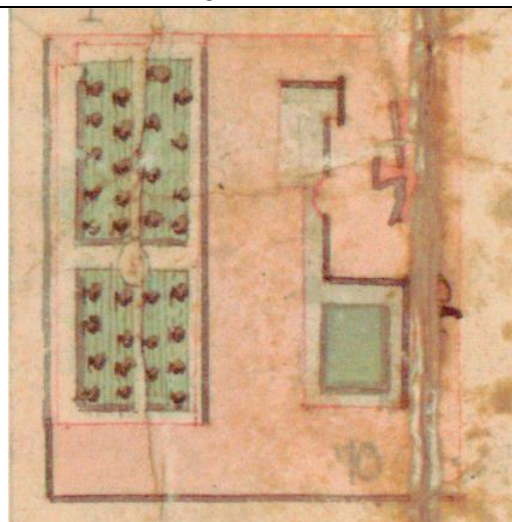
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Blok je jedna od četiri središnje inzule koje rube centralni gradski trg i namijenjen je javnim sadržajima. Za razliku od ostala tri središnja bloka s vojnim reprezentativnim građevinama na ovom je bloku već na planu za početak gradnje tvrđave iz 1579. godine, planirana gradnja crkve. Na tom je planu to jedina tlocrtno ucrtana građevina, ostalo su samo označene prazne pravokutne inzule.

Crkva se nalazila na istom mjestu kao i današnja, zauzimala je sjevernu četvrtinu bloka, orijentirana jugoistok-sjeverozapad, položena jugoistočnom dužom, stranom prema središnjem gradskom trgu. Crkva je bila nešto kraća od današnje, imala je izduženo poligonalno svetište i već tada je uz njegovu jugozapadnu stranu bio ucrtan toranj kvadratnog tlocrta. Za ostale tri četvrtine bloka nije bila posebno naznačena namjena, a iz pisanih izvora je poznato da se uz crkvu nalazila i župna kuća. Na planovima tvrđave iz 16. i prve polovice 17. stoljeća ponavlja se ista slika.

Promjene u bloku dogodile su se u drugoj polovici 17. stoljeća kada su vojne vlasti 1657. godine predale upravu crkve redu franjevac Bosansko-hrvatske franjevačke provincije, a uz crkvu su dobili na korištenje čitav blok koji posjeduju i danas. Odmah oko 1658. godine franjevci su se nastanili u župnoj kuriji u jugozapadnom dijelu inzule. Franjevci su odmah započeli svoj prosvjetiteljski rad pa je u prizemlju kurije bila smještena dječja škola, a na katu su bile prostorije klauzure. Nakon što je papa Klement V. potvrdio osnivanje

samostana te dozvole biskupa Martina Borkovića, podignut je najveći dio samostana između 1669. i 1676. godine i u njega je bila ugrađena stara župna kurija. Najprije je podignuto jednokatno jugozapadno krilo počevši od linije glavnog pročelja crkve i dovršili ga do 1669. godine. Sjeverozapadni rub bloka između crkve i samostanskog krila također je bio potpuno zatvoren izgradnjom kapele M.B. od Loreta uz crkvu te kapije s portirnicom uz samostan. Do 1671. godine bilo je izgrađeno i jugoistočno krilo koje je zatvorilo kompleks prema današnjoj Mažuranićevoj ulici.

1683. godine prvi puta se u pisanim izvorima spominje zidani toranj uz svetište crkve koji je služio kao sklonište. Crkva je imala manji drveni zvonik u krovu iznad glavnog pročelja.

Tako oblikovan kompleks crkve i samostana stradao je u velikom požaru 1692. godine koji je zahvatio čitavu tvrđavu, a izgorjele su gotovo sve drvene građevine.

Nakon požara crkva i samostan su temeljito obnavljani i do sredine 18. stoljeća samostan s crkvom je postao zatvoreni pravokutni sklop. Zidani toranj uz svetište je povišen i do 1705. godine pokriven piramidalnom kapom te je preuzeo ulogu crkvenog zvonika. Crkva je produžena i povišena, do 1730. godine dovršeno je svođenje dvoranskim bačvastim svodom širokog raspona, a sjeverozapadno pročelje samostana s kapijom i portirnicom povišeno je za jedan kat izgradnjom hodnika koji je povezao samostan s crkvom.

Uz jugozapadni bočni zid crkve dodane su, uz lauretansku kapelu iz 17. stoljeća, još i kapele Sv. Antuna i Sv. Ivana Nepomuka. Do 1749. godine dovršeno je novo ravno završeno svetište crkve, a iza njega, u nastavku, velika pravokutna sakristija koja se protegnula do kraja jugoistočnog krila. Time je konačno zatvoreno pročelje prema središnjem gradskom trgu, a krila samostana s crkvom zatvorila su unutrašnje dvorište.

Obnovljeni samostanski sklop dobio je karakterističan izgled ranobaroknih redovničkih kompleksa sa svim potrebnim sadržajima. Dovršeno stanje prikazano je na planu tvrđave iz 1752. godine. Nešto više od polovice bloka, njegov sjeveroistočni dio orijentiran prema trgu, zauzeo je četverokrili samostanski sklop s crkvom i unutrašnjim dvorištem. Unutrašnje dvorište podijeljeno je na dvije cjeline: sjeverozapadni dio uz glavni ulaz s kapijom služilo je kao gospodarsko dvorište i veza s ulicom, a jugoistočni dio omeđen tornjem, crkvom i krilima samostana, uređen je kao klaustar s malim klaustarskim vrtom. Drugi dio bloka, na jugozapadnoj strani, bio je uređen kao samostanski vrt i čitav ograđen zidanom ogradom. U tom dijelu bloka, uz jugoistočni rub, bila je podignuta zidana staja i kapija na zidanim stupovima za ulaz u samostanski vrt u čijem je središtu bio uređen bunar.

Franjevci su osim crkvenih obavljali i svjetovne dužnosti prema potrebama stanovnika tvrđave; poznato je da su imali ljekarnu, a već početkom svog boravka u Karlovcu držali su i školu, ali samo elementarnu, sve do 1783. godine. Nastava se održavala u samostanskom dijelu sklopa s ulazom na jugoistočnoj strani, iz današnje Mažuranićeve ulice. Više stupnjeve školovanja, preteču gimnaziji, vodili su u Karlovcu od 1765. do 1783. godine redovnici pijaristi i to u prostorijama Velike vojarne. Nakon odlaska pijarista njihovu „latinsku školu“, koja je imala tri razreda, preuzeli su također franjevci i nastavu održavali u svom samostanu. Kada je gimnazija u Karlovcu postala potpuna odnosno, dobila šest razreda, franjevci su dobili dozvolu da samostanu nadograde drugi kat. Gimnazija je radila u samostanu sve do 1882. kada je preseljena na Rakovac. U samostanu se nastava održavala na drugom katu i za te je potrebe bilo izgrađeno posebno stubište s ulazom iz današnje Mažuranićeve ulice jer je na prvom katu bila klauzura sa sobama redovnika i profesora.

Dogradnja drugog kata iznad jugoistočnog krila i ugaonog dijela prema trgu, bila je dovršena 1786. godine za potrebe Gimnazije. 1789. godine produljena je crkva tako da je prošireno i povišeno svetište, a 1795. godine povišen je i zvonik crkve s baroknom lukovicom. Središnji gradski trg dobio je time reprezentativni barokni izgled u kojem prevladavaju dvokatnice jer je istom razdoblju sagrađena

i četverokrakna dvokatna palača arsenala u bloku nasuprot samostanskog sklopa te crkva svetog Nikole u istočnom uglu trga. Kasno barokno oblikovanje trga i građevina izveo je Josip Stiller, glavni fortifikacijski graditelj tog vremena.

Blok sa dovršenim baroknim samostanskim sklopom nije se mijenjao sve do sredine 19. stoljeća. Tada je prizemnom krilu uz jugoistočni vrtni dio bloka, sa stajom i kolnim ulazom, dozidano kratko ugaono krilo prema današnjoj Radićevoj ulici, u obliku slova L i u tom je objektu samostanska uprava dozvolila početkom 20. stoljeća, otvaranje obrtničkih i trgovačkih lokala s ulazima s ulice.

Na planu iz 1862. godine u bloku se nalazilo:

Parcela br. 75, danas Kralja Tomislava 1 – Mažuranićeva 2, Crkva katolička, vlasnik Karlovac, crkva Presveto Trojstvo, katolička, površina 192 klafta

Parcela br. 76, danas Radićeva 13 (ugao Mažuranićeve), samostan na 2 kata, zgrade i dvorište, vlasnik Franciskanski samostan, površina 400 klafta

Parcela br. 77, danas Radićeva 11, kuhinjski vrt, vlasnik Franciskanski samostan, površina 175 klafta

Parcela br. 77, danas Radićeva 9 (ugao Kralja Tomislava), kuhinjski vrt, vlasnik Franciskanski samostan, *

Parcela br. 77, danas Kralja Tomislava 3, kuhinjski vrt, vlasnik Franciskanski samostan, *

Parcela br. 78, kuhinjski vrt, vlasnik Franciskanski samostan, površina 43 klafta

Samostan i crkva obnavljani su iznutra, a zadnja obnova vanjštine izvedena je između 1894. i 1896. godine, prema nacrtima ljubljanskog graditelja Franje Faleschinija. U toj su obnovi crkva i samostan dobili današnji izgled, crkva je povišena, dobila je novo krovništvo, a pročelja su oblikova detaljima neostilova i secesije.

Uz obod preostalog dijela samostanskog vrta prema današnjoj Radićevoj i Tomislavovoj ulici franjevci su, umjesto zidane ograde, krajem 19. stoljeća, podigli nisku prizemnicu u obliku slova L, natkrivenu dvoslivnim krovom, otvorenu prema samostanskom vrtu i zatvorenu prema ulici. Ta je prizemnica postojala sve do 20-tih godina 20. stoljeća kada je srušena, a umjesto nje podignut je 1923. godine paviljon pod ravnim krovom s više lokala otvorenih prema ulicama. Paviljon je građen prema projektima Drage Blazine i Branka Petrovića i to jeftinim materijalima jer se smatrao privremenim. Ulično pročelje bilo je oblikovano historicističkim i secesijskim dekorativnim detaljima s namjerom da se uklopi u niz postojećih trgovačkih i ugostiteljskih lokala u Radićevoj ulici

Nakon Drugog svjetskog rata u jedan dio samostana useljeni su stanari te trgovine i usluge u prizemljima zbog čega su izvedene pregradnje i preoblikovanja otvora na pročeljima. Krajem 20. stoljeća svi su samostanski i sakralni prostori vraćeni samostanu i sklop je velikim dijelom obnovljen.

Prizemni niz oko samostanskog vrta podijeljen je na četiri parcele sa četiri lokala dok je jugoistočno kratko gospodarsko krilo samostana, s ulazom u unutrašnjost bloka sa samostanskim vrtom iz Mažuranićeve ulice, ostalo u sklopu velike parcele s crkvom i samostanom. U drugoj polovini 20. stoljeća ugaoni trgovački prostor u Radićevoj 9 je nadograđen i preoblikovan, a na suprotnoj ugaonoj strani u Radićevoj 13 lokal je adaptiran za izložbeni prostor likovne kolonije ZILIK.

Najstariji dio samostana, sjeverozapadno pročelje i dio jugozapadnog krila su rekonstruirani nakon provedenog restauratorskog i konzervatorskog istraživanja. Svi stanari su iseljeni iz samostana, a u nekadašnjim školskim prostorima na drugom katu je, nakon adaptacije prostorija, postavljena Sakralna zbirka franjevačkog samostana u Karlovcu. Zbirka je otvorena 2008. godine, a posjeti su organizirani prema najavi.

Avio snimka iz 1930. g.

Stanje početkom 20.st.

Stanje s izgrađenim lokalima, 1923.g.

VALORIZACIJA

Franjevački samostan s crkvom Presvetog trojstva ima iznimno naglašenu urbanističku, arhitektonsku i kulturno umjetničku vrijednost vezanu za nastanak i razvoj grada Karlovca.

Povijesno je najstariji spomenik graditeljstva grada Karlovca sa sačuvanim izvornim arhitektonskim i stilskim slojevima po fazama gradnje kroz stoljeća. Posebno je istaknut kao urbanistički najmarkantniji arhitektonski sklop koji sudjeluje u formiranju povijesnog koncepta pravokutnog centralnog gradskog trga. U crkvi je sačuvan vrijedni barokni inventar među kojim se ističe glavni oltar Michaela Cusse iz 1698. godine. U zbirci franjevačkog samostana čuvaju se zbirke slika, među kojima su i radovi Metzingera, Herleina i Cebeja, zatim zbirka crkvenog posuđa, s nekim predmetima augsburških majstora, predmeti od tekstila te knjižnica s rukopisima od 17. do 18. stoljeća. Sklop crkve i samostana ima **izrazitu vrijednost**.

Radićeva 9 je ugaoni poslovni prostor u nizu nekadašnjih trgovačkih paviljona na obodu samostanskog vrta. Sagrađen je početkom 20. stoljeća, a vanjšina mu je bila oblikovana detaljima neostilske i secesijske dekoracije. Lokal je u drugoj polovini 20. stoljeća nadograđen i preoblikovano mu je pročelje. Danas ima **ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 11 je prizemni trgovački lokal sagrađen u prvoj trećini 20. stoljeća, a vanjšina mu je oblikovana detaljima neostilova. Recentno je obnovljena rekonstruirana vanjšina i unutrašnjost. Građevina ima **ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 13 je ugaoni dio, dvokrilnog, gospodarskog krila samostana, tlocrtno u obliku slova L, od kojih je krilo prema Mažuranićevoj ulici sagrađeno sredinom 19. stoljeća a krilo prema Radićevoj ulici je početkom 20. stoljeća. Krilo prema Radićevoj ulici bilo je iznajmljivano za obrt i trgovinu, a u drugoj polovini 20. stoljeća je adaptirano za galeriju likovne kolonije ZILIK. Građevina ima **nižu ambijentalnu vrijednost**, a dio uz Mažuranićevu (Mažuranićeva 2) ima **ambijentalnu vrijednost**.

Tomislavova 1 je prostor prizemnog obrtničkog lokala interpoliran između ugaone trgovine u Radićevoj 9 i korpusa franjevačkog samostana. Lokal je sagrađen 1923. godine, recentno je obnovljeno pročelje. Građevina ima ***ambijentalnu vrijednost***.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Građevinsko stanje franjevačkog samostana je dobro i treba ga održavati prema postojećem stanju. Kompleks samostana se sustavno održava i istražuje. Sva dosada izvedena istraživanja trebalo bi cjelovito dokumentirati, izraditi još potrebna arhivska i sondažna istraživanja, koja bi bila osnova za izradu konzervatorske studije, kojom bi bile definirane sve moguće intervencije na samostanskim građevinama.

Građevine u Radićevoj 9 i 13 mogu se adaptirati u unutrašnjosti te restituirati pročelja. Građevinu u Radićevoj 11 treba održavati prema postojećem stanju. Građevina u Ulici kralja Tomislava 1 može se adaptirati u unutrašnjosti.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Klaustar i unutrašnji vrt samostana treba održavati prema postojećem stanju kao i gospodarsko dvorište samostana.

BLOK N

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi u središnjem dijelu Zvijezde, na sjeveroistočnoj strani glavnog Trga bana Josipa Jelačića. Omeđen je plohom trga, te Frankopanskom, Šimunićevom i Karasovom ulicom. Jedan je od četiri centralna bloka oko glavno trga bivše fortifikacije.

U bloku se nalaze samo dvije nejednake parcele i dvije građevinske cjeline. Na velikoj parceli se nalazi zgrada bivše Oružane, a druga je manja parcela na uglu Šimunićeve i Karasove ulice na kojoj se nalaze dvije prizemne građevine.

Glavne građevine u bloku su: Oružana, prizemnica ugao Karasove i Šimunićeve ulice i prizemnica u Karasovoj ulici.

Zgrada bivše Oružane izvorno je bila četverokrakna palača, a danas ima tri nejednaka krila. Najduže krilo proteže se čitavom stranicom bloka orijentiranom na Trg bana Josipa Jelačića, jedno kratko bočno krilo okrenuto je prema Karasovoj ulici, a krnji ostatak drugog bočnog krila prema Frankopanskoj ulici. Sjeverozapadni i sjeveroistočni rub i unutrašnjost bloka su neizgrađeni, a zauzima ih neuređeni prostor parkirališta čime se gubi građevinska linija parcela i bloka kao najvažnija karakteristika urbane parcelacije.

Građevinska linija svih glavnih građevina je uz rub pješačkog pločnika.

Ulaz u prostor bivše Oružane je sa strane trga dok je ostalim građevinama ulaz iz dvorišta.

Namjena građevina: sve građevine u bloku su bez namjene tj. napuštene su.

Katnost građevina: Oružana je dvokatnica, a ostale dvije građevine su prizemnice.

Građevinsko stanje svih građevina je loše.

Valorizacija građevina: bivša Oružana je valorizirana je kao građevina izrazite vrijednosti, prizemnica ugao Karasove i Šimunićeve ulice je ambijentalne vrijednosti i prizemnica u Karasovoj ulici je niže ambijentalne vrijednosti.

Pogled s Trga bana Josipa Jelačića

Istočni ugao s uličnim potezima

Sjeverni ugao bloka

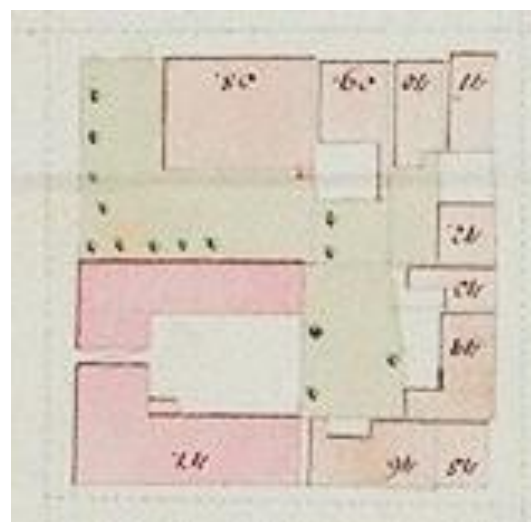

Ruševne zgrade uz Oružanu

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

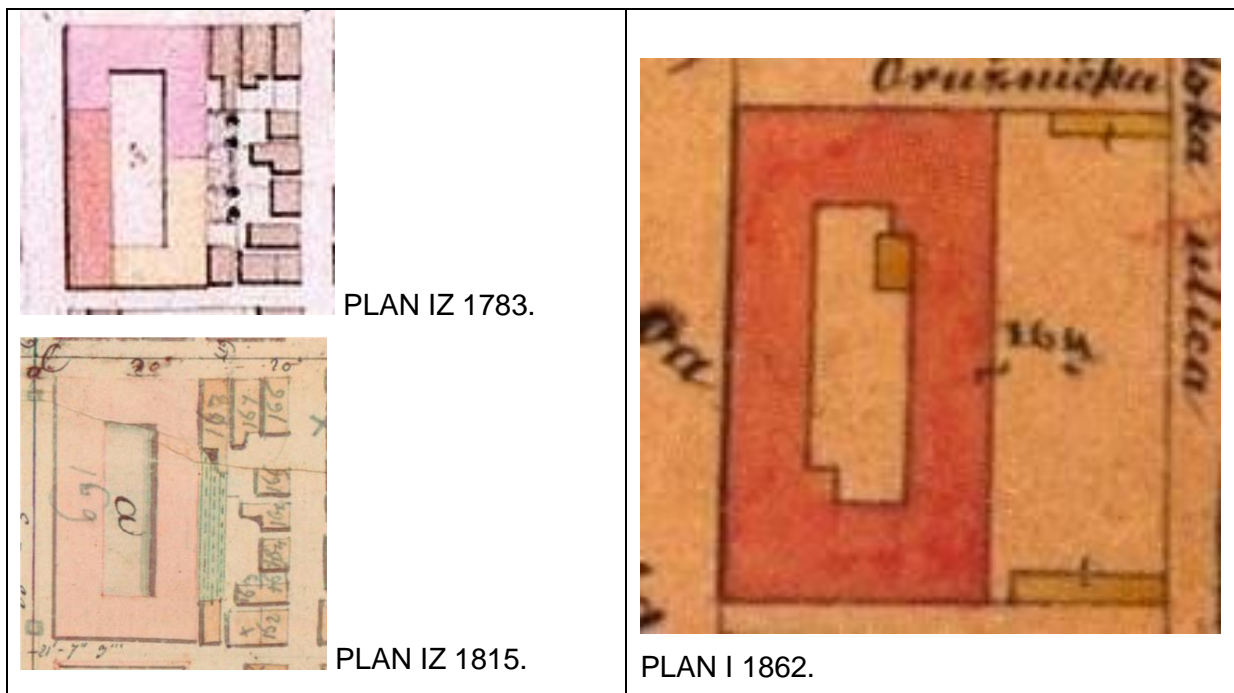

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

Kao jedan od četiri pravilna kvadratna bloka koji rube centralni gradski trg i ovaj je blok bio predviđen za gradnju reprezentativnih vojnih objekata. Prvi podaci o gradnji u tom bloku odnose se na zgradu oružane prvi puta prikazanu na planu grada iz 1713. godine na kojem su shematski ucrtani samo najvažniji vojni objekti. Zgrada oružane bila je dvokrilna uglovnica koja je zajedno s dvorištem, zauzimala čitavu južnu četvrtinu bloka.

Na detaljnom planu grada iz 1752. godine vidljivo je da je blok do tada bio potpuno parceliran i izgrađen. Nešto više od polovice jugozapadnog dijela bloka, orijentiranog prema centralnom trgu, zauzimale su samo dvije velike parcele: južnu četvrtinu bloka zauzimala je zgrada oružane koja je dobila treće krilo i tlocrt u obliku slova U, a zapadnu četvrtinu velika kuća s vrtom, pročeljem okrenuta sjeverozapadno i povučena od ugla prema sredini bloka u današnjoj Frankopanskoj ulici. Neizgrađeni dio vrta prema trgu te uz granicu s oružanom bio je obrubljen drvoredom.

U drugom dijelu bloka bilo je još osam manjih parcela s deset uskih pravokutnih kuća nanizanih uz ulični rub prema današnjoj Frankopanskoj, Šimunićevoj i Karasovoj ulici. Prema unutrašnjosti bloka te su kuće imale dvorišta i vrtove. Situacija u bloku ostala je duže vrijeme nepromijenjena.

Iz plana grada iz 1770. godine poznati su vlasnici kuća a to su uglavnom obrtnici, krojači, tkalci i staklari. Jedna je kuća pripadala tamničarskom kočijašu, jedna grobaru, a najveća, s pročeljem prema današnjoj Frankopanskoj, kolaru Karlu Šimeru.

Kuće su pripadale:

k.br. 38 kolaru Karlu Šimeru s velikim vrtom koji se sterao do glavnog trga i bočnog krila „Oružane“.

k.br.39 kočijašu, Juri Dobriniću; k.br. 40 tamničarskom kočijašu i grobaru, Šipuš Husaru

k.br.krijaču Petru Rasiću;

Ove su kuće bile orijentirane prema današnjoj Šimunićevoj ulici

k.br.42, krojaču Nikoli Brusaku, pokraj koje je bila jedna prazna čestica.

k.br.43, tkalcu Josipu Porađu

k.br.44, krojaču Antunu Trupkoviću pokraj koje je bila jedna kuća ili od istog vlasnika ili je bila s Trupkovićevom kućom spojena u jedan objekt.

k.br. 45 staklaru Franji Hraniloviću

Velika promjena u bloku dogodila se 1783. godine kada je podignuta nova četverokrilna palača arsenala koja se proširila i na drugu ugaonu parcelu prema trgu i zauzela nešto više od polovine bloka. Svojim je korpusom ogradila čitavu jugozapadnu stranicu bloka prema središnjem trgu što je ostalo do danas. Parcele s kućama civilnih vlasnika obrtnika, u drugom dijelu bloka, ostale su iste i ucrtane su na planu grada iz 1815. godine. Te su kuće u prvoj polovini 19. stoljeća izgorjele i srušene, a zemljište je ostalo prazno.

Situacija prema planu iz 1862.:

Parcela br. 164, danas Kraševa, Frankopanska Šimunićeva, Karasova Palača Oružane bb, kuća na 1 kat*, zgrade, 2 dvorišta*, vlasnik Karlovac, fortifikacija, površina 997 oružarnica

*Na parceli 164 upisana je kuća na 1 kat, a u HDA-u u Zbirci planova i mapa inv.br.115 (AHZ) navodi se kao dvokatna građevina (lit. Đ. Cvitanović, Karlovac 1579 - 1979, HAK, str.398)

U promijenjenim okolnostima pred Prvi svjetski rat zgrada oružane prenamijenjena je u vojarnu i tu je namjenu zadržala sve do 90-tih godina 20. stoljeća kad se vojska povukla iz grada. Tijekom Drugog svjetskog rata teško je stradala u bombardiranju i tada je srušeno njezino sjeveroistočno i sjeverozapadno krilo koja nikada nisu ponovno izgrađena.

Ostale su sačuvane dvije u niz povezane uske prizemnice uz jugoistočni rub bloka, uz današnju Karasovu ulicu. Te su zgrade bile podignute za potrebe bivše oružane krajem 19. ili početkom 20. stoljeća na povijesnoj matrici niza građanskih kuća koje su izgorjele u prvoj polovini 19. stoljeća.

Dvokrilna dvokatnica bivše oružane i dvije prizemnice uz rub bloka oštećene su u Domovinskom ratu i teško devastirane nakon rata. Zidana ograda koja je rubila ostatak bloka i zatvarala unutrašnje dvorište danas je srušena, a čitava površina bloka neuređena i zapuštena.

Avio snimka iz 1928.

Stanje oko središnjeg gradskog trga početkom 20.st.

VALORIZACIJA

Blok ima izrazitu urbanističku, arhitektonsku i povijesno dokumentarnu vrijednost kao jedan od blokova koji svojim volumenom i sadržajem oblikuju lice i karakter centralnog gradskog trga. Na kvadratnoj inzuli, čija je izgradnja oko sve četiri ulične stranice bila dovršena krajem 18. stoljeća, ostala je djelomično sačuvana samo dvokatna palača nekadašnje Oružane te dvije prizemne pomoćne građevine na uglu Karasove i Šimunićeve ulice.

Palača Oružane izvorno je bila četverokrilna građevina sa zatvorenim unutrašnjim dvorištem, a do danas je pretrpjela rušenje dva krila i više adaptacija. Njezin sačuvani korpus još uvijek sadrži oblikovne i konstruktivne elemente baroknog razdoblja izrazite vrijednosti koji doprinose visokoj valorizaciji čitavog bloka. Četverokrilna palača bila je podignuta 1783. godine uz sjeveroistočnu stranicu središnjeg trga, na poziciji gdje je starija, manja, zgrada oružane bila postepeno građena od početka 18. stoljeća, najprije kao dvokrilna L tlocrta, do sredine 18. stoljeća kada je imala tri krila i zauzimala je četvrtinu bloka. Nova barokna dvokatna palača sagrađena je po projektu koji je vjerojatno izradio Josip Stiller, glavni tvrđavni graditelj tog vremena. Svojim četverokrilnim dvokatnim korpusom i oblikovanjem volumena predstavljala je zrcalni pandan kompleksu samostana s crkvom na suprotnoj strani trga. Reprezentativno glavno pročelje, s nekadašnja tri portalna ulaza, proteže se čitavom dužinom bloka i oblikuje sjeveroistočnu stranicu centralnog trga. Izbalansiranim proporcijama, odnosima visina krovništa i pročelja te izvornim detaljima baroknog i klasicističkog oblikovanja izrazito doprinosi skladnom oblikovanju središta grada baroknih stilskih karakteristika. Zgrada ima **izrazitu vrijednost**.

Građevine na uglu Karasove i Šimunićeve ulice

Dvije prizemne građevine jednostavnog oblikovanja, nadovezane jedna na drugu, položene su dužom stranom uz rub bloka prema Karasovoj, a užom zabatnom uz rub Šimunićeve ulice. Dio prema Šimunićevoj ulici ima dvoslivno krovnište, a dio uz Karasovu ulicu je ruševan i bez krova. Sagrađene su krajem 19. ili početkom 20. stoljeća kao pomoćne građevine u krugu vojarnje. Svojim položajem i tlocrtnim gabaritima markiraju položaj povijesne izgradnje uz nekadašnju Gospodsku, a danas Šimunićevu ulicu. Zbog toga je građevina zabatom okrenuta ulici **prema Šimunićevoj**, valorizirana je kao **ambijentalna vrijednost**, a druga položena uz rub **Karasove ulice**, kao **niža ambijentalna vrijednost**.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Za predmetni blok dane su detaljne smjernice u Konzervatorskoj dokumentaciji i smjernicama za urbanističko-arhitektonsko rješenje Trga Josipa bana Jelačića s rubno izvedenim građevinama iz 2008. koju je izradio Konzervatorski odjel Karlovac. Nakon toga proveden je javni natječaj s rješenjem koje nije u potpunosti akceptiralo smjernice iz navedene Konzervatorske studije.

Rješenje prema Konzervatorskoj dokumentaciji i smjernicama za urbanističko-arhitektonsko rješenje Trga Josipa bana Jelačića s rubno izvedenim građevinama

Dokumentaciju je izradio Konzervatorski odjel Karlovac, 2008.godine s propozicije za cijelu parcelu:

Prema Konzervatorskoj dokumentaciji i smjernicama za urbanističko-arhitektonsko rješenje Trga Josipa bana Jelačića s rubno izvedenim građevinama

Dozvoljava se nadzemna izgradnja u površini od cca 60% cjelokupne parcele bloka, istovjetno izgrađenoj zrcalnoj površini Franjevačkog samostana, sukladno situaciji iz 1783.godine. preostalih 40% površine predmetne parcele bloka može se organizirati kao zelena površina parcele bloka.

-na uličnim pročeljima potrebno je zadržati izvorne dimenzije otvora i drvenu stolariju sukladno arhivskoj građi i postojećem stanju. Projektnim rješenjem moguće je predvidjeti ostakljenje arkadnih lukova dvorišnih pročelja novom drvenom stolarijom uz promjenu rastera ili izvedbu ostakljene krovne plohe.

- dozvoljava se uklanjanje dvorišnih prigradnji kao i sporednih stubišta
- dozvoljava se ponovna gradnja klasičnim materijalima, dvaju krila srušenih tijekom II. svjetskog rata uz mogućnost suvremenog oblikovanja.

- uvjetuje se poslovna namjena u prizemlju te eventualno stambena ili poslovna na prvom i drugom katu, kao i potkrovlja. Ulaz u podzemnu garažu potrebno je definirati iz Šimunićeve ulice.

Prihvaćeno natječajno rješenje

Natječajno rješenje je popunilo sav neizgrađen prostor parcele Oružane novom katnom gradnjom. Nedostajući dio Oružane je nadomješten u gabaritima izvorne građevine i natkriven je prostor atrija. Postojeće prizemnice su adaptirane i obnovljene prema postojećem stanju.

Rješenje koje je prihvaćeno provedenim natječajem za prostor Oružane i Trg bana Jelačića ima lokacijsku dozvolu.

Prijedlog novih smjernica za obodnu izgradnju:

U slučaju da se prihvaćeno natječajno rješenje ne izvede, predlažu se nove smjernice i mogućnosti intervencija u bloku, a koje akceptiraju smjernice iz Konzervatorske dokumentacije sa smjernicama za urbanističko-arhitektonsko rješenje Trga Josipa bana Jelačića s rubno izvedenim građevinama iz 2008.godine:

Potrebno je vratiti izvorne gabarite bivše Oružane prema smjernicama iz Konzervatorske studije iz 2008.godine.

Osim smjernica iz navedene Konzervatorske studije za zgradu Oružane, zbog njezine urbanističke, arhitektonske i kulturno povijesne vrijednosti, potrebno je izraditi dodatnu konzervatorsku dokumentaciju.

Prezentaciji Oružane prethodi detaljno restauratorsko konzervatorsko istraživanje kako bi se odredile i potvrdile sve faze koje su poznate iz arhivske građe. Nakon toga potrebno je izraditi konzervatorsku studiju koja će dati detaljne smjernice za projekt prezentacije Oružane, dogradnji i svih intervencija na parceli.

Budući da zgrada Oružane zahtjeva građevinsku i konstruktivnu sanaciju, koja podrazumijeva potpunu afirmaciju njenih stilskih obilježja, potrebno je u konačnoj prezentaciji i obnovi akceptirati sve rezultate proizašle iz restauratorsko konzervatorskih istraživanja.

Uvjetuje se poslovna namjena u prizemlju te eventualno stambena ili poslovna na prvom i drugom katu, kao i potkrovlja.

Preostale rubove parcele bivše Oružane treba ograditi zidanom ogradom ili popuniti prizemnim i jednokatnim građevinama, koje mogu imati jedinstven povezan unutrašnji prostor s ulazima iz Frankopanske i Šimunićeve ulice. Postojeće prizemne građevine na rubnoj parceli uz Karasovu ulicu treba obnoviti ili izvesti nove u približno istim gabaritima.

Izvođenje podzemne garaže također je prihvatljivo. Ulaz u garažu organizirati iz Šimunićeve ulice.

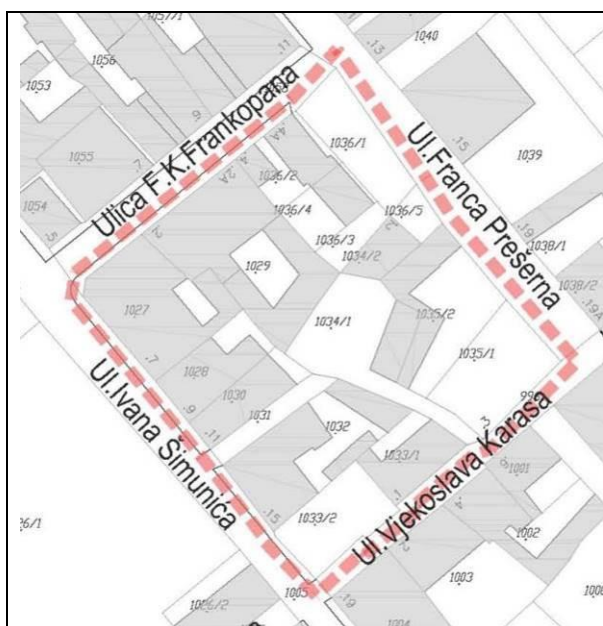
SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Unutrašnjost bloka tj. parcele bivše Oružane može se iskoristiti za podzemnu garažu, a gornji dio parcele organizirati kao zajednički javni prostor bloka.

BLOK O

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

Nalazi se u sjeveroistočnom dijelu povijesnog središta "Zvijezde" iza bloka s Oružanom. Omeđen je Frankopanskom, Šimunićevom Karasovom i Prešernovom ulicom. Unutrašnjost bloka karakterizira povijesni put kroz blok koji spaja Šimunićevu s Karasovom ulicom koji je danas zatvoren ogradom i drvarnicom. U bloku je samo zapadni ugao uz Frankopansku i Šimunićevu ulicu izgrađen dok su preostala tri ugla prazna i neizgrađena.

Blok ima 17 parcela, 11 glavnih građevina i 3 gospodarske građevine.

Glavne građevine u bloku su: Frankopanska 2, 4, 4/a, Šimunićeva 7, 9, 11, 13 i 15, Karasova 1, Prešernova 2 i 2a.

Dvorišne građevine nalaze se u Frankopanskoj 2 (zidana prizemnica U tlocrtnog gabarita) u Frankopanskoj 4 (zidana dvorišna prizemnica) i jedna dvorišna zidana građevina u Šimunićevoj 15. Substandardne drvarnice nalaze se u Šimunićevoj 7 i 15..

Orijentacija glavnih pročelja zgrada je većinom prema ulici osim građevine na k.č.br.1036/4, koja ima pravo prolaza kroz parcelu na k.č.br.1036/2 i građevina na k.č.br. 1034/1 odnosno Šimunićeva 13 koja se nalazi u sredini bloka i kojoj se prilazi kroz prolaz između građevina u Šimunićevoj 11 i 15. Prešernova ulica ima neizgrađene sve rubne parcele osim parcele na k.č.br.1035/2.

Građevinska linija glavnih građevina na parceli većinom je uz ulični rub parcele, osim građevine na k.č.br. 1936/4 koja se nastavlja na uličnu građevinu, zatim građevina na k.č. br.1934/2 i građevina u središtu bloka na k.č.br. 1034/1. Većina građevina ima svoje dvorište. Ulazi u građevine su s ulice osim građevine u Šimunićevoj 13 koja se nalazi uz povijesni put u središtu bloka, zatim dvorišne građevine u Frankopanskoj 4 i svih građevina koje su orijentirane na Prešernovu ulicu i koje imaju ulaze iz dvorišta.

Namjena građevina je isključivo stambena.

Katnost: U bloku se nalaze 2 prizemnice (Prešernova 2 i 2a), jedna prizemnica s potkrovljem (Šimunićeva 13), 4 katnice (Frankopanska 2, 4a, Šimunićeva 7, 9), a 3 građevine su katnice s potkrovljem (Šimunićeva 11 i 15, Karasova 1).

Građevinsko stanje je različito; u dobrom stanju su Frankopanska 2 i 4, Šimunićeva 9, Karasova 1 te sve građevine u Prešernovoj, dok su ostale srednjeg građevinskog stanja, osim Šimunićeve 15 koja je u lošem stanju.

Valorizacija građevina: Dvije građevine imaju arhitektonsko ambijentalnu vrijednost (Šimunićeva 15 i Frankopanska 2), jedna ima izrazitu vrijednost (Frankopanska 4a), četiri građevine ambijentalnu vrijednost (Šimunićeva 7, 9 i 11 i Karasova 1), Frankopanska 4 je ambijentalne vrijednosti, a četiri građevine su bez vrijednosti (Prešernova 2, 2a, Šimunićeva 13 i građevina na k.č. br.1036/4). Dvije povijesne građevine, u Šimunićevoj 17 i Karasovoj 3, su srušene. Dvije dvorišne građevine (Šimunićeva 15 i Frankopanska 2) valorizirane su kao ambijentalne.

Pogled prema potezu u Šimunićevoj ulici

Povijesni prolaz kroz blok

Zapadni ugao s uličnim potezima

Unutrašnjost bloka, Šimunićeva 13

Tlocrti prizemlja u bloku

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

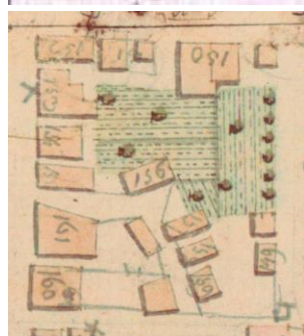
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Jedan od blokova koji se oblikovao i izgrađivao postepeno kroz 17. 18. i 19. stoljeće, ali je ostao heterogen i na sjeveroistočnoj strani prema današnjoj Prešernovoj ulici nije nikada u potpunosti definiran izgradnjom.

Na prvom detaljnom planu tvrđave iz 1752. godine blok je bio formiran kao kvadratna inzula s nepravilnim rubovima. Sve su parcele bile podijeljene, ali ne i izgrađene, a sama izgradnja je bila nepravilno raspoređena. Gusto je bio izgrađen jugozapadni i jugoistočni dio bloka uz današnju Šimunićevu i dio Karasove ulice dok je uz sjeverni i sjeveroistočni dio uz današnju Frankopansku i Prešernovu ulicu bio rezerviran za veće kuće s vrtovima, ali nisu bile izgrađene.

Posebna osobitost je prolaz kroz blok koji je bio potpuno formiran i izgrađen već do sredine 18. stoljeća. Prolazio je kroz južni dio bloka, trasiran u obliku nepravilnog slova L od

današnje Šimunićeve do Karasove ulice i na taj način je skraćen put iz središta grada prema nekadašnjem vojnom zatvoru podignutom na rubu tvrđave uz bastion svetog Josipa. Prolaz je sačuvan do danas i prolazi između kuća u današnjoj Šimunićevoj 11 i 15 te izlazi u Karasovu ulicu, koja je zakrčena pomoćnim objektima kuće u prolazu, danas Šimunićeva 13.

1752. godine u bloku je bilo ukupno petnaest kuća i dvije štale, nejednako raspoređenih. Uz današnju Šimunićevu ulicu bilo je šest užih i širih kuća podignutih uz ulični rub, a u prolazu prema današnjoj Karasovoj još šest kuća. Sve su kuće iza začelja imale mala dvorišta ili vrtove. Uz današnju Frankopansku bile su samo dvije manje kuće sa štalama i vrtovima, a uz čitavu Prešernovu samo jedna manja kuća i parcele vrtova duž čitave stranice bloka.

Ista situacija sa petnaest kuća i dvije štale je ucrtana i na planu grada iz 1770. godine s popisom vlasnika i kuća koje su tada uglavnom pripadale zanatlijama, a jedna štala vojnom časniku. Kuće s brojevima 53, 54, 55, 56, 62 i 63 bile su podignute uz prolaz kroz blok. Vlasnici prema redom broju kuća su bili: k.br. 48, Jelena Zlatarić; k.br. 49, Ignacije Fritsch, remenar; k.br. 50, štala s vrtom koja je pripadala naredniku Ivanu Debaldi koji je imao kuću na drugoj strani današnje Frankopanske, tada k.br. 28; k.br. 51, Mara Pepšin, kuća, štala, dvorište i vrt; k.br. 52, Đuro Kormanić, bravar; k.br. 53, Ivan Guthjar, bravar; k.br. 54, Ferković, postolar; k.br. 55, Jure Magičić; k.br. 56, Kata Dolmatovac; k.br. 57, Matija Kreiss, stolar; k.br. 58, Josip Kuzmanović; k.br. 59, Jure Kollar, krojač; k.br. 60, Mara Supančić; k.br. 61, Joannes Steinberger; k.br. 62, Pavle Haramija, nadničar; k.br. 63, Nikola Stivarić, kramar.

Situacija u bloku ostala je ista, s petnaest kuća i dvije štale, do početka 19. stoljeća i prikazana je na svim planovima grada do kraja 18. stoljeća te na planu grada iz 1815. godine. Na tim je planovima velika parcela s kućom, štalom, dvorištem i vrtom, na uglu današnje Frankopanske i Prešernove ulice, prikazana s velikim vrtom prema današnjoj Prešernovoj ulici čiji je rub bio definiran drvoredom.

Situacija u bloku se izmijenila tijekom prve polovine i sredinom 19. stoljeća, a detaljno stanje izgrađenosti prikazano je planu grada iz 1862. godine. U bloku je tada bilo četrnaest kuća, nešto drugačije raspoređenih jer su do tada neke parcele bile spojene, sagrađene neke nove kuće i srušene štale.

Najveća promjena dogodila se u današnjoj Frankopanskoj ulici u vrijeme nakon odlaska Francuza. Tada je gradska vlast otkupila i spojila dvije parcele (jednu sa štalom vojnog časnika i susjednom kućom s nekadašnjim brojem 49) u jednu veliku na kojoj je sagrađena velika prizemnica pravokutnog tlocrta koja je s tri dugačka dvorišna krila zatvorila unutrašnje dvorište. U zgradi je od sredine 19. stoljeća do 1874. godine bila djevojačka škola, a nakon što je ona preseljena u susjednu Prešernovu 17, u zgradi je otvorena pučka dječja škola. U drugoj polovini 19. stoljeća zgradi je nadograđen kat.

U drugim dijelovima bloka došlo je do manjih promjena. U prolazu u unutrašnjosti bloka srušene su dvije kuće i na njihovom mjestu sagrađeni su dvorišni objekti kuća uz današnju Šimunićevu ulicu broj 15 i 17. Kuća na broju 15 pregrađena je i obnovljena oko 1840/50. u duhu građanskog bidermajera s novim bočnim krilom i zidanom dvorišnom kapijom prema prolazu.

Uz današnju Prešernovu ulicu u njezinom središnjem dijelu bila je sagrađena još jedna kuća, kasnije srušena. Sagrađena je nova kuća uz prolaz prema Karasovoj, nekad broj 3 danas srušena, jednostavno oblikovana u duhu bidermajera.

Drvena kuća u današnjoj Frankopanskoj 4 je produžena prema unutrašnjosti dvorišta, a bočno je sagrađena gospodarska prizemnica, užom stranom položena uz rub ulice.

Prema planu grada iz 1862. godine vlasnici parcela i kuća u bloku bili su:

Parcela br. 194, danas Frankopanska 2, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Općina, površina 165 klafta, učiona

Parcela br. 193, danas Frankopanska 4, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, vlasnik Ivan Tisauer, površina 97 klafta

Parcela br. 192, danas Frankopanska 4/1, gradilište, vlasnici Juliana i Vojko Sablić, površina 88 klafta

Parcela br. 204, Prešernova 2**, kuća i dvorište, vlasnik Giuro Kovačić, površina 55 klafta **

Parcela br. 205, Prešernova 2a**, kuća i dvorište, vlasnik Vjekoslav Sačer, površina 45 klafta **

Parcela br. 207, danas Prešernova 4**, dvorište, vlasnik Stipica Vezmar, površina 15 klafta **

Parcela br. 206, danas Karasova 3, kuća, vlasnici nasljednici Goršić, površina 24 klafta

Parcela br. 200, danas Karasova 1, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, vlasnici Ilka i Dragutin Fašinek, površina 101 klafter***

Parcela br. 199, Šimunićeva 15, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, vlasnici Paduani Franjo i Felinta?, površina 118 klafta

Parcela br. 202, danas Šimunićeva 13, kuća, vlasnici Ana i Nikola Brezovac, površina 37 klafta*

Parcela br. 198, danas Šimunićeva 11, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnica Jelisava Verbanić, površina 34 klafta

Parcela br. 197, danas Šimunićeva 9, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik dr. Dražić Miroslav, površina 50 klafta

*Uz prolaz kroz blok bile su tri kuće od kojih su dvije imale dvorište, a jedna je pokrivala cijelu parcelu. Danas izgradnja postoji samo u Šimunićevoj 13, ostale dvije su spojene u jednu parcelu, danas praznu.

**Na mjestu poteza uz Prešernovu ulicu danas je niz recentnih i pomoćnih građevina.

***Danas prazna parcela, kuća je srušena 1974.

****Na parcelama 195 i 196 sagrađena je 1897. godine stambeno poslovna jednokatnica po projektu arhitekta Hinka Riznera.

U drugoj polovini 19. do početka 20. stoljeća djelomično je promijenjena građevinska struktura u bloku, a detaljna situacija je ucrtana na planu grada iz 1904. godine. Uz današnju Prešernovu ulicu srušeni su svi objekti, a uz unutrašnji prolaz srušene su dvije kuće.

Uz današnju Šimunićevu ulicu sagrađene su nove kuće na mjestu starih srušenih. Na uglu današnje Frankopanske i Šimunićeve ulice, na mjestu dviju baroknih kuća s pročeljima prema Šimunićevoj, podignuta je 1897. godine nova stambeno poslovna uglovnica s trgovinom u prizemlju. Ulaz u trgovinu otvoren je na plohi odrezanog ugla kuće i orijentiran je na široki okolni prostor što je karakteristični element u urbanizmu grada 19. stoljeća. Uz nju je oko 1900. godine sagrađena stambena jednokatnica s dvorišnim krilom, na staroj parceli u današnjoj Šimunićevoj 9. Uska jednokatnica u današnjoj Šimunićevoj 11 je starija kuća koja dobila neostilsku fasadu prema ulici i prema prolazu kroz unutrašnjost bloka.

U današnjoj Karasovoj ulici broj 1 sagrađena je 1910. godine stambena jednokatnica s obilježjima kasnog historizma i time je povijesna izgradnja u bloku bila dovršena.

U prvoj polovini 20. stoljeća nije bilo značajnih promjena u bloku osim što su na sjeveroistočnoj strani bloka, uvučeno od Prešernove ulice, sagrađeni pomoćni i gospodarski objekti. 1938. godine sagrađen je pomoćni magazin i radiona, danas Prešernova 2, koji su pripadali srušenoj kući u Karasovoj 3. oko 1942. godine sagrađen je gospodarska prizemnica iza dvorišnih objekata u Šimunićevoj 13, a 1968. stolarska radionica između dva starija gospodarska objekta. U drugoj polovini 20. stoljeća radionice su povećane i neke adaptirane u stambene prostore.

Najznačajniji zahvat s kraja 20. stoljeća je sanacija i obnova drvene kuće u Frankopanskoj 4 koja je izvedena pod nadzorom i uz uvjete nadležne konzervatorske službe. U nastavku prema unutrašnjosti dvorišta uz staru drvenu kuću sagrađena je 1971. godine nova stambena jednokatnica (**Frankopanska 4/1**) kao izrazito neintegrirani objekt u odnosu na matricu i karakter izgradnje u bloku. Sagrađena je uz dozvolu regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.

VALORIZACIJA

Građevna struktura u bloku, premda se kroz povijest mijenjala, zadržala je heterogeni karakter u odnosu na raspored te tipološke i stilske vrijednosti. Najznačajniji i najvrjedniji objekti podignuti su uz današnju Šimunićevu i Frankopansku ulicu, a ističu se kuće u Frankopanskoj 2 i 4 te Šimunićeva 15.

Frankopanska 4a je kuća izrazite vrijednosti, sačuvani tip semiurbane drvene kuće zabatom orijentirana prema ulici. Kuća ima zastupljenu tlocrtnu varijantu tradicijske kuće s bočnim ulazom i baroknim konceptom organizacije prostorija oko središnjeg ulaznog prostora i jednokrakog stubišta za kat preko nekadašnjeg ganjčeca na začelju. Na katu je građena od drvenih mosnica u tehnici „poberuha“, a međukatna konstrukcija je otvoreni drveni grednik. Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Na istoj parceli u Frankopanskoj 4, uz ulicu, je jednostavna prizemnica **ambijentalne vrijednosti**.

Frankopanska 4/1 je stambena jednokatnica sagrađena 1971. godine. Naslanja se na striju drvenu kuću u Frankopanskoj 4. Kuća je **bez vrijednosti**.

Frankopanska 2 je primjer veće zgrade građene za javnu namjenu u stilu jednostavnog ranog klasicizma karakterističnog za građevine na prostoru Vojne granice u prvoj polovini 19. stoljeća. U prizemlju su sačuvani izvorni češki svodovi te stubište koje je izvedeno u drugoj polovini 19. stoljeća prilikom nadogradnje kata. Pročelje je početkom 20. stoljeća obnovljeno s detaljima žbuke i keramičkih pločica u stilu pojednostavljene secesije. Kuća ima kulturno povijesnu vrijednost jer je u njoj u 19. stoljeću bila najprije djevojačka, a kasnije pučka djevojačka škola. Nakon Prvog svjetskog rata u kući je bila oružnička stanica sa zatvorom. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Šimunićeva 7 je primjer stambeno poslovne urbane arhitekture s kraja 19. stoljeća u stilu kasnog historizma. Svojim oblikovanjem, volumenom i orijentacijom, zgrada je unijela nove proporcije i mjerilo u stariju građevnu strukturu. Trgovina s ulazom u odrezanoj ugaonoj zoni čest je motiv u arhitekturi toga vremena. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Šimunićeva 9 je stereotipna stambeno poslovna građevina na prijelazu 19. u 20. stoljeće, s udobnim stanom na katu za jednu obitelj u kojem su sobe orijentirane na ulicu, a kuhinja i sav pomoćni dio u dvorišnom krilu. Pročelje je oblikovano pojednostavljenim neostilskim detaljima. Kuća je **ambijentalne vrijednosti**.

Šimunićeva 11 je starija barokna kuća podignuta na uskoj parceli, temeljito adaptirana krajem 19. stoljeća kada je dobila neostilsko pročelje prema Šimunićevoj ulici i bočnom prolazu te se uklapa u ambijent koji je tada oblikovan. Kuća je **ambijentalne vrijednosti**.

Šimunićeva 13 je prizemnica iz 20. stoljeća sagrađena uz povijesni prolaz kroz blok na mjestu starijih kuća iz 18. i 19. stoljeća. Kuća je **bez vrijednosti**.

Šimunićeva 15 je jedina preostala građanska stambeno poslovna kuća iz 18. i 19. stoljeća, s poslovnim prostorom u prizemlju i stanom za jednu obitelj na katu. Sačuvana je izvorna parcela s kućom i dvorištem, a u strukturi kuće najstariji barokni dio kojem je u prvoj polovini 19. stoljeća dograđeno bočno krilo. Tada je uređeno i gospodarsko dvorište sa zidanom kapijom i gospodarskim dvorišnim objektom koji zatvaraju parcelu u prolazu prema Karasovoj ulici. Dvorište je bilo popločeno većim nepravilnim kamenim pločama čiji su ostaci još sačuvani. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Šimunićeva 17 je prazna parcela na kojoj je bila starija kuća sagrađena u 18. stoljeću. Kuća je srušena u drugoj polovini 20. stoljeća.

Karasova 1 je stambena jednokatnica građena u stilu kasnog historizma krajem 19. stoljeća. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Prešernova 2 i 2a, orijentirane prema Prešernovoj ulici, su substandardne građevine **bez vrijednosti**.

Avio snimka iz 1930. g.

Šimunićeva ulica 1969. g.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Ugao Karasove i Prešernove ulice mora se konsolidirati na način da se građevina u Šimunićevoj 13 preoblikuje, a na samom uglu izvedu dva zamjenska objekta jedan u Karasovoj 3, a drugi pročeljem orijentiran prema Prešernovoj ulici. Gabarite zamjenskih građevina treba preslikati s arhivskih karata iz 1862. i 1904. godine.

Građevinu u Šimunićevoj 15 treba konstruktivno i građevinski sanirati i cjelovito obnoviti. Za nju i za sve ostale povijesne građevine treba provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

Prizemlja građevina moguće je iz stambenog prenamijeniti u poslovni prostor.

Sve ostale građevine treba održavati prema postojećem stanju.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

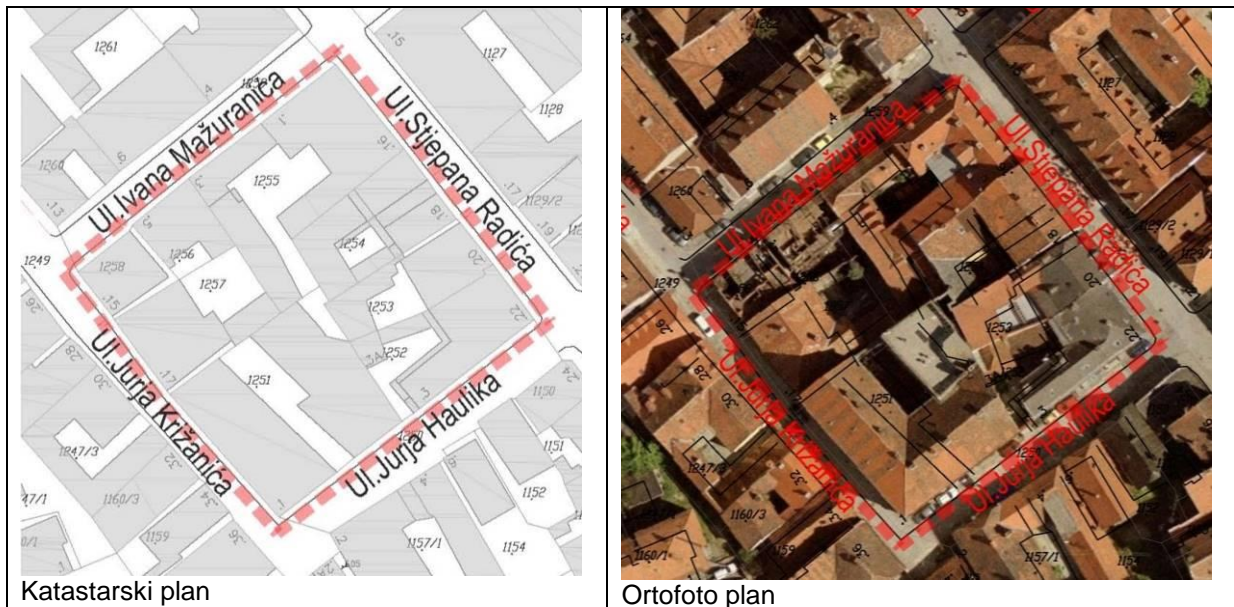
Nekadašnji prolaz kroz blok, prema vojnom zatvoru i bolnici te bastionu svetog Josipa, treba ponovo uspostaviti pri čemu treba ukloniti jednu drvarnicu koja je izvedena na samom putu. Građevinu u Šimunićevoj 13 u sredini bloka treba preoblikovati uz uvjet da se otvori prolaz kroz blok.

U Šimunićevoj 15 dvorišni prostor i dvorišne građevine treba obnoviti prema izvornom stanju. Povijesni put kroz blok i dvorišta treba popločiti nepravilnim kamenom (kamenim taracom) ili kamenim pločama i u slučaju nalaza izvornog popločenja isti konsolidirati i prezentirati.

BLOK P

POSTOJEĆE STANJE

Blok P se nalazi u sjeveroistočnom dijelu povijesnog središta Zvijezde. Omeđen je Radićevom, Mažuranićevom, Križanićevom i Haulikovom ulicom. Blok ima 8 parcela i 8 glavnih građevina te 5 dvorišnih građevina.

Glavne građevine u bloku su: Radićeva 16, 18, 20 i 22, Mažuranićeva 1, 3 i 5, Križanićeva 15, 17 i Haulikova 1.

Dvorišne građevine nalaze se: Haulikova 1, Radićeva 18, 20 i 22, Mažuranićeva 3 i Križanićeva 17.

Orijentacija svih građevina je na ulicu, s tim da se na svakom uglu nalaze građevine s dva glavna ulična pročelja. Građevinska linija svih glavnih građevina je uz ulični rub parcele. Ulazi u sve glavne građevine su direktno s ulice.

Gasice su sačuvane između kuća u Križanićevoj 17 i Haulikovoj 1 te između Radićeve 18 i 20. Gasice su također izvedene uz obje strane nadomjesne uglovnice u Križanićevoj 15/Mažuranićeve.

Unutrašnjost bloka čine pojedinačne parcele s dvorišnim građevinama.

Namjena: Jedna građevina ima javnu namjenu (Haulikova 1), a sve ostale su stambeno poslovne.

Katnost: Tri građevine (Radićeva 16, 20, Križanićeva 15) su katnice s potkrovljem, četiri građevine (Radićeva 20 i 22, Križanićeva 17 i Mažuranićeva 5) su katnice, dvije građevine su dvokatnice (Radićeva 18 i Haulikova 1), a Mažuranićeva 3 je prizemnica. Dvorišne građevine su prizemnice.

Namjena građevina je stambeno poslovna osim građevine u Haulikovoj 1 koja je javna.

Građevinsko stanje građevina u bloku je dobro.

Valorizacija: jedna građevina valorizirana je kao izrazita vrijednost (Križanićeva 17), pet kao arhitektonsko ambijentalne vrijednosti (Radićeva 16, 18, 20 i 22 i Haulikova 1), jedna (Mažuranićeva 3) ima ambijentalnu vrijednost, a dvije su niže ambijentalne vrijednosti

(Mažuranićeva 5 i Križanićeva 15). Dvorišne građevine u Radićevoj 18 i 20 su ambijentalne vrijednosti, dvorišna građevina u Mažuranićevoj 3 ima nižu ambijentalnu vrijednost, a dvorišno krilo u Haulikovoj 1 je bez vrijednosti.

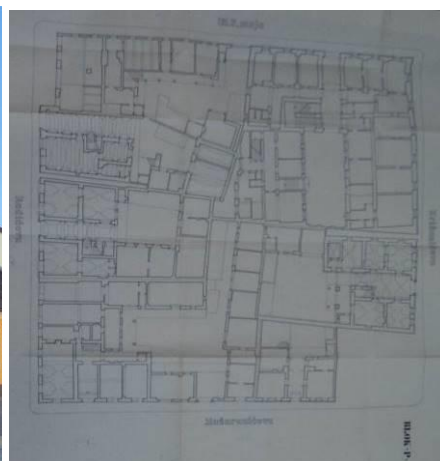
Južni ugao s uličnim potezima

Istočni ugao s uličnim potezima

Sjeverni ugao s uličnim potezima

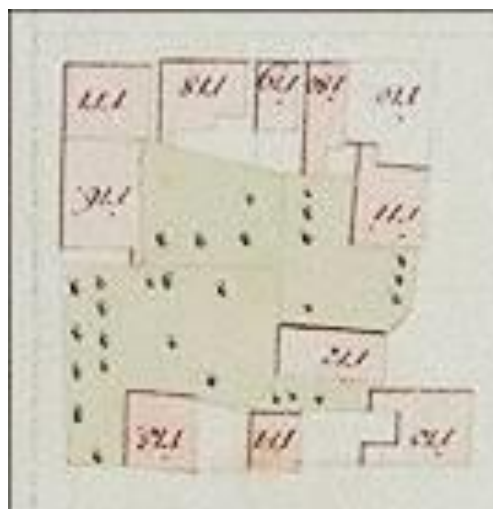

Tlocrti prizemlja u bloku

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

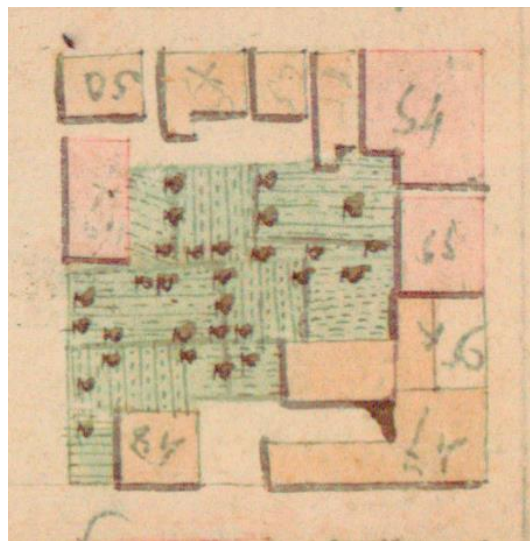

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

1862.

Izorno kvadratni renesansni blok P postepeno se popunjavao i oblikovao kroz 18. i 19. stoljeće. Prema izvornom projektu tvrđave iz 1579. godine u tom je bloku planiran glavni opskrbeni magazin, ali je prilikom izgradnje unutar tvrđave došlo do promjene plana i u bloku su izgrađene kuće građana i vojnih časnika.

Sredinom 18. stoljeća blok je bio gusto izgrađen i sve su parcele bile zauzete. Na planu grada iz 1752. godine u bloku je bilo jedanaest kuća podignutih uz rubove bloka osim uz današnju Radićevu ulicu koja tada još nije bila regulirana pa su neke kuće uvučene, a neke izbačene u odnosu na ravnu stranicu bloka. Izgradnja je bila heterogena, s uskim zabatnim i većim kućama s dužom stranom prema ulici, nejednako raspoređenih. Uz današnju Mažuranićevu ulicu izgradnja je bila najgušća i tu je bio niz od pet kuća međusobno razdvojenih gasicama. Uz današnju Radićevu ulicu bile su tri veće kuće razdvojene vrtom i dvorištima, a najveći vrt je imala kuća u sredini, na mjestu današnje Radićeve 18. Jedna je manja kuća bila u središnjem dijelu uz današnju Haulikovu ulicu dok su na trećini bloka u jugozapadnom dijelu bile samo dvije velike kuće tipa kurije s velikim vrtovima i dvorištem, u današnjoj Haulikovoj 1 i Križanićevoj 17.

Na planu grada iz 1770. godine ucrtana je gotovo ista situacija, osim što je na parceli na uglu današnje Radićeve i Mažuranićeve srušena kuća i parcela je bila prazna, vjerojatno kao priprema za regulaciju ulice koja je izvršena do 1783. godine. Prema popisu vlasnika kuća iz 1770. godine saznajemo da je u bloku i dalje bilo jedanaest kuća od kojih su tri veće bile kurije s vrtovima za više vojne časnike, na mjestu današnje Radićeve 18, Haulikove 1 i Križanićeve 17, a ostalo su uglavnom bile kuće obrtnika.

Vlasnici kuća 1770. godine su bili : k.br. 170, Karašić, neizgrađeno zemljište; k.br. 171, Pogatčnik, vojni sudac; k.br. 172, Ivan Kreug, kolar; k.br. 173, Kaspar Stardel, kovač; k.br. 174, Spreicer, udovica; k.br. 175, Schmid, regimentni kirurg; k.br. 176, grof Paradeiser, kapetan; k. br. 177, Franjo Markulin, krojač; k.br. 178, Antun Karas, prevoznik; k.br. 179, Karasova baština; k.br. 180, Ivo Kuharić.

Do 1783. godine izvršena je regulacija današnje Radićeve ulice na način da su uvučene parcele današnjih kuća u Radićevoj 16, 18 i 20 povučene prema ulici i izravnane s linijom susjednog bloka na kojem su se nalazile pošta i gradska kuća sa svratištem. U Radićevoj 16 i 18 do tada su bile izgrađene nove kuće većih dimenzija, dužom stranom položene uz rub

ulice, a na mjestu današnje Radićeve 20 još je bila stara kuća uvučena od ulice. Ostale se kuće do tada nisu mijenjale.

Prema planu grada iz 1815. godine izgradnja u bloku se do tada nije izmijenila. U bloku je i dalje bilo jedanaest kuća, a promjene su se desile na današnjoj kući u Radićevoj 22 koja je u međuvremenu dobila bočno krilo prema današnjoj Haulikovoj ulici koje je zajedno s uličnom ogradom zatvorilo unutrašnje dvorište.

Preobrazba bloka izvršena je tijekom prve polovine 19. stoljeća, iza 1815. godine, a detaljno je prikazana na planu grada iz 1862. godine. U tom je razdoblju izvršena djelomično nova parcelacija u bloku u kojem je tada bilo osam parcela s glavnim uličnim kućama. Neke su parcele spojene, sagrađene su neke nove kuće, a neke su obnovljene i dograđene. U unutrašnjosti bloka su umjesto nekadašnjih vrtova sagrađena velika gospodarska dvorišna krila oko rubova dvorišta koja su većinom bila popločena kamenom zbog lakšeg obavljanja svakodnevnih poslova.

Prema planu grada iz 1862. godine vlasnici kuća i parcela bili su:

Parcela br. 57, danas Mažuranićeva 7 – Križanićeva 15, kuća na 1 kat, vlasnica Emica Hakl, površina 37 klafter*

Parcela br. 56, danas Mažuranićeva 5, kuća na 1 kat, vlasnica Berkić Tereza nasljednica, površina 41 klafter

Parcela br. 54, danas Mažuranićeva 3, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, vlasnik Giurj Vindaner, površina 107 klafter**

Parcela br. 54, danas Mažuranićeva 1 – Radićeva 16, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, vlasnik Giurj Vindaner, 107 klafter**

Parcela br. 53, danas Radićeva 18, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnica Ivana Resman, površina 102 klafter

Parcela br. 52, danas Radićeva 20, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnica Rozalia Holjac, površina 72 klafter

Parcela br. 50, danas Radićeva 22 – Haulikova 3, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, vlasnica Rozalija Holjac, površina 109 klafter

Parcela br. 51, danas Haulikova 1, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Karlovac, općina, površina 208 klafter, gostiona

Parcela br. 55, Križanićeva 17, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnica Kristina Ivančević

Do 1862. godine formirana je jedna velika parcela na uglu današnje Radićeve i Mažuranićeve ulice, u koju su uklopljene i dvije manje starije parcele u Mažuranićevoj ulici te dio velike vrtne parcele u središtu bloka koji je pripadao kuriji u Križanićevoj 17. Tada je oblikovan današnji sklop kuće u Radićevoj 16/Mažuranićeva 1 na način da je postojeća starija kuća na uglu tada proširena u Radićevoj, u unutrašnjosti parcele su dograđena dvorišna krila te zidana kapija prema Mažuranićevoj ulici.

Barokna kuća u Radićevoj 18 tada je također dobila dvorišna krila na mjestu nekadašnjeg vrta i nadograđen joj je drugi kat. 1833. godine sagrađena je, u liniji s ostalim uličnim kućama, nova stambeno trgovačka jednokatnica također s dvorišnim krilima u Radićevoj 20.

Konačno je oko 1840. godine podignuta velika klasicistička dvokrilna jednokatnica, koja je s dva uska dvorišna krila zatvorila unutrašnje dvorište, u današnjoj Haulikovoj 1. Zgrada je s dvorištem zauzela čitavu parcelu na kojoj je nekada bila barokna kurija s velikim vrtom. Zgrada je u početku bila privatna, ali je iznajmljivana za javnu namjenu. Nazivana je „Grad Zagreb“ i u njoj se nalazila velika dvorana za kazališne predstave, čitaonica i drugi prostori za društvene i kulturne aktivnosti. Kasnije je postala gradska zgrada i nadozida je drugi kat.

Baroknoj kuriji u Križanićevoj 17 smanjena je parcela s vrtom u središtu bloka, dobila je bočno dvorišno krilo, a na začelju je dobila novo stubište i preoblikovan je ganjčec. Time je formiranje povijesnog bloka bilo dovršeno.

Promjene u bloku izvedene u 20. stoljeću odnose se na adaptaciju unutrašnjih prostora, neke dogradnje i rušenje povijesnih objekata. Najveća dogradnja izvedena je 1939. godine u dvorištu dvokatnice u Haulikovoj 1 koja je tada bila Okružni sud. Zgradi je tada uz sjeveroistočni rub dvorišta dograđeno dvokatno krilo za potrebe istražnog zatvora sa ćelijama za zatvorenike. U zgradi je i danas sud, a krilo također služi za potrebe istražnog zatvora.

Sredinom stoljeća srušeno je široko dvorišno krilo kuće u Radićevoj 16/Mažuranićeva 1, u dnu dvorišta koje graniči s parcelom kuće u Križanićevoj 17, te je sagrađeno novo uže. Kasnije je i to srušeno i sagrađeno novo prizemno krilo s povišenim tavanskim prostorom sa stambenom namjenom, danas nedovršeno.

Na parceli u Mažuranićevoj 5, na uglu Križanićeve ulice, srušena je oko 1969. godine barokna drvena kuća, građena od hrastovih planjki, zabatom orijentirana na ulicu. Danas je na njezinom mjestu nova jednokatna kuća podignuta 1989. godine prema uvjetima i pod nadzorom nadležnog konzervatorskog odjela.

U Mažuranićevoj 3 bila je starija jednokatnica, kasnobaroknog razdoblja, izvedena u kanatnoj konstrukciji, s otvorenim grednikom u veži i drvenim ganjčecom na začelju. Na njezinom je mjestu podignuta nova jednokatna stambeno poslovna kuća prema uvjetima i pod nadzorom nadležnog konzervatorskog odjela.

VALORIZACIJA

Blok kao cjelina ima visoku arhitektonsku, ambijentalnu i kulturno povijesnu vrijednost zbog sačuvanog izvornog renesansnog oblika bloka te pojedinačnih objekata sa sačuvanim arhitektonskim i stilskim karakteristikama te uglavnom sačuvanom izvornom stambeno poslovnom namjenom. Posebno vrijedan ambijentalni niz su tipične stambeno trgovačke kuće s gospodarskim krilima u dubokim dvorištima u potezu od Radićeve 16 do broja 22.

Križanićeva 17 je jedna od malobrojnih sačuvanih baroknih kurija vojnih časnika iz redova plemstva iz prve polovine 18. stoljeća. Premda je krajem 18. i početkom 19. stoljeća pregrađivana na začelju i dograđeno joj je dvorišno krilo, sačuvane su sve bitne karakteristike male gradske palače iz 18. stoljeća. Kuća ima pravokutni zatvoreni tlocrt, središnju vežu s dvostrukim nizom prostorija lijevo i desno od veže, a čitavo je prizemlje svođeno bačvastim svodovima s lomljenim susvodnicama. Na katu su sobe raspoređene oko trijema s nekadašnjim ganjčecom, velike sobe prema pročelju, a manja soba i svođena kuhinja prema začelju. Kao samostojeća kuća u 18. stoljeću vjerojatno je imala četveroslivno krovšte, djelomično sačuvano. Pročelje je ritmizirano sa šest prozorskih osi, zbliženih po dvije, sa centralno postavljenim ulazom u kamenom okviru te dodatno naglašen plitkim lezenama koje teku od podnožja do krova. Kuća ima *izrazitu vrijednost*.

Radićeva 16/Mažuranićeva 1/Mažuranićeva 3 je primjer veće stambene barokne kuće s kraja 18. stoljeća koja je dogradnjama i proširenjem u prvoj polovini 19. stoljeća postala primjer velikog stambeno trgovačkog sklopa odnosno, gradske kuće s dograđenim dvorišnim krilima i velikim magazinima u gospodarskom dvorištu. Kuća je u prizemlju zidana od čvrste građe i ima nekadašnju pivnicu svođenu bačvastim svodom s lomljenim susvodnicama, a na katu je građena od drvenih hrastovih planjki. Glavni ulaz u stambeni dio kuće na katu je preko ulaza na danas bočnoj strani kuće u Mažuranićevoj 1, a ulazi u trgovine su iz Radićeve ulice. Ulaz u gospodarsko dvorište je iz Mažuranićeve ulice kroz široku vežu rastvorenu u prizemnom zidanom objektu, položenom uz ulični rub, danas Mažuranićeva 3. Otvor veže s gospodarskim ulazom uokviren je kamenim dovratnikom, a cjelovito oblikovanje glavne zgrade i gospodarskih krila izrazito doprinosi ambijentalnom skladu različitih volumena u vizurama iz Radićeve i Mažuranićeve ulice.

U dvorištu su sačuvani ostaci starog kamenog popločenja, a na katu drveni ostakljeni ganjčec, iz vremena bidermajera. Pročelje je oblikovano u duhu jednostavnog klasicizma i bidermajera s karakterističnim dvostrukim razdjelnim vijencem između prizemlja i prozorskih klupica. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Mažuranićeva 3 je prizemni dvokrilni, gospodarski objekt, tlocrtno u obliku slova L, s dužim uličnim krilom s gospodarskim ulazom te kratkim dvorišnim uz jugozapadni rub dvorišta. Sagrađen je u prvoj polovini 19. stoljeća i ucrtan na planu iz 1862. godine. Na dvorišno krilo naslanjala se još jedna izdužena, pravokutna, gospodarska zgrada koja je srušena i na njenom mjestu podignuta stambena građevina. Gospodarski objekt ima **ambijentalnu vrijednost**.

Mažuranićeva 3/1 je dvorišna stambena zgrada, podignuta u drugoj polovini 20. stoljeća u unutrašnjem dvorištu, uz njegov jugozapadni rub, na mjestu starije gospodarske zgrade iz 19. stoljeća. Stambena zgrada je prizemnica s visokim potkrovljem, danas nedovršena i ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 18 posebno je vrijedan primjer barokne kurije iz druge polovine 18. stoljeća, koja je imala i veliki vrt, a koja je u drugoj polovini 19. stoljeća dobila drugi kat, preoblikovana u dvokatnicu i prenamijenjena u stambeno trgovačku gradsku kuću. U strukturi su sačuvani dijelovi iz obje faze, tlocrtni raspored i svođenje prostorija prizemlja bačvastim svodovima s lomljenim susvodnicama. Na začelju su ganjčeci koji spajaju dvorišno krilo s glavnom zgradom. Na pročelju su sačuvani detalji kasnobaroknog oblikovanja, kamenog okvira lučno oblikovanog glavnog ulaza, raster plitkih ležena između prozora te plastični detalji u žbuci oko prozora s motivima iz vremena bidermajera. Od susjedna kuće na broju 20 odvojena je gasicom. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 20 je karakterističan primjer stambeno trgovačke kuće iz razdoblja klasicizma, sagrađena 1833. godine. U prizemlju je trgovački lokal s manjim spremištem te bočna veža, sve svođeno češkim svodovima, a na katu stan s ganjčecom na dvorišnoj strani. Kuća je izgrađena nakon regulacije Radićeve ulice i prema susjednoj kući na uglu, Radićeva 22 koja je uvučena u odnosu na niz, ima djelomično slobodno zabatno pročelje. Na toj bočnoj strani kuće je i ulazna veža, s lučno oblikovanim kamenim ulazom, koji je dodatno naglašen zidanim, produženim, dijelom prizemnog pročelja koje prelazi na pročelje susjedne kuće. Time je ostvaren posebno slikovit ambijent na ulazu u Radićevu ulicu s južne strane. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 22 je jedan od rijetko sačuvanih primjera drvene kuće iz prve polovine 18. stoljeća. U prizemlju je građena kanatnom konstrukcijom, a na katu je drvena. U prizemlju je sačuvan otvoreni drveni grednik, a na začelju drveni ganjčec zajedno s dvorišnim krilom dograđenim u prvoj polovini 19. stoljeća. U 18. stoljeću bila je obrtnička kuća kovača, a u 19. stoljeću stambeno trgovačka. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Haulikova 1/Križanićeva je jedna od većih klasicističkih građevina prve polovine 19. stoljeća koje su imale javnu namjenu. Sagrađena je oko 1840. godine u stilu kasnog klasicizma kao jednokatnica, a kasnije joj je nadograđen drugi kat. Prostorije imaju ravan podgled, a svođena je samo veža pruskim svodovima. Nekadašnja Velika dvorana koja se protezala kroz dvije etaže preoblikovana je i nestala u adaptacijama prve polovine 20. stoljeća. Na pročelju su sačuvani detalji obrade pročelja iz razdoblja neostilova, polukružni otvori prozora s radijalno oblikovanim tankim sljubnicama, a na katovima je veliki red pojednostavljenih pilastara. Zgrada ima veliku kulturno povijesnu vrijednost kao mjesto na kojem su se okupljale ličnosti vezane za Ilirski pokret, a jedno je vrijeme tu bila i čitaonica. U velikoj dvorani s visinom kroz dvije etaže održavale su se kazališne predstave, plesovi i drugi društveni i kulturni događaji. Neko je vrijeme u zgradi radio Ivan Mažuranić koji je tada napisao svoj ep „Smrt Smail-age Čengića“ pa se na kući nalazi spomen ploča koja obilježava to vrijeme.

Kasnije je zgrada postala gradska i u njoj je smješten sud i istražni zatvor koji se tu nalazi i danas. Za potrebe suda i zatvora u dvorištu je 1939. godine sagrađeno dvokatno dvorišno krilo koje svojim oblikovanjem i neprimjerenim sadržajem izrazito devalorizira zgradu i čitav blok. Kuća je **arhitektonsko ambijentalne vrijednosti**.

Dograđeni dvorišni dio je bez vrijednosti.

Mažuranićeva 5 je nova jednokatnica, stambeno poslovne namjene, na mjestu starije barokne kuća prema uvjetima i pod nadzorom nadležnog konzervatorskog odjela u Karlovcu. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Mažuranićeva 7/Križanićeva 15 je nova stambeno poslovna jednokatnica na uglu bloka koja je sagrađena nakon Domovinskog rata. Izvedena je kao zamjenska građevina, faksimil, prema starijoj kući iz 18. stoljeća koja je u prizemlju bila građena od kamena i opeke, a na katu od drvenih platica. Nova kuća izvedena je prema uvjetima i pod nadzorom nadležnog konzervatorskog odjela u Karlovcu. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Avio snimka iz 1930. g.

Stanje iz prve pol. 20 st.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Sve povijesne građevine potrebno je održavati prema postojećem stanju.

Pročelja u Radićevoj ulici djelomično su restituirana, ali bi ih treba do kraja provesti. To se odnosi na vraćanje drvenih priklopa na otvorima lokala u prizemlju.

Sve ostale građevine potrebno je također održavati prema postojećem stanju.

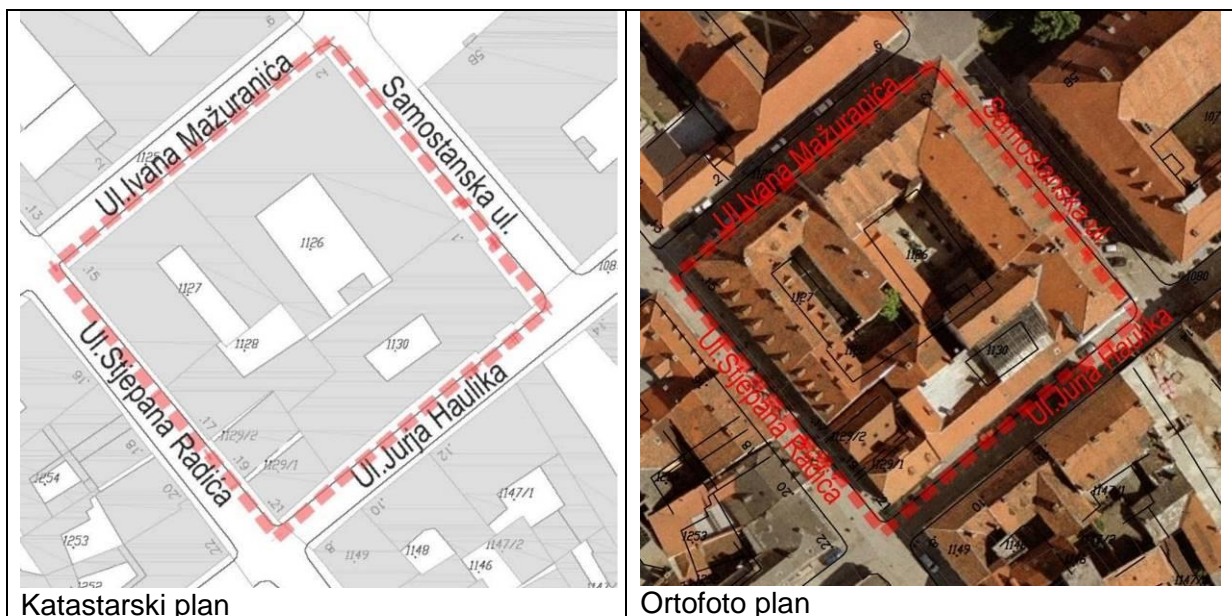
Kod svih povijesnih građevina prilikom sljedeće obnove potrebno obnove treba provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Blok karakteriziraju kvalitetna dvorišta (Mažuranićeva 3, Križanićeva 17, Radićeva 16, 18 i 22) koja treba održavati. Dvorište u Mažuranićevoj 3 je u nešto lošijem stanju i treba ga očistiti te prezentirati ostatke starog popločenja. U ostalim dvorištima recentno asfaltirane površine treba zamijeniti jednostavnim kamenim kockama ili pločama, a u slučaju nalaza izvornog popločenja treba ga konsolidirati i prezentirati.

BLOK R

POSTOJEĆE STANJE

Blok R nalazi se u južnom dijelu povijesnog središta Zvijezde. Omeđen je Samostanskom, Haulikovom, Radićevom i Mažuranićevom ulicom, a njegov sjeverni ugao dotiče južni ugao središnjeg gradskog trga.

Blok ima šest parcela, šest glavnih uličnih građevina i jednu dvorišnu građevinu.

Glavne građevine u bloku su: Samostanska 1 i 2, Radićeva 15, 17, 19 i 21.

Dvorišna građevina nalazi se u Samostanskoj 2.

Unutrašnjost bloka čine zasebna pojedinačna prostrana dvorišta na četiri parcele, dok dvije parcele (u Radićevoj 19 i 21) nemaju dvorište.

Izvorne **gasice** sačuvane su između Radićeve 17 i 19 te između Radićeve 19 i 21.

Sve glavne građevine su izgrađene uz ulični rub parcele i orijentirane glavnim pročeljem prema ulici. Ulazi u sve građevine su s ulice.

Namjena građevina: Sve četiri građevine u Radićevoj ulici, broj 15, 17, 19 i 21, su stambeno poslovne. Preostale dvije u Samostanskoj 1 i 2 imaju javnu namjenu od kojih Hotel Central u samostanskoj 1 nije u funkciji, ali je izrađena dokumentacija i ishođene dozvole za njeno obnavljanje i stavljanje u funkciju.

Katnost: Građevine u Samostanskoj 1 i 2 su dvokatnice, a sve ostale građevine (Radićeva 15, 17, 19 i 21) su katnice s potkrovljem.

Građevinsko stanje građevina u bloku je dobro osim građevine u Radićevoj 15 i Samostanskoj 1 koje su u lošem stanju.

Valorizacija građevina: Građevina u Samostanskoj 2 te Radićeva 15, 19 i 21 su izrazite vrijednosti, a građevine u Radićevoj 17 te u Samostanskoj 1 imaju arhitektonsko ambijentalnu vrijednost. Dvorišna građevina u Samostanskoj 2 je niže ambijentalne vrijednosti.

Južni ugao s uličnim potezima

Sjeverni ugao s uličnim potezima

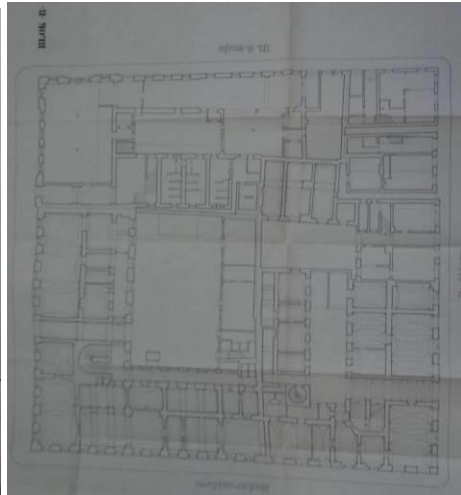
Zapadni ugao s uličnim potezima

Istočni ugao s uličnim potezima

Očuvano izvorno popločenje u dvorištu Radićeve 17

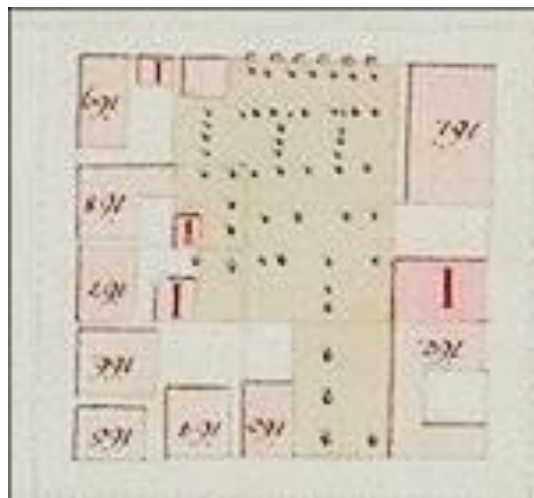

Tlocrta prizemlja građevina u bloku

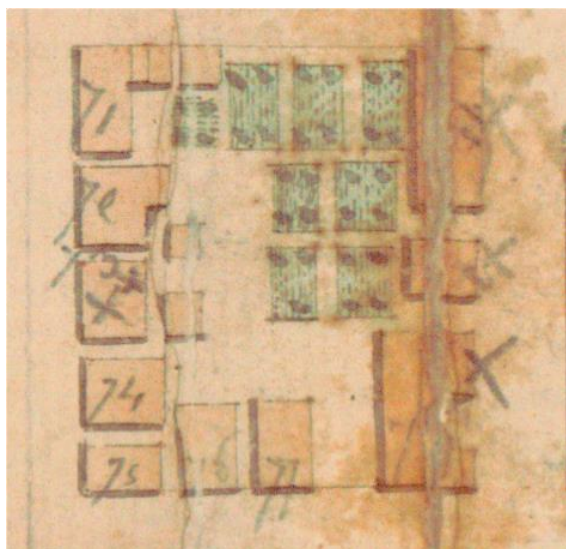
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

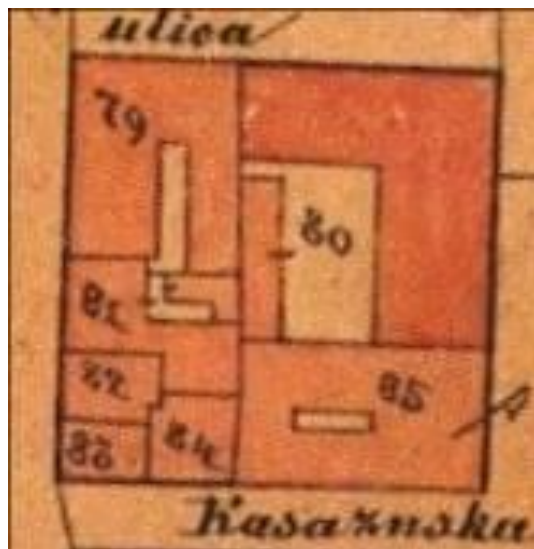
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Blok je kao jedna od osam centralnih inzula oko središnjeg gradskog trga bila planirana i ucrtana kao kvadrat već na prvom planu tvrđave iz 1579. godine, zatim na planovima 17. stoljeća i taj se oblik zadržao do danas.

Blok je u prvoj polovini 18. stoljeća bio izgrađen i definiran heterogenom izgradnjom kao što je prikazano na planovima grada iz 1752. i 1758. godine, a u bloku je tada bilo 12 kuća i dvije pomoćne dvorišne građevine. Sjeveroistočnu polovinu bloka, orijentiranu prema velikoj vojarni, samostanu i središnjem gradskom trgu, zauzimala su samo dva objekta od kojih se posebno isticala zgrada tipa plemićke kurije, u sjevernom uglu bloka usmjerenom prema trgu.

Kurija je, zajedno s dvorištem i velikim vrtom, zauzimala gotovo trećinu bloka; imala je zatvoreni pravokutni tlocrt, zabatnom stranom bila je okrenuta prema samostanu, a dužom prema vojarni i plohi trga koja je u tom dijelu bila produžena i prostirala se ispred većeg dijela glavnog pročelja kurije. Ulaz u dvorište bio je tada s bočne strane prema samostanu, a do 1770. godine ulaz u dvorište i staja premješteni su na stranu prema vojarni. Tada je parcela na strani prema samostanu ograđena zidanom ogradom sa stupovima.

Građevina na suprotnoj strani odnosno, u istočnom dijelu bloka, bio je trokrilni sklop od dvije zgrade složen u obliku slova U s otvorenom stranicom prema današnjoj Samostanskoj ulici gdje je vjerojatno bila kapija za ulaz u dvorište. Sklopu je pripadao i vrt. Prema arhivskim podacima taj je sklop u 18. stoljeću bila gostionica i svratište „K sidru“.

Jugozapadni dio bloka bio je potpuno drugačijeg karaktera izgrađen nizom gusto izgrađenih kuća uz ulični rub, međusobno odvojenih gasicama, sa gospodarskim dvorištima iza začelja. Uz današnju Radićevu ulicu bilo je pet kuća, još dvije u nastavku uz Mažuranićevu i dvije uz današnju Haulikovu ulicu. Kuće su zauzimale karakteristične manje parcele, a od njih su tri kuće prema današnjoj Radićevoj ulici bile okrenute dužom stranom, a dvije užom zabatnom i te su kuće sačuvane i danas u Radićevoj 19 i 21.

Situacija u bloku nije se bitno mijenjala do kraja 18. stoljeća. Na planu grada iz 1770. godine posebno su uz pojedine kuće ucrtane i štale.

Vlasnici kuća 1770. godine bili su: kurija s velikom stajom u sjevernom uglu bloka prema trgu pripadala je konjičkom kapetanu Vrhovcu, a sklop na južnom uglu bloka siročadi Klesić. Kuće u današnjoj Radićevoj uglavnom su pripadale obrtnicima, u smjeru jugoistok – sjeverozapad: br. 165. Mirko Maček, čizmar; br. 166. grof Erdödy; br. 167. kuća i staja, udovica koja šije šatore; br. 168. kuća i staja, Ive Pavić, užar; br. 169. kuća i staja, Bartol Brajdić, remenar.

Promjene u izgledu bloka dogodile su se u prvoj polovini 19. stoljeća, uzrokovane novom izgradnjom u skladu s gospodarskim i društvenim promjenama u gradu odnosno, značajem središnjeg trga koji je postepeno prerastao u centar građanskog Karlovca i današnje Radićeve ulice koja je postala glavna trgovačka i društvena komunikacija u gradu.

Promjene su ucrtane na planu grada iz 1862. godine. Do tada su sagrađene dvije klasicističke palače koje su oblikovale sjeverozapadnu polovicu bloka otvorene svojim pročeljima prema središnjem trgu, samostanu i Radićevoj koja je postala najprometnija ulica u gradu s trgovačkim i gospodarskim sadržajima u prizemlju i stanovima na katu. U današnjoj Radićevoj 15 sagrađena je 1828. godine reprezentativna klasicistička uglovnica, stambeno gospodarskog karaktera, a pripadala je veleposjedniku grofu Janku Draškoviću. Kuća je na katu imala reprezentativni stan, a u prizemlju, dvorišnom krilu i u podrumu – trgovačke, skladišne i druge gospodarske prostore.

Na velikoj parceli u sjevernom uglu bloka, na mjestu kurije Vrhovac s velikim vrtom, sagrađena je 1847. godine reprezentativna dvokatnica javnog sadržaja srpske pravoslavne općine. U zgradi je bila smještena srpska osnovna škola, a od 1875. godine i srpska učiteljska škola. U prizemlju s otvorima usmjerenim prema plohi trga i okolnim ulicama bile su trgovine i uslužni obrti, u jednom razdoblju velika trgovina, mljekarnica i brijačnica, a kasnije banka umjesto trgovine. Zgrada je oblikovana detaljima zrelog klasicizma, a u podrumu kuće sačuvani su dijelovi starije barokne kurije.

Na mjestu nekadašnjeg svratišta i gostionice „K sidru“, u jugoistočnom dijelu bloka bilo je u prvoj polovini 19. stoljeća sagrađeno četverokrilno svratište „K crnom orlu“ kojemu je 1855. godine vlasnik bio Mijo Krešić. U to je vrijeme u današnjoj Haulikovoj ulici između svratišta „K crnom orlu“ i kuće u Radićevoj 21 još postojala jedna manja starija kuća iz prve polovine 18. stoljeća na koju se kasnije proširio hotel „Central“.

Do sredine 19. stoljeća bila je sagrađena i manja stambeno poslovna jednokatnica u današnjoj Radićevoj 17, jednostavnog oblikovanja i rasporeda u duhu bidermajera. Sagrađena je na mjestu starije kuće iz 18. stoljeća u približno istim gabaritima, samo je raspored prizemlja i dvorišnog objekta prilagođen trgovačkim i gospodarskim sadržajima, s lokalom prema ulici i svođenim magazinom u dvorištu. Ploha dvorišta popločena je kamenom zbog lakše komunikacije između lokala i skladišta.

Prema planu grada iz 1862. godine vlasnici parcela i kuća bili su:

Parcela br. 80, danas Samostanska 2 (ugao Mažuranićeve), kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, vlasnik Karlovac, srpska općina, površina 347 klafta

Parcela br. 85, danas Haulikova 5, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnici Mijo i Teresia Keršić, površina 182 klafta* gostiona

Parcela br. 84, kuća na 1 kat, vlasnici Mijo i Teresia Keršić, površina 40 klafta*

Parcela br. 83, danas Radićeva 21, kuća na 1 kat, vlasnici Franjo i Josipa Hölzl, površina 29 klafta

Parcela br. 82, danas Radićeva 19, kuća na 1 kat, vlasnik Gjuro Vendauer, površina 33 klafta

Parcela br. 81, danas Radićeva 17, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, vlasnici Ivan i Kata Reucherrer, površina 93 klafta

Parcela br. 79, danas Radićeva 15 (ugao Mažuranićeve), kuća na 1 kat i dvorište, vlasnici Ivan i Kata Reucherrer, površina 175 klafta

*Spajanjem čestica broj 84 i 85 poslije 1862. godine izgrađen je današnji Hotel Central.

Zadnja veća intervencija u bloku izvedena je 1894. godine kada je sagrađen novi hotel „Central“ na uglu današnje Haulikove i Samostanske ulice, a sagrađio ga je poznati ugostitelj Ljudevit Schroif. Prilikom gradnje novog hotela dijelovi starog svratišta su srušeni, a neki su sačuvani. Djelomično je sačuvano prizemno krilo iz prve polovine 19. stoljeća, u današnjoj Haulikovoj ulici, koje je tada prošireno i na susjednu stariju kuću u nizu Haulikove ulice, iza začelja kuće u Radićevoj 21. Novi je hotel dobio četiri nejednaka krila, dva ulična i dva dvorišna, koja zajedno s dvorišnim objektom kuće u Radićevoj 17 zatvaraju unutrašnje dvorište. Novo, reprezentativno dvokatno krilo s ulaznim dijelom i kavanom orijentirano je sjeveroistočno prema Samostanskoj ulici.

Hotel je nastavio uglednu ugostiteljsku tradiciju na tom mjestu, a novi vlasnici su je nastojali i poboljšati reprezentativnim prostorima i novim sadržajima. Osim hotelskog smještaja u zgradi je uređena i velika dvorana u kojoj su se održavali razni kulturni i društveni sadržaji za građanstvo, zabave, plesovi i razni skupovi. Od 1905. godine u dvorani je bilo smješteno Društvo građanske čitaonice, a od 1908. prvi stalni kinematograf „Royal American“.

Nakon formiranja blokovske izgradnje krajem 19. stoljeća u bloku više nije bilo značajnih promjena. Do danas su sačuvane sve povijesne građevine kojih u bloku ukupno ima šest, od kojih su dvije orijentirane prema Samostanskoj ulici i središnjem trgu javne namjene, a ostale četiri okrenute su prema Radićevoj ulici i imaju mješovitu stambeno poslovnu namjenu. U zgradu srpske pravoslavne općine smješten je đački dom koji se tamo nalazi i danas. Hotel „Central“ bio je u hotelskoj funkciji do 1985. godine, a iza toga u prizemlju je radila kavana, a na katu su bili uredski prostori. Hotel je u građevinskom smislu stradao u Domovinskom ratu i danas je zatvoren.

VALORIZACIJA

Blok ima visoku urbanističku, arhitektonsku i kulturno povijesnu vrijednost zbog svog položaja unutar urbane matrice, zbog arhitektonsko stilskih vrijednosti pojedinačnih objekata i društvenog značaja sadržaja koji su se kroz povijest odvijali u pojedinim zgradama. Nalazi se u prvom redu blokova oko centralnog gradskog trga, a sačuvan je njegov izvorni renesansni kvadratni oblik i površina. Karakterizira ga raznolika izgradnja u kojoj je zastupljeno više tipova i stilskih razdoblja gradnje, a svaki pojedinačni objekt je izrazite ili visoke arhitektonsko ambijentalne vrijednosti. Zadržana je podjela bloka na velike zgrade javnog sadržaja orijentirane prema središnjem trgu i manje polu- javne stambeno poslovne kuće orijentirane na Radićevu, glavnu poslovno trgovačku ulicu u gradu.

Radićeva 15 je primjer plemićke gradske palače, stambeno gospodarskog tipa, sagrađene 1828. godine za grofa Janka Draškovića. Premda je sagrađena u stilu klasicizma u volumenu su još prisutni barokni odnosi između podjednakih visina pročelja i visokog krovišta koje se izdiže iznad uličnog krila. Na uličnim pročeljima ističe se karakteristični niz povezanih slijepih luneta iznad otvora u prizemlju. U gospodarskom prizemlju su sačuvani češki svodovi, a u

dvorišnom krilu detalji kovanog željeza s klasicističkim motivima. Zgrada ima **izrazitu vrijednost**.

Radićeva 17 je primjer gradske stambeno poslovne jednokatnice iz prve polovine 19. stoljeća, sagrađene u duhu bidermajera. Gospodarsko dvorišno krilo ima svođeno prizemlje, a ploha dvorišta popločena je starim kamenim taracom. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 19 je izraziti tip stambeno obrtničke kuće građene po uzoru na semiurbane i ruralne građevine prilagođene gradskom ambijentu. Sačuvana je u svim osnovnim tipološkim elementima prototipa kuća iz najranije faze izgradnje u tvrđavi. Sagrađena je u prvoj polovini 18. stoljeća na uskoj parceli, zabatnom stranom širokom tri prozorske osi okrenuta prema ulici, odvojena gasicama prema susjednim kućama. U prizemlju je građena od kamena i opeke, a na katu od masivnih hrastovih mosnica. Sačuvan je tipični izvorni raspored obrtničke kuće iz 18. stoljeća. Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Radićeva 21 je također tip stambeno obrtničke kuće kakve se grade u tvrđavi u 17. i 18. stoljeću. Sagrađena je na uskoj parceli na uglu bloka pa je ulaz u poslovno prizemlje na užoj zabatnoj strani, a ulaz za kat na bočnoj dužoj strani kuće. Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Samostanska 2 je istaknuta dvokatna klasicistička palača javne namjene podignuta u ugaonoj zoni bloka orijentiranoj na glavni gradski trg. Sagrađena je 1846. godine u stilu klasicizma. Zgrada ima **izrazitu vrijednost**.

Samostanska 1/Haulikova je reprezentativna javna građevina koja se sastoji jednokatnih i dvokatnih krila građenih u dvije faze, prizemni dio početkom 19. stoljeća, a dvokatni 1894. godine za novi Hotel Central. Građevine na parceli kontinuirano imaju javnu ugostiteljsku namjenu od 18. stoljeća do 1985. godine. Hotel Central sagrađen je na mjestu starijeg hotela „K orlu“ u vlasništvu Mihaela Keršića. Reprezentativno pročelje oblikovano je razvedenom neorenesansnom arhitektonskom plastikom. Zgrada ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

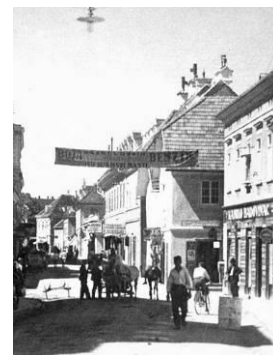
Avio snimka iz 1930. g.

Hotel Central početkom 20. st.

Samostanska 2, početkom 20. stoljeća

Radićeva ulica poč. 20. st.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Građevine u Samostanskoj 1/Haulikova (Hotel Central) i Radićevoj 15 zbog lošeg stanja zahtijevaju zahvate sanacije kako konstruktivnih sklopova tako i rekonstrukcije i restitucije dotrajalih ili nedostajućih elemenata.

Radićeva 19 je obnovljena izvana i iznutra, s ugostiteljskim prostorom u prizemlju te uredskim i stambenim na katu i potkrovlju i treba ju održavati prema postojećem stanju.

Građevinu Radićevoj 21 treba građevinski sanirati te skinuti plastične prozore i zamijeniti novima po uzoru na izvorne. Ostalo održavati prema postojećem stanju.

Hotel Central zahtjeva građevinsku i konstruktivnu sanaciju koja podrazumijeva potpunu afirmaciju njegovih stilskih obilježja, u proceduri ishoda građevinske dozvole i početka izvođenja. Započeti su radovi na obnovi objekta koji će imati javnu namjenu-hotel.

Zgrada u Samostanskoj 2 odnosno, Đački dom je potpuno obnovljena izvana i iznutra, prema uvjetima i pod nadzorom nadležnog konzervatorskog odjela. Građevinu je potrebno održavati prema postojećem stanju. Kod sljedeće obnove potrebno je restauratorski istražiti sve bojane slojeve, a u slučaju prenamjene prostora, otvoriti ulaze lokala prema središnjem gradskom trgu.

Postojeće gasice potrebno je održavati, ne smiju se popunjavati tj. dograđivati, a ulaze u gasicu održavati i zatvoriti jednostavnim drvenim vratima izvedenim od vertikalno postavljenih dasaka.

Obzirom da su sve građevine visoko valorizirane zahtijevaju i maksimalan konzervatorski pristup. To znači da treba provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi naliča. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i na vraćanje izvornih otvora i izvorne stolarije.

Poslovna namjena u prizemljima građevina kontinuirano je prisutna i treba je i dalje stimulirati. Zgrada u Radićevoj 15 ima kvalitetan podrumski svođeni prostor koji također može imati poslovnu namjenu.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

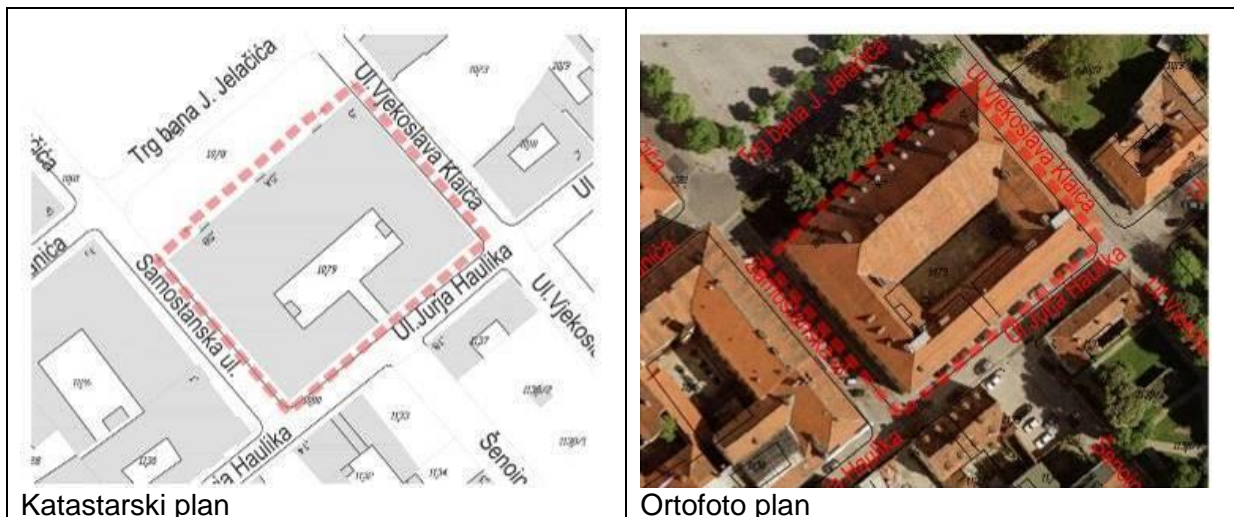
Kvalitetno oblikovano dvorište u Radićevoj 17 treba sačuvati i održavati kao primjer sačuvanog izvornog popločenja dvorišta. Dvorišta u Radićevoj 15 i 17 mogu se otvoriti i prenamijeniti za trgovačko obrtničku ili ugostiteljsku djelatnost.

Dvorišta u Radićevoj 15 i Samostanskoj 2 su asfaltirana po cijeloj površini. Novo rješenje bi trebalo prihvatiti eventualne nalaze izvornog popločenja ili ih popločiti novim adekvatnijim.

BLOK S

POSTOJEĆE STANJE

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi na jugoistočnoj strani središnjeg glavnog Trga bana Josipa Jelačića. Omeđen je Klaičevom, Haulikovom i Samostanskom ulicom te Trgom bana Josipa Jelačića.

U bloku se nalazi jedna parcela i jedna građevina.

Na velikoj parceli uvučeno od linije obodne ulice i središnjeg gradskog trga nalazi se četverokrilna dvokatna palača, nekadašnja Velika vojarna.

Glavna građevina u bloku je: Zgrada Velike vojarne, Trg bana J. Jelačića 3, 3a, 3b

Zgrada Velike vojarne je napuštena, izvana djelomično pod skelom zbog zaštite prolaznika. U unutrašnjosti četverokrilnog sklopa bivše vojarne je atrij čija je hodna ploha asfaltirana. Ulazi u građevinu su sa strane središnjeg trga i iz Haulikove ulice.

Katnost: Zgrada Velike vojarne, Trg bana J. Jelačića 3, 3a 3b je dvokatnica

Namjena: Danas je zgrada bivše vojarne bez namjene.

Građevinsko stanje: Velika vojarna je u lošem stanju.

Valorizacija građevine: nekadašnja zgrada Velike vojarne je građevina izrazite vrijednosti.

Pogled s Trga Josipa bana Jelačića

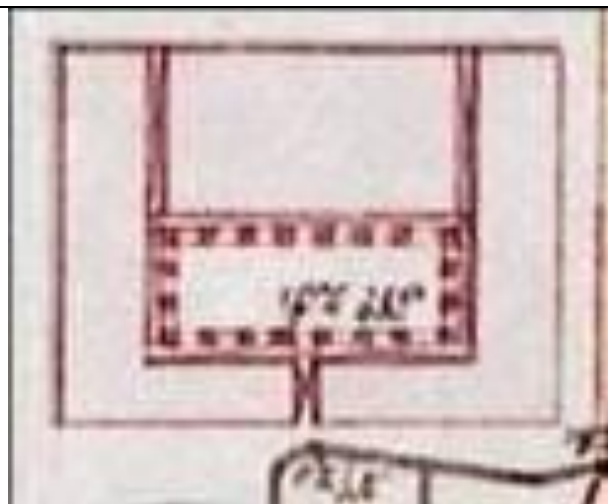
Atrij nekadašnje Velike vojarne

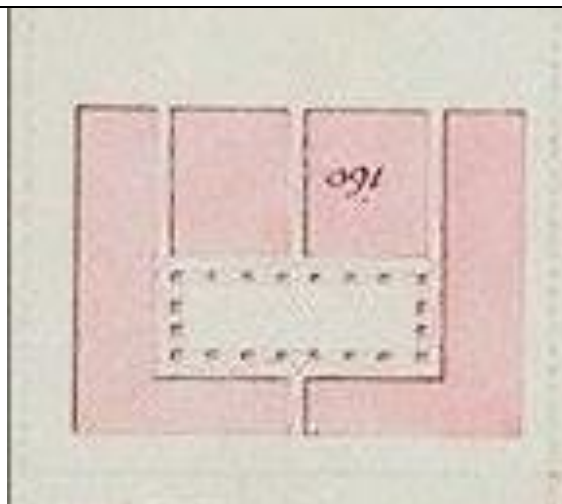
Istočni ugao bloka s Velikom vojarnom

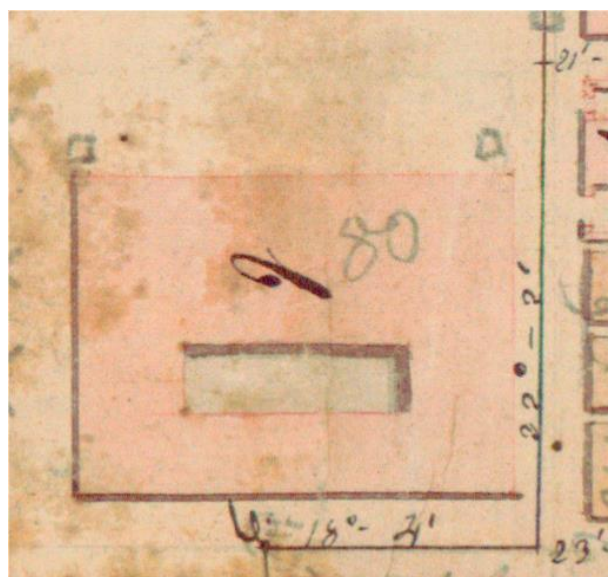
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

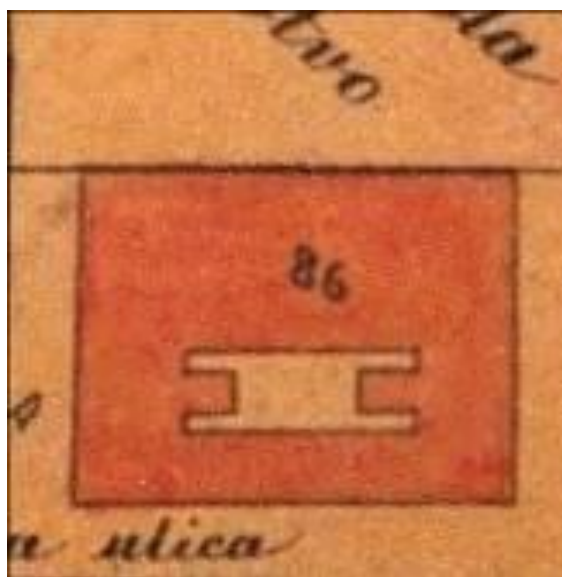
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Jugoistočna strana središnjeg trga tvrđave bila je konačno oblikovana sredinom 18. stoljeća kao zadnja od četiri stranice središnjeg četverokuta. Tada je formiran današnji blok na jugoistočnoj strani trga izgradnjom samo jedne građevine; soliterne četverokriline velike vojarne.

Položaj zgrade vojarne unutar pravilnog rastera kvadratnih inzula značio je promjenu u načinu oblikovanja prostornih odnosa u gradu. Četverokrilni korpus vojarne položen je povučeno od ulične linije u dubinu bloka ostavljajući trećinu kvadratne inzule prema trgu praznom. Ploha trga time je postala pravokutna. Ovim otvaranjem jedne stranice kvadrata izmijenjen je statični renesansni koncept pravilnog kvadratnog rastera ulica i blokova i uvedeno dinamičnije, barokno, oblikovanje prostora.

Na planu grada iz 1752. godine zgrada vojarne je ucrtana u konačnim tlocrtnim gabaritima kao nova vojarna u izgradnji. Zgrada ima široko glavno krilo orijentirano prema trgu i tri uža koja zatvaraju unutrašnje dvorište, s arkadno rastvorenim svim dvorišnim pročeljima. Na planu grada iz 1770. godine ucrtan je potpun tlocrtni raspored vojarne sa tri ulaza i tri uska

hodnika kroz glavno krilo koji su povezivali unutrašnje dvorište s vanjskim prostorom trga te jedan hodnik kroz sredinu krila na suprotnoj strani dvorišta s izlazom na ulicu uz jugoistočnu stranu bloka. Taj je izlaz imao važnu funkciju jer je bio smješten u osi ulice, današnje Šenoine, koja je vodila direktno na bastion Svete Elizabete što je omogućavalo brzi izlazak vojske iz vojarne na obrambeni položaj.

Na planu grada iz 1862. godine u bloku se nalazilo:

Parcela br. 86, VELIKA VOJARNA, kuća na 2 kata i dvorište, vlasnik Karlovac, fortifikacija, površina 633 klafta, kasarna.

Zgrada vojarne ostala je do danas sačuvana u svom osnovnom izvornom gabaritu i načinu oblikovanja vanjštine, a time i izgled bloka. Neizgrađena površina kvadratne inzule prema središnjem trgu dugo je ostala prazna i tek je krajem 19. stoljeća ispred glavnog pročelja uređena zelena površina te zasađeno osam stabala pitomog kestena.

Godine 1933. uređivana je ploha centralnog trga, probijene su četiri obodne ulice obložene kamenim rubnjacima. Time su ponovo naznačene izvorne kvadratne inzule trga i obodnih blokova, a isto stanje zadržano je do danas. Zgrada vojarne danas je bez namjene, a čitav blok je zapušten.

Avio snimka iz 1930. g.

Stanje početkom 20.st.

VALORIZACIJA BLOKA

Blok ima izrazitu urbanističku i ambijentalnu vrijednost kao jedan od blokova koji oblikuju centralni gradski trg, a zbog sačuvane izvorne barokne strukture zgrade Velike vojarne i izrazitu arhitektonsku i stilsku vrijednost. Oblikovanje i pozicioniranje građevine u zadani urbani raster najraniji su primjer ostvarenih baroknih prostornih odnosa u gradu kada je središnji trg dobio izduženi pravokutni oblik. Krajem 19. stoljeća rub renesansne inzule prema središnjem trgu ponovno je markiran redom stabala pitomog kestena koji su bili kuglasto oblikovani kako ne bi sakrili pročelje vojarne. Do danas je sačuvano šest stabala koja su neodržavana.

Velika vojarna ima istaknutu urbanističku, arhitektonsku, stilsku i kulturno povijesnu vrijednost. Sagrađena je 1752. godine kao četverokrilna samostojeća građevina s unutrašnjim dvorištem kao prva zrelo barokna građevina u tvrđavi. Njezini tlocrtni gabariti i građevna struktura barokne građevine sačuvani su do danas. Zgrada ima tri ulaza na glavnom pročelju prema trgu te široku vežu za ulaz u unutrašnje dvorište iz Haulikove ulice. Prizemlje je dijelom svođeno križnobačvastim i bačvastim svodovima sa susvodnicama. Pročelja prema unutrašnjem dvorištu otvorena su arkadnim hodnicima kroz sve tri etaže, danas u gornjim etažama zatvoreni i ustakljeni. Sudeći prema dostupnoj arhivskoj dokumentaciji te vidljivim razlikama u strukturi građevine, pretpostavlja se da je drugi kat vojarne dograđen u vrijeme barokne obnove središnjeg trga u zadnjoj četvrtini 18. stoljeća, koju je vodio glavni tvrđavni graditelj Josip Stiller. Zgrada ima **izrazitu vrijednost**.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Izrazita vrijednost vojarne podrazumijeva režim intervencija redovitog održavanja, konzervacije elemenata oblikovanja pročelja, kamene plastike, izvorne stolarije i bravarije, konstruktivnog sistema u svim etažama i očuvanja preostalih slojeva izvornih žbuka, naliča te sanaciju drvenih grednika. Građevinu treba obnoviti prema izvornom stanju kojoj trebaju prethoditi restauratorska istraživanja. Moguća je adaptacija sekundarnih prostora sa što manjim zadiranjem u tlocrtnu i građevnu strukturu. Daje se mogućnost ostakljenja arkadnih lukova na prvom i drugom katu dvorišnih pročelja u izvornim gabaritima. Ostakljenje treba imati jednostavan raster. Moguća je zatvaranje prostora atrija staklenom membranom. Dozvoljava se adaptacija potkrovlja uz uvjet da se dašcanje i letvanje izvede u međuprostoru rogova kako ne bi došlo do podebljanja krovišta, a ventiliranje izvoditi s limenim elementima u gabaritima biber crijepa.

Prostor ispred glavnog pročelja, zbog više visoko valoriziranih faza oblikovanja prostora potrebno je urediti na sljedeći način: ukloniti drveće ispred vojarne i preostali prostor popločiti kamenim pločama kao integralno rješenje trga.

Predlaže se više namjena unutar građevine. U prizemnom dijelu mogu biti poslovni prostori s trgovinama, ugostiteljskim prostorima i slično, dok na katu mogu biti stanovi, poslovni uredi i slično.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Unutrašnjost bloka je atrij vojarne koji se može jednostavno popločiti nepravilnim kamenom (kamenim taracom), granitnim kockama ili kvadratnim kamenim pločama. Prezentirati eventualne nalaze u parteru. Moguće je i natkriti prostor atrija transparentnim pokrovom koji neće zadirati u građevnu strukturu građevine.

BLOK T

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi u istočnom dijelu povijesnog središta "Zvijezde". Omeđen je Karasovom, Šimunićevom, Haulikovom i Klaićevom ulicom. Zapadni ugao bloka s crkvom svetog Nikole otvoren je prema središnjem gradskom trgu, zbog uvučene građevne linije Velike vojarnje na susjednom bloku. Sa sjeverozapadne strane bloka je susjedni blok s Oružanom, a dijeli ih Karasova ulica koja je u tom dijelu jedna od najužih ulica u gradu.

Blok ima šest parcela i šest glavnih građevina, od kojih je jedna na parceli pravoslavne crkve u gradnji. Građevina u Haulikovoj 9 je srušena. U bloku su dvije dvorišne građevine.

Uglovnica u Haulikovoj 1 izvorno je od susjednih srušenih kuća bila odvojena **gasicama** kao i srušena kuća u Haulikovoj 9.

Glavne građevine u bloku su: Šimunićeva 10 i 12, Haulikova 7 i 11 i Klaićeva s pravoslavnom crkvom i građevinom u gradnji na istoj parceli na k.č. br. 1023.

Dvorišne građevine nalaze se u Šimunićevoj 10 i 12.

Najveći dio bloka zauzima parcela pravoslavne crkve, kojoj je pripojena i parcela parohijske kuće orijentirana na Klaićevu te neizgrađena parcela između Šimunićeve 10 i 12, pa je parcela orijentirana na tri ulice: Klaićevu, Karasovu i Šimunićevu ulicu. Ostale parcele orijentirane su na Haulikovu (kućni broj 7, 9 i 11) i Šimunićevu ulicu (kućni broj 10 i 12).

Namjena građevina: tri građevine su stambene (Šimunićeva 10 i 12 i Haulikova 11), Haulikova 7 je stambeno poslovna, a pravoslavna crkva s parohijskom kućom je javna, sakralna.

Katnost: Jedna građevina je jednokatnica (Šimunićeva 12), dvije građevine su jednokatnice s potkrovljem (Šimunićeva 10 i Haulikova 7), a dvojna građevina u Haulikovoj 11 je prizemnica. Pravoslavna crkva s tornjem je dominantna vertikala u bloku. Parohijska kuća je katnica u izgradnji.

Građevinsko stanje: Stanje građevina u Haulikovoj 7 i 11, Šimunićevoj 12 te zgrada pravoslavne crkve su u dobrom stanju. Građevina u Šimunićevoj 10 je u lošem stanju. Građevina na parceli pravoslavne crkve u Klaićevoj ulici je u gradnji. Unutrašnjost bloka je

danas u procesu sređivanja, posebno parcele koje pripadaju pravoslavnoj crkvi. Ostale parcele imaju vlastita unutrašnja dvorišta od kojih su tri u dobrom stanju (Šimunićeva 12, Haulikova 7 i 11), a dva su neodržavana (Haulikova 9 i Šimunićeva 10). Crkva svetog Nikole je teško oštećena u Domovinskom ratu odnosno, bila je srušena do razine prizemlja. Obnovljena je metodom faksimila prema originalnom nacrtu iz 18. stoljeća te opekama izrađenim po baroknom uzorku. Parcela u Haulikovoj 9 s ostatkom starije gradnje je neuređena.

Valorizacija građevine: Blok je obodno izgrađen većim dijelom visoko valoriziranim povijesnim građevinama: dvije su izrazite vrijednosti (Pravoslavna crkva i Haulikova 7), dvije arhitektonsko ambijentalne vrijednosti (Šimunićeva 10 i 12), a dvije građevine su ambijentalne vrijednosti (Haulikova 9 i 11). Na parceli pravoslavne crkve u Klaićevoj 1 se izvodi ambijentalna rekonstrukcija.

Dvorišna građevina u Šimunićevoj 12 ima arhitektonsko ambijentalnu vrijednost, a u Šimunićevoj 10 je bez vrijednosti.

Južni ugao s uličnim potezima Istočni ugao s uličnim potezima Dvorište kuće na uglu Klaićeve/Haulikova

Potez Šimunićeve ulice Neizgrađeni dio parcele u Šimunićevoj ulici Ugao Karasova/Šimunićeva 10

Haulikova 9, dvorište Šimunićeva 12, dvorišno pročelje Tlocrti prizemlja građevina u bloku

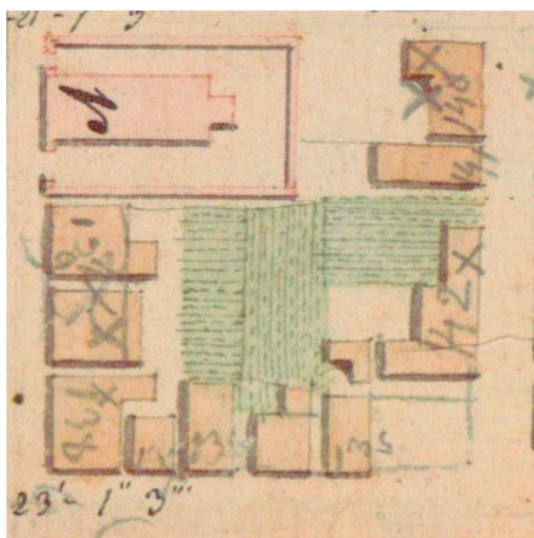
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

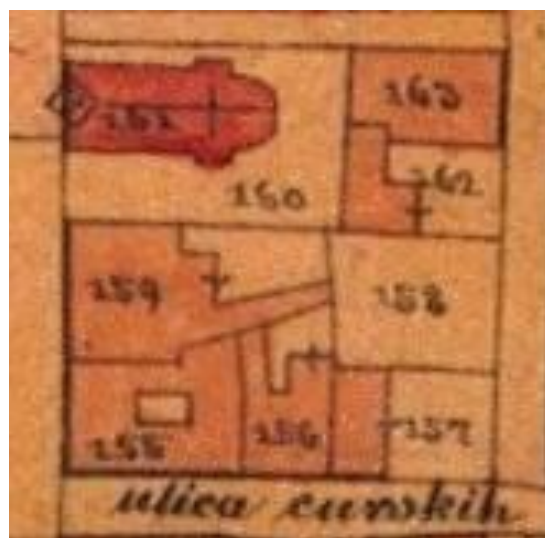
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Blok je ucrtan kao pravilan kvadratni blok već na prvom planu tvrđave Karlovac iz 1579. godine, a približno isti oblik ponavlja se i na planovima tvrđave i grada tijekom vremena sve do danas.

Na prvom detaljnom planu grada iz 1752. godine prikazan je potpuno dovršen blok, definiran izgradnjom, okućnicama i vrtovima. Ukupno je bilo 11 kuća različito raspoređenih uz rubove bloka sve međusobno razdvojene gasicama. Po četiri gusto nanizane kuće bile su uz današnju Klaićevu i Haulikovu te tri kuće uz Šimunićevu ulicu. Kuće su zauzimale po jednu usku parcelu i okrenute užom zabatnom stranom prema ulici ili su zauzele po dvije uske parcele i položene dužom stranom uz rub ulice. Iza začelja bila su dvorišta s pomoćnim objektima, a u središtu bloka povrtnjaci.

Uz rub bloka u današnjoj Karasovoj ulici nije bilo izgradnje i uz nju se protezala najveća parcela u bloku s velikim vrtom, paralelno s Oružanom, dok su kuća i dvorište bili uz rub današnje Klaićeve ulice. Veličina i oblik velike parcele ostali su nepromijenjeni do danas, a na njoj je krajem 18. stoljeća sagrađena crkva Svetog Nikole. Parcela u istočnom uglu bloka također nije bila izgrađena sve do kraja 19. stoljeća, vjerojatno zbog blizine barutane i vojnog magazina uz istočni bedem i treći bastion tvrđave.

Na planu grada iz 1770. godine s popisom vlasnika situacija se nije promijenila te je i dalje bilo 11 kuća koje su pripadale obrtnicima, a najveća parcela s kućom i vrtom pripadala je regimentskom časniku.

Vlasnici kuća bili su: br. 69. Waihard, končar regimente; br. 70. Ivo Karas, sabljar; br. 71. Johan Roginer, briač; br. 72. Jure Begović, krznar; br. 73. Mara Stipković, udovica; br. 74. Janko Sablić, postolar; br. 75. Ante Radatović, užar; br. 76. Jure Kovačić, užar; br. 77. neizgrađena parcela pripadala je obitelji Tompa; br. 78. Tompa, obitelj; br. 79. Juraj Mesić, senator; br. 80. malodobna djeca Selnič.

Promjene u izgledu i strukturi bloka počele su se događati krajem 18. stoljeća nakon što je na velikoj ugaonoj parceli koja dodiruje jugoistočni ugao središnjeg trga, sagrađena pravoslavna crkva Svetog Nikole. Crkva je sagrađena 1786. godine po projektu glavnog tvrđavskog graditelja Josipa Stillera u zreлом barokno klasicističkom stilu. Zanimljivost je da je na planu tvrđave i grada iz 1766. godine na ugaonom posjedu, na mjestu gdje je kasnije sagrađena crkva Svetog Nikole, već bilo označeno mjesto kapele.

Nakon izgradnje crkve uz nju je u nastavku današnje Klaićeve ulice krajem 18. stoljeća sagrađena i parohijska kuća koja je zauzela dvije parcele srušenih starijih obrtničkih kuća. Preobrazba bloka postepeno se odvijala i dalje pa je do sredine stoljeća u bloku izmijenjen dio građevne strukture i njegov karakter. Nastavljeno je spajanje najstarijih uskih parcela i objekata u veće cjeline pa su tako uz današnju Haulikovu ulicu sve parcele povećane spajanjem po dvije starije parcele i do 1862. godine bilo ih je samo tri.

Na planu grada iz 1862. godine u bloku se nalazilo:

Parcela br. 161, danas Sveti Nikola SPC, ugao Klaićeve i Karasove, crkva, vlasnik Karlovac, Sveti Nikola – srpska crkva, površina 88 klafta

Parcela br. 160, danas Sveti Nikola SPC, ugao Klaićeve i Karasove, crkvište, vlasnik Karlovac – srpska općina, površina 154 klafta

Parcela br. 163, danas Šimunićeva 10 (ugao Karasove), kuća na 1 kat, vlasnici nasljednici Korais

Parcela br. 162, gradilište i gospodarska zgrada, vlasnik Srpska općina, površina 70 klafta

Parcela br. 158, danas Šimunićeva 12, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Antun Placer, površina 109 klafta*

Parcela br. 157, danas Haulikova 11 (ugao Šimunićeve), kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Dragutin Kirnačić, površina 85 klafta

Parcela br. 156, danas Haulikova 9, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnica Rozalia Silovinac, površina 71 klafter

Parcela br. 155, danas Haulikova 7, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnici nasljednici Franje Andrišića, površina 107 klafta

Parcela br. 159, kuća na 1 kat i dvorište, vlasnik Srpska općina, površina 142 klafta

*Na karti iz 1862. godine parcela broj 158 je prazna, a današnja kuća u Šimunićevoj 12 odgovara izgradnji na navedenoj parceli.

Na planu grada iz 1862. godine ucrtana je uglovnica u današnjoj Haulikovoj 7 koja je nastala spajanjem kuće na uglu bloka, koja je imala duže pročelje okrenuto prema današnjoj Klaićevoj i zabatno pročelje prema Haulikovoj, s manjom susjednom kućom uz Haulikovu ulicu. Na parceli u današnjoj Haulikovoj 9 također su dvije starije uske kuće bile spojene u jednu, a prema arhivskim podacima sve do rušenja u 20. stoljeću u njoj je bila sačuvana struktura najstarijeg tipa uskih jednokatnica. Zadnja parcela na uglu današnje Haulikove i Šimunićeve ulice tada još nije bila izgrađena, ali je vlasnički bila pripojena zadnjoj uskoj kući u nizu, zabatom okrenute prema Haulikovoj ulici.

U današnjoj Šimunićevoj ulici tada su bile četiri parcele i ucrtane samo dvije kuće: produžena ugaona kuća u današnjoj Šimunićevoj 10 i na nju naslonjena kuća na susjednoj parceli, sagrađena uvučeno od ruba ulice u dnu dvorišta. Središnja parcela u nizu, danas Šimunićeva 12, bila je tada prazna jer je nova kuća na njoj sagrađena 1868. godine.

Do kraja 19. stoljeća preoblikovanje bloka je bilo dovršeno i takvo je ucrtano na planu grada iz 1904. godine. Prema središnjem trgu i današnjoj Klaićevoj ulici bilo je okrenuto glavno pročelje crkve Svetog Nikole koja je tada bila okružena zelenilom i ograda zidanom ogradom kombiniranom s rešetkom od kovanog željeza, a u liniji pročelja crkve bile su zidane kapije koje su doprinosile reprezentativnom izgledu crkve i ulice.

Do 1904. godine bila je srušena dvorišna kuća na parceli između današnje Šimunićeve 10 i 12, a pripadala je srpskoj pravoslavnoj općini kao i danas. Do tada je prvi puta izgrađen i istočni ugao bloka, zatvoren uskom prizemnicom, paralelno s drugom već postojećom na istoj parceli, okrenutom zabatom prema Haulikovoj ulici. Tijekom 20. stoljeća prizemnice su spojene u zatvoreni četverokrilni blok izgradnjom dvorišnog krila te zidane kapije u koju je uzidan pomoćni objekt.

U drugoj polovini 20. stoljeća u bloku nije bilo značajne nove izgradnje, a u postojećem fondu povijesnih građevina srušene su još dvije kuće: nekadašnja parohijska kuća uz crkvu Svetog Nikole u Klaićevoj ulici i jedna od najstarijih spojenih kuća u Haulikovoj 9. Ta je kuća imala glavno duboko ulično krilo dužom stranom položeno uz ulični rub i dva uska dvorišna krila, tlocrtno složena u obliku slova U. Danas je parcela prema ulici zatvorena zidanom ogradom, a u napuštenom dvorištu su ostaci dvorišnog krila stare kuće naslonjenog na kuću u Haulikovoj 7, te ostaci privremenog armirano betonskog prizemnog objekta koji je služio kao radionica i garaža.

Danas u bloku osim pravoslavne crkve Svetog Nikole ima još četiri kuće, a u izgradnji je kuća pravoslavne parohije u Klaićevoj 1, oblikovana prema srušenoj izvornoj građevini s kraja 18. stoljeća. Crkva Svetog Nikole bila je u tijeku Domovinskog rata teško oštećena i velikim dijelom srušena. Obnovljena je faksimilskom rekonstrukcijom, prema uvjetima i pod nadzorom Konzervatorskog odjela u Karlovcu, prema originalnom nacrtu iz 18. stoljeća te opekama koja je izrađena prema starijoj baroknoj.

VALORIZACIJA

Blok ima izrazitu urbanističku i arhitektonsku vrijednost kao jedan od centralnih blokova oko središnjeg gradskog trga koji je sačuvao približno izvorni oblik zadan u 16. stoljeću, a koji je svojim položajem i građevinama s kraja 18. stoljeća postao dio njegovog kasnobaroknog oblikovanja. Vrijednosti bloka pridonose pojedinačni objekti koji su sačuvali karakteristike stilskih i ambijentalnih vrijednosti vremena u kojem su nastali.

Pravoslavna crkva Svetog Nikole, zaštićeno kulturno dobro, djelo je zrelog kasnobaroknog klasicizma izvedeno prema projektu najpoznatijeg tvrđavskog graditelja Josipa Stillera. Zajedno s dijelovima unutrašnje opreme predstavlja vrijednu kulturno-umjetničku i povijesnu cjelinu srpske pravoslavne crkve na prostorima Vojne granice. Crkva je bila teško oštećena u Domovinskom ratu i obnovljena je faksimilskom rekonstrukcijom prema originalnom nacrtu iz 18. stoljeća te opekama izrađenoj prema baroknom uzorku. Kao jedna od reprezentativnih građevina na obodu središnjeg gradskog trga ima naglašen urbanistički značaj u formiranju prostornih odnosa na trgu. Građevina je **izrazite vrijednosti**.

Klaićeva 1 je parcela na kojoj se nalazila stambeno poslovna jednokatnica građena krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Bila je reprezentativna kuća trgovačko građanskog sloja oblikovana u kasnobaroknom stilu. Od susjedne kuće bila je odvojena gasicom.

Haulikova 7 je primjer karakteristične građansko obrtničke kuće iz prve polovine 18. stoljeća koja je nastala spajanjem od dvije starije kuće. U kući su sačuvani detalji oblikovanja volumena, tradicionalno unutrašnje dvorište s drvenim ganjčecom i starim opločenjem te

kamenim dovratnicima za ulaz u spremišta. U strukturi zidova sačuvani su elementi građenja iz najstarije faze izgradnje grada sa prizemljem zidanim od opeke i kamena te konstrukcije od drvenih planjki na katu. U prizemlju su sačuvani barokni češki svodovi iz adaptacije s kraja 18. stoljeća. Kuća je **izrazite vrijednosti**.

Šimunićeva 10 tipični je primjer veće stambeno gospodarske barokno klasicističke kuće s lomljenim zabatom prema ulici. U prizemlju je zidana i svođena češkim svodovima, a na katu je kanatne konstrukcije s ispunom od opeke. Sagrađena je početkom 19. stoljeća. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Šimunićeva 12 primjer je građanske kuće iz razdoblja bidermajera s unutrašnjim dvorištem s ganjčecom i stanom na katu organiziranim oko središnjeg predvorja. Sagrađena je 1868. godine. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Haulikova 9 je parcela na kojoj se nalaze ostaci dvorišnog krila starije građevine iz 18. stoljeća. Građevina je bila stambeno poslovna jednokatnica dužom osi orijentirana prema ulici, po tipu obrtnička drvena podzidana kuća. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Haulikova 11 primjer je stambeno poslovne prizemnice s unutrašnjim dvorištem koja je postepeno oblikovana kroz 19. stoljeće. Jugozapadno krilo sagrađeno je u prvoj, a sjeveroistočno u drugoj polovini 19. stoljeća kada je dovršeno slikovito ulično pročelje s dva zabatna prizemna krila spojena zidanim kapijom. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Avio snimka iz 1933.

Stanje u prvoj polovini 20.st.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Građevine u Haulikovoj 7, Šimunićevoj 12 i pravoslavna crkva Svetog Nikole zahtijevaju režim intervencija redovitog održavanja, konzervacije i djelomične sanacije.

Vrlo loše stanje građevine u Šimunićevoj 10, na k.č.br. 1024/2 zahtjeva temeljitu konstruktivnu i građevinsku sanaciju uz akceptiranje, respektiranje i maksimalno očuvanje izvornih slojeva.

Na parceli pravoslavne crkve na k.č.br.1023, u Klaićevoj 1, izvodi se ambijentalna rekonstrukcija. Nadležni zavod izdao je prethodno odobrenje za zamjensku gradnju i ona je u procesu izvođenja. U dijelu parcele prema Šimunićevoj ulici nadležni konzervatorski odjel izdao je prethodno odobrenje za nadstrešnicu u gabaritima povijesne građevine.

Na parceli u Haulikovoj 9, na k.č.br.1019 daje se mogućnost zamjenske gradnje ili faksimila uz ulicu i u dvorišnom dijelu ako ima dovoljno podataka.

Na svim povijesnim građevinama potrebno je prije obnove izvršiti konzervatorsko restauratorska istraživanja kako bi se utvrdila geneza građevine i izradio projekt prezentacije.

Prizemlja profanih građevina treba prenamijeniti u poslovnu funkciju.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Unutarnja dvorišta su većim dijelom u dobrom stanju i treba ih održavati prema postojećem stanju. Oko pravoslavne crkve treba izvesti ogradu prema arhivskim podacima (arhivske karte i fotografije). Parcelu pravoslavne crkve treba hortikulturno urediti s mogućnošću popločavanja pristupa kamenim taracom, kockama ili pločama. Ostala dvorišta treba popločiti nepravilnim kamenom ili kamenim pločama, a u slučaju nalaza izvornog partera treba isti prezentirati. Dvorišni objekt u Šimunićevoj 10 potrebno je ukloniti.

BLOK U POSTOJEĆE STANJE

Nepravilni peterostrani blok se nalazi na sjeveroistočnom, rubnom, dijelu povijesne cjeline Zvijezde. U bloku se nalazi izgrađena pravokutna inzula kojoj je pripojen i dio prostora sa zgradom vojne bolnice izgrađene uz liniju nekadašnjeg bedema i bastion svetog Josipa. Tako je oblikovan peterostrani blok omeđen Šimunićevom, Haulikovom i Karasovom ulicom te linijom nekadašnjeg bedema i zapadnom stranom bastiona svetog Josipa. Prostor vojne bolnice s dvorištem i okolišem odijeljen je od pravokutnog bloka pješačkim putem. Jugozapadni i sjeverozapadni dio pravokutnog bloka, prema Šimunićevoj i Karasovoj ulici, izgrađen je stambenim građevinama dok je dio prema vojnoj bolnici i Josipovom bastionu oduvijek bio neizgrađen.

U bloku ima 8 parcela i 6 glavnih građevina jer je jedna parcela neizgrađena, a jedna glavna građevina je srušena. Odnosno, srušen je sklop glavne i sporedne građevine u Šimunićevoj 23/ Haulikova 13, na k.č. br. 998, a u postupku je izrada dokumentacije za izvođenje faksimilske rekonstrukcije. Izvorno je između Šimunićeve 21 i 23 bila izvedena **gasica**.

7 parcela nalazi se u pravokutnoj inzuli, a velika parcela na kojoj se nalazi bivša bolnica izlazi iz obuhvata bloka. Ta parcela osim vojne bolnice obuhvaća i područje cijelog Josipovog bastiona, dio prostora iza Prešernove ulice s ruševnim vojnim hangarom i seže preko opkopa do ruba kontraeskarpe sa šetalištem. U bloku ima i četiri dvorišne građevine.

Glavne građevine u bloku su: Šimunićeve 19 i 21 i Karasove 2, 4, 6 i 8.

Dvorišne građevine nalaze se u Šimunićevoj 19 i Karasovoj 2, 4, 6.

Namjena svih građevina je stambena, osim zgrade bivše vojne bolnice u Karasovoj 8 koja danas nema namjenu odnosno, privremeno i djelomično ima javnu namjenu.

Katnost: Građevine u Šimunićevoj 19 i 21 te Karasovoj 4 su katnice s potkrovljem, u Karasovoj 2 je jednokatnica, u Karasovoj 6 je prizemnica s potkrovljem, a građevina u Karasovoj 8 je dvokatnica.

Građevinsko stanje građevina: građevine u Šimunićevoj 19, Karasovoj 2, 4, 6 su u dobrom stanju, u Karasovoj 8 je u srednje dobrom stanju, a građevina u Šimunićevoj 21 je u lošem stanju. Dvorišne građevine su u dobrom stanju. Unutrašnjost bloka je iz pozicije Haulikove

ulice i Josipovog bastiona vidljiva i neartikulirana prvenstveno zbog neizgrađenih parcela uz sjeveroistočni rub bloka.

Valorizacija građevina u bloku: U bloku se nalaze tri građevine izrazite vrijednosti (Šimunićeva 21 i 23 te Karasova 8), jedna arhitektonsko ambijentalne (Šimunićeva 19), dvije ambijentalne (Karasova 2 i 4) i jedna niže ambijentalne vrijednosti (Karasova 6). Kuća u Šimunićevoj 23 je srušena, a bila je izrazite vrijednosti. Dvorišne građevine u Šimunićevoj 19 i Karasovoj 2 valorizirane su kao ambijentalne, a u Šimunićevoj 19 i Karasovoj 4 su bez vrijednosti.

Južni ugao s uličnim potezima

Zapadni ugao s uličnim potezima

Karasova ulica

Bivša vojna bolnica

Dvorište bivše vojne bolnice

Kuća u Šimunićevoj 23, danas srušena

Šimunićeva 21, dvorište

Pogled na dvorište Karasove 2

Tlocrti prizemlja građevina u bloku

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1862.

Blok je na prvom projektu tvrđave iz 1579. godine planiran kao pravilan kvadratni blok u rubnom dijelu tvrđave ispred nekadašnjeg bastiona svetog Josipa, tada Koruški. Međutim, tijekom izgradnje unutar tvrđave zbog neposredne blizine strateških vojnih objekata, a to su vojni zatvor s osmatračnicom, kuća krvnika, ulaz na treći bastion, magazin i barutana ispred bastiona, sjeveroistočna i istočna strana bloka nisu bile izgrađene.

Na prvom detaljnom planu tvrđave iz 1752. godine blok je ucrtan kao nepravilni četverokut kojem su bile izgrađene samo jugozapadna i jugoistočna strana dok su na suprotnoj strani bile vrtnje površine omeđene nepravilnim rubovima. U bloku je bilo ukupno šest kuća i jedna štala, od toga su tri kuće i štala bile položene uz ravnu liniju današnje Šimunićeve ulice, a tri

uz današnju Karasovu ulicu od toga središnja uvučena u dubinu bloka, a zadnja prema zatvoru koso položena.

Između vrtova i zgrade zatvora, koji je bio izdvojeni samostalni sklop uz bedem, bio je uzak prolaz. Uz trasu prolaza, također izvan blokovske matrice približno ispred ulaza na treći bastion, nalazila se i samostojeća zgrada sa stanom vojnog krvnika. Jugoistočno od bloka nalazio se uz bedem veliki neizgrađeni prostor sa samo jednom građevinom u sredini – barutanom.

Zatvor je sredinom stoljeća bio sklop izgrađen na velikoj približno kvadratnoj parceli položenoj neposredno uz rub sjeveroistočnog bedema na spoju s trećim bastionom. Parcela je bila samostalna i nije pripadala blokovskoj matrici, nastavljala se na niz kuća izgrađenih uz rub sjeveroistočnog bedema, današnjoj Prešernovoj ulici. Sklop se sastojao od zgrade zatvora, velikog dvorišta i osmatračnice, a sve je bilo ograđeno zidanom ogradom. Zauzimao je približnu površinu koju danas zauzima zgrada nekadašnje vojne bolnice. Zgrada osmatračnice bila je uz sjeverozapadni rub parcele, neposredno uz bedem, a zgrada zatvora, tlocrtno izdužena pravokutna građevina, položena uz jugozapadni rub parcele, uz uski prolaz koji je dijeli od susjednog bloka što približno odgovara današnjoj situaciji s jugozapadnim krilom vojne bolnice.

Kuće na kraju današnje Šimunićeve ulice na broju 21 i 23, koja je imala i dvorišno krilo, bile su već tada približno istih gabarita kao i njihova današnja glavna ulična krila (kuća na br. 23 je recentno srušena). U sredini poteza današnje Šimunićeve ulice bila je velika vrtna parcela sa štalom, a na uglu s Karasovom ulicom, na mjestu kuće br. 19, bile su dvije manje pravokutne kuće s manjim dvorištem, jedna orijentirana na Karasovu ulicu.

Uz današnju Karasovu ulicu bile su još dvije nepravilno položene kuće, u središnjem dijelu jedna uvučena prema unutrašnjosti bloka, približno u dvorištu današnje Karasove 3, a prema zatvoru jedna veća, koso položena kuća pravokutnog tlocrta. Rub bloka neposredno uz prolaz prema zatvoru bio je neizgrađen.

Ista situacija u bloku prikazana je i na planu grada iz 1770. godine. Vlasnici su tada bili: k.br. 81, Mathias Donner; k.br. 82, Dmitrović; k.br. 83, Janko Zlatarić, postolar; k.br. 84, Jure Magičić, pećar; k.br. 85, vojno vlasništvo, stan krvnika; k.br. 86, Janko Tomić, užar; k.br. 87, Luka Gojak; k.br. 88, vrt Hranilovića, čestica sa štalom; k.br. 64, štapska tamnica, danas jugozapadno krilo vojne bolnice.

Do kraja 18. stoljeća izgradnja u bloku s civilnim kućama nije se mijenjala. Promjene su se dogodile u zatvorskom sklopu kojemu je najprije, tijekom druge polovine 18. stoljeća, na prvom katu zatvorske zgrade prvi kat adaptiran za bolnicu, a nakon toga je 1783. godine započela dogradnja i prenamjena čitavog sklopa za potrebe vojne bolnice. Događeno je sjeveroistočno i jugoistočno krilo i sklop je dovršen do početka 19. stoljeća kao dvokatnica tlocrtno u obliku slova U s dvorištem otvorenim prema današnjoj Prešernovoj ulici. Urtan je na planovima grada iz 1815. i 1818. godine.

Promjene unutar bloka s civilnim kućama dogodile su se početkom 19. stoljeća u razdoblju između 1815. i 1818. godine. Do tada su spojene dvije starije kuće, na uglu današnje Šimunićeve i Karasove ulice, u današnju kuću u Šimunićevoj 19 kojoj je pripao i nekadašnji vrt sa štalom uz Šimunićevu ulicu, koja je do tada bila srušena. Uz Karasovu ulicu podignuta je uz rub ulice današnja kuća na broju 2, a starija kuća u unutrašnjosti bloka je srušena.

Na planu grada iz 1862. godine uctane su promjene na kućama u Šimunićevoj ulici. Kuća na broju 23 je dobila tlocrt u obliku slova U, dogradnjom dugačkog dvorišnog krila i pomoćnih građevina uz jugoistočni rub bloka. U tom je dijelu kuću i dvorišnu građevinu spajao drveni trijem na katu s prolazom u prizemlju, izveden u detaljima iz tradicijske drvene arhitekture. Kuća u Šimunićevoj 21 je dobila dvorišno krilo i tlocrt u obliku slova L. Obje su kuće imale dvorišta i vrtove do ruba bloka na sjeveroistočnoj strani.

Parcela br. 211, danas Karasova 2, vlasnik Dadić Ljubica, kuća na 1 kat i dvorište, 54 klaftri

Parcela br. 209, danas Karasova 4, vlasnik Novak Eleonora, kuća, 40 klaftri

Parcela br. 208, danas Karasova 6, vlasnik Novak Eleonora, kuća, zgrade i dvorište, 89 klaftri

Parcela br. 219, danas Karasova 8, vlasnik Karlovac, fortifikacija, kuća na 2 kata i dvorište, vojna bolnica, 288 klaftri

Parcela br. 215, danas Haulikova 13, vlasnik Slunjska pukovnija, kuhinjski vrt, 102 klaftra (odnosi se na dvorišni dio parcele današnje Šimunićeve 23, do ruba bloka prema vojnoj bolnici, koji je tada pripadao kući u Šimunićevoj 21)

Parcela br. 216, danas Šimunićeva 23, vlasnici nasljednici Goršić, kuća na 1 kat i dvorište, 122 klaftra

Parcela br. 214, danas Šimunićeva 21, vlasnik Slunjska pukovnija, kuća na 1 kat i dvorište, 93 klaftra

Parcela br. 210, prazna parcela iza Karasove 2, vlasnik Dadić Ljubica, kuhinjski vrt, 57 klaftri

Parcela br. 218, prazna parcela iza vojne bolnice, vlasnik Karlovac, fortifikacija, voćnjak, 146 klaftri

Parcela br. 217, prazna parcela iza Šimunićeve 21, vlasnici nasljednici Goršić, kuhinjski vrt, 97 klaftri

Parcela br. 213, prazna parcela između Šimunićeve 19 i 21, vlasnici Šulc Ivan nasljednici, kuhinjski vrt, 50 klaftri

Parcela br. 212, Šimunićeva 19, vlasnici Šulc Ivan nasljednici, kuća na 1 kat i dvorište, 55 klaftri

Do 1862. godine promijenjena je izgradnja na zadnjoj parceli uz Karasovu ulicu prema bolnici, na mjestu današnje Karasova 4 i 6. Na tom su mjestu bila izgrađena dva objekta uz ulicu koja su imala zajedničko dvorište i veliki gospodarski objekt uz unutrašnji rub čestice. Jedan je objekt bio veći pravokutnog tlocrta s istakom na dvorišnoj strani, a drugi manji dvokrilni položen u ugaonu zonu bloka. Situacija je ostala ista do početka 20. stoljeća i ucrтана na planu grada iz 1904. godine. Taj je sklop vlasnički podijeljen na dva dijela početkom 20. stoljeća, stare kuće su srušene i sagrađene su dvije nove, današnje Karasova 4 i 6.

Do kraja 20. stoljeća u bloku nije bilo značajnih promjena osim promjena u dvorišnim krilima i pomoćnim građevinama. U Šimunićevoj 23 bio je srušen dio dugačkog dvorišnog krila uz sjeverozapadni rub dvorišta i sagrađen uži dvorišni objekt. Kuća sa svim dvorišnim građevinama je konačno srušena i parcela je prazna.

Obnovljena su pročelja kuća u Šimunićevoj 19 te Karasovoj 2 i 4, a u Karasovoj 6 je adaptirano potkrovlje za stan i u krovu prema ulici izveden je dugački krovni prozor.

VALORIZACIJA

Blok je specifičan po svom urbanom razvoju od planirane kvadratne renesansne inzule do bloka heterogenih vrijednosti koji nikada nije bio izgrađen do kraja, oko svih obodnih rubova. Uzrok tome je položaj bloka uz nekadašnju bastionu trasu i vojne objekte uz koje nije bila dozvoljena gradnja: bastion s magazinom, barutana i vojni zatvor koji je nadograđen za vojnu bolnicu. Posebnu vrijednost blok ima zbog objekata koji su izgrađivali današnju Šimunićevu ulicu, a koja se zbog posebnog ambijenta s nizom gradskih kuća s dekoracijama palače, u 19. stoljeću zvala Herren Gasse (Gospodska ulica). Isticale su se kuće u Šimunićevoj 19, 21

i 23, danas srušena, koja je imala i posebnu urbanu vrijednost kao kuća na uglu bloka. Kuće su slojevite, jer su neke nastale spajanjem dviju kuća i imaju sačuvane dijelove strukture iz najstarijeg razdoblja izgradnje grada. U prizemlju su građene od miješane građe kamena i opeke, što je karakteristično za kuće iz razdoblja 17. i prve polovine 18. stoljeća, kat je od drvene građe, a sve su imale drvene ganjčece na začelju. Zbližene kuće su bile odvojene gasicama, a na pročeljima su bili naglašene ulazne zone, klesanim dovratnicima ili portalom, kao građanski i statusni simbol njihovih vlasnika.

Šimunićeva 19 primjer je već stambeno gospodarske gradske kuće koja je oblikovana krajem 18. stoljeća spajanjem dviju starijih kuća. Prizemlje je zidano od miješanog kamena i opeke, kat drvenom građom, a u prizemlju su sačuvani dijelovi otvorenog drvenika međukatne konstrukcije. Sačuvani su detalji oblikovanja s kraja 18. stoljeća kao kameni dovratnik sa zaglavnim kamenom i dvokrilna vrata s romboidnim ukladama. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Šimunićeva 21 je barokna stambeno gospodarska gradska kuća s naglašenim dekorativnim pročeljem. Moguće je nastala u prvoj polovini 18. stoljeća spajanjem dviju manjih kuća i preoblikovana u drugoj polovini 18. stoljeća. U prizemlju je građena od kamena i opeke, na katu od preletvanih i prežbukanih drvenih planjki. Međukatna konstrukcija je drveni grednik, djelomično otvoren s podvlakom, a prostor pivnice je svodjen češkim svodovima. Pročelje je obloženo opekama i dekorativno naglašeno baroknom, trodimenzionalnom, portalnom zonom. Dvorišno krilo sagrađeno je u prvoj polovini 19. stoljeća, a na velikoj plohi dvorišta je sačuvan dio starog kamenog popločenja. Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Šimunićeva 23 je bila barokna gradska kuća, sa stambeno poslovnim sadržajem. Sagrađena je u prvoj polovini 18. stoljeća, a preoblikovana u kuću tipa male gradske palače krajem 18. stoljeća. Imala je sačuvanu strukturu starije, manje kuće iz prve faze i preoblikovanje iz zadnje četvrtine 18. stoljeća te dvorišni objekt s drvenom kapijom s trijemom. Od kuće na broju 21 bila je odvojena gasicom. Kuća je srušena, a bila je **izrazite vrijednosti**.

Karasova 2 je stambeno poslovna gradska kuća sagrađena u prvoj polovini 19. stoljeća u duhu bidermajera. Građena je na bočnim zidovima od hrastovih planjki, a fasada je izvedena u kanatnoj konstrukciji s ispunom od opeke. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Karasova 4 je stambena kuća sagrađena početkom 20. stoljeća, projektirana na način kasnog historizma i oblikovana jednostavnim neostilskim detaljima na pročelju. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Karasova 6 je jednostavna stambena prizemnica sagrađena početkom 20. stoljeća bez stilskih elemenata i posebnih arhitektonskih vrijednosti. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Karasova 8 je trokrilni sklop nekadašnje vojne bolnice podignut u drugoj polovini 18. stoljeća, na mjestu starijeg vojnog zatvora. Objekt je primjer velike vojne građevine s posebnom namjenom koje su se na prostoru Vojne granice gradili po tipiziranim nacrtima jednostavnog oblikovanja i prilagođavali se specifičnoj situaciji. Sačuvani su konstruktivni i oblikovni detalji iz dvije glavne faze izgradnje, stariji bačvasti i mlađi češki svodovi, a nekadašnje arkade u prizemlju dvorišnog pročelja su zazidane. Objekt ima posebnu urbanističku vrijednost kao izdvojena inzula neposredno uz bedem i bastion koja je utjecala na izgradnju i oblikovanje susjednih blokova. Objekt je **izrazite vrijednosti**.

Avio snimka iz 1930. g.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Potez građevina u Šimunićevoj kao najvrjedniji treba održavat prema izvornom stanju. Prije obnove treba provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

Srušena građevina u Šimunićevoj 23 bila je najvrjednija građevina u bloku i stoga se na tom mjestu treba izvesti faksimil uz ponavljanje iste konstrukcije i materijala ili zamjensku gradnju s izvedbom uličnih pročelja prema izvorniku.

Građevine u Karasovoj 2 i 4 treba održavati prema postojećem stanju, ali u Karasovoj 2 treba vratiti izvorno pročelje. Građevina u Karasovoj 6 može se adaptirati u unutrašnjosti. Neizgrađeni dio parcele iza Šimunićeve 23, u Haulikovoj 13 treba izgraditi zamjenskom građevinom u približno istim gabaritima kao i povijesna građevina. U dvorišnom dijelu moguće je uz susjednu parcelu u Šimunićevoj 21 može se izvesti dvorišna građevina. U tijeku je izrada dokumentacije za navedenu parcelu.

Zgradu nekadašnje bolnice u Karasovoj 8 potrebno je istražiti, dokumentirati i obnoviti kao i ostale najvrjednije građevine. Izrazita vrijednost bivše vojne bolnice podrazumijeva režim intervencija redovitog održavanja, konzervacije elemenata oblikovanja pročelja, kamene plastike, izvorne stolarije i bravarije, konstruktivnog sistema u svim etažama i očuvanja preostalih slojeva izvornih žbuka, naliča te sanaciju drvenih grednika. Obnoviti građevinu prema izvornom stanju kojoj trebaju prethoditi restauratorska istraživanja, uz mogućnost adaptacije u sekundarnim prostorima sa što manjim zadiranjem u izvornu tlocrtnu i građevnu strukturu.

Prvenstveno treba naći namjenu bivšoj vojnoj bolnici. Predlaže se kulturološki sadržaji koji će se objediniti zajedno s Josipovim bastionom (npr. Muzejski centar s temom Vojne krajine). Ostale građevine u bloku mogu se u prizemlju prenamijeniti za poslovne sadržaje.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNOST BLOKA

Nesređena dvorišta treba očistiti, ukloniti recentne šupe i parcele hortikulturno urediti. Dvorište bivše vojne bolnice treba popločiti ili u slučaju nalaza izvornog popločenja isti treba prezentirati. Put između bivše vojne bolnice i ostatka bloka treba riješiti u sklopu rješenja prostora ispred Josipovog bastiona. Ogradu oko bivše vojne bolnice treba ukloniti i prostor ozeleniti tj. riješiti u sklopu prezentacije Josipovog bastiona.

Blok nepravilnog oblika nalazi se na jugoistočnom rubu povijesnog središta Zvijezde i proteže se na prostor nekadašnjeg Korušskog bastiona. Omeđen je Haulikovom, Radićevom, Gambonovom, Bencetićevom i Lukšićevom ulicom te djelomično Križanićevom ulicom.

Blok ima 26 parcela, od čega su dvije neizgrađene. Na njima se nalazi 20 glavnih građevina.

Glavne građevine u bloku su: Haulikova 2, 2a, 4 i 6, Radićeva 24, 26, 28, 30, 32 i 32A, Gambonova 1, 2, 3, 4, 5 i 6, Bencetićeva 1, Lukšićeva 2 i 4 i Križanićeva 36.

Dvorišne građevine nalaze se u Haulikovoj 2, 2a, Radićevoj 28, Gambonovoj 2, Bencetićevoj 1 te Križanićevoj 36.

Orijentacija građevina je prema rubnim ulicama, a građevine na ugaonim pozicijama orijentirane su na obje ulice. **Gasice** su sačuvane između Haulikove 2, 4 i 6 te Haulikove 6 i Radićeve 24 te između brojeva Križanićeve 34 i 36.

Građevinska linija svih građevina je uz ulični rub parcele osim četverokatnice u Radićevoj 32A, na uglu Radićeve i Gambonove, koja je odmaknuta od ruba ulice, te trokatnice u Gambonovoj 6 koja je uvučena od ruba ulice oko 15 metra prema unutrašnjosti bloka i ispred nje je zelena površina. Svi ulazi u građevine su s ulične strane, osim uvučene trokatnice u Gambonovoj 6 u koju se ulazi s dvorišne strane te Križanićeve 36.

Unutrašnjost bloka na podijeljena je na dvorišta i vrtove iza uličnih građevina s tri dvorišne zgrade. Iza uvučene višestambene zgrade u Gambonovoj 6 nalazi se 6 garaža i jedna dvorišna građevina koji su izvorno pripadali velikom sklopu građevina u Haulikovoj 2 i 2A.

Namjena: Radićeva 24, 26, 28 i 34 te Haulikova 2 i 2a su stambeno poslovne; Radićeva 32 je poslovna, Haulikova 6 i Radićeva 30 su bez namjene; sve građevine u Bencetićevoj, Gambonovoj i Lukšićevoj su stambene. Križanićeva 36 je prazna i bez namjene.

Katnost: u bloku su dvije prizemnice (Radićeva 32 i Haulikova 2a), Križanićeva 26 je prizemnica s potkrovljem, pet katnica (Bencetićeva 1, Gambonova 3, 4, 5, Lukšićeva 2), devet katnica s potkrovljem (Radićeva 24, 26, 28, Haulikova 2, 4, 6, Gambonova 1 i 2, Lukšićeva 4), jedna dvokatnica (Radićeva 30), jedna trokatnica (Gambonova 6) i jedna četverokatnica (Radićeva 34).

Građevinsko stanje je većinom dobro, osim građevina u Haulikovoj 6 i Radićevoj 30 te Križanićeve 36 koje su u lošem stanju.

Valorizacija građevina u bloku: Tri građevine (Haulikova 2 i 6, Radićeva 32) valorizirane su kao izrazite, tri građevine (Radićeva 28 i 30 te Križanićeva 36) su arhitektonsko ambijentalne vrijednosti, Haulikova 2a je ambijentalne vrijednosti; osam građevina (Gambonova 1, 2, 3, 4, 5, Bencetićeva 1 i Lukšićeva 2 i 4) su ambijentalne vrijednosti koje se nalaze izvan povijesne trase bedema i bastiona; četiri građevine su niže ambijentalne vrijednosti (Radićeva 24 i 26, Haulikova 4 i Gambonova 6), od kojih se Gambonova 6 nalazi izvan povijesne trase bedema i bastiona a Radićeva 32A je neuklopljena u povijesnu matricu „Zvijezde“. Dvije dvorišne građevine (Bencetićeva 1 i 2) su bez vrijednosti, jedna dvorišna građevina u Haulikovoj 2a ima ambijentalnu vrijednost, a ostale dvorišne građevine u Haulikova 2 i 2a imaju nižu ambijentalnu vrijednost.

Pogled prema Radićevoj ulici

Sjeverni ugao i pogled prema Haulikovoj ul.

Južni ugao i pogled prema Gambonovoj ul.

Haulikova ulica od broja 2 do 6

Istočni ugao, Gambonova i Radićeva ulica

Lukšićeva ulica broj 2 i 4

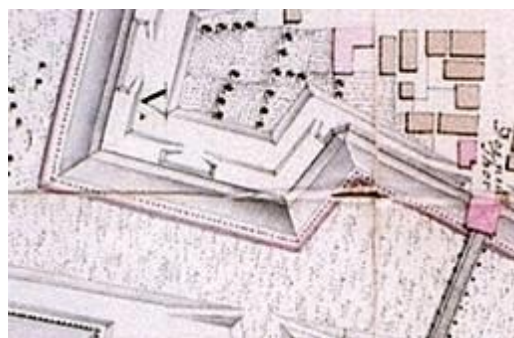
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1862.

Peti, Koruški, bastion jedan je od dva bastiona nekadašnje tvrđave koji je u potpunosti pokriven blokovskom izgradnjom nakon što je donošenjem Regulatorne osnove 1925. godine bilo dozvoljeno rušenje bedema i bastiona te izgradnja prema novoj regulaciji. Današnji nepravilni četverokutni blok obuhvaća taj novo regulirani bastionski prostor i prostor nekadašnjeg trapezoidnog povijesnog bloka koji je planiran i izgrađen uz bedem između Korušskog bastiona i Novih vrata.

U vrijeme izgradnje tvrđave 1579. godine bastion je nosio naziv Kranjski i oblikovan je jednako kao i ostalih pet bastiona. Položaj bastiona orijentiranog prema granici s Turskim carstvom, u blizini Novih gradskih vrata do kojih je vodila cesta iz neposredne ratne zone, odredio je njegov istaknuti značaj u kasnijim obnovama tvrđavskog sklopa.

Na planovima tvrđave iz 16. i 17. stoljeća na bastionu i njegovoj okolini nije bilo izgradnje. Zemljani dijelovi bastiona popravljani su i učvršćivani, a na planu M. Stiera iz 1657. godine ucrtane su izravnane bočne flanke. Na tim je planovima bio ucrtan i manji trapezoidni blok uz bedem između Kranjskog bastiona i Novih vrata, na kojem je bila planirana izgradnja.

Najznačajnija obnova na samom korpusu bastiona te na vanjskim dijelovima tvrđave u njegovoj blizini izvedena su tijekom velike obnove tvrđave 1739. i 1740. godine. Tada je bastion s vanjske strane podzidan kamenim zidom zajedno s obodom bastiona Svete Elizabete i kurtinom koja ih povezuje. Nasuprot vrha bastiona, na kontraeskarpnom bedemu, bila je izvedena zemljana fleša i na njoj kazematirani prostor, kaponir. Fleše su bile izvedene ispred svih bastiona (osim prvog bastiona prema Kupi), a ispred Novih vrata započeta je gradnja jedinog tvrđavskog ravelina. Nova vrata su tada, kao i Stara vrata, bila obnovljena, zidana, a drveni most dobio je pokretni dio koji su dizali željezni lanci.

Na planu tvrđave iz 1752. godine detaljno je prikazana situacija s proširenjem izgradnje. Trapezoidni blok je već bio definiran i izgrađen sa deset civilnih kuća i stražarnicom uz gradska vrata, današnja Radićeva 32. Uz sjeveroistočnu stranu, današnju Radićevu ulicu, uz stražarnicu su bile još tri kuće, a uz jugoistočnu stranu bloka okrenutu prema bedemu još

jedna manja kuća. Ta je strana bila još nedefinirana, a u unutrašnjosti bloka bili su vrtovi, dvorišta i dvorišni objekti.

Uz sjeverozapadnu stranu odnosno, današnju Haulikovu ulicu bilo je pet kuća od kojih je jedna bila štala uz kuću u današnjoj Haulikovu 2, a jedna manja na samom ulazu u bastion je do 1770. godine srušena.

Premda na samom bastionu nije bilo dozvoljeno graditi, gradnja se u 18. stoljeću postepeno širila uz današnju Haulikovu ulicu prema ulazu na bastion. Do sredine 18. stoljeća je već bila gusto izgrađena i jugozapadna strana današnje Križanićeve ulice uz bedem koja se pred ulazom na Koruški bastion spajala s nizom kuća u današnjoj Haulikovoj ulici, a unutrašnjost bastiona i dalje je bila ispunjena vrtovima. Prolaz na bastion bio je uz današnju kuću u Haulikovoj 2. Uz vanjske stranice bloka, današnju Radićevu i Haulikovu ulicu, bio je izgrađen drveni odvodni kanal koji je odvodio oborinske vode u opkop tvrđave. Na jugoistočnoj fasi bastiona također se nalazio manji zidani objekt.

Izgrađenost i oblikovanje bloka s bastionom nije se kroz 18. stoljeće bitno mijenjao. U drugoj polovici stoljeća kuća na ulazu u bastion je srušena, a velika kuća uz bastion, u današnjoj Haulikovoj 2, proširila je svoj vrt na unutrašnjost Kranjskog bastiona kojeg je dijelila s vrtom zadnje kuće u današnjoj Križanićevoj ulici na broju 36. Kuća i vrt su 1770. godine pripadali kapetanu Lovaku, a zadnja kuća i vrt u Križanićevoj pripadala je tkalcu Martinu Leksu.

Prema katastarskom planu grada iz 1770. godine u bloku je bilo osam parcela i glavnih kuća koje su pripadale: k.br. 152, Kristof Riedl, brusac; k.br. 153, Janko Konjak, nadničar; k.br. 154, kuća i štala, vlasnik Hutner; k.br. 155, Mate Kaslević, remenar; k.br. 156, Janko Lukašić, čizmar; k.br. 157, Mate Spudić, lončar; k.br. 158, Jure Stojković, užar; k.br. 159, kuća, štala i gospodarska zgrada iza začelja kuće, kapetan Lovak. Uz gradska vrata bila je stražarnica, tada od drvene građe.

Do kraja 18. stoljeća u današnjoj Haulikovoj ulici ostale su tri kuće, a kuća kapetana Lovaka je 1784. godine obnavljana i proširena odnosno, kuća i staja tada su prema ulici spojene zidanom kapijom.

U prvoj polovini 19. stoljeća promjene u obuhvatu bloka vezane su za njegovu vanjsku stranu. Odnosno, vanjski obod tvrđave je u razdoblju od 1839. do 1850. godine tvrđave obzidan kamenim podzidom pa tako i Koruški bastion i bedemi uz njega. Zid je podupirao fase bastiona dok su se flanke postepeno gubile u zemljanoj masi. Drvena stražarnica kraj gradskih vrata bila je

Tijekom prve polovine 19. stoljeća broj parcela i kuća u bloku nije se promijenio pa ih je i dalje bilo osam, a detaljna situacija prikazana je na katastarskoj karti iz 1863. godine. U tom se razdoblju dogodila promjena vezana za sadržaj i izgled čitave današnje Radićeve ulice koja je nakon probijanja novih Slijepih vrata postala glavna trgovačka i prometna ulica koja je povezivala tvrđavu s gospodarskim predgrađem na sjeverozapadnoj strani i naseljima uz Mrežnicu i Koranu na južnoj i istočnoj strani. U skladu s tim neke su starije barokne obrtničke kuće preoblikovane, a prizemlja su prenamijenjena za trgovačke i uslužne poslovne prostore. U ovom bloku dvije su kuće uz Radićevu ulicu bile obnovljene: Radićeva 28 je preoblikovana 1842. godine, a Radićeva 30 je nadograđena za jedan kat i preoblikovana 1830. godine dok je novo stubište dograđeno oko 1860. godine.

Iz arhivske dokumentacije je poznato da je zadnja kuća u nizu Križanićeve, danas Križanićeva 36, bila prenamijenjena u vojni zatvor, a oko 1820. godine rekonstruirana za stan oficira slunjske regimente. Kuća je tada preoblikovana, poludrvena uska kuća povećana je i prezidana kanatnoj konstrukciji s ispunom od kamena. U unutrašnjosti je dobila veće predvorje s lučnim ulazom u stubište za kat.

Prema planu grada iz 1862. godine vlasnici parcela i kuća bili su:

Parcela br. 40, današnja Križanićeva 36, vlasnik Slunjska pukovnija, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 130 klaftri

Parcela br. 41, danas približno vrtna parcela k. č. 1166, vlasnik Slunjska pukovnija, kuhinjski vrt, 36 klaftri

Parcela br. 42, današnja Haulikova 2 i 2A, vlasnik Rucherer Ivan i kata, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 325 klaftri, pivara

Parcela br. 43, današnja Haulikova 4, vlasnik Brajković Ljubica, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 32 klaftri

Parcela br. 44, vlasnik Maletić Maria, udova, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 56 klaftri.

Parcela br. 49, današnja Radićeva 24/ugao Haulikove, vlasnica Senader Franciska, nasljednica, kuća, 35 klaftri

Parcela br. 48, danas Radićeva 26, vlasnik Pomer Justina i Josip, kuća, 30 klaftri

Parcela br. 47, danas Radićeva 28, vlasnik Holjac Rosalia, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 109 klaftri

Parcela br. 46, današnja Radićeva 30, vlasnik Kotur Dušan, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 76 klaftri

Parcela br. 45, vlasnik Karlovac fortifikacija, kuća, 23 klafta, brana, straža

Tijekom druge polovine 19. stoljeća u bloku nije bilo većih promjena premda su dijelovi tvrđavskog sklopa, bedema i opkopa rušeni i zaravnavani kroz čitavu drugu polovicu 19. stoljeća. 1883. godine srušena su Nova vrata, zatrpan dio opkopa i izgrađena cesta prema ravelinu. Taj je proces rezultirao donošenjem prve Regulatorne osnove grada iz 1905. godine kojom je planirana potpuna preobrazba povijesnog prostora. Tada, međutim još nije bilo uvjeta za taj poduhvat. Na reambuliranoj karti grada iz 1904. godine vidljivo je da su sve kuće uz današnju Haulikovu ulicu još uvijek drvene, uključujući i uglovnicu prema Radićevoj ulici.

Preobrazba i konačno preoblikovanje prostora bloka V započela je nakon usvajanja nove Regulatorne osnove iz 1925. godine kojom je također planirano rušenje zemljanih bastiona i bedema te zasipavanje jarka. Na prostoru petog bastiona planirane su tada nove ulice približno na mjestu zemljanih nasipa bastiona. Formirane su današnja Gambonova ulica na potezu jugoistočne faze, dio Bencetićeve na potezu jugozapadne faze i Lukšićeva približno na potezu sjeverozapadne flanke Koruškog bastiona. Sjeveroistočna flanka je naznačena uvlačenjem uličnog poteza Gambonove ulice prema unutrašnjosti bloka.

U razdoblju od 1933. do 1940. godine izgrađen je niz od osam stambenih jednokatnica, u Gambonovoj, Bencetićevoj i Lukšićevoj ulici, čija su povezana pročelja formirala novo lice bloka na bastionu okrenuto prema nekadašnjem opkopu tvrđave.

Ostali, stariji, dijelovi bloka nisu se mijenjali, osim što je na uglu Haulikove i Radićeve ulice srušena drvena kuća i oko 1935. sagrađen prizemni uglovni paviljon trgovine.

Začelje bloka, prema današnjoj Gambonovoj i na spoju s Radićevom ulicom, ostalo je djelomično otvoreno i nedefinirano nakon rušenja bedema sve do druge polovice 20. stoljeća. U taj su prostor interpolirane dvije zgrade, trokatnica i četverokatnica i time dovršile obodnu izgradnju uz nekadašnji Koruški bastion i bedem do nekadašnjih Novih vrata. 1961. godine sagrađena je stambena trokatnica u Gambovoj 6, na parceli uvučenoj od linije ulice od koje ju dijeli mali park, a 1965. godine stambena četverokatnica na uglu Radićeve i Gambonove na parceli izmaknutoj iz povijesne matrice.

Iz današnje Lukšićeve ulice ostao je otvoren pogled na začelje drvenih kuća u Križanićevoj ulici, broj 32 i 34 i one su na začeljima dobile uličnu fasadu.

Recentno je na uglu Radićeve i Haulikove ulice srušen prizemni paviljon i na njegovom mjestu je sagrađena jednokatnica čija je vanjšina oblikovana prema starijoj kući iz 18. stoljeća.

Avio snimka iz 1930. g.

Stanje oko 1960. g.

VALORIZACIJA

Kranjski bastion jedan je od dva bastiona koji su, nakon rušenja, doživjeli potpunu preobrazbu novom izgradnjom. U obuhvatu novog bloka u matrici grada spojen je dio starije povijesne izgradnje uz bedem tvrđave s novom rubnom izgradnjom na mjestu srušenog bastiona. Zbog uvjeta nastanka, blok je izrazito heterogen u odnosu na vrijeme, tipologiju i vrijednost izgrađenih objekata.

Stariji dio je sjeverozapadni i sjeveroistočni dio bloka odnosno, nekadašnji nepravilni trokutasti blok uz bedem s kućama orijentiranim na današnju Radićevu i Haulikovu ulicu. U tom dijelu bloka prevladavaju kuće izrazite i arhitektonsko ambijentalne vrijednosti, s naglašenim stilskim i tipološkim karakteristikama.

Haulikova 2 je primjer velike, drvene, podzidane, barokne kapetanske kuće iz prve polovine 18. stoljeća s gospodarskim objektima i velikim dvorištem. Izvorno je imala veliku srednju sobu tzv. „palaču“ s povišenim stropom prema tavanu. Zidana kapija i jugoistočno dvorišno krilo i zidana kapija dozidani 1784. godine, a gospodarska krila su se proširila u prostor bastiona u prvoj polovini 19. stoljeća. U 19. stoljeću u kući je bila pivovara i gostionica koja se 1891. godine zvala „Stara pivana“. Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Haulikova 2a je nekadašnji prizemni gospodarski objekt koji je pripadao sklopu gospodarskog dvorišta i kuće u Haulikovoj 2. Sagrađen je sredinom 19. stoljeća, ucrtan na planu iz 1862. godine. Zidan je opekom te ima podrum svodjen pruskim svodom i djelomično svodom između željeznih traverzi. U 20. stoljeću objekt je adaptiran za stambeni prostor. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Haulikova 4 je zamjenska građevina na parceli starije drvene kuće iz 18. stoljeća, sagrađena u drugoj polovini 20. stoljeća prema uvjetima i pod nadzorom nadležne konzervatorske službe koja je premještena na susjednu parcelu u Haulikovoj 6 i izvedena kao faksimil. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Haulikova 6 je izrazito vrijedan tip drvene stambeno obrtničke kuće 17. i 18. stoljeća, po karakteristikama ruralna kuća prilagođena gradskim uvjetima. Izvorna je kuća stajala na parceli u Haulikovoj 4, ali je u dogovoru s vlasnicima premještena na susjednu parcelu u Haulikovoj 6 i izvedena kao faksimil. Kuća je jedini primjer dosljedne faksimilske obnove u Zvijezdi u materijalu, načinu građenja i oblikovanju. Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Radićeva 24 je zamjenska građevina sagrađena na parceli starije drvene jednokatnice iz 18. stoljeća. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 26 je stambeno poslovna jednokatnica iz prve polovine 19. stoljeća koja je prilikom regulacije Radićeve ulice 1936. godine skraćena i preoblikovana na pročelju. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 28 je primjer starije obrtničko stambene kuće u prizemlju iz druge polovine 18. stoljeća koja je u prvoj polovini 19. stoljeća nadograđena i preoblikovana u gradsku stambeno poslovnu jednokatnicu u razdoblju bidermajera. U zaglavnom kamenu navedena je 1842. godina. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 30 je sagrađena u drugoj polovini 18. stoljeća, a u prvoj polovini 19. stoljeća joj je nadograđen drugi kat. U tom je razdoblju dobila ulično pročelje oblikovano u stilu klasicizma. U ključnom kamenu i metalnoj ogradi je upisana 1830. godina. U drugoj polovini 19. stoljeća dobila je stubišni istak u visini dva kata s dekorativnom plastikom ranog historizma. U kući je u 19. stoljeću bila škola. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 32 je prizemna stražarnica nekadašnje tvrđave na izlazu uz Nova gradska vrata. Sagrađena je u prvoj polovini 18. stoljeća. Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Kuće podignute u novoprojektiranim ulicama na trasi srušenih bastionskih nasipa zatvoreni su niz podjednakih stambenih jednokatnica. Svojim plaštom povezanih pročelja zatvorile su zaleđe starijeg dijela bloka i oblikovale novo lice prostora tvrđave prema vanjskim dijelovima grada preko jarka nekadašnje tvrđave. Kuće su oblikovane u stilu suvremenog funkcionalizma s većim stambenim prostorima.

Bencetićeva 1 je ugrađena stambena jednokatnica podignuta između 1935. u stilu jednostavnog funkcionalizma za ing. Milu Manojlovića. Projektirao ju je kao vlastitu kuću ing. Nikola Marić karlovački graditelj. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Lukšićeva 2/Bencetićeva 2 je ugaona stambena jednokatnica podignuta 1936. godine u stilu jednostavnog funkcionalizma. Projektirao ju je kao vlastitu kuću ing. Branko Petrović karlovački graditelj i poduzetnik. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Lukšićeva 4 je stambena jednokatnica podignuta 1935. godine za Tomašević Milenka i Mariju u stilu jednostavnog funkcionalizma. Projektirao ju je ing. Branko Petrović karlovački graditelj i poduzetnik. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Gambonova 1, sagrađena 1937. godine, vlasnici Fabinger Ana i Resner Dragutin. **Ambijentalna vrijednost**.

Gambonova 2, sagrađena 1935. godine, vlasnik Uršić, projektant, Filip heksch. **Ambijentalna vrijednost**.

Gambonova 3, sagrađena 1936. godine, vlasnik, pop Medaković, projektant Nikola Marić. **Ambijentalna vrijednost**.

Gambonova 4, sagrađena 1936. godine, vlasnik, Ofner, projektanti Filip Heksch i Dragutin Dvornik. **Ambijentalna vrijednost**.

Gambonova 5, sagrađena 1933. godine, vlasnici, braća Anzić, projektant, Ante Draganić. **Ambijentalna vrijednost**.

Gambonova 6, je višestambena trokatnica sagrađena 1961. godine, uvučena od linije ulice i približno položena na trasu nekadašnjeg zemljanog bedema. Zgrada ima **nižu ambijentalnu vrijednost građevine koja izlazi izvan povijesne trase bedema i bastiona**.

Radićeva 32 A je moderna višestambena četverokatnica s ravnim krovom, sagrađena 1965. godine na uglu Gambonove i Radićeve ulice. Građevina svojim položajem izvan mreže povijenih blokova negira matricu povijesne izgradnje, a volumenom i oblikovanjem potpuno se izdvaja iz ujednačenog ambijenta bloka. Zgrada je **neuklopljena u povijesnu matricu Zvijezde**.

Križanićeva 36 pripada najstarijem sloju povijesne izgradnje u Križanićevoj ulici. Tip je drvene podzidane uske kuće iz prve polovine 18. stoljeća koja je krajem stoljeća rekonstruirana i dozidana u kanatnoj konstrukciji s ispunom od opeke. Tom je prilikom iz civilne privatne kuće prenamijenjena za vojni zatvor, a oko 1830. godine adaptirana za stan slunjske regimente. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Najvrjednije povijesne građevine u Radićevoj (kućni broj 28, 30, 32) i Haulikovoj (kućni broj 2, 2a i 6) ulici te nove i nedavno obnovljene građevine u Radićevoj 24 i 26 treba održavati prema postojećem stanju. Građevinu u Haulikovoj 2 a može se adaptirati u unutrašnjosti uz uvjet da se vrati izvorno pročelje.

Već obnovljenu građevinu u Haulikovoj 6 koja je ponovo devastirana potrebno je sanirati i cjelovito obnoviti. Zamjensku građevinu u Haulikovoj 4 potrebno je održavati uz korekciju tona i boje pročelja pri sljedećoj obnovi.

Zgrade u Radićevoj 32a i Gambonovoj 6 potrebno je održavati prema postojećem stanju.

Ostale građevine u Gambonovoj i Bencetićevoj ulici treba također održavati prema postojećem stanju, uz mogućnost adaptacije u unutrašnjosti.

Građevina u Križanićevoj 36 zahtijeva građevinsku sanaciju, obnovu i rekonstrukciju svih dotrajalih i nedostajućih elemenata povijesne arhitekture čime će se afirmirati njihova stilska obilježja.

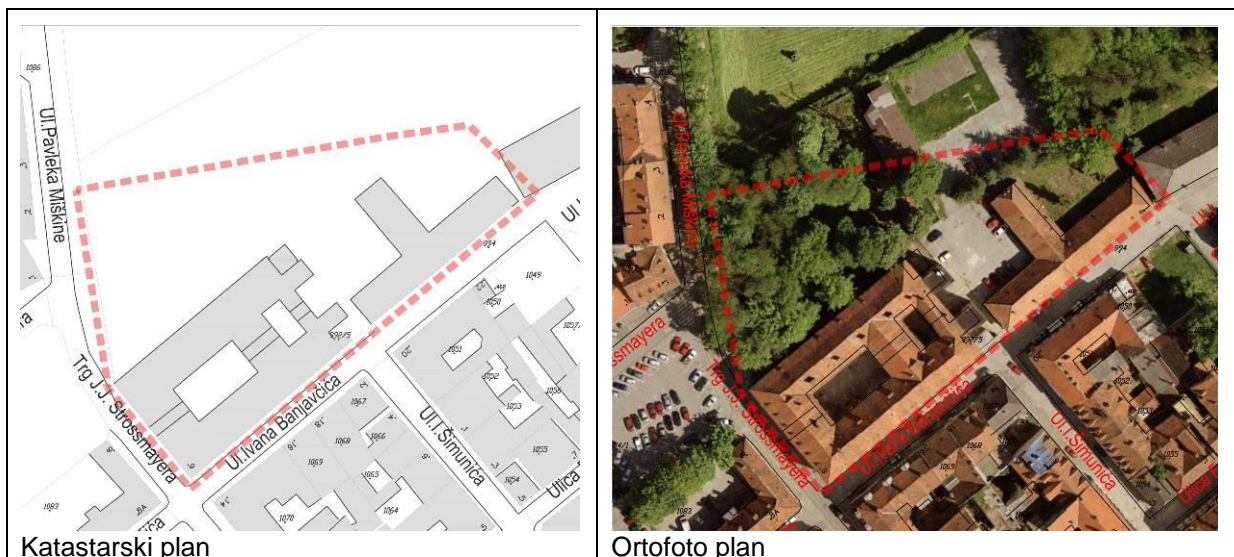
Prije obnove na svim visoko valoriziranim povijesnim građevinama treba provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Prema unutrašnjosti bloka postoji mogućnost otvaranja prolaza između građevina u Radićevoj 32 i 32a kako bi se prezentirala i otvorila trasa nekadašnjeg bedemskog puta, ukoliko postoji suglasnost vlasnika. Također treba sagledati mogućnosti naznake bedemskog puta i u dvorištima unutar bloka. Postojeću dvorišnu izgradnju treba zadržati, bez mogućnosti gradnje novih objekata. Dvorišta građevina u Radićevoj i Haulikovoj ulici treba popločiti kamenim taracom ili kamenim pločama, a u Haulikovoj 4 i 6 hortikulturno urediti. U slučaju nalaza izvornog popločenja treba isti konzervirati i prezentirati. Dvorišta građevina u Bencetićevoj ulici treba održavati prema postojećem stanju.

BLOK W

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi na sjeveroistočnom rubu povijesnog središta na poziciji između nekadašnjeg Kranjskog i Koruškog bastiona.

Omeđen je Strossmayerovim trgom i Banjavčičevom, dijelom Ulice P. Miškine te šancem uz Draškovićevu ulicu (od Ulice P. Miškine do Karlovog bastiona).

Blok ima jednu parcelu, na kojoj se nalaze dvije građevine: glavna građevina odnosno, nekadašnja Generalija, danas Veleučilište, te jedna pomoćna građevina u funkciji glavne. Parcela se proteže i na područje Karlovog bastiona i dio šanca s vojnim građevinama uz Karlov bastion.

Glavne građevine u bloku su: dvije građevine na adresi Strossmayerov trg 9 od kojih je zgrada Veleučilišta na uglu Strossmayerovog trga i Banjavčičeve, a druga u Banjavčičevoj ulici.

Dvorišnih građevina nema.

Orijentacija građevina je prema rubnim ulicama. Glavna građevina, Veleučilište, orijentirana je prema Strossmayerovom trgu i Banjavčičevoj ulici, a pomoćna građevina prema Banjavčičevoj ulici. Građevinska linija svih građevina je uz ulični rub parcele.

Ulazi u glavnu građevinu je s ulične strane, a u građevinu u Banjavčičevoj ulici se ulazi s dvorišne strane.

Unutrašnjost bloka čini park s fontanom u sredini, zatim parkiralište iza parka i zelena površina iza parkirališta do nekadašnjeg Karlovog bastiona.

Namjena glavne građevine je javna, a ostale dvije građevine su u funkciji glavne građevine.

Katnost: Glavna građevina je dvokatnica, a pomoćna građevina je prizemnica.

Građevinsko stanje obje građevine je dobro.

Valorizacija građevina u bloku: Glavna građevina valorizirana je kao izrazita, dio pomoćne građevine je niže ambijentalne vrijednosti, a dio je bez vrijednosti.

Pogled s raskršća Banjavčičeva/Kraševa ulica

Banjavčičeva ulica

Pogled iz unutrašnjosti bloka

Pogled iz Banjavčičeve ulice

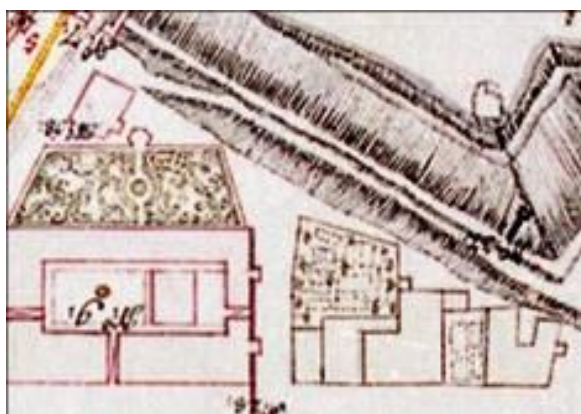
Park uz zgradu Veleučilišta

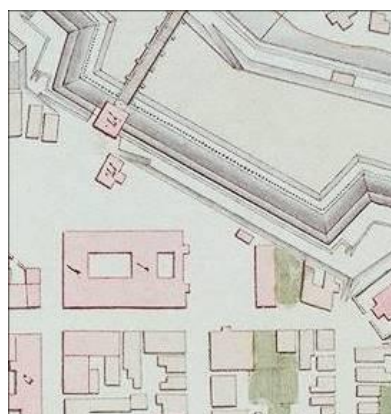
Parkiralište između parka i Karlovog bastiona

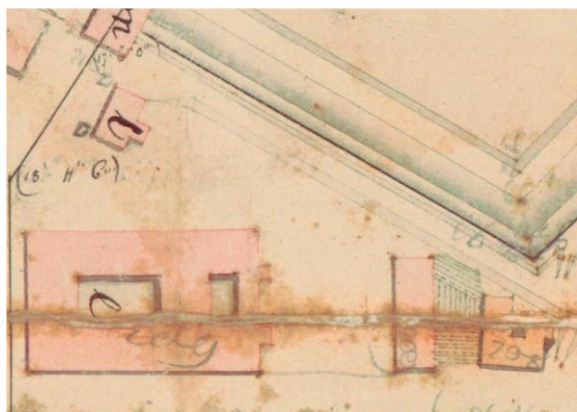
POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Blok koji je danas na jugozapadnoj i jugoistočnoj strani omeđen gradskim ulicama i trgom, a sjeverozapadno i sjeveroistočno ostacima obrambenog pojasa nekadašnje tvrđave, nastao je spajanjem dviju gradskih inzula te obuhvaćanjem zelene površine koja je nastala nakon rušenja bedema i bastiona i širenja terena prema opkopu.

Najstariji dio je izduženi pravokutni blok kojeg danas pokriva četverokrilna zgrada nekadašnje general komande, a bio je ucrtan kao planirana inzula već na prvom planu tvrđave iz 1579. godine. Na njemu je podignuta prva zgrada general komande i ucrtana je na planu tvrđave iz 1639. godine. Tadašnja trokrilna građevina zauzimala je manje od polovine bloka, a glavnim krilom je bila položena uz užu stranicu pravokutnika odnosno, jugozapadno uz rub ulice koja je vodila prema glavnom ulazu u tvrđavu i trg ispred njega.

Do 1639. godine počeo se u nastavku današnje Banjavčičeve ulice, iza začelja general komande, formirati još jedan manji nepravilni četverokutni blok koji se protezao do ruba drugog bastiona. Dva su bloka bila razdvojena današnjom Šimunićevom ulicom koja je u tom dijelu bila produžena do bedema. U tom je bloku bila podignuta kuća izduženog pravokutnog tlocrta okrenuta kraćom stranom prema današnjoj Banjavčičevoj, a dužom uz rub produžene Šimunićeve ulice.

Oko 1671. godine bila je na pravokutnoj inzuli podignuta četverokrilna zgrada general komande koja je zauzela čitavu inzulu i definirala njezin oblik, a prvi puta je ucrtana na planu tvrđave iz 1713. godine. Sudeći prema detaljnijim planovima iz 18. stoljeća sjeverozapadno krilo, okrenuto prema bedemu, bilo je nešto uže od ostalih. Manji četverokutni blok iza

začelja zgrade general komande, uz bedem i drugi bastion, bio je također već omeđen i definiran, a inzule su i dalje bile odvojene ulicom koja se protezala do bedema tvrđave.

Detaljna situacija na obje inzule prikazana je na planu iz 1752. godine. Pravokutnoj inzuli sa zgradom general komande pripojeno je sa sjeverozapadne strane, do linije bedema, zemljište trapezoidnog oblika na kojem je bio uređen vrt ograden čvrstom ogradom. Trapezoidni vrt je bio planiran simetrično u duhu renesansno baroknih vrtova talijanskog i francuskog tipa, prema mogućnostima ograničenog prostora uz bedem i gradska vrata. U sjecištu dijagonala trapeza bio je uređen centralni rondel sa šetnicama oko njega, a jedna je šetnica vodila ravno prema kraćoj stranici trapeza uz bedem na kojoj je izvedeno proširenje izvan trapeza u obliku heksagona. U preostalom trokutastom prostoru između bedema i vrta general komande bila je smještena stražarnica uz Stara gradska vrata.

Drugi blok uz bedem i bastion bio je tada potpuno formiran i na njemu su bile sagrađene dvije stambene glavne zgrade s pomoćnim građevinama i okućnicama. Neposredno uz ulaz na bastion bila je trokrilna zgrada s dvorištem i vrtom, a preostali veći dio bloka pripadao je većoj dvokrilnoj zgradi s dvorištem i velikim vrtom te još jednom manjom zgradom pravokutnog tlocrta podignuta na uglu današnje Banjavčičeve i produžene Šimunićeve ulice nasuprot začelja general komande. Ta je kuća zajedno s okućnicom do 1767. godine bila srušena. Detaljna situacija je prikazana na katastarskom planu grada iz 1770. godine na kojem je prazna parcela označena brojem 30 i pripadala je vojnoj upravi, a druga s trokrilnom kućom uz Karlov bastion s brojem 31 pripadala je udovici potpukovnika Peringera.

U sklopu priprema za rat s Turcima, koji je vodio Josip II u razdoblju od 1787. do 1791. godine, započela je oko 1783. godine u tvrđavi Karlovac obnova starih i izgradnja novih vojnih objekata. Parcela general komande tada je povećana jer joj je pripojena prazna nekadašnja građanska parcela iza njezinog začelja, na uglu današnje Banjavčičeve i produžene Šimunićeve ulice. U tom dijelu parcele podignuta je nova zgrada izduženog pravokutnog tlocrta užom stranom položena uz rub današnje Banjavčičeve ulice, a dužom paralelno sa začeljem general komande. Produžetak današnje Šimunićeve ulice bio je ukinut jer je prostor bio objedinjen u povećanu parcelu general komande. Još jedna manja zgrada podignuta je neposredno uz rub bedema, a detaljna situacija je ucrtana na planu tvrđave iz 1783. godine. Tada je temeljito rekonstruirana i zgrada general komande, nazvana Generalija, koja je u dijelu prizemlja dobila nove češke svodove, a moguće je tada bilo prošireno i sjeverozapadno krilo okrenuto prema bedemu.

Situacija u bloku je ostala ista i početkom 19. stoljeća kao što je ucrtano na planu grada iz 1815. godine. Kada je 1830. godine sjedište generalata premješteno u Zagreb u zgradu nekadašnje general komande je useljena uprava vojnog građevinskog odsjeka. Ta je uprava za svoje potrebe preuredila pomoćnu zgradu iza začelja Generalije, s ulazom iz današnje Banjavčičeve ulice, a uz ulični rub parcele sagrađena je još jedna manja pomoćna građevina. Obje pomoćne zgrade su zajedno s pripadajućim dvorištem služile kao skladište materijala.

1845. godine vanjski obod zemljanih bedema i bastiona tvrđave podzidan je kamenom konstrukcijom, ali zemljani nasipi nisu rušeni pa se prostor s unutrašnje strane bedema nije bitno promijenio.

Nekadašnji parkovno uređen vrt uz generalsku palaču produžen je uz liniju bedema do zadnje parcele ispred Karlovog bastiona koja je 1855. godine još bila privatna i pripadala je Šimi Šveglu, a na planu grada iz 1862. godine parcela je bila prazna.

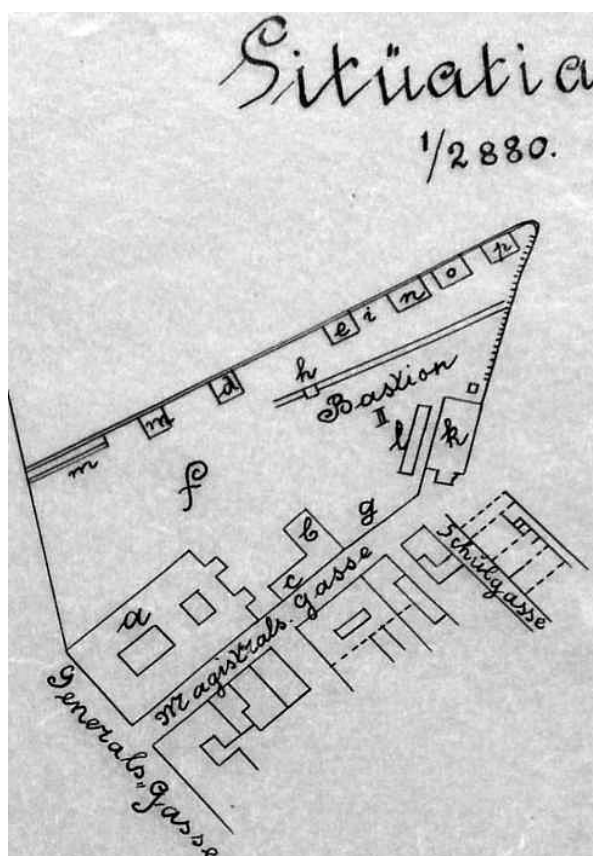
Vrt je bio potpuno preoblikovan, pretežno sa slobodno oblikovanim zelenim površinama te s dvije glavne ortogonalno postavljene šetnice od kojih je ona u smjeru SZ – JI vodila prema izlazu usmjerenom sjeverozapadno prema tadašnjem Josipovom, a danas Strossmayerovom trgu. U vrtu su tada posađena stabla divljeg kestena, lipe, graba, javora i bagrema.

Zgrada Generalije je 1878. (1862.) godine još jednom promijenila namjenu kada je u nju useljena C. i Kr. Kadetska škola, najprije samo prva dva razreda, a od 1880. godine sva

četiri. Zgrada Generalije je tada adaptirana i uređena za potrebe škole na svim katovima, a pročelja su preoblikovana u stilu neorenesanse. Sve zgrade na tada proširenoj inzuli postepeno su adaptirane za potrebe škole, a sagrađene su i nove. Kadetskoj školi pripala je i zgrada nekadašnje stražarnice uz Stara gradska vrata te pomoćne građevine na parceli uz današnju Banjavčičevu ulicu od kojih je ona manja uz rub ulice srušena. Na njezinom mjestu sagrađena je nova duža zgrada koja je spojena u obliku slova L sa starijom poprečno postavljenom zgradom.

Do kraja 19. stoljeća parcela s kadetskom školom obuhvatila je i zadnju privatnu parcelu nekadašnjeg manjeg bloka uz Banjavčičevu ulicu i protegnula se do Karlovog bastiona na kojem je 1898. godine još uvijek bilo vojno skladište. U to vrijeme već su bila srušena Stara gradska vrata, zasipana sjeveroistočna strana jarka i na izravnanom terenu podignuta nova vojarna, a zemljani nasip sjevernog bedema bio je predviđen za rušenje. Počele su se formirati dvije velike vojne zemljišne cjeline s glavnim i pomoćnim objektima, jedna s Kadetskom školom, a druga s vojarnom u jarku. U tim su se cjelinama postepeno izgubile granice povijesne inzule uz nekadašnju Generaliju.

Dovršena situacija prikazana je na planu grada iz 1904. godine do kada je sjeverni zemljani bedem bio srušen, teren izravnan sve do kamenog podzida u jarku i do njega proširena zelena površina s dvorištem uz Kadetsku školu. Istočna strana Karlovog bastiona prema novoj vojarni je srušena i teren pripojen cjelini s vojarnom, a dio njegovog zapadnog dijela u okviru vrta Kadetske škole ostao je djelomično sačuvan. Stražarska kuća uz nekadašnja gradska vrata također je tada bila srušena, a vrtna parcela prema ulici bila je ograđena ukrasnom ogradom od kovanog željeza s vratima koja su se otvarala prema ulici.

Parcela nekadašnje Kadetske škole s glavnom zgradom i svim pomoćnim zgradama i sadržajima organiziranim na proširenom dvorištu i vrtu, krajem 19. stoljeća. (Legenda: a. glavna zgrada pješadijskih kadeta, b. dvorana za gombanje i mačevanje, c. zgrada trgovine raznom robom, d. bravarska radionica, e. zgrada praonice, f. vrt, g. dvorište za vježbanje, h. magazin za gazolin, i. trijem, k. opskrbni magazin pješadije, l. kuglana, m. arkade, n. svinjac, o. staklenik, p. gnojnica). Na planu je označen i prostor s ostatkom Karlovog bastiona.

Početkom 20. stoljeća u vrtu i dvorištu uz Kadetsku školu bio je sagrađen veći broj pomoćnih objekata i sadržaja za potrebe nastave, praktikuma i slobodnog vremena pitomaca kadetske škole. U glavnoj zgradi je bila dvorana za vježbanje i mačevanje, a neposredno iza začelja škole bilo je dvorište za vježbanje i zgrada s radionicama. Nekoliko manjih prizemnih objekata bilo je sagrađeno na proširenom dijelu parcele neposredno iznad kamenog podzida u jarku koji su se zadržali sve do sredine 20. stoljeća. Postepeno su rušeni i do danas nije sačuvan niti jedan.

Za vrijeme Prvog svjetskog rata nekadašnja Generalija i Kadetska škola bila je pretvorena u bolnicu Crvenog križa, a nakon rata u njoj je neko vrijeme bila vojarna „Vojvode Mišića“ te administracija Primorsko-krajiške oblasti. Nekadašnji vojni magazin na Karlovom bastionu adaptiran je u 20. stoljeću u kapelu Kadetske škole koja je 1925. godine predana starokatoličkoj crkvi. Kapela je srušena nakon Drugog svjetskog rata kada su oba kompleksa, s Generalijom i vojarnom u jarku, ponovno došla pod vojnu upravu i predana vojnom fondu.

U zgradu nekadašnje Generalije smještena je vojarna „Ivo Lola Ribar“, a zgrada sa školskim radionicama iza njezinog začelja produljena je jednim krilom u nastavku kompleksa uz današnju Banjavčičevu ulicu. Spojena je sa izduženom zgradom pravokutnog tlocrta podignutoj na kraju Banjavčičeve ulice koja je sagrađena sagrađene za vrijeme tršćanske krize za povećane vojne potrebe. U tim su zgradama kasnije uređeni prostori oficirskog kluba i Doma vojske odnosno, dvorana za priredbe za vojsku i građanstvo. Vrt uz sjeverozapadnu stranu nekadašnje Generalije i dalje je bio održavan kroz 20. stoljeće. Povremeno je bio otvoren za građanstvo, a u njemu je bio uređen ljetni restoran, plesni podij i pozornica na kojima su se održavale priredbe i plesne večeri.

Za vrijeme Domovinskog rata kompleks je, zajedno s vrtom, stradao u napadima na Karlovac tijekom 1991. 1992. godine. Nakon odlaska JNA preuzela ga je Hrvatska vojska zajedno s kompleksom druge vojarne u šancu, a 2003. godine Ministarstvo obrane sve je darovalo Veleučilištu u Karlovcu.

Danas Veleučilištu pripada čitav kompleks koji obuhvaća nekadašnje dvije cjeline, onu s nekadašnjom Generalijom i vrtom te drugu cjelinu s vojarnom u jarku i njezinim pratećim objektima s velikim dvorištem odnosno, nekadašnjim vojnim krugom. Čitav kompleks danas je u procesu rekonstrukcije i adaptacije za sadržaje Veleučilišta u kojem je predviđena adaptacija obje glavne zgrade, nekadašnje Generalije i vojarne u jarku, rušenje novijih neintegriranih objekata iz 20. stoljeća te izgradnja novih na mjestu srušenih povijesnih objekata u današnjoj Banjavčičevoj ulici i to: na mjestu vojnog magazina na Karlovom bastionu i na mjestu trokrilne barokne kuće na prvoj parceli uz nekadašnji bastion.

Vrt uz Generaliju ostao je zapušten nakon što je vojska napustila grad, a stradao je i za vrijeme Domovinskog rata, posebno 1991. i 1992. godine. U razdoblju između 2007. i 2008. godine, kada je kompleks već bio u vlasništvu Veleučilišta, vrt je saniran i privremeno oblikovan s tri kraka šetnice i okruglom fontanom. U trokutastom prostoru između šetnica uređen je cvijetnjak s grbom Veleučilišta, a uz staze su postavljene klupe i rasvjeta.

VALORIZACIJA BLOKA

Blok ima izrazitu urbanističku i povijesno dokumentarnu vrijednost te arhitektonsku i krajobraznu vrijednost pojedinačnih objekata. Planiran je i izveden na istaknutom mjestu u prostoru kraj glavnog ulaza u nekadašnju tvrđavu sa stožernom vojnom građevinom odnosno, general komandom. Svojim oblikom blok markira sjeverni rub unutrašnjeg grada uz nekadašnji tvrđavski opkop te definira nepravilnu sjeveroistočnu stranu današnjeg Strossmayerovog trga prema kojem su orijentirani njegovi reprezentativni dijelovi: glavno pročelje nekadašnje palače general komande i parcela ukrasnog vrta s ogradom i ulazom sa strane trga.

Izrazitu i jedinstvenu vrijednost predstavlja **mjesto na kojem su stajali sjeverozapadni zemljani bedem i drugi bastion tvrđave, bastion svetog Karla**, čiji su temelji vjerojatno sačuvani u arheološkom sloju, a danas im je nakon rušenja nadzemnog zemljanog korpusa i proširenja vrtnog platoa prema opkopu, izgubljen izvorni tlocrtni gabarit. Do danas je ostao sačuvan dio zapadne polovine Karlovog bastiona u obliku nepravilnog zemljanog nasipa. Posebnu vrijednost predstavlja temelj zemljanog renesansnog bastiona s uvučenim flankama koji je moguće djelomično sačuvan u zasutom terenu.

U bloku se nalaze tri građevinska sklopa od kojih je najstarija i najvrjednija nekadašnja palača generalata. Drugi i treći sklop su iza začelja palače, u nastavku uz današnju Banjavčičevu ulicu.

Palača generalata, Generalija, je objekt izrazite urbanističke, arhitektonske, stilske i kulturno povijesne vrijednosti. Građena je u tri osnovne faze, a prva zgrada generalata bila je podignuta u prvoj fazi izgradnje tvrđave, kao jedna od najvažnijih vojnih objekata za njezino funkcioniranje. Prvi puta je ucrtana na planu grada iz 1639. godine kao trokrilna građevina s glavnim krilom prema današnjem Strossmayerovom trgu, dužim bočnim prema Banjavčičevoj i kraćim prema nekadašnjem vrtu uz bedem. Novu četverokrilnu građevinu s dva unutrašnja dvorišta dao je sagraditi oko 1671. godine general Herberstein, tadašnji zapovjednik tvrđave. Njezini tlocrtni gabariti koji su se poklopili s izvornom pravokutnom inzulom ucrtanom još na prvom planu tvrđave, nisu se od tada mijenjali i time je oblik inzule sačuvan do danas. U vrijeme barokizacije tvrđave, u zadnjoj četvrtini 18. stoljeća, Generalija je obnovljena i učvršćena češkim svodovima u prizemlju. Zadnji puta je zgrada temeljito obnovljena oko 1863. godine kada je u nju smještena Kadetska škola i tada je dobila drugi kat.

Današnja građevina ima sačuvanu slojevitou strukturu iz sve tri faze gradnje iz 17., 18. i 19. stoljeća i zbog svojih urbanističkih, arhitektonskih i stilskih karakteristika ima iznimnu vrijednost u sklopu povijesnog građevnog fonda u Zvijezdi. Osim toga je sadržajno, kao sjedište generalata, a kasnije Kadetska škola, bila istaknuto mjesto u životu i funkcioniranju tvrđave i grada. Zgrada ima **izrazitu vrijednost**.

Pomoćna građevina sa tri kraka, tlocrtno u obliku slova T, je sklop neposredno iza začelja palače. Obodni zidovi prema ulici su skromno oblikovani jer je sklop sadržajno više orijentiran prema unutrašnjosti bloka. **Krak okomit na os ulice** ostatak je starije građevine s kraja 18. stoljeća i ima **nižu ambijentalnu vrijednost** kao prizemnica s visokim krovom lomljenog zabata. **Ostala dva kraka** nastala su postepeno u 20. stoljeću i **građevine su bez vrijednosti**.

Nekadašnji Dom JNA, treći sklop u bloku, je zgrada izduženog pravokutnog tlocrta s dvoranom za priredbe i izlaznim trijemom na dvorišnoj strani. Sagrađena je 1947. godine bez stilskih ili arhitektonskih vrijednosti. *Građevina je bez vrijednosti*.

Nekadašnji vrt uz palaču generalata

Posebnu vrijednost u bloku predstavlja prostor nekadašnjeg vrta uz palaču generalata kao prva parkovno uređena površina unutar nekadašnje tvrđave i jedan od malobrojnih sačuvanih vrtova unutar grada. Predviđena je rekonstrukcija povijesnog vrta renesansno baroknog tipa iz 18. stoljeća.

Park uz nekadašnju zgradu generalata, danas Veleučilišta u Karlovcu. Snimljeno 2014. godine.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Glavnu građevinu nekadašnjeg generalata, danas Veleučilišta, potrebno je održavati prema postojećem stanju.

Prema prihvaćenom idejnom arhitektonskom projektu rekonstrukcije zgrade Veleučilišta koje je izradio arhitektonski biro „Agora“ te idejnom projektu konstrukcije/potkrovlje-atrij znanja izrađen od strane tvrtke „Arhing“ iz Karlovca izdani su posebni uvjeti građenja od strane Konzervatorskog odjela u Karlovcu. U posebnim uvjetima daje se mogućnost adaptacije potkrovlja i atrija za potrebe Veleučilišta, na način da se natkriva atrij, redizajniraju pročelja u atriju i mijenja nagib krova u unutrašnjem dijelu.

Izrazita vrijednost zgrade nekadašnjeg generalata podrazumijeva režim intervencija redovitog održavanja, konzervacije elemenata oblikovanja pročelja, kamenih dovratnika, izvorne stolarije i bravarije, konstruktivnog sistema u svim etažama i očuvanja preostalih slojeva izvornih žbuka, naliča te sanaciju drvenih grednika. Građevinu treba obnoviti prema izvornom stanju, a obnovi trebaju prethoditi restauratorska istraživanja. Daje se mogućnost adaptacije u sekundarnim prostorima, sa što manjim zadiranjem u izvornu tlocrtnu i građevnu strukturu. Prije bilo kakvih radova provesti restauratorska, građevinska i slikarska sondiranja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata i izradu konzervatorske studije i projekta prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

Sklop građevina iza Veleučilišta može se srušiti i na tom mjestu mogu se sagraditi dvije nove građevine. Približni tlocrtni gabarit nove građevine iza Veleučilišta može biti u slovo L (kao na povijesnim kartama iz 19. stoljeća), a druga građevina uz Karlov bastion pravokutna kraćom osi okrenuta prema ulici. Visina nove građevine iza Veleučilišta može biti katnica s potkrovljem s kosim krovom kosine oko 45°. Građevine uz Karlov bastion treba biti prizemna. Obje građevine mogu imati podzemnu etažu i mogu biti međusobno povezane. Oblikovanje može biti suvremeno uz uvjet da se razrahlje volumeni u svrhu dobivanja što neutralnijeg volumena koji neće konkurirati povijesnoj građevini Generalije, danas Veleučilišta. Za navedene nove građevine potrebno je provesti javni natječaj zajedno s prostorom povijesnog vrta uz Generaliju, koji će se u jednom dijelu vraćati u izvorno stanje. Natječajem bi trebalo osim nove građevine riješiti kvalitetno spojeve novog i nedefiniranog prostora koji se nalazi

izvan prostora povijesnog vrta. To se posebno odnosi na dio gdje je nekad bila glavna gradska stražarnica u današnjoj Miškininoj ulici i prostor spoja nekadašnjeg bedema s Karlovim bastionom i novim građevinama.

Zgradu nekadašnjeg Doma JNA na poziciji nekadašnjeg Karlovog bastiona također treba ukloniti, kako bi se mogao rekonstruirati Karlov bastion. Daje se mogućnost gradnje zamjenske građevine u gabaritima nekadašnjeg magazina unutar Karlovog bastion u slučaju prezentacije i rekonstrukcije bastiona iz 18./19.stoljeća.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Unutrašnjost bloka obuhvaća prostor dijela šanca, nekadašnjeg bedema od Starih vrata do Karlovog bastiona, te nekadašnji vrt uz palaču Generalata.

Predlaže se prezentacija i rekonstrukcija šanca i bedema u sklopu cjelovite prezentacije tvrđave iz perioda 16./17.stoljeća ili iz 18./19.stoljeća, a odabrana faza prezentacije ovisit će o rezultatima arheoloških istraživanja.

Današnji prostor parka uz Veleučilište privremeno je riješen na način koji nije akceptirao povijesne elemente i činjenice. U slučaju vraćanja tj. rekonstrukciju bedema i bastiona treba vratiti izgled vrta prema karti iz 1752. kada se prostirao od zgrade bivšeg Generalata do bedema ili prema karti iz 1862. godine kada se prostirao od Starih vrata do Karlovog bastiona. Odluka o prezentaciji pojedine faze vrta ovisi o fazi prezentacije bedema i bastiona. Vrt na karti iz 1752. je bio uređen po uzoru na vrtove francuskog geometrijskog tipa s rondelama i bunarom, a u drugoj polovini 19. stoljeća vrt je bio uređen u slobodnim oblicima sa stablima bagrema, javora, bora i jednom drvenom sjenicom.

BLOK Z

POSTOJEĆE STANJE

Blok izrazito nepravilnog oblika nalazi se na jugoistočnom dijelu povijesnog središta uz nekadašnji bedem između Josipovog i Elizabetinog bastiona. Obuhvaća jednostruki niz kuća na kraju Kukuljevićeve ulice uz nekadašnji jugoistočni bedem te se proširuje na prostor uz završetak Šimunićeve i Haulikove ulice ispred bastiona svetog Josipa.

Omeđen je Kukuljevićevom, Šimunićevom i Haulikovom ulicom, zatim ulicom Ruski put i zelenim pojasom uz šanac i nekadašnji prostor jugoistočnog bedema te južnim rubom Josipovog bastiona.

Blok ima 8 parcela te 7 glavnih i 3 dvorišne građevine i 1 pomoćnu građevinu uz ulicu. Jedna parcela je ljevkastí trg uz Haulikovu ulicu ispred Josipovog bastiona.

Glavne građevine u bloku su: Kukuljevićeva 12, 14 16 i 20, Šimunićeva 25 i Haulikova 22 i 24.

Dvorišne građevine nalaze se u Kukuljevićevoj 12,14 i 20 i jedna pomoćna u Haulikovoj 24.

Orijentacija svih glavnih građevina je prema ulici. Svi ulazi u građevine su s ulice.

Građevinska linija svih glavnih građevina je uz ulični rub parcele.

Unutrašnjost bloka čine pojedinačna dvorišta. Ulazi u sve građevine su s ulične strane.

Namjena građevina: jedna građevina je poslovna (Haulikova 22); građevina u Haulikovoj 24 trenutno nije u funkciji; Kukuljevićeva 12 je stambeno poslovna, a sve ostale su stambene.

Katnost: Dvije građevine su katnice s potkrovljem (Kukuljevićeva 20 i Šimunićeva 25), četiri su katnice (Kukuljevićeva 12, 14, 16 i Haulikova 22) i jedna je prizemnica (Haulikova 24). Sve dvorišne građevine su prizemnice.

Građevinsko stanje svih građevina je dobro, osim građevine u Kukuljevićevoj 20 koja je u srednje dobrom stanju.

Valorizacija građevina u bloku: Jedna građevina (Kukuljevićeva 20) je izrazite vrijednosti, jedna (Kukuljevićeva 12) je arhitektonsko ambijentalna, dvije građevine (Kukuljevićeva 16 i 16) su valorizirane kao ambijentalne, tri (Haulikova 20 i 22) kao niže ambijentalne i jedna (Haulikova 24) je bez vrijednosti. Tri dvorišne građevine u Kukuljevićevoj 12, 14 i 20 i pomoćna portirnica u Haulikovoj 24 su niže ambijentalne vrijednosti.

Kukuljevićeva ulica, pogled s Josipovog bastiona Pogled iz Haulikove ulice

Pogled iz Šimunićeve ulice

Stražnja strana Kukuljevićeve ulice prema šancu

Kukuljevićeva ulica

Kukuljevićeva 20

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Blok je nastao postepeno, u tri faze: dio najstarije izgradnje iz početka 18. stoljeća odnosno, skošeni niz kuća uz jugoistočni bedem u prvoj se polovini 19. stoljeća proširio u smjeru sjeveroistoka na dio većeg neizgrađenog prostora s barutanom u sredini, ispred bastiona svetog Josipa. U prvoj polovini 20. stoljeća blok se proširio dalje na čitav prostor s nekadašnjom barutanom sve do ruba zemljanog nasipa svetog Josipa i taj je obuhvat zadržao do danas. Zbog položaja uz bedem ulica se u 19. i početkom 20. stoljeća zvala Bedemska.

U 18. stoljeću najstariji dio bloka pripadao je dužem nizu užih parcela i kuća podignutih u zaobljenoj liniji od ulaza na bastion svete Elizabete i dalje uz bedem do velikog neizgrađenog prostora ispred bastiona svetog Josipa s barutanom u sredini, gdje je bila zabranjena gradnja. U tom su nizu bila dva prolaza između kuća; jedan široki u širini dvije uske parcele za prolaz na bastion svete Elizabete i drugi uži za prolaz na bedem približno na trasi današnjeg Ruskog puta. Od tog užeg prolaza započinjao je niz od sedam kuća uz bedem koji je završavao uz parcelu s barutanom odnosno, uz os produžene Šimunićeve ulice na njezinom jugoistočnom kraju. Taj niz predstavlja početak formiranja današnjeg bloka.

Detaljan izgled ucrtan je na planu tvrđave iz 1752. godine. Od sedam kuća prve tri uz prolaz prema bedemu bile su uske zabatom okrenute prema ulici, a četiri su bile šire i zauzimale su prostor dvije uže parcele. Sve su kuće bile razdvojene gasicama, a iza začelja na prostoru uz bedem imale su male kuhinjske vrtove. Situacija se nije bitno mijenjala kroz čitavo 18. stoljeće kao što ucrtano na planovima grada iz tog vremena.

Prema popisu vlasnika kuća na katastarskom planu grada iz 1770. godine vidljivo je da su tu živjeli obrtnici i samo jedan vojni časnik. U smjeru ulice od današnje Kukuljevićeve 12 do Kukuljevićeve 20 vlasnici su bili: k.br. 110, Jozef Stipković, užar; k.br. 109, Nikola Numić, čizmar; k.br. 108, Matijas Kristijan, stolar; k.br. 107, Zollner, vojni sudac; k.br. 106, Janko Lenić, postolar; k.br. 105, Mate Vranić, užar; k.br. 104. udovica Katarina Parić.

Prema planu grada iz 1815. i 1818. situacija se do tada nije bitno promijenila. Nakon toga došlo je u bloku do promjene jer je zadnja kuća u nizu, današnja Kukuljevićeva 20, dograđena i proširena na parcelu s barutanom gdje do tada nije bilo dozvoljeno graditi. Ispred kuće je prošireno i dvorište na kojem je sagrađen gospodarski objekt i blok je u obliku slova L usmjeren prema današnjoj Šimunićevoj ulici. To je proširenje definiralo jugoistočni kraj Šimunićeve ulice koja se na tom mjestu pod kutem spaja s Kukuljevićevom ulicom.

Do 1862. godine dogodile su se još neke promjene u strukturi bloka odnosno, u današnjoj Kukuljevićevoj 12 sagrađena je 1847. godine nova kuća, a dvije parcele u sredini niza ostale su prazne. Nekadašnji prolaz za bedem, današnji Ruski put, tada je zatvoren jer je na njemu sagrađena kuća koja je povezala u kompaktni niz. Ispred kuće u današnjoj Kukuljevićevoj 20 dodana je uz os današnje produžene Šimunićeve još jedna parcela i na njoj sagrađena kuća.

Prema planu iz 1862. godine vlasnici kuća i parcela bili su:

Parcela br. 130, danas cesta Ruski put, vlasnik Anzić Ivan i Ana, kuća na 1 kat i dvorište, 75 klaftri

Parcela br. 131, danas cesta Ruski put, vlasnik Anzić Ivan, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 50 klaftri

Parcela br. 132, danas Kukuljevićeva 12, vlasnik Anzić Ivan, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 48 klaftri

Parcela br. 133, danas dio Kukuljevićeve 14, vlasnik Mišević (sin) Stjepan, gradilište, 38 klaftri

Parcela br. 134, danas približno Kukuljevićeva 16, vlasnik Mišević (sin) Stjepan, gradilište, 89 klaftri

Parcela br. 135, danas približno dio vrtne parcele, vlasnik Požeg Ivan, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 65 klaftri

Parcela br. 136, danas približno dio vrtne parcele, vlasnik Pavlić Terezia, kuća na 1 kat i dvorište, 34 klaftra

Parcela br. 137, danas Kukuljevićeva 20, vlasnik Horvatinčić Janko i Ana, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 131 klaftra, gostiona

Parcela br. 138, današnja nova kuća u Šimunićevoj 25, vlasnik Vončina Josip, kuhinjski vrt zgrada i dvorište, 72 klaftra

Iza parcela 137 i 138, prema bastionu svetog Josipa, bila je velika parcela s barutanom u sredini.

Do početka 20. stoljeća ostale su nizu u današnjoj Kukuljevićevoj ulici samo dvije kuće, one na broju 12 i 20 te kuća u proširenom dijelu bloka uz os produžene Šimunićeve ulice. Situacija je prikazana na reambuliranoj karti iz 1904. godine. Prolaz između kuća na trasi današnjeg Ruskog puta bio je prazan jer su do tada na tom mjestu bile srušene dvije kuće. Za vrijeme Prvog svjetskog rata srušen je dio bedema uz bastion svete Elizabete i na tom je mjestu izgrađena cesta koja od današnje Klaićeve izlazi iz nekadašnje tvrđave preko opkopa i glacisa i povezuje grad s njegovom okolicom odnosno, naseljima Mekušje i Kamensko. Cestu su gradili Ruski zarobljenici pa je kasnije izlaz iz grada prema rekreacionoj zoni uz Koranu nazvan Ruski put. Na toj je karti također ucrtana zavojita staza kroz opkop koja je vodila od vrtne parcele između kuća u Kukuljevićevoj 16 i 20 do Kružnog šetališta na nekadašnjoj kontraeskarpi približno na mjestu skrivenog zasjeka.

U sklopu provedbe dijelova Regulacionog plana iz 1925. godine, postepeno su do sredine 20. stoljeća srušeni svi zemljani nasipi bedema i bastiona osim bastiona svetog Josipa. Nakon rušenja jugoistočnog bedema kuće i njihovi vrtovi u današnjoj Kukuljevićevoj ulici postali su otvoreni u širokim vizurama prema zelenom pojasu nekadašnje bastione trase i dalje prema rekreacionim dijelovima grada uz Koranu. U prvom valu izgradnje nakon rušenja

tvrđave i za ovaj dio grada je postojao interes novih investitora, ali nije došlo do realizacije u većoj mjeri.

Parcele uz nekadašnji bedem su preparcelirane pa je od nekadašnjih sedam formirano pet parcela koje su ostale do danas. Na njima se nalaze četiri kuće jer je prva uska parcela pripojena kao dvorište kući u Kukuljevićevoj 12, na preoblikovanim susjednim parcelama sagrađene su 1929. godine dvije kuće u nizu na broju 14 i 16, a između njih i Kukuljevićeve 20 je ostala veća neizgrađena parcela s vrtom. Kuća uz rub produžene Šimunićeve ulice s brojem 23 ostala je ista.

Do sredine 20. stoljeća definirana je i parcela na neizgrađenom prostoru uz bedem, ispred bastiona svetog Josipa na kojem je nekada bila barutana i koja je do tada pripadala vojsci. Podijeljena je u dva dijela kosom linijom koja povezuje rub kuće u Šimunićevoj 23 s ulazom na bastion svetog Josipa. Na taj je način formiran trokutasti trg s drugom i trećom stranicom uz Šimunićevu i Haulikovu ulicu. Drugi dio parcele proširen je na prostor nekadašnjeg bedema do ruba bočne stranice bastiona svetog Josipa i nepravilnog je oblika. Na njoj je uz rub prema trgu 1930. godine sagrađena vojna jednokatnica u stilu funkcionalizma, a uz nju prizemni objekt za kuglanu. Mali trokutasti trg je 1978. godine asfaltiran.

2014. godine je na mjestu manjeg objekta pravokutnog tlocrta, s pročeljem orijentiranim uz rub produžene Šimunićeve ulice, sagrađena veća jednokatnica sa stambenim potkrovljem, orijentirana pročeljem prema trgu.

VALORIZACIJA

Najveća vrijednost bloka je u njegovom oblikovanju koje markira položaj uz nekadašnji bedem te liniju i dijelove najstarije izgradnje i parcelacije u nekadašnjoj tvrđavi. Njegov izvorni gabarit poteza uz kosu liniju bedema i izvorno uska ulica u najvećoj su mjeri sačuvani. Na njega su kasnije logično nadovezani dijelovi izgradnje podignuti nakon što je sredinom 19. stoljeća srušena barutana na velikoj parceli ispred bastiona svetog Josipa. Mali trokutasti trg oblikovan na dijelu te parcele prostorna je i ambijentalna vrijednost prema kojem su orijentirani svi objekti uz okolne ulice.

Od izvorne starije strukture kuća ostale su sačuvane samo dvije, Kukuljevićeva 12 i 20.

Kukuljevićeva 20 je slojevita građevina sagrađena u tri faze. Najstariji dio je manja kuća pravokutnog tlocrta iz 18. stoljeća, koja je oko 1820. godine produljena u dvorišnom dijelu, a oko 1830. godine dobila je novo pročelje okrenuto prema produženoj Šimunićevoj ulici. Tada je dobila detalje i opremu kuće u duhu bidermajera te je uređen vrt s karakterističnim biljkama, voćem i cvijećem za to razdoblje. Kuća ima **izrazitu vrijednost**.

Kukuljevićeva 12, je manja jednokatnica koja je sačuvala najstariji tip uske parcele, sagrađena 1847. godine s jednostavnim detaljima klasicizma. Svojim oblikovanjem i položajem na početku izvornog niza uz bedem važna je za formiranje i čuvanje karakterističnog ambijenta nekadašnje Bedemske ulice. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Kukuljevićeva 14 i 16 su dvije kvalitetne stambene kuće ranog funkcionalizma, sagrađene 1927. godine uklopljene u stariji ambijent. Kuće imaju **ambijentalnu vrijednost**.

U nastavku poteza od spoja Šimunićeve i Kukuljevićeve ulice prema Josipovom bastionu sagrađene su četiri građevine od sredine 20. stoljeća do danas.

Šimunićeva 25 je nova jednokatnica u izgradnji i **niže je ambijentalne vrijednosti**.

Haulikova 22 je funkcionalistička jednokatnica **niže ambijentalne vrijednosti**.

Haulikova 24 je prizemni objekt kuglane, **građevina bez vrijednosti**

Portirnica nekadašnjeg vojnog kruga na ulazu u Josipov bastion je **građevina bez vrijednosti**.

Avio snimka iz 1930. g.

Kukuljevićeva 20, stanje 1926.godine

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Dvije građevine najbliže bastionu sv. Josipa potrebno je ukloniti kako bi se oslobodio prostor za rekonstrukciju bedema i prostora ispred Josipovog bastiona.

Građevinu u Šimunićevoj 25 potrebno je dovršiti i održavati.

Građevinu u Haulikovoj 22 potrebno je preoblikovati.

Sve povijesne građevine u Kukuljevićevoj ulici (kućni broj 12, 14, 16 i 20) potrebno je održavati prema postojećem stanju. Parcelu između Kukuljevićeve 16 i 20 potrebno je održavati kao bidermajerski vrt koji pripada Kukuljevićevoj 20.

Prostor ispred Josipovog bastiona treba arheološki istražiti. Očekuju se temelji prijašnjeg vojnog magazina iz 18. st. uz bastion, koji se ovisno o nalazima mogu prezentirati i cijeli prostor cjelovito riješiti uz provođenje urbanističko arhitektonskog natječaja.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Stražnju zonu bloka očistiti od recentnih građevina kako bi se mogao formirati bedemski put i bedem. Dvorište u Kukuljevićevoj 20 treba održavati prema postojećem stanju uz uvjet da se ukloni asfalt u parteru i u slučaju nalaza izvornog popločenja isti prezentira ili poploči nepravilnim kamenom(kamenim taracom) ili kamenim pločama. Ostala dvorišta treba održavati prema postojećem stanju.

BLOK X

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

Blok X se nalazi u južnom rubnom dijelu povijesnog središta Zvijezde odnosno, uz nekadašnji bedem između Elizabetinog bastiona i Novih vrata na početku Radićeve ulice.

Omeđen je Kukuljevićevom, Radićevom, Haulikovom i Šenoinom ulicom.

Blok ima 17 parcela i 12 glavnih uličnih građevina te 8 dvorišnih građevina. Građevine u Kukuljevićevoj 5 i na uglu Haulikove i Šenoine su srušene, a parcele su duže vremena neizgrađene.

Glavne građevine u bloku su: Kukuljevićeva 1, 3, 7 i 9, Radićeva 25, 27, Haulikova 8, 10, 12 i 14 i Šenoina 1 i 3.

Dvorišne građevine nalaze se u Radićevoj 25 i 27, Haulikovoju 12 (dvije) i 14 (dvije), Šenoinoj 1 i Kukuljevićevoj 7.

Orijentacija glavnih građevina je prema ulici kao i ulazi u građevine osim građevine na k.č. br. 1134 čiji ulaz je s dvorišne strane.

Unutrašnjost bloka podijeljena je na pojedinačna dvorišta. U samom središtu bloka nalazi se veliko dvorište na k.č. br. 1131 izgrađeno na rubnim dijelovima parcele objektima s više namjena. Ostale građevine imaju zatvorena unutrašnja dvorišta osim Kukuljevićeve 1 koja nema dvorišta.

Namjena svih građevina u Radićevoj i Haulikovoju ulici je stambeno poslovna, a u Šenoinoj i Kukuljevićevoj je stambena osim Kukuljevićeve 1 koja je stambeno poslovna.

Katnost: U bloku je 5 katnica s potkrovljem (Haulikova 10 i 14, Radićeva 25, Kukuljevićeva 3), 4 dvokatnice (Kukuljevićeva 9, Šenoina 1 i 3 i Radićeva 27) i 3 jednokatnice (Kukuljevićeva 1 i 7, Haulikova 8 i 12).

Građevinsko stanje svih građevina je dobro osim što su dvije građevine u Kukuljevićevoj 3 i Haulikovoju 16 srušene.

Valorizacija građevina u bloku: Građevina u Haulikovoju 14 valorizirana je kao arhitektonsko ambijentalna, osam građevina (Radićeva 25 i 27, Haulikova 8, 10 i 12, te Kukuljevićeva 1, 3 i 7) valorizirane su kao ambijentalne; Kukuljevićeva 9 i Šenoina 1 su niže ambijentalne vrijednosti; Šenoina 3 je bez vrijednosti. Od dvorišnih građevina dvije građevine (Kukuljevićeva 7 i Radićeva 27) su valorizirane kao ambijentalna, pet dvorišnih građevina (Radićeva 25, Haulikova 12, Šenoina 1 i Kukuljevićeva 3) kao niža ambijentalna i jedna je građevina (Haulikova 14) bez vrijednosti.

Južni ugao s uličnim potezima

Zapadni ugao s uličnim potezima

Sjeverni, neizgrađeni ugao bloka

Zapadni ugao bloka s uličnim potezima

Pogled prema Kukuljevićevoj ulici

Kukuljevićeva 5, parcela srušene kuće

Haulikova 14

Haulikova 14, dvorište

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1862.

Jedan od malobrojnih blokova u povijesnom rasteru Zvijezde koji se formirao postepeno, organski, na prostoru na kojem je samo dijelom bila dozvoljena gradnja, prema strateškim i urbanim uvjetima koji su se u dijelu grada ispred bastiona svete Elizabete više puta mijenjali. Najvažnije promjene uvjeta odnose se na: izmjenu izvornog projekta iz 1579. godine koji je u dijelu između nekadašnjeg Korušskog i bastiona svete Elizabete pri gradnji izveden u izmijenjenom obliku; zatim na izgradnju odvodnog kanala za oborinske vode koji je iz središta vodio prema opkopu uz jugozapadnu flanku bastiona svete Elizabete i to kroz obuhvat današnjeg bloka; treća izmjena koja je u najvećoj mjeri konačno definirala osnovnu formu bloka bila je izgradnja Velike vojarne na centralnom trgu te trasiranje nove ulice koja je u osi središnje veže vojarne vodila ravno na bastion svete Elizabete čime je veliki blok ispred bastiona podijeljen na dva nejednaka dijela.

Prema projektu iz 1579. godine ispred bastiona svete Elizabete (tada Thurnov) bio je planiran pravilan blok kao dio ucrtanog simbola križa kojeg su formirali pravokutni blokovi kroz središte šesterokrake zvijezde. Prema tom planu južna gradska vrata bila su planirana uz jugozapadnu flanku bastiona svete Elizabete i direktni ulični pravac iz tog smjera trebao je prolaziti uz jugozapadnu stranu centralnog trga odnosno, zrcalno u odnosu na direktni pravac od glavnih Starih vrata koji prolazi uz sjeveroistočnu stranu trga. Međutim, pri izgradnji tvrđave južna vrata su pomaknuta prema sredini kurtine između bastiona svete Elizabete i Koruškog bastiona pa je direktni pravac usmjeren u bočnu ulicu, danas Radićevu.

Nakon toga su u nepravilnom trokutastom prostoru jugoistočnog dijela tvrđave formirana četiri nejednaka uža bloka, dva pravilna pravokutna i uz njih po jedan s odsječenim uglom, koji prate kosinu kurtina, sa svake strane. Ispred bastiona svete Elizabete ostao je veliki manevarski prostor na kojem je bilo zabranjeno graditi jer je zbog okupljanja vojske u slučaju obrane prostor morao ostati slobodan.

Međutim, blokovi nisu izgrađeni ovako pravilno i do početka 18. stoljeća civilne kuće su popunile čitav slobodni prostor ispred bastiona svete Elizabete. Do 1713. godine, kao što je shematski prikazano na planu tvrđave iz te godine, dva pravilna pravokutna bloka su bila spojena i proširena prema bastionu oblikujući veliku nepravilnu aglomeraciju omeđenu današnjim ulicama: ravne stranice bloka bile su uz današnju Haulikovu, Klaićevu i Radićevu ulicu dok je Kukuljevićeva formirala nepravilnu zavojitu trasu slijedeći kosinu južnog bedema i zaobljen prostor ispred ulaza na bastion svete Elizabete.

Posebno nepravilna, rahla izgradnja bila je izvedena na dijelu bloka ispred bastiona i to zbog trase jednog od glavnih odvodnih kanala koji je iz središnjeg dijela tvrđave vodio kroz blok uz jugozapadnu stranu bastiona svete Elizabete direktno u opkop tvrđave. Taj je kanal bio razlog što su parcele i kuće u tom dijelu bloku bile nepravilno položene i to sve do sredine 19. stoljeća kada je izvršena nova parcelacija.

Veliki nepravilni blok podijeljen je na dva nejednaka dijela do sredine 18. stoljeća trasom nove ulice koja iz središnje veže Velike vojarne vodi na bastion svete Elizabete. Detaljna situacija ucrtana je na planu grada iz 1752. godine na kojoj je vojarna označena kao novo sagrađena. Blok je tada podijeljen današnjom Šenoinom ulicom na veći nepravilni blok i na manji ostatak prema današnjoj Klaićevoj ulici.

Do 1752. godine bilo je bloku sagrađeno dvadeset kuća nejednako raspoređenih uz rubove inzule, a najviše ih je bilo uz današnju Radićevu i Haulikovu ulicu. Uz Radićevu je bilo šest gusto poredanih manjih kuća na uskim parcelama razdvojenih gasicama. U današnjoj Haulikovoj ulici, orijentiranoj prema središtu grada, je također bilo šest nešto većih, razmaknutih, kuća s dvorištima i vrtovima od kojih je ona u osi današnje Samostanske ulice bila kuća majora sa štalom, Kroz ulicu koja je vodila na bastion, današnju Šenoinu, prolazio je glavni odvodni kanal prema bedemu i opkopu i uz nju je bila samo jedna kuća. Nepravilna zakrivljena ulica uz bedem, današnja Kukuljevićeva, bila je nejednako izgrađena. Na početku zbog blizine južnih gradskih vrata bila je neizgrađena, a u drugom dijelu bliže bastionu svete Elizabete bilo je sedam nejednako raspoređenih kuća na uskim izduženim parcelama i jednoj manjoj kvadratnoj.

U unutrašnjosti bloka bile su velike vrtne površine podijeljene starim drvenim kanalom koji je kroz blok prolazio u smjeru sjeveroistok sjeverozapad. Ovakva situacija ostala je u bloku kroz čitavo 18. stoljeće.

Prema popisu kuća i vlasnika iz 1770. godine vidljivo je da su stanovnici u bloku većinom bili obrtnici, jedan gostioničar, jedan vojni časnik, a u jednoj kući u današnjoj Haulikovoj bila je civilna bolnica.

Vlasnici kuća u današnjoj Haulikovoj ulici (od Šenoine do Radićeve) bili su: k.br. 132, Petar Matesić, bravar; k.br. 133, Nugent Turkin; k.br. 134 i štala, Rosenfeld, major; k.br. 135, građanska bolnica; k.br. 136, Adam Steiner, mlinar.

Vlasnici kuća u Radićevoj od Haulikove do novih vrata: k.br. 137, Tomas Poneković, krojač; k.br. 138, Steinmayer, kolar; k.br. 139, Andreas Pintar, tesar; k.br. 140, Martin Sabčić, gostioničar; k.br. 141, Jure Jurjević, užar; k.br. 142, Mihalj Mavre, postolar.

Vlasnici kuća u Kukuljevićevoj od Radićeve do Šenoine: k.br. 143, Mico Simović, pečar; k.br. 144, Krasović, užar; k.br. 145, Tomas Jurgat, postolar; k.br. 146, Mihalj Car; k.br. 147, Bara Lisička, užarica; k.br. 148, Tomas Martinović, krojač; k.br. 149, Mihal Vulaković, čizmar.

U današnjoj Šenoinoj bila je samo jedna kuća, k.br. 131, vlasnik Petar Terask, tesar, približno na mjestu današnje kuće na broju 2, te jedno neizgrađeno gradilište, k.br. 130, koje je pripadalo Matijasu Preska, kovaču.

U 19. stoljeću su u bloku već u prvoj polovini 19. stoljeća nastupile velike promjene. Većina parcela je preoblikovana i sagrađene su nove kuće, a detaljna situacija je prikazana na planu grada iz 1862. godine. Izravnane su građevinske linije uz današnju Haulikovu i Radićevu ulicu te uz Šenoinu ulicu koja je tada popunjena kompaktnim nizom kuća povezanih pročelja. Kukuljevićeva ulica je djelomično regulirana, ali je na početku uz gradska vrata ostala uvučena, a uz nekadašnji odvodni kanal, kod današnje kuće u Kukuljevićevoj 7, linija je ostala nedefinirana. Ulice su dobile nova imena pa je tako današnja Kukuljevićeva bila Bedemska, Šenoina je bila Bravarska, Haulikova u gornjem dijelu Kasarska, a Radićeva Ulica k novoj kapiji.

U 19. stoljeću do 1862. godine u današnjoj Haulikovoj su sagrađene dvije nove kuće. Današnja Haulikova 14 sagrađena je kao prizemnica na velikoj parceli nekadašnjih vrtova u središtu bloka. Prema unutrašnjosti parcele koja je tada je dobila približno današnji oblik, uređeno je dvorište s gospodarskim objektima.

Nova kuća sagrađena je u današnjoj Haulikovoj 10 koja je obuhvatila jednu stariju usku parcelu i dio parcele na kojoj je u 18. stoljeću bila civilna bolnica. U Radićevoj ulici je sagrađena trgovačko stambena uglovnica na broju 23, a uz zadnju kuću prema gradskim vratima je dograđena još jedna manja kuća. Uz današnju Kukuljevićevu, sagrađena je prizemnica na broju 3 te je dograđena starija drvena kuća u Kukuljevićevoj 5 kojoj je starije zabatno pročelje uklopljeno u duže ulično pod ravnom strehom. Uz nekadašnji kanal koji je iz bloka izlazio prema opkopu sagrađena je dvokrilna kuća s dvorištem otvorenim prema ulici.

Prema planu grada iz 1862. godine vlasnici parcela i kuća bili su:

Parcela br. 93, današnja Radićeva 23/Haulikova 8, vlasnik Križki August, kuća na 1 kat, 45 klaftri

Parcela br. 92, današnja Haulikova 10, vlasnik Stipić Rozalia, kuća na 1 kat i dvorište, 80 klaftri

Parcela br. 91, današnja Haulikova 12, vlasnik Vukić Ivan, kuća zgrade i dvorište, 127 klaftri

Parcela br. 90, današnja Haulikova 12, vlasnik Vukić Ivan, kuhinjski vrt, 73 klaftra

Parcela br. 89, današnja Haulikova 12, vlasnik Stidl Jelena, kuhinjski vrt, 50 klaftri

Parcela br. 88, današnja Haulikova 14, kompleks Obrtničke zadruge, vlasnik Stidl Jelena, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 381 klaftri

Parcela br. 87, današnja Haulikova 16/Šenoina 1, vlasnik Stauer Cicilia i Staub Justina, kuća na 1 kat i dvorište, 58 klaftri

Parcela br. 111, danas Šenoina 2, vlasnik Holjac Rozalia, kuća na 1 kat i dvorište, 76 klaftri

Parcela br. 110, danas Šenoina 3, vlasnik Imhol Ivan, kuća na 1 kat i dvorište, 32 klaftra

Parcela br. 109, vlasnik Perkopan Petar, kuća na 1 kat, 50 klaftri *

Parcela br. 108, vlasnik Karlovac Občina, pustošina, 7 klaftri *

Parcela br. 107, danas Kukuljevićeva 9/ugao Šenoine, vlasnik Belić Giuro, kuća na 1 kat zgrade i 2 dvorišta, 86 klaftri.

Parcela br. 106, danas Kukuljevićeva 9/ugao Šenoine, vlasnik Hudela Vilibalda, kuća na 1 kat, 21 klaftar

Parcela br. 105, danas Kukuljevićeva 9/ugao Šenoine, vlasnik Melcani Andrija i Kata, kuća na 1 kat, 21 klaftar

Parcela br. 104, danas Kukuljevićeva 9/ugao Šenoine, vlasnik Pavletić Maria, udova, kuća na 1 kat, 17 klaftri

Parcela br. 103, danas kukuljevićeva 7, vlasnik Nastavak Bara, udova, kuća na 1 kat i dvorište, 50 klaftri

Parcela br. 101, danas Kukuljevićeva 5, vlasnik Petak Ivan i Barbara, kuća na 1 kat i dvorište, 58 klaftri

Parcela br. 102, danas Kukuljevićeva 5, vlasnik Petak Ivan i Barbara, kuhinski vrt, 42 klafta

Parcela br. 100, danas Kukuljevićeva 3, vlasnik Fink Petar i Eva, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 86 klaftri

Parcela br. 99, danas Kukuljevićeva 1/Radićeva 29, vlasnik Skandalski Živko i Bara, kuća na 1 kat, 41 klaftar

Parcela br. 98, danas Kukuljevićeva 1/Radićeva 29, vlasnik Lukašić Petar, kuća na 1 kat, 26 klaftri

Parcela br. 97, danas Radićeva 27, vlasnik Skandalski Živko i Bara, kuća na 1 kat, 24 klafta

Parcela br. 96, danas Radićeva 27, vlasnik Ivanuš Jure, kuća na 1 kat zgrade i dvorište, 92 klafta

Parcela br. 95, danas Radićeva 27, vlasnik Doner Roza, kuhinski vrt, 30 klaftri

Parcela br. 94, danas Radićeva 25, vlasnik Doner Roza, kuća na 1 kat i dvorište, 52 klafta.

*Na parcelama broj 109 i 110 interpolirana je krajem 19. stoljeća jednokatnica kojoj je u drugoj polovini 20. stoljeća nadograđen drugi kat.

Struktura izgradnje i parcele u bloku do kraja 19. stoljeća još su u nekim dijelovima regulirane i preoblikovane, a njihov konačni izgled koji je uglavnom zadržan do danas ucrtan je na reambuliranoj karti grada iz 1904. godine. Do tada je Radićeva ulica dobila novo neostilsko lice s naglašenom ugaonom zonom na ulazu u povijesnu jezgru, nakon što su sagrađene jednokatnica u Kukuljevićevoj 1 i dvokatnica u Radićevoj 27. Starija barokna kuća u Radićevoj 25 dobila je neostilsko pročelje. Kukuljevićeva je konačno regulirana kao zavojita gradska ulica, a na broju 7 sagrađena je nova jednokatnica koja se nadovezala na susjednu kuću na broju 5.

U današnjoj Šenoinoj ulici su srušene stare kuće, koje su vjerojatno izgorjele u katastrofalnom požaru 1878. godine u kojem su izgorjela čitava dva susjedna bloka kuća od kojih je jedan današnji prostor Adžijinog parka. U sredini ulice sagrađena je krajem stoljeća neostilska jednokatnica, danas na broju 1, a na susjednoj parceli, danas Šenoina 3, u dnu dvorišta sagrađena je manja prizemnica u kojoj je u 1884. godine otvorio svoj foto atelje Hinko Krapek najznačajniji karlovački fotograf onog vremena.

U 20. stoljeću u bloku nije bilo većih promjena, osim pojedinačnih obnova kuća i djelomičnih preoblikovanja. Najznačajnija promjena je dogradnja i preoblikovanje kuće u Haulikovo 12 koja je 1922. godine dograđena za novi stambeni i poslovni prostor mesnice.

1923. godine nadozidan je kat kući u Kukuljevićevoj 3, a 1935. je adaptirano pročelje kuće u Kukuljevićevoj 7 pri čemu je uništeno izvorno neostilsko oblikovanje.

Konačno je na uglu Kukuljevićeve i Šenoine ulice 60-tih godina sagrađena moderna više stambena jednokatnica koja je oblikovala ugao na mjestu nekadašnje tri starije parcele i kuće iz baroknog razdoblja, koje su izgorjele u požaru, a parcele su do tada ostale prazne. Približno u istom vremenu starijoj kući u Šenoinoj 3 je nadozidan drugi kat. U dvorištu današnje Šenoine 3 bespravno je sagrađen prizemni objekt na mjestu nekadašnjeg Krapekovog ateljea.

Ovako oblikovan blok doživio je do 21. stoljeća neke promjene koje se odnose na obnovu, preoblikovanje i rušenje starijih objekata. Srušene su dvije barokne kuće iz najstarijeg sloja strukture iz 18. stoljeća odnosno, Haulikova 16 i Kukuljevićeva 5. Obnovljene su i djelomično preoblikovane kuće u Haulikovoj 10 i 12 te dvorišni objekti nekadašnjeg gospodarskog dvorišta kuće na broju 14. Na parceli u Šenoinoj 3 dograđen je drugi kat na neintegrirani dvokrilni objekt uvučen u dubinu dvorišta.

VALORIZACIJA

Od najstarije strukture iz 18. stoljeća u bloku je ostala sačuvana samo uska kuća u Radićevoj 25 koja je preoblikovana i dobila je neostilsku fasadu 19. stoljeću te dijelovi starijih kuća ugrađeni u povećane i obnovljene kuće tijekom 19. i 20. stoljeća u Haulikovoj 10 i 12. Karakteristike kuće iz prve polovine 19. stoljeća s detaljima klasicizma ima Haulikova 14, a obilježja bidermajera Haulikova 10 i Kukuljevićeva 3.

Kuće iz druge polovine 19. stoljeća oblikovane su u stilu ranog i zrelog historicizma, Radićeva 23 i 27, Kukuljevićeva 1 i 7 (preoblikovano pročelje u 20. stoljeću) te Šenoina 3. Kuća u Haulikovoj 12 je dograđena, a fasada oblikovana eklektičnim, reduciranim, detaljima neostila i secesije.

Haulikova 8/Radićeva 23 je stambeno poslovna jednokatnica s trgovinom u prizemlju i stanom na katu sagrađena sredinom 19. stoljeća na mjestu dviju manjih starijih kuća iz 18. stoljeća. Jedna je od malobrojnih kuća u Zvijezdi koja ima podrum. Oblikovana je u stilu ranog historicizma s neorenesansnim profilacijama i karakterističnim tavanskim prozorima ispod krovne strehe zatvorene rešetkom u obliku tranzene. Lokali u prizemlju svođeni su pruskim svodovima. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Haulikova 10 je stambeno poslovna jednokatnica podignuta u prvoj polovini 19. stoljeća na novoformiranoj parceli koja je obuhvatila jednu užu stariju parcelu i dio parcele na kojoj je u 18. stoljeću bila građanska bolnica. Kuća je građena od opeke i oblikovana kao jednostavan domaći zidarski rad u duhu bidermajera. Izvorno je u prizemlju imala djelomično otvoren drveni grednik, a na katu na dvorišnoj strani drveni ustakljeni ganjčec. Sjeveroistočno krilo dograđeno je u drugoj polovini 19. stoljeća i djelomično je svođeno pruskim svodom. Iza Domovinskog rata na kući je potpuno obnovljeno pročelje, začelje i krovšte te dio interijera. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Haulikova 12 je stambeno poslovna jednokatnica s gospodarskim prizemnim objektima koji zatvaraju duboko unutrašnje dvorište. Sagrađena je do 1922. godine, djelomično na mjestu gdje je u 18. stoljeću bila građanska bolnica i veliki vrtovi u unutrašnjosti bloka. U jugozapadnoj polovici kuće, desno od ulazne veže, sačuvan je dio starije strukture prizemlja, svođen češkim svodovima. Kuća je dograđena i preoblikovana 1922. godine za stambeni i poslovni sklop. Novo pročelje prema ulici oblikovano je detaljima secesije i neoklasicizma, a u dubokom dvorištu u središtu bloka sagrađeni su pogoni poznate mesnice Gombač. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Haulikova 14 je stambeno gospodarska jednokatnica građena u dvije faze. Krajem 18. ili početkom 19. stoljeća sagrađena je kao prizemnica pravokutnog tlocrta. Do 1862. godine nadograđen je prvi kat i dvorišno krilo te uređeno veliko gospodarsko dvorište s pomoćnim

objektima koji su dopirali duboko u unutrašnjost bloka. U strukturi kuće te tlocrtnom rasporedu i komunikacijama sačuvani su kasnobarokni i klasicistički detalji oblikovanja prostora te konstruktivni elementi. Polovica prizemlja, sjeveroistočno od veže, svođena je kasnobaroknim češkim svodovima, na pročelju je sačuvan dovratnik veže od klesanog kamena, a na dvorišnoj strani lučni otvori i prozori iz razdoblja klasicizma. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Haulikova 16 je danas prazna ugaona parcela na kojoj je planirana izgradnja faksimila starije, srušene, kuće. Izvorna starija kuća je bila trokrilna jednokatnica na uglu bloka, čije je široko glavno krilo bilo dužom stranom položeno uz Haulikovu, a zabatnom uz Šenoinu ulicu. Bila je sagrađena u prvoj polovini 19. stoljeća kao jednostavna građevina u duhu bidermajera, u prizemlju od kamena i opeke, a u zoni prvog kata od drvenih platica. Zbog karakterističnog oblikovanja pročelja i krovišta, načina građenja i istaknutog položaja na uglu bloka kuća je **imala izrazitu vrijednost**.

Šenoina 3 je sklop od dvije nedovršene građevine uvučene od ulice i postavljene u obliku slova L uz unutrašnji i bočni dvorišni rub. Bočna uska građevina ima dva kata, a pravokutna zgrada u dnu dvorišta ima prizemlje, kat i povišeno potkrovlje. Na parceli je 1862. godine bila ugrađena jednokatnica položena uz ulični rub koja je izgorjela u velikom požaru koji je zahvatio cijeli blok 1876. godine. Nakon požara parcela je postepeno izgrađivana do danas, ali više nije formiran ulični niz. Poznato je da je u prizemnom objektu u dnu dvorišta 1884. godine imao svoj atelje najpoznatiji karlovački fotograf Hinko Krapek. Današnji objekti na parceli su **građevine bez vrijednosti**.

Šenoina 1 je stambena jednokatnica sagrađena krajem 19. stoljeća nakon velikog požara 1878. godine. Oblikovana je jednostavnim neostilskim detaljima. 60-tih godina 20. stoljeća kući je nadograđen drugi kat. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Kukuljevićeva 1 je stambeno poslovna ugaona jednokatnica sagrađena na prijelazu 19. u 20. stoljeće. Pročelje zgrade ima posebno naglašenu, odrezanu, ugaonu zonu u kojoj se nalazi ulaz u trgovinu u prizemlju. Ta je zona s ulazom dodatno naglašena krovim prozorom s kupolastim krovom, a oblikovanje ugaone zone koja je orijentirana na tri strane prema javnom prostoru karakteristika je urbanizma druge polovine 19. stoljeća. Pročelje kuće oblikovano u stilu jednostavnog historizma i oblikuje posebno slikovitu vizuru na ulazu u Radićevu ulicu. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Kukuljevićeva 3 je jednostavna stambena jednokatnica građena u dvije faze. Nastala je spajanjem starije prizemnice iz 18. stoljeća s dograđenim jednokatnim dijelom iz prve polovine 19. stoljeća. Stariji dio kuće građen je od kamena i opeke, a dio ulazne veže imao je otvoreni drveni grednik. Kuća je u prvoj polovini 19. stoljeća produljena i oblikovana jednostavnim detaljima iz vremena bidermajera. Na začelju ima drveni ostakljeni ganjčec. Temeljito je obnovljena 1923. godine. Prilikom regulacije Kukuljevićeve ulice 1956. godine nivo pločnika uz kuću je podignut i zgrada je danas u prizemlju djelomično zatrpana. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Kukuljevićeva 5 je danas prazna parcela na kojoj je srušena starija jednokatnica. Srušena kuća bila je sastavljena iz dva objekta, građena u dvije faze, koji su se mogli zapaziti na pročelju i u konstrukciji kuće. Starija kuća bila je drvena jednokatnica iz prve polovine 18. stoljeća, u prizemlju je bila podzidana opekama i zabatom okrenuta prema ulici. Na nju je u prvoj polovini 19. stoljeća naslonjena druga kuća pravokutnog tlocrta zidana opekama, dužom stranom položena uz rub ulice i tada im je objedinjeno zajedničko asimetrično pročelje. Kuća je **imala izrazitu vrijednost**.

Kukuljevićeva 7 je stambeno poslovna jednokatnica sagrađena krajem 19. stoljeća kada je dobila neostilsko pročelje. 1935. godine kuća je adaptirana i dobila je jednostavno ulično pročelje bez stilskih karakteristika. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Kukuljevićeva 9 je višestambena ugaona jednokatnica sagrađena 1960. godine u stilu moderne. Kuća ima **nižu ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 27 je stambeno poslovna trokrilna dvokatnica sagrađena krajem 19. stoljeća. Svojim dvokatnim korpusom unijela je novo mjerilo na kraju Radićeve ulice i jedan je od najranijih primjera zgrade sa više zasebnih stambenih jedinica. Duž dvorišnih pročelja sačuvan je drveni ganjčec na željeznim konzolama, na glavnom krilu ustakljen. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Radićeva 25 je stambeno poslovna jednokatnica sagrađena na staroj izrazito uskoj parceli, građena u dvije osnovne faze. Starija kuća sagrađena je u drugoj polovini 18. stoljeća, u prizemlju od opeke i kamena, a na katu od opeke. Adaptirana je u drugoj polovini 19. stoljeća kada je dobila podrum svodjen pruskim svodom. Krajem 19. stoljeća preoblikovano je pročelje i izvedene su unutarnje pregradnje. Kuća ima **ambijentalnu vrijednost**.

Avio snimka iz 1933.

Stanje na prijelazu 19./20.st

Stanje početkom 20.st.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Građevine u Radićevoj ulici (kućni broj 23, 25, 27, 29), Haulikovoj (kućni broj 10, 12 i 14) te u Kukuljevićevoj 3 moraju se održavati prema postojećem stanju.

Na parceli u Kukuljevićevoj 5 te na parceli na uglu Haulikove 16 i Šenoine ulice treba izvesti faksimil prema postojećim arhitektonskim snimkama, starim fotografijama i ostaloj dostupnoj dokumentaciji.

Zamjensku gradnju treba izvesti na parceli u Šenoj 3 uz mogućnost uklanjanja svih građevina ili uklapanja i objedinjavanja pročelja s dosada izvedenim na bočnom i stražnjem dijelu parcele.

Daje se mogućnost adaptacije građevina u Kukuljevićevoj 7 i 9 i Šenoj 1.

Sve povijesne građevine potrebno je istražiti tj. provesti restauratorska građevinska i slikarska sondiranja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, a koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izraditi projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

Namjena građevina u Radićevoj i Haulikovoju ulici treba biti stambeno poslovna. U Kukuljevićevoj ulici broj 5 prilikom izrade faksimila treba također predvidjeti poslovnu namjenu u prizemlju.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Unutrašnjost bloka je prilično nesređena. Dvorišni prostor Haulikove 12 je u lošem stanju i trebalo bi ga raščistiti, a postojeće dvorišne građevine bivše mesnice adaptirati i obnoviti ili srušiti i izvesti zamjensku gradnju. Daje se mogućnost međusobne pješačke povezanosti parcela unutar bloka gdje je to moguće.

Ostala dvorišta su u dobrom stanju, te ih je potrebno održavati, uz mogućnost popločavanja dvorišnih ploha i prezentacije starog popločenja u slučaju postojanja nalaza.

Veliko dvorište u Radićevoj 27 moguće je oživjeti različitim namjenama što može doprinijeti sveukupnoj revitalizaciji bloka i cijele Zvijezde. Dvorišta u Kukuljevićevoj 3, 7 i 9 te u Šenoj 3 i Haulikovoju¹⁴ su uređena i treba ih samo održavati. Kvalitetu tih dvorišta može popraviti popločavanje kamenim taracom ili kamenim pločama.

Prostor već adaptiranog dvorišta između Haulikove 12 i 14 treba održavati, a transparentnu dvorišnu ogradu prema ulici zamijeniti zidanom.

BLOK Y

POSTOJEĆE STANJE

Blok se nalazi na jugoistočnom rubnom dijelu povijesnog središta Zvijezde, uz potez kuća uz nekadašnji bedem između Josipovog i Elizabetinog bastiona. Omeđen je Haulikovom, Klaićevom, Kukuljevićevom i Šimunićevom ulicom.

Blok ima osam parcela, sedam glavnih i jednu dvorišnu građevinu.

Glavne građevine u bloku su: Haulikova 20 b, c, d, Klaićeva 3, Kukuljevićeva 11 i 13 i Šimunićeva 14. Dvorišna građevina nalazi se u Kukuljevićevoj 13.

Više od polovine bloka zauzimaju parcele k.č. br. 1017/1 i 1017/2 orijentirane prema Klaićevoj ulici na kojima se nalazi jednokatna javna građevina, uvučena u središte bloka. Na ostalom dijelu bloka grupirano je ostalih 6 parcela orijentirane na Haulikovu, Šimunićevu i Kukuljevićevu ulicu.

Orijentacija svih glavnih građevina je prema ulici.

Svi ulazi u građevine su s ulice osim građevine u Klaićevoj 3 u koju se ulazi s parcele i građevine u Kukuljevićevoj 13 u koju se ulazi s dvorišne strane.

Građevinska linija svih glavnih građevina je uz ulični rub parcele osim građevine u Klaićevoj 3 koja je uvučena u dubinu parcele.

Namjena građevina je stambena osim Klaićeve 3 koja je javna građevina.

Katnost: Četiri građevine su katnice s potkrovljem (Haulikova 20 b, c, d, i Šimunićeva 14), dvije su katnice (Klaićeva 3 i Kukuljevićeva 13), jedna je prizemnica s potkrovljem (Kukuljevićeva 11).

Građevinsko stanje svih građevina je dobro osim kukuljevićeve 13 koja je u srednje dobrom stanju.

Valorizacija građevina: Kukuljevićeva 13 ima arhitektonsko ambijentalnu vrijednost, Kukuljevićeva 11 ima ambijentalnu vrijednost, Haulikova 20b, 20c i 20d su niže ambijentalne

vrijednosti, a Klaićeva 3 je neuklopljena u povijesnu matricu Zvijezde. Kuća u Šimunićevoj 14 je u izgradnji kao zamjenska građevina. Dvorišna građevina u Kukuljevićevoj 13 je niže ambijentalne vrijednosti.

Sjeverni ugao bloka

Zapadni ugao bloka

Južni ugao bloka

Istočni ugao bloka

Kukuljevićeva ulica

Pogled prema Klaićevoj ulici

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Blok Y je bio planiran u prvom projektu izgradnje tvrđave iz 1579. godine kao jedan od četiri najmanja pravokutna bloka u trokutastim prostorima uz skošene bedeme tvrđave. Prilikom izgradnje bio je izveden približno prema planu, ali s odrezanim uglom, paralelno u odnosu na skošeni potez bedema i tako je prikazivan na planovima iz 17. stoljeća sa shematski ucrtanim blokovima.

Na planu tvrđave iz 1713. godine blok je shematski ucrtan kao nepravilan blok s izrazito nepravilnom i nereguliranom izgradnjom uz stranicu prema skošenoj liniji bedema.

Na detaljnom planu iz 1752. godine ucrtana je regulirana izgradnja, a blok ima pravilan pravokutni oblik približno istih dimenzija kao i na prvom projektu tvrđave iz 1579. godine. U bloku je tada bilo jedanaest kuća na uskim izduženim ili kvadratnim parcelama od kojih su dvije kuće uz jugozapadnu stranicu bloka, uz današnju Klaićevu ulicu, bile veće kuće s dvorištima. Zbližene kuće bile su međusobno odvojene gasicama. U trokutastom prostoru koji je nastao između pravokutnog bloka i skošene linije jugoistočnog bedema bio je izgrađen niz od četiri kuće razmaknute širokim gasicama. Niz je od pravokutnog bloka bio odvojen ulicom.

Ista situacija prikazana je na planu iz 1770. godine s popisom vlasnika koji su tada bili većinom obrtnici, a najveća dvokrilna, broj 89, na uglu današnje Haulikove i Klaićeve pripadala je časniku: k.br. 89, Kressing von Ostraberg, natporučnik; k.br. 90, Ivica Sugay, krznar; k.br. 91, Marko Mazemović, krznar; k.br. 92, Tomas Matović, prevoznik, kuća i štala; k.br. 93, Jure Antončić, užar; k.br. 94, Ignac Tomsić, postolar; k.br. 95, Sigmund Trinel, stolar; k.br. 96, Katarina Posač, udovica; k.br. 97, Mihail Vujačić, postolar; k.br. 98, Pegonić, udovica; k.br. 99, Tomas Tillak, krznar.

Vlasnici niza od četiri kuće između pravokutnog bloka i poteza uz bedem su bili: k.br. 100, Josef Bartol, pećar; k.br. 101, Bare Draska, udovica; k.br. 102, Stjepan Knežević; k.br. 103, Marija Mihajlić, udovica.

Do početka 19. stoljeća situacija u bloku se nije mijenjala i na planu iz 1815. godine ucrtana je ista situacija. U razdoblju prve polovine 19. stoljeća do 1862. godine struktura u bloku je u velikoj mjeri promijenjena odnosno, neke su parcele spojene u veće i na njima su sagrađene nove kuće, a neke nove kuće su sagrađene na izvornim parcelama. Veličinom se posebno isticala četverokrilna kuća koja je zauzela nekadašnje dvije velike parcele uz jugoistočni rub bloka, prema današnjoj Klaićevoj ulici, čije se dvorište sa još tri gospodarska krila protezalo duboko u središte bloka. U bloku je tada ukupno bilo devet glavnih uličnih kuća koje su dvorišnim krilima i objektima uglavnom popunile unutrašnja dvorišta i nekadašnje vrtove. Većina kuća popunila je nekadašnje gasice.

U nizu kuća u prolazu prema bedemu ostale su tri parcele i kuće jer su dvije u nizu tada spojene u jednu veću.

Prema planu iz 1862. godine vlasnici kuća i parcela bili su:

Parcela broj 152, danas Klaićeva vojna ambulanta, vlasnik Kappner Ljudevit, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, 195 klaftri

Parcela broj 153, danas parcela vojne ambulante, vlasnik Burgstaller Gjuro, kuća na 1 kat, 27 klaftri

Parcela broj 154, danas parcela vojne ambulante, vlasnik Krčelić Marko, nasl., kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, 67 klaftri

Parcela broj 143, danas parcela vojne ambulante, vlasnik Mihelčić Franjo, kuća na 1 kat i dvorište, 57 klaftri

Parcela broj 144, danas parcela vojne ambulante, vlasnik Baršić Mate i Jelena, kuća na 1 kat i dvorište, 42 klaftri

Parcela broj 145, danas Šimunićeva 14, vlasnik Vončina Josip, kuća i dvorište, 35 klaftri

Parcela broj 146, danas Kukuljevićeva 13 ugao Šimunićeve, vlasnik Huzina Dragutin, kuća, 35 klaftri

Parcela broj 147, danas Kukuljevićeva 11, vlasnik Katerl Ivan, kuća, 41 klafter

Parcela broj 148, danas parcela vojne ambulante, vlasnik Mrljak Petar i Viktorija, kuća, 41 klafter

Parcela broj 149, danas čestice uz prolaz, vlasnik Gervais Bara udova, kuća, 18 klaftri

Parcela broj 150, danas parcela ambulante, vlasnik Kunčić Ivan i Josipa, kuća, 19 klaftri

Parcela broj 151, danas parcela ambulante, vlasnik Kappner Ljudevit, kuća na 1. kat, 52 klaftri

Prostor ovog bloka i susjednog prostora na kojem je danas Adžijin park, poharao je 1878. godine katastrofalan požar u kojem su izgorjele 33 kuće. U promatranom bloku ostale su sačuvane samo tri kuće, današnja Kukuljevićeva 11 i 13 te Šimunićeva 14 koja je srušena u drugoj polovini 20. stoljeća. Parcele ostalih kuća preoblikovane su u samo tri velike parcele, jednu veliku uz današnju Klaićevu, i dvije uz Haulikovu ulicu, a detaljno stanje je ucrtano na planu grada iz 1904. godine. U susjednom bloku, jugozapadno, koji je također izgorio uređen je 1894. godine mali park koji postoji i danas, nazvan po predsjedniku Društva za poljepšavanje grada Karlovca, Josipu Adžiji.

Nakon požara blok nije bio izgrađen sve do druge polovine 20. stoljeća, a jedno je vrijeme oko 1930. godine bio sajmište za prodaju drva pa je prozvan „drveni plac“. Nakon Drugog svjetskog rata velika parcela uz Klaićevu ulicu je preoblikovana i proširena na dio prostora između bloka i poteza kuća u Kukuljevićevoj uz skošenu liniju nekadašnjeg bedema, na mjesto gdje je u 18. stoljeću bio jednostruki niz od četiri manje kuće. Parcela je ucrtana na katastarski plan grada iz 1957. godine kao trapezoidna čestica čija je kosa stranica paralelna s koso trasiranom Kukuljevićevom ulicom. Na parceli je 1957. godine podignuta soliterna zgrada nekadašnje vojne ambulante, uvučena od rubova u unutrašnjost bloka, koja je zajedno s preoblikovanom parcelom poremetila koncept izvorne renesansne inzule.

Krajem 20. stoljeća u bloku je još jednom izvršena preparcelacija i tada su u sjevernom dijelu bloka formirane četiri nove pravokutne parcele, tri uz Haulikovu i jedna uz Šimunićevu ulicu, na kojima su početkom 21. stoljeća sagrađene četiri nove kuće. Velika parcela s nekadašnjom vojnom ambulantom još je povećana, nepravilnog je oblika i zauzima čitav prostor bloka osim parcela na kojima su izgrađene nove kuće.

Danas se u bloku nalazi sedam glavnih uličnih objekata i jedan dvorišni. Od izvorne starije strukture sačuvane samo dvije kuće, Kukuljevićeva 11 i 13. Kuća na broju 11 zauzima prema ulici čitavu dužinu svoje parcele, a kuća broj 13 položena je užom stranom prema Kukuljevićevoj ulici dok je ostalom dijelu dvorište ograđeno prema ulici zidanom ogradom s kapijom. Na mjestu kuće iz prve polovine 19. stoljeća, u nekadašnjoj Šimunićevoj 14 koja je srušena u krajem 20. stoljeća, gradi se nova kuća.

VALORIZACIJA

Blok kao cjelina ima još uvijek je zadržao urbanističku i dokumentarnu vrijednost jer su u njemu sačuvani izvorni gabariti renesansnog bloka planiranog još na prvom projektu tvrđave iz 1579. godine. Na prvom planu bila su simetrično planirana četiri manja pravokutna bloka u ugaonim zonama ortogonalnog rastera naselja, a do danas su sačuvana tri, jugoistočni, sjeveroistočni i sjeverozapadni. Današnji blok imao je pravilan pravokutni oblik sve do preparcelacije 1957. godine, a taj iskrivljeni oblik je preuzela i najnovija parcelacija.

U bloku su sačuvane dvije povijesne kuće iz najranije faze izgradnje grada, jedna je iz 1957. godine, a četiri su nove jednokatnice, uz Šimunićevu i Haulikovu ulicu, izvedene prema uvjetima rekonstrukcije ambijenta.

Kukuljevićeva 13 je najstarija kuća u bloku po tipu manja stambeno obrtnička kuća s dvorištem iz prve polovine 18. stoljeća, ograđeno od ulice zidanom ogradom. U dvorištu je manja dvorišna građevina, građena za potrebe nekadašnjeg obrta. Kuća je visoka prizemnica sa suterenom, građena kanatnom konstrukcijom s ispunom od opeke, međukatna konstrukcija je drveni grednik, izvorno otvoren. Izvorno barokno krovništvo je bilo više, sa skošenim zabatom. Kuća je važan objekt u bloku jer svojom pozicijom definira izvorni gabarit renesansne inzule, a oblikovanjem donekle sačuvanu tipologiju najranije izgradnje. Kuća je **arhitektonsko ambijentalne vrijednosti**.

Kukuljevićeva 11 je jedna od malobrojnih sačuvanih prizemnica unutar nekadašnje tvrđave s visokim krovništem karakterističnim za barokno i bidermajer razdoblje, s nizom krovnih prozora pod zasebnim dvoslivnim rovićem. Građena je u prvoj polovini stoljeća na temeljima starije barokne građevine. Važna je zbog položaja u bloku kojim se čuva renesansni oblik bloka, a svojim razvedenim volumenima doprinosi slikovitosti ambijenta. Kuća je **ambijentalne vrijednosti**.

Klaićeva bb je soliterna jednokatnica podignuta u unutrašnjosti bloka, uvučeno od ulice, 1957. godine. Svojim oblikovanjem i položajem u bloku ne uklapa se u povijesnu matricu bloka niti u tipologiju izgradnje. Kuća je **neuklopljena u povijesnu matricu Zvijezde**.

Šimunićeva 14 je kuća u izgradnji na parceli na kojoj je bila starija kuća iz prve polovine 19. stoljeća. Kuća je prilagođena tlocrtnim gabaritima srušene kuće, **niže je ambijentalne vrijednosti**.

U sjevernom dijelu bloka, **na uglu Haulikove i Šimunićeve ulice sagrađene su četiri nove jednokatne zgrade**, stambeno poslovne namjene, koje se oblikovanjem volumena i pročelja prilagođavaju okolnoj izgradnji. **Kuće su niže ambijentalne vrijednosti**.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Blok je devastiran i građevinski i urbanistički. Na parcelama u Klaićevoj ulici bb, na k.č.br. 1017/1 i 1017/2, treba izvesti interpolaciju uz povijesnu građevinsku liniju bloka, a na čijem pročelju bi se iščitavala izvornu parcelaciju. Interpolaciju se može povezati s postojećom građevinom u dubini parcele. Postojeća građevina može se i srušiti uz isti uvjet gradnje interpolacije. Trokutasta površina prema Kukuljevićevoj ulici može se također popuniti prizemnom interpolacijom. Tlocrtne gabarite interpolacije treba formirati prema povijesnoj matrici iz 1862. godine. Uz predloženu interpolaciju u Kukuljevićevoj ulici treba se formirati tj.

vratiti povijesni pješački prolaz čime se vraćaju gabariti inzule iz najranije faze tvrđave. Za navedenu interpolaciju potrebno je provesti javni natječaj.

Nove zamjenske građevine u Haulikovoj ulici i građevinu u Kukuljevićevoj 11 treba održavati prema postojećem stanju.

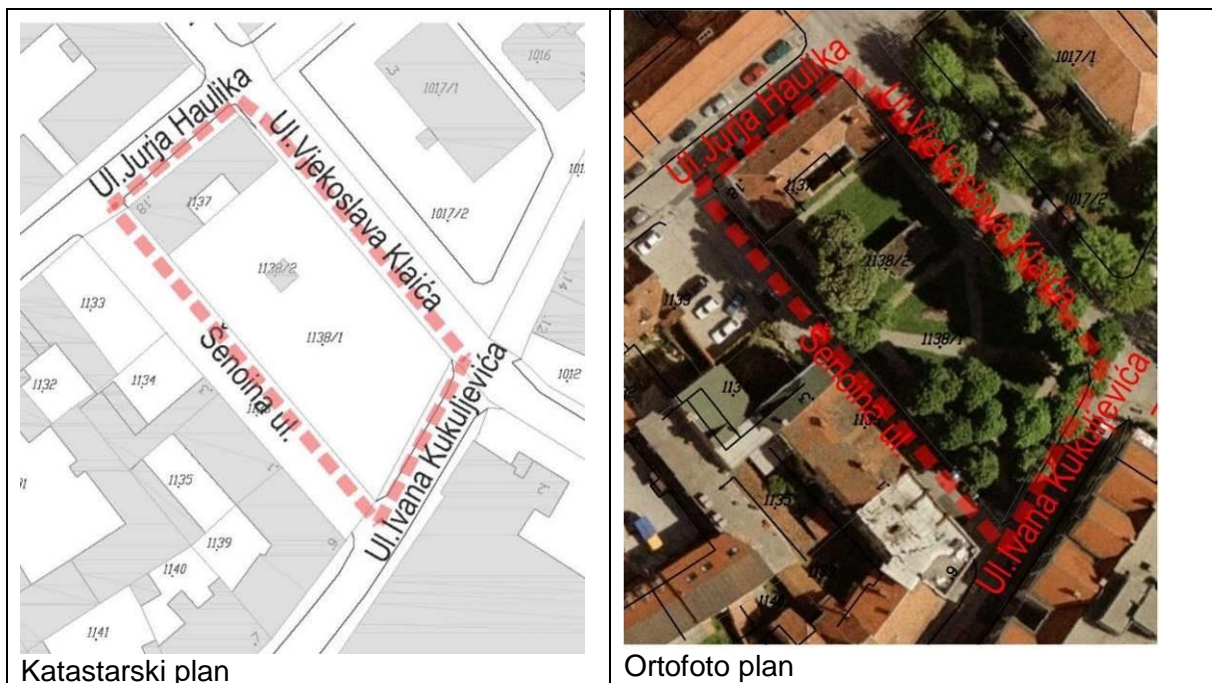
Najvrjednije građevine u bloku, Kukuljevićevoj 13 i 20, treba obnoviti prema nalazima sondiranja na osnovu kojih će se analizirati geneza građevina i izraditi projekt prezentacije. Faksimil u Šimunićevoj 14 treba dovršiti.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Najveći dio unutrašnjosti bloka čini neizgrađen prostor parcele oko građevine u Klaićevoj bb. Jedino sačuvano povijesno dvorište u Kukuljevićevoj 13 treba održavati prema postojećem stanju ili popločiti nepravilnim kamenom (kamenim taracom) ili kamenim pločama. Parcelu u Klaićevoj bb treba rješavati zajedno s rješenjem uličnog poteza interpolacije, s popločavanjem partera ili hortikulturnim uređenjem neizgrađenog prostora.

BLOK – TRG JOSIPA ADŽIJE (DRVENI PLAC)

POSTOJEĆE STANJE

Nalazi se na jugoistočnom dijelu povijesnog središta.

Omeđen je Šenoinom, Haulikovom, Kukuljevićevom i Klaićevom ulicom.

Blok ima tri parcele i dvije građevine. Najveći dio bloka (oko 4/5) zauzima velika parcela parka.

Glavna građevina u bloku je: Haulikova 18

Druga građevina u bloku je trafostanica.

Stambena građevina u Haulikovoju 18 je orijentirana prema Haulikovoj ulici, a trafostanica se nalazi u sredini parcele današnjeg parka. Građevinska linija stambene građevine je u liniji uličnog ruba parcele, a parcela trafostanice nalazi se u središtu parcele parka i potpuno je izgrađena.

Ulaz u stambenu građevinu je s ulične strane kroz zajedničku vežu, a u trafostanicu iz parka.

Namjena građevina: Haulikova 18 je stambena a trafostanica infrastrukturna građevina

Katnost: Stambena građevina je jednokatnica, a trafostanica je prizemnica.

Građevinsko stanje obje građevine je dobro.

Valorizacija stambene građevine je arhitektonsko ambijentalna, a trafostanica je bez vrijednosti.

Sjeverni ugao s uličnim potezima

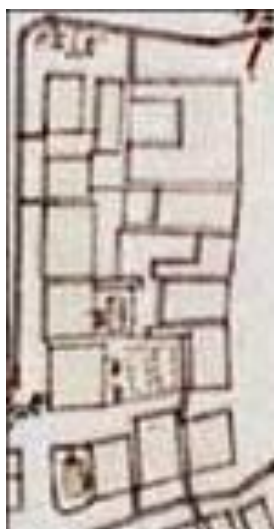

Istočni ugao

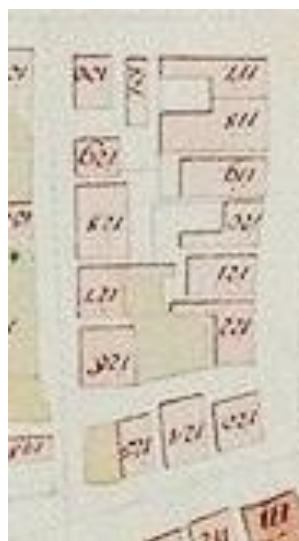

Park na Trgu J. Adžije s trafostanicom

POVIJESNI RAZVOJ BLOKA

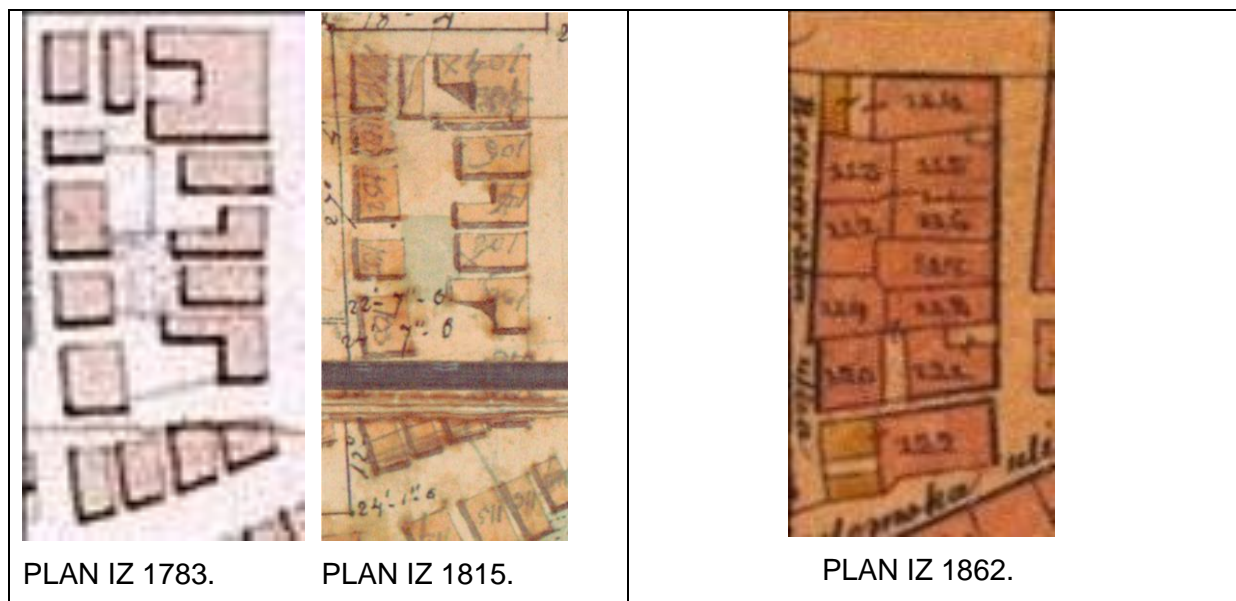

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1770.

Na prvom projektu za izgradnju tvrđave iz 1579. godine prostor današnjeg parka trebao je biti dio pravokutne renesansne inzule, na kraju jugoistočnog kraka simbolično ucrtanog motiva križa unutar ortogonalne mreže naselja. Planirana pravokutna inzula trebala je obuhvatiti i dio susjednog nepravilnog bloka na jugozapadnoj strani, odvojenog današnjom Šenoinom ulicom i to do zamišljene produžene osi današnje Samostanske ulice koja je trebala rubiti jugozapadnu stranicu bloka. Blok je planiran neposredno ispred bastiona svete Elizabete, tada Thurnov bastion.

Na suprotnoj, sjeverozapadnoj, strani zamišljenog križa u tvrđavi je do 18. stoljeća formiran gradski trg, danas Strossmayerov trg, dok se na jugozapadnoj strani prostor razvijao kao izrazito nepravilna aglomeracija.

Pravokutni, nepravilni, izduženi blok, približno u današnjim gabaritima Adžijinog parka, nastao je sredinom 18. stoljeća dijeljenjem velikog nepravilnog bloka koji je bio formiran na jugoistočnom rubnom dijelu nekadašnje tvrđave, neposredno ispred bastiona svete Elizabete, već početkom stoljeća i ucrtan je na planu tvrđave iz 1713. godine. Blok je podijeljen nakon što je planirana izgradnja Velike vojarnje uz jugoistočni rub središnjeg trga tvrđave. Vojarna je sagrađena 1752. godine, njezin korpus je uvučen od trga prema jugoistočnom rubu blok i na toj je strani u središnjoj osi zgrade rastvoren glavni izlaz za vojsku prema bastionu svete Elizabete. U istoj središnjoj osi kroz glavni izlaz probijena je kroz blok trasa nove ulice koja je vodila direktno na bastion. Ulica je prepolovila blok i od njegovog sjeveroistočnog dijela je formiran manji blok u gabaritima današnjeg parka.

Novoformirani blok je ucrtan na detaljnom planu tvrđave iz 1752. godine. Imao je oblik izduženog pravokutnika, s kraćim stranicama prema današnjoj Haulikovoj i Kukuljevićevoj ulici. Stranica uz Kukuljevićevu ulicu je bila skošena, a u proširenju ulice, u prostoru između bloka i niza kuća u današnjoj Kukuljevićevoj uz bedem, bio je formiran još jedan kraći potez sa četiri parcele i tri kuće. Između bloka i uličnog poteza kuća bio je uski prolaz.

U pravokutnom bloku bilo je dvanaest gusto izgrađenih kuća položenih uz regulirane rubove obodnih ulica i međusobno razmaknutih gasicama. U unutrašnjosti bloka bila su manja dvorišta i vrtovi.

Ista situacija ucrtana je na planu iz 1770. godine s popisom kuća i vlasnika koji su uglavnom bili obrtnici. U bloku je bilo dvanaest kuća, a vlasnici su bili: k.br. 117, Ivan Šaić, stolar; k.br. 118, Ivan Kos, krojač; k.br. 119, Jure Sabić, tesar; k.br. 120, Veličević, udovica; k.br. 121,

Andreašević, udovica; k.br. 122, Kate Veličević, udovica; k.br. 126, Bankovička, udovica; k.br. 127, Šalmajerovi, malodobna djeca; k.br. 128, Mate Putajić, užar; k.br. 129, Mravokovka, udovica; k.br. 130, Matija Preska, kovač; k.br. 131, Petar Tersak, tesar.

Vlasnici niza kuća u proširenoj ulici prema bedemu bili su: k.br. 123, Supančićka, udovica; k.br. 124, Pievac, malodobnik; k.br. 125, Dikmonin, udovica.

Struktura izgradnje izmijenjena je tijekom prve polovine 19. stoljeća i nova situacija ucrtana je na detaljnom planu grada iz 1862. godine. U bloku je tada bilo deset kuća jer su tri parcele s kućama uz današnju Haulikovu ulicu spojene u jedno gospodarstvo s jednom glavnom zgradom, gospodarskim dvorištem i drvenom dvorišnom građevinom, zabatom položenom uz rub ulice. Većina ostalih kuća do tada je bila povećana i proširena u nekadašnje gasice. Niz u proširenoj Kukuljevićevoj, tada Bedemskoj ulici, također je bio spojen u jedno gospodarstvo s većom kućom, dvorištem i dva drvena dvorišna objekta.

Prema planu iz 1862.godine vlasnici kuća i parcela bili su:

Parcela broj 114, danas Haulikova 18, vlasnik Zoretić Mato, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, 74 klaftra

Parcela broj 115, danas park, vlasnik Jelić Gjuro, kuća na 1 kat, 47 klaftri

Parcela broj 116, danas park, vlasnik Tonki Ana, prije Höffler, kuća na 1 kat, 29 klaftri

Parcela broj 117, danas park, vlasnik Grabrijan Mate i Kata, kuća na 1 kat, 40 klaftri

Parcela broj 118, danas park, Schlögel Barbara, kuća na 1 kat, 42 klaftra

Parcela broj 121, danas park, vlasnik Cernić Ivan, kuća na 1 kat i dvorište, 42 klaftra

Parcela broj 122, danas park, vlasnik Dean Maria, kuća na 1 kat, zgrade i dvorište, 86 klaftri

Parcela broj 120, danas park, vlasnik Krizmann Cecilia, kuća na 1 kat, 33 klaftra

Parcela broj 112, danas park, vlasnik Saub Franjo, kuća na 1 kat, 34 klaftra

Parcela broj 113, danas park, vlasnik Sventer Justina, udova, kuća na 1 kat, 32 klaftra

Tako formiran blok izgorio je u katastrofalnom požaru koji se desio 1878. godine, a ostala je sačuvana samo jedna kuća na krajnjem sjeverozapadnom rubu bloka uz današnju Haulikovu ulicu, nasuprot Velike vojarne.

Blok stradao u požaru nikada više nije ponovno izgrađen premda je bio preparceliran i previđen za ponovnu izgradnju. Prostor nazvan „pogorelina“ je 1894. godine uređen kao park naročitim zalaganjem prvog predsjednika Društva za poljepšanje grada Karlovca, Josipa Adžije po kojem je dobio ime. U obuhvat parka tada je ušla i parcela nekadašnje veće kuće s gospodarskim zgradama podignute u nekadašnjem proširenju Bedemske ulice na jugoistočnoj strani bloka koji je dobio današnji oblik sa skošenom stranicom uz današnju Kukuljevićevu ulicu. Blok s parkovnom površinom konačno je definiran nakon rekonstrukcije i proširenja Kukuljevićeve ulice 1956. godine. Ucrtan je na katastarskom planu iz 1957. godine.

U parku je prilikom uređenja 1894. godine posađeno 25 stabala divljeg kestena i postavljene klupe. Jedina preostala, dvokrilna barokna kuća u bloku je do kraja 19. stoljeća produljena na način da je prema današnjoj Šenojnoj ulici dobila još jedno krilo i tako je zatvoreno malo unutrašnje dvorište. Glavno ulično pročelje zgrade prema Haulikovoj ulici je produljeno duž cijele stranice bloka, a dvorište je orijentirano prema parku i zatvoreno zidanim ogradom. U 20. stoljeću se u kući nalazila poznata gostionica „Na Korani“ koju je vodila obitelj Porecki.

Park s kraja 19. stoljeća sačuvan je i danas, a u njemu su 24 stabla divljeg kestena, zasijana je trava, uređene su dvije dijagonalno postavljene pošljunčane staze te postavljene klupe. Unutar parka nalazi se trafostanica, podignuta u drugoj polovini 20. stoljeća. Sačuvana je kuća na rubu bloka, danas Haulikova ulica 18.

VALORIZACIJA

Blok kao cjelina ima urbanističku i povijesnu vrijednost kao primjer inzule koja se formirala i mijenjala prema uvjetima i načinu života u gradu kroz nekoliko stoljeća. Unutar današnjih gabarita bloka još se prepoznaju dijelovi izvorne renesansne inzule.

U bloku je sačuvana jedna kuća, danas Haulikova 18, od nekad gusto izgrađene blokovske strukture.

Haulikova 18 je trokrilna jednokatnica, primjer objekta koji ima sačuvanu strukturu iz dvije faze gradnje. Starija faza je barokna stambeno obrtnička iz 18. stoljeća, a mlađa stambeno gospodarska iz druge polovine 19. stoljeća kada je kuća zatvorila čitavu stranicu bloka. U starijem dijelu sačuvana je građa prizemlja od kamena i opeke te detalji kamenog dovratnika i kovano željezo na vratima pivnice. Na dvorišnoj strani je karakteristični otvoreni drveni ganjčec na katu iz druge faze izgradnje. Kuća ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Trafostanica u parku, sagrađena u drugoj polovini 20. stoljeća, je građevina **bez vrijednosti**.

Avio snimka iz 1933.

SMJERNICE ZA OBODNU IZGRADNJU

Park je potrebno održavati prema postojećem stanju.

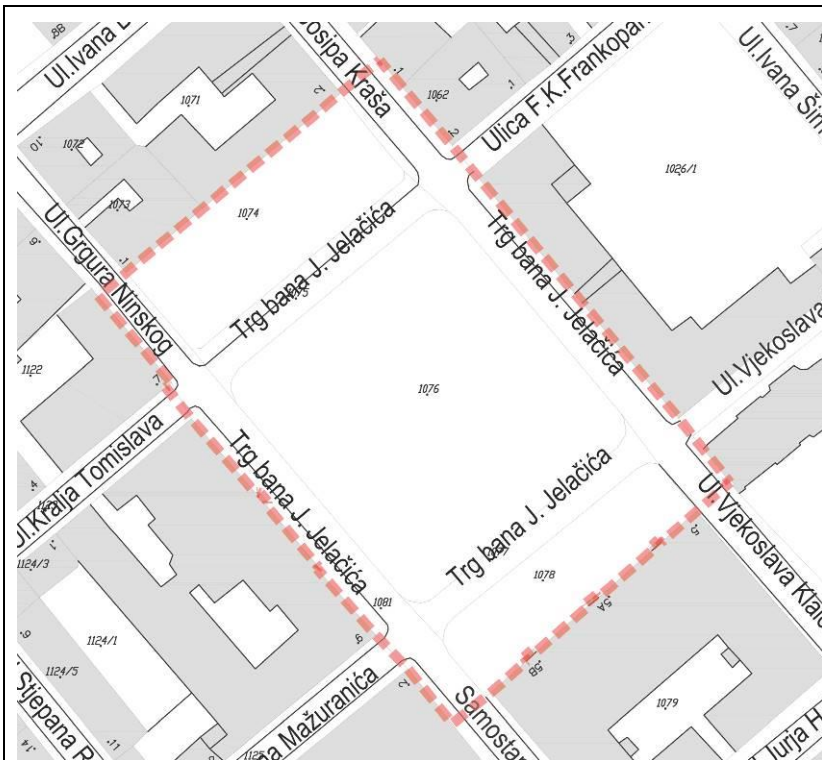
Postojeću povijesnu građevinu treba održavati prema postojećem stanju. Prilikom sljedeće obnove građevinu je potrebno istražiti tj. provesti restauratorska sondiranja kako bi se utvrdile sve građevne faze i bojani slojevi in situ, koje su poznate iz arhivskih dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izraditi projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije.

SMJERNICE ZA UNUTRAŠNJOST BLOKA

Trafostanicu se može premjestiti na neku drugu manje vidljivu poziciju ili ispod zemlje, ili redizajnirati sukladno arhivskoj dokumentaciji s početka 20. stoljeća. Park treba održavati prema postojećem stanju. Unutarnje dvorište povijesne građevine treba održavati uz mogućnost popločavanja kamenim pločama ili u slučaju nalaza izvornog popločavanja prezentiranje istog.

TRG JOSIPA BANA JELAČIĆA

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

Trg se nalazi u središtu urbane ortogonalne matrice nekadašnje tvrđave, povijesne Zvijezde.

Omeđen je sa četiri centralna pravokutna bloka koji rube njegove bočne stranice te sa još četiri bloka koji svojim uglovima dodiruju četiri ugaone zone trga. Na trgu završavaju sljedeće ulice: Ulica J. Kraša, G. Ninskog, V. Klaića, Frankopanska, Karasova, Samostanska i Ulica kralja Tomislava.

Trg je podijeljen u tri parcele, a četiri čestice su ulice. Današnji trg vizualno i prostorno obuhvaća i parcelu ispred Velike vojarne te prostor tzv. „male tržnice“.

Na trgu se nalaze: Kužni pil, Zdenac, javni WC i Oglasni stup.

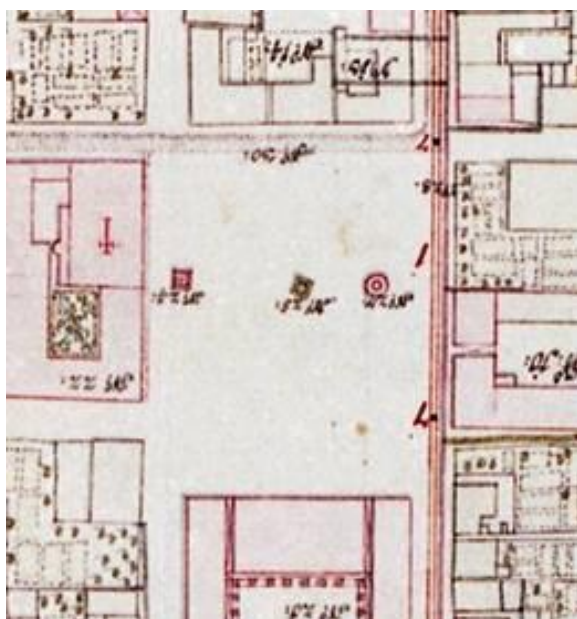
Na plohi tzv. „malog placa“ nalazi se **javni WC** kao podzemna građevina, karakteristično urbani sadržaj te u južnom dijelu te plohe Oglasni stup.

Kužni pil s postoljem smješten je na rubu, a zdenac u središtu današnje kvadratne insule trga. Orijentacija trga i zdenca je na sve četiri strane, a Kužnog pila prema unutrašnjosti insule.

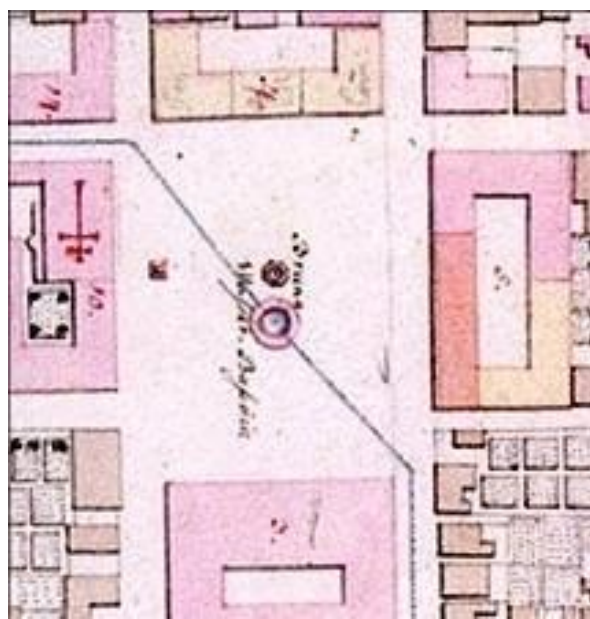
Unutrašnjost trga je asfaltirana površina sa zdencem u sredini.

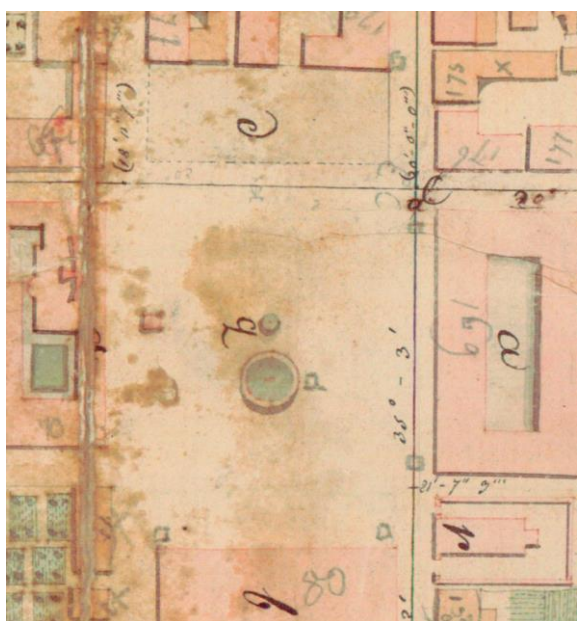
POVIJESNI RAZVOJ TRGA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Trg Josipa bana Jelačića je glavni gradski trg planiran i izveden kao kvadratna ploha u geometrijskom središtu unutar simetrične blokovske mreže renesansnog grada tvrđave, kao što je ucrtano na prvom planu iz 1579. godine.

Stranice trga na tom su planu definirane sa četiri pravokutna bloka, a još četiri kvadratna bloka dodiruju plohu trga jednim svojim uglom. Prva građevina uz trg kojoj je bila određena pozicija već na prvom planu je crkva, na položaju na kojem je danas župna crkva Presvetog trojstva. Prva crkva bila je kraća od današnje, dužim bočnim pročeljem je zatvarala nešto više od polovine jugozapadne stranice trga, s glavnim pročeljem orijentiranim

sjeverozapadno prema veduti grada kao i današnja crkva. Crkva je imala poligonalnu apsidu, a prema pisanim izvorima o gradnji tvrđave bila je sagrađena 1581. godine.

U vrijeme gradnje i vojnog funkcioniranja tvrđave središnji trg je u prvom redu imao vojno stratešku funkciju kao prostor na kojem se okupljala i manevrirala vojska i tijekom 16., 17. i prve polovine 18. stoljeća zvao se Egzercierplatz. Premda su blokovi oko trga bili određeni isključivo za gradnju vojnih objekata, na trgu su se osim vojnih odvijale i dnevne aktivnosti civilnog stanovništva vezane za javnu funkciju crkve i javnog bunara u središtu trga. Bunar je prvi puta ucrtan na planu tvrđave iz 1717. godine, ali se pretpostavlja da je postojao i ranije. Na trgu je 1691. godine podignuta prva javna plastika, zavjetni kip Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije.

Obod trga počeo se popunjavati izgradnjom u drugoj polovini 17. stoljeća, kada se počeo graditi sklop franjevačkog samostana nakon što su franjevci preuzeli crkvu i župu 1658. godine. Franjevci su do 1670. godine obnovili crkvu i sagradili jugozapadno i jugoistočno krilo samostana.

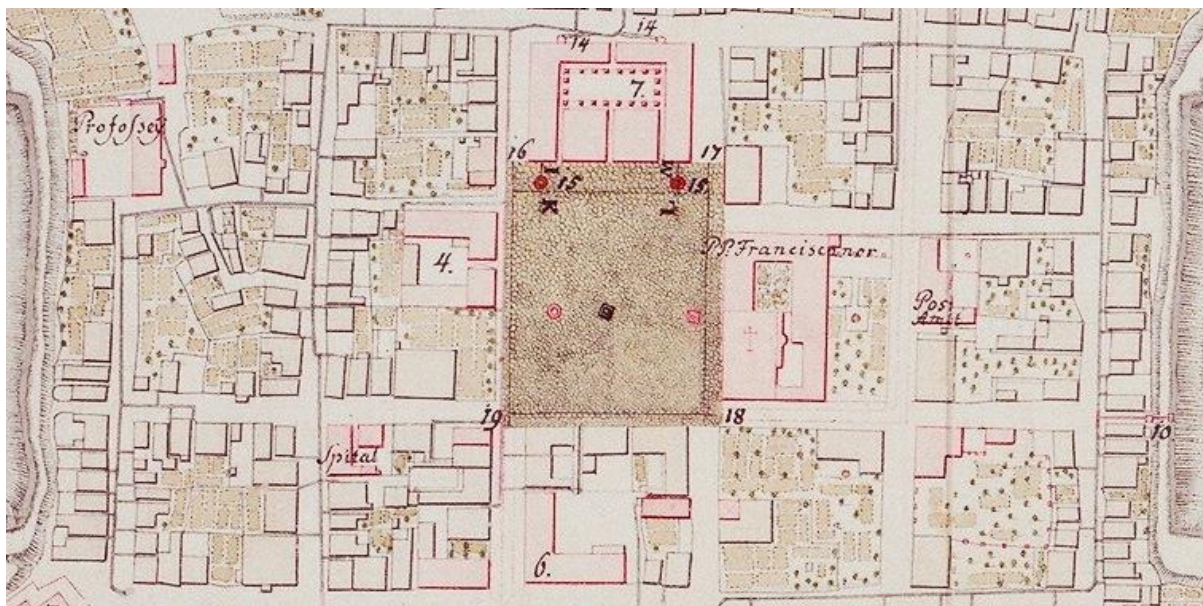
Pretpostavlja se da su prve vojne građevine oko trga bile drvene, ali o njima nema podataka. Prvi podatak o vojnoj građevini uz obod trga odnosi se na zgradu stare oružane koja je kao dvokrilna uglovnica s glavnim pročeljem okrenuta prema trgu, ucrtana na planu tvrđave iz 1713. godine koju je nacrtao voditelj oružarnice Martin Claus. Oružana je bila podignuta u bloku uz sjeveroistočnu stranu trga i od južnog ugla bloka pružala se do njegove polovine.

U 18. stoljeću obod trga je postepeno potpuno definiran izgradnjom, a na prostoru trga su promijenjeni sadržaji i njegov karakter. U prvoj polovini 18. stoljeća obodni blokovi još nisu bili kompaktno izgrađeni, a do sredine stoljeća zatvorene su i definirane jugoistočna i sjeverozapadna strana trga. Situacija je detaljno ucrtana na planu grada koji je 1752. godine izradio vojni inženjer Anton Bendl. U to je vrijeme sagrađena nova Velika vojarna na jugoistočnoj strani trga uvučena u dubinu zadanog bloka jugoistočno. Time se dio bloka stopio s plohom trga koji je dobio pravokutni oblik u novim dinamičnijim prostornim odnosima. Uglovi susjednih blokova uz Veliku vojarnu na jugozapadnoj i sjeveroistočnoj strani otvoreni su tada prema trgu i postali su njegov obodni dio. Na trgu je tada bio i pranger, sprava za javno kažnjavanje, postavljen u osi s bunarom i zavjetnim pilom na suprotnoj strani trga ispred Oružane

Suprotna, sjeverozapadna, strana trga već je prije bila zatvorena sa tri drvene kuće u kojima su stanovali vojni časnici, zapovjednik tvrđave, ratni savjetnik i glavni vojni sudac tvrđave, poručnik Hangel. Jugozapadnu stranu trga potpuno je zatvorio franjevački samostan s crkvom koji je do sredine stoljeća bio dovršen i zatvoren kao četverokrilni sklop.

Prema planu za izvođenje radova u tvrđavi za 1758. i 1759. godinu bilo je predviđeno da se ploha trga poploči kamenim pločama do rubova obodne izgradnje. Ispred Velike vojarnje bila su predviđena još dva javna bunara što potvrđuje značaj trga kao središnjeg gradskog prostora. 1767. godine bio je dovršen gradski vodovod kojim je voda dolazila iz tri izvora na Dubovcu, cijevima je prolazila kroz opkop i bedeme do javnog bunara na središnjem trgu. Tada su na trgu bila dva bunara, jedan manji i jedan veliki kameni zdenac sa stubama i pumpom za vodu.

Plan grada iz 1758/9. godine s ucrtanim planiranim popločenjem centralnog trga

Osim vojnih i crkvenih sadržaja u zgradama oko trga bile su i škole. Franjevci su u samostanu držali elementarnu školu od 1658. godine, a 1764. godine, nakon reorganizacije Vojne granice u Karlovac su došli redovnici pijaristi koji su držali, višu, „latinsku“ školu u prostorijama Velike vojarnje. Nakon što su pijaristi napustili Karlovac 1783. godine franjevci su preuzeli i njihovu višu školu koja je prerasla u gimnaziju, a bila je smještena u franjevačkom samostanu sve do preseljenja na Rakovac 1883. godine.

U drugoj polovini 18. stoljeća trg je doživio preobrazbu nakon što su sagrađene nove obodne građevine, a postojeće dograđene i preoblikovane u barokno klasicističkom stilu. 1764. godine sagrađena je jednokatnica Slunjske regimenta u bloku uz zapadni ugao trga, 1770. godine barokna jednokatnica trgovca Kallana u bloku uz sjeverni ugao, a u bloku uz južni ugao trga podignuta je barokna kurija kapetana Vrhovca. 1783. godine sagrađena je nova četverokrilna zgrada Oružane koja je tada produžena i popunila je čitavu stranicu bloka sjeveroistočno od trga, a imala je četiri krila s unutrašnjim dvorištem i time stvorila zrcalnu sliku u odnosu na četverokrilni sklop samostana i crkve na suprotnoj strani trga. Prema trgu Oružana je dobila svečano oblikovano pročelje s tri reprezentativna portalna ulaza trodimenzionalno oblikovana detaljima baroknog klasicizma.

Cjelovito urbanističko oblikovanje trga izvedeno je do 1794. godine prema planovima i pod vodstvom Josipa Stillera, glavnog fortifikacijskog graditelja tog vremena po čijim je projektima izvedena izgradnja i preoblikovanje građevina na obodu trga. Izgradnja je povišena i postala pretežno dvokatna nakon što je dograđen drugi kat franjevačkog samostana.

Trg je dobio i dvije dominantne vertikale nakon što je povišen zvonik crkve Presvetog trojstva, a na ugaonoj parceli bloka koji dodiruje istočni ugao trga sagrađena pravoslavna crkva Svetog Nikole sa zvonikom iznad glavnog pročelja također po projektu Josipa Stillera. Na planovima grada iz tog vremena na trgu, koji je postao reprezentativno središte grada, više nema prangera sprave za kažnjavanje. Trg je postao mjesto okupljanja i vojske i građana te je promijenio ime u Paradenplatz.

Na planu grada iz 1783. godine ucrтана je planirana izgradnja još jedne trokrilne vojarnje na mjestu tri starije vojne zgrade u bloku uz sjeverozapadnu stranu trga. Tada je bilo predviđeno rušenje starijih zgrada koje je provedeno, ali vojarna nije sagrađena. Na planu grada iz 1815. godine vidljivo je da su tri kuće srušene, ali blok nije definiran izgradnjom s tim da je prema legendi prostor pripadao kućama generalata. Središnji gradski trg time je bio vizualno povećan o obliku izduženog pravokutnika. Prema planu grada iz 1818. godine tada još nije

bilo odlučeno što će se na tom prostoru izgraditi, a bio je opisan kao građevna parcela za građevine generalata.

Centralni gradski trg je do 1862. godine bio definiran kao pravokutna ploha koja se protezala do pročelja obodnih građevina, a dio bloka uz sjeverozapadnu stranu trga bio je ponovno cjelovit s neizgrađenim dijelom omeđenim drvoredom. Uz obod centralnog trga dominirale su dvokatne barokne građevine, a u bloku uz južni ugao trga sagrađena je 1848. godine dvokatna klasicistička uglovnica pravoslavne općine za Srpsku učiteljsku školu. Na sredini trga bio je barokni bunar koji je 1869. godine zamijenjen zidanim zdencem neorenesansnih stilskih obilježja sa skulpturama na kamenom pokrovu koje simboliziraju četiri godišnja doba.

Krajem 19. stoljeća prostor trga uređen je u duhu vremena odnosno, uz Veliku vojarnu su posađena stabla na dijelu parcele prema trgu koji je time smanjen i ponovno sveden u kvadratni oblik. Oko trga je krajem 19. stoljeća uvedeno plinsko osvjetljenje i smještena dnevna tržnica koja je u centar grada unijela dodatnu živost i gospodarski sadržaj. Tržnica je na trgu poslovala sve do njezinog premještanja u Novi centar Karlovca 1972. godine. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća u prizemlju zgrade Srpske učiteljske škole, u ugaonom dijelu orijentiranom prema trgu, bile su uređene trgovine s ulazima direktno s trga. 1906. godine obnovljen je zavjetni pil Bezgrešnog začeca BDM, postavljeno je novo postolje s kandelabrima te zaštićen ukrasnom ogradom od kovanog željeza. U zapadnom ugaonom dijelu trga tada je postavljen zidani oglasni stup ispred bočnog pročelja župne crkve približno u liniji prve prozorske osi do glavnog pročelja. 1896. godine glavnom trgu je promijenjeno ime i od tada se zvao Jelačićev trg po banu Josipu Jelačiću.

Veći dio 20. stoljeća sjeverni dio trga sa stablima služio je kao prostor gradske zelene tržnice na otvorenom, zajedno s velikim središnjim gradskim trgom. Trg je ponovno uređivan u razdoblju od 1933. do 1938. godine kada je ploha trga ponovno smanjena i svedena na kvadratnu inzulu omeđenu sa četiri obodne ulice, što odgovara današnjem stanju. Ploha trga, okolne ulice i pločnici uz obodnu izgradnju tada su omeđeni rubnim kamenom na način da je nivo ulice upušten u odnosu na okolinu. Uz rub kvadratnog središnjeg trga posađeno je obodno drveće i time su svi središnji prostori bili definirani drvoredima i zelenilom. Do 1939. godine ploha trga je bila asfaltirana, oglasni stup premješten na "mali plac" na koji se proširila zelena tržnica. Na suprotnoj strani sagrađen je javni WC. Ukrasna ograda oko zavjetnog pila ispred župne crkve je uklonjena.

Trgu je 1945. godine ponovno promijenjeno ime i od tada se zvao Trg maršala Tita. Zgrade Oružane, Velika vojarna i sklop u Kraševoj 2 i dalje su bile u funkciji vojnog garnizona. Velika promjena na glavnom trgu dogodila se 1972. godine kada je tržnica premještena u novi centar grada Karlovca, a Zvijezda je ostala bez središnje gradske funkcije. Prazni dio bloka na sjeverozapadnoj strani trga bio je predviđen za uređenje male zelene tržnice odnosno, Malog placa koji nije realiziran. 1978. godine uz rubne dijelove plohe trga su postojeća stabla zamijenjena novima i uređen je postojeći javni WC. Danas je ovaj prostor prazan i bez određene namjene.

Nakon Domovinskog rata vojska je napustila tri velike vojne zgrade na obodu trga, Oružanu, Veliku vojarnu i sklop u Kraševoj 2 te ih predala na upravljanje Gradu Karlovcu. Zgrade su do danas ostale prazne i u lošem građevinskom stanju, a glavni gradski trg u Zvijezdi bez privlačne moći i koncentracije sadržaja za svakodnevno korištenje.

VALORIZACIJA

Glavni gradski trg ima ključnu centralnu funkciju za nastanak i funkcioniranje grada od trenutka projektiranja tvrđave s naseljem pa kroz sva povijesna razdoblja do danas. Trg je geometrijsko središte pravilno projektirane urbane matrice povijesne Zvijezde, a izvorno je projektiran u kasnorenesansnim proporcijama. U 18. stoljeću skladno je transformiran u kasnobarokni gradski prostor i okružen građevinama izrazite arhitektonske, stilske i kulturno

povijesne vrijednosti: franjevački samostan i crkva Presvetog trojstva, Oružana, Velika vojarna, crkva Svetog Nikole, zgrada Srpske pravoslavne općine danas đачki dom, nekadašnje sjedište Slunjske regimente te nekadašnje zgrade generalata i građanske trgovačke palače na sjeverozapadnoj i sjevernoj strani trga.

Na plohi trga sačuvani su i povijesni objekti urbane opreme Zavjetni kip Bezgrešnog začeca BDM i zdenac u središtu trga - kružna građevina sa skulpturama izvedena 1869. godine; oglasni stup postavljen je na trg početkom 20. stoljeća.

Zdenac na Trgu bana Jelačića je samostojeća kružna građevina uzdignuta za dvije stube, s kupolnim svodom. Podignut je na mjestu gradskog bunara na središtu kvadratne insule trga, a sagrađen je 1869. u oblicima neorenesansnih stilskih obilježja. Zdenac ima **izrazitu vrijednost**.

Kužni pil, odnosno zavjetni kip Blaženoj Djevici Mariji, smješten je na jugozapadnoj strani središnjeg Trga bana Jelačića. Postavljen je 1691. godine kao prvi javni spomenik u gradu i barokne stilske karakteristike. Spomenik ima **ambijentalnu vrijednost** jer se radi o replici skulpture (originala se nalazi u Franjevačkom samostanu).

Oglasni stup koji se danas nalazi na prostoru nekadašnjeg malog placa podignut je početkom 20. stoljeća. Izvorna pozicija oglasnog stupa bila je na zapadnom uglu plohe Trga bana Josipa Jelačića, ispred bočnog pročelja crkve. Oglasni stup ima **ambijentalnu vrijednost**.

Javni WC ima **ambijentalnu vrijednost**.

Oglasni stup ima **ambijentalnu vrijednost**.

KONZERVATORSKE SMJERNICE ZA TRG JOSIPA BANA JELAČIĆA

Do danas su izrađene tri Konzervatorske studije koje su analizirale i definirale smjernice za prostor Trga bana Jelačića:

1. Povijesno-umjetničke i urbanističko-arhitektonske analize građevnog tkiva i prijedlozi intervencija (Centar za povijesne znanosti, Centar za povijest umjetnosti)

Povijesno-umjetničke i urbanističko-arhitektonske analize građevnog tkiva i prijedlozi intervencija (Centar za povijesne znanosti, Centar za povijest umjetnosti) predlaže vratiti idealnu kamenom popločenu plohu, stabla, osvjetljenje starog tipa, i popločene mirne pješačke ulice oko njegova oboda i obnova pročelja građevina na trgu. Traži se rekonstrukcija starog popločenja i rekonstrukcija zdenca (dvije kamene stepenice) i prezentacija Marijinog pila (oblikovanje krošnji u blizini). Za popločenje se predlažu tri varijante: kamene ploče 50/50 cm tamno sive, granitne kocke i asfalt. Postojeće zelenilo treba zadržati i prema prijedlogu stručnjaka obnoviti i urediti. Prostor male tržnice treba aktivirati uklanjanjem neintegriranih kioska, postaviti drvene klupe i pokretne tende koje se uklapaju u ambijent, prizemlje građevine u Kraševoj 2 adaptirati za halu tržnice, uz mogućnost otvaranja prema trgu. Unutrašnjost Kraševe 2 koristiti kao vrtnu restauraciju. Isto se traži aktiviranje specijalnih sadržaja u građanskim kućama u Frankopanskoj 1 i Kraševoj 1.

2. Studija popločenja otvorenih popločenja otvorenih površina u povijesnoj jezgri Karlovca – „Zvijezdi“ iz 1995. godine izrađivača Mr. Davorina Stepinca dipl. ing. arh. I Marinke Mužar, prof. pov. umj.,

Studija popločenja otvorenih popločenja otvorenih površina u povijesnoj jezgri Karlovca-„Zvijezdi“ iz 1995. godine predlaže izvedbu „mirnije“ plohe trga, s većim kvadratnim pločama sлагanim „na križ“, s izvedenim blagim rigolima i slivnicima za odvodnju obodno. Ploha trga ide uz građevinske linije na samom trgu Oružane, Velike vojarne i franjevačkog samostana i završava na liniji kolnog puta koji se spaja s Frankopanskom i Ulicom kralja Tomislava.

Sjeverozapadni dio današnjeg trga Bana Jelačića koji je nastao rušenjem dotrajalih zgrada velike insule, tretiran je odvojeno. Predložen je sadržaj mini tržnice, te aktiviranje trgovačkih prostora u zgradi Kraševe ulice 2. Drvored po rubu insule treba se zadržati, a popločenje treba izvoditi s kamenim pločama slaganim „u redove“ uz rub insule, unutrašnju plohu treba obraditi „mirnijim materijalom-asfaltom ili betonom u boji.

3. Konzervatorska dokumentacija i smjernice za urbanističko-arhitektonsko rješenje Trga Josipa bana Jelačića s rubno izvedenim građevinama koju je izradio Konzervatorski odjel u Karlovcu, 2008. godine.

Konzervatorska dokumentacija i smjernice za urbanističko-arhitektonsko rješenje Trga Josipa bana Jelačića s rubno izvedenim građevinama koju je izradio Konzervatorski odjel u Karlovcu, 2008. godine. Izradila je detaljne smjernice za provedbu idejnog arhitektonsko-urbanističkog rješenja. Predložena ploha trga je pravokutna, koja počinje od građevinske linije Velike vojarnе do pravca koji spaja ugao zgrade u Ulici kralja Tomislava 2 do ugla Frankopanske 1. U njoj se predlaže izvedba jedinstvene plohe s novim materijalom, bez prodora i rampi za automobile, uz mogućnost ulaza u podzemnu garažu na mjestu „malog placa“.

Kao prostor najviše arhitektonske i kulturno povijesne vrijednosti prostorno definiran nastankom tvrđave kao kvadratna inzula, a u baroknom razdoblju u 18.st. kad je postao reprezentativni gradski trg ploha trga je pravokutnog oblika, zajedno s obodnom izgradnjom ubraja se u trgove najviše nacionalne vrijednosti. Vrijednost mu umanjuje parterna obrada i okolne građevine koje su bez namjene i u lošem građevinskom stanju.

PRIJEDLOG:

Prije izrade tehničke dokumentacije potrebno je izvršiti preliminarna arheološka istraživanja na pozicijama:

- zdenca na poziciji uz današnji zdenac u smjeru „Velike vojarnе“
- dva planirana bunara ispred „Velike vojarnе“ (ne zna se da li su izgrađeni)
- na svim ulicama oko samog trga u svrhu nalaza izvornog popločenja
- pozicija prangera ispred Oružane

Nakon potvrđenih ili nepotvrđenih nalaza može se odlučiti o prezentaciji istih, a preostali dio trga rješavati kao pravokutnu plohu prema arhivskoj karti iz 1758/9. godine koja počinje od građevinske linije Velike vojarnе do pravca koji spaja ugao zgrade na Trgu bana Jelačića 1 do ugla Frankopanske 1, a koja je navedena u Konzervatorskim studijama iz 1995. i 2008.godine.

Predlaže se prezentacija trga s eventualno pronađenim ostacima izvornog popločenja te ostacima zdenaca i prangera.

- predlaže se korištenje novih materijala prilikom izvođenja popločenja na cijelom prostoru trga prema karti iz 1758./59 i to kamene tamno sive kvadratne ploče velikog formata bez fuga (ili monolitnim materijalom – stabilizer ili asfalt) s upuštenim rigolima uz rubove ulica. Prijedlog se odnosi na potez u pravcu građevinske linije „Velike vojarnе“ do građevinske linije insule s nekadašnjom malom tržnicom. Uz rub svih građevina na trgu može se vratiti pločnik od kamenih klesanih ploča prema arhivskim fotografijama. Eventualne nalaze izvornog kamenog taraca i pješačkog pločnika s klesanim kamenim pločama potrebno je konzervirati i prezentirati. Nalazi zdenca i prangera mogu se prezentirati u nivou partera.

Prostor male tržnice u gabaritima insule također se može popločiti novim kamenim pločama bez fuga uz ostavljanje drvoreda na rubovima insule. Dio ulice G. Ninskog i Kraševe ulice ostaviti u asfaltu ili riješiti kamenim taracom kao i rekonstruirani dio između „male tržnice“ i

središnjeg trga. Cijeli trg treba biti u jednom nivou osim pješačkog pločnika koji je potrebno obraditi klesanim kamenim pločama.

Prostor „male tržnice“ treba aktivirati kao što je navedeno u Konzervatorskoj studiji iz 1979.godine: ukloniti neintegrirane objekte, postaviti drvene klupe i pokretne tende koje se uklapaju u ambijent, prizemlje građevine u Kraševoj 2 adaptirati za halu tržnice, uz mogućnost otvaranja prema trgu. Unutrašnjost Kraševe 2 koristiti kao vrtu restauraciju. Također se traži aktiviranje specijalnih sadržaja u prizemljima građanskih kuća u Frankopanskoj 1 i Kraševoj 1.

Kamene ploče ispred franjevačkog samostana

*Kameni tarac uz franjevački samostan i
Veliku vojarnu*

4.2. OSTATCI TVRĐAVE

Ostaci tvrđave Karlovac danas su dijelovi grada transformirani tijekom 19. i 20. stoljeća odnosno, prekriveni su izgradnjom, komunikacijama ili gradskim zelenim površinama.

Izvorno je tvrđava Karlovac imala pravilan oblik šesterokrake zvijezde koji se koncentrično ponavljao od unutrašnjih dijelova tvrđave sa zemljanim bastionima i bedemima, zatim kroz geometriju opkopa koji je pratio taj oblik te kroz trasu skrivenog puta i prostora glacisa s ostacima fleša koji su taj oblik rubili s vanjske strane.

U vremenu između 1839. i 1850. godine provedena je sustavna obnova tvrđave u kojoj je izveden složeni sveobuhvatni sustav kamenog podzida oko zemljanih bedema i bastiona, obnovljen je opkop s kinetom te obnovljen vanjski perimetar tvrđave sa skrivenim putem na kojem je uređeno kružno šetalište te posađen drvored.

Danas su elementi tvrđave samo djelomično sačuvani, neki potpuno nedostaju, a pravilna geometrija opkopa, glasijske i skrivenog puta je više ili manje promijenjena zbog raznih oblika intervencija u tom prostoru.

Osim na izgradnju te se promjene odnose i na novu parcelaciju tog prostora, a posebno na vanjskim elementima gdje je parcelacija provedena velikim dijelom bez odnosa prema postojećim gabaritima nekadašnje tvrđave odnosno, rukovodila se isključivo granicama vlasništva i novih zahvata u prostoru. Zbog toga su neke kataloške jedinice obrađene prema izvornom povijesnom oblikovanju prostora koji nije uvijek u skladu s današnjim stanjem i oblikom parcela i vlasništva.

Unutrašnji dijelovi tvrđave: bastioni i bedemi

Tvrđava Karlovac od unutrašnjih elemenata je imala šest zemljanih bastiona spojenih sa šest bedemskih nasipa od čega su neki dijelovi očuvani. U katalogu ostataka tvrđave obrađena su četiri bastiona: sv. Karla, sv. Josipa, sv. Elizabete i Banski bastion. Kranjski i Koruški bastion obrađeni su u katalogu blokova jer su u potpunosti spojeni s blokovskom izgradnjom.

Izvornih zemljanih struktura bedema više nema pa je kataloški zasebno obrađeno šest prostornih cjelina na kojima su nekada bili zemljani bedemi.

Vanjski dijelovi tvrđave: opkop (jarak, šanac), ravelin, kontraeskarpa, glasijska

U katalogu su obrađeni kao posebne jedinice: opkop, ravelin, te kontraeskarpa s glasijskom i skrivenim putem te pratećim fortifikacijskim elementima.

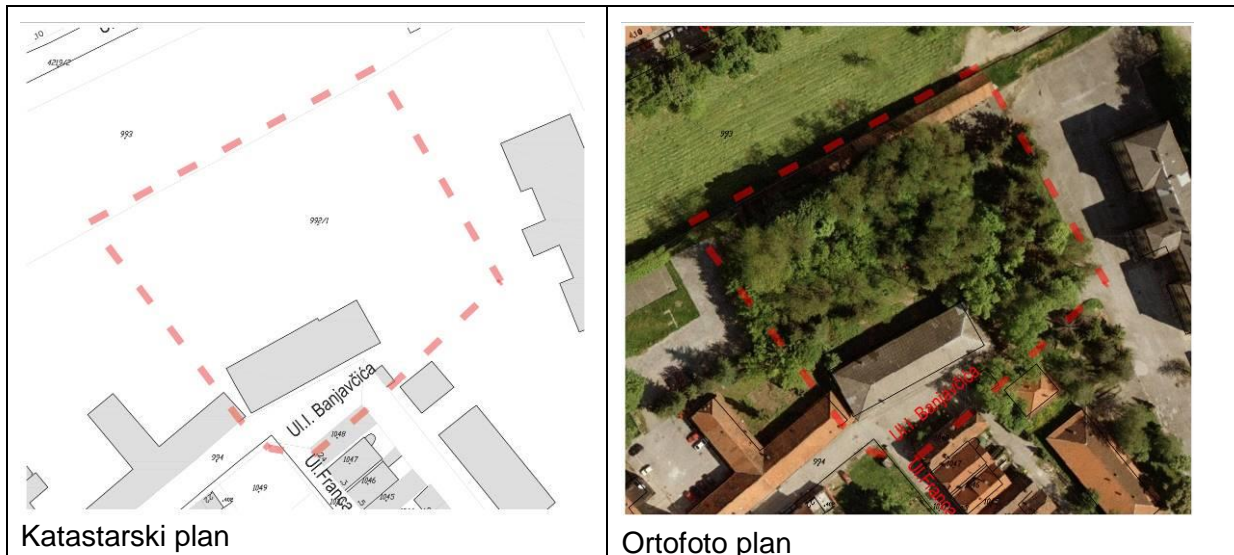
Opkop je danas djelomično očuvan u odnosu na njegov izvorni tlocrtni oblik i dubinu. Kontraeskarpa sa skrivenim putem velikim su dijelom sačuvani u odnosu na njihov povijesni izgled. Glasijska je djelomično očuvana, a većim dijelom je transformirana izgradnjom tijekom 19. i 20. stoljeća.

BASTIONI

Bastion je obrambeni element tvrđave, građevina peterokutnog tlocrta namijenjena za smještaj teškog vatrenog oružja. U obrambenim sustavima se javlja s razvojem topništva, u Evropi prvi puta u Italiji krajem 15. i početkom 16. stoljeća, a na prostoru današnje Hrvatske već u prvoj polovini 16. stoljeća kao odgovor na Turske opsadne topove. Bastioni su se razvili kao talijanski tip, s flankama s uvučenim uškama, a tijekom 17. stoljeća kao nizozemski tip s ravnim flankama. Često su dobivali imena, najčešće po imenima svetaca ili vladara. Tvrđava Karlovac imala je šest zemljanih bastiona koji su izvedeni kao talijanski tip s flankama s uvučenim uškama koje su tijekom 17. i 18. stoljeća izravnane.

BASTION SVETOG KARLA

POSTOJEĆE STANJE

Prostor s ostacima nekadašnjeg bastiona nalazi se na sjeverozapadnom rubnom dijelu povijesnog središta Zvijezde. Danas nije jasno omeđen i nema svoju parcelu već se nalazi u obuhvatu velike parcele broj 992/1 koja obuhvaća kompletno vlasništvo Veleučilišta Karlovac, a kojem pripada čitav sjeverozapadni i sjeveroistočni dio nekadašnje tvrđave. Parcela se u obliku slova L proteže se od Strossmayerovog trga na sjeverozapadnoj strani, preko sjevernog kraka Zvijezde, do sredine sjeveroistočnog dijela tvrđavskog opkopa gdje graniči s drugom velikom parcelom na kojoj se nalazi bastion svetog Josipa i bivša vojna bolnica. Na toj se parceli nalazi glavna zgrada Veleučilišta, nekadašnja Generalija, s pripadajućom zelenom površinom i pomoćnim zgradama uz Banjavčičevu ulicu, zatim bivša vojarna Bana Jelačića, podignuta na zasipanom dijelu opkopa te njezine dvije pomoćne prizemne zgrade, jedna položena uz nju u nasipanom opkopu, a druga podignuta zajedno s portirnicom uz ulaz u krug Veleučilišta iz Banjavčičeve ulice.

Na prostoru nekadašnjeg bastiona danas se nalaze ostaci zemljanog nasipa bastiona s naknadnim intervencijama u betonu koje su izvedene u 20. stoljeću, a na prostoru nekadašnjeg grla bastiona nalazi se izdužena pravokutna zgrada doma vojske.

Dom vojske, nekadašnji Dom JNA, je zgrada sagrađena 1947. godine i u njoj je adaptirana velika dvorana za priredbe. Položena je dužom stranom uz skošeni dio na kraju Banjavčičeve ulice. Glavni ulaz u zgradu je iz Banjavčičeve ulice, a na začelju je trijem sa stupovima i izlazom na dvorišni dio parcele. Njezin tlocrtni gabarit djelomično obuhvaća prostor na kojem se nalazio bastionski magazin iz 18. stoljeća. **Građevina je bez vrijednosti, neuklopljena u povijesnu matricu Zvijezde.**

Ulaz u građevinu je s ulične i dvorišne strane.

Građevina ima visinu dvije etaže.

Građevinsko stanje građevine je loše.

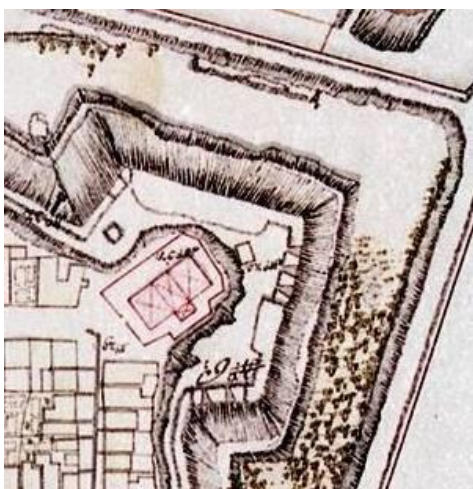

Bastion sv. Karla danas, s podzidom iz 1839.-50.

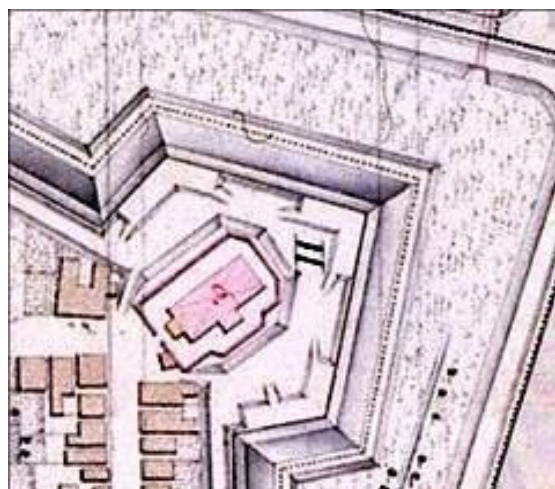

Ostaci podzida iz 1839.-50.

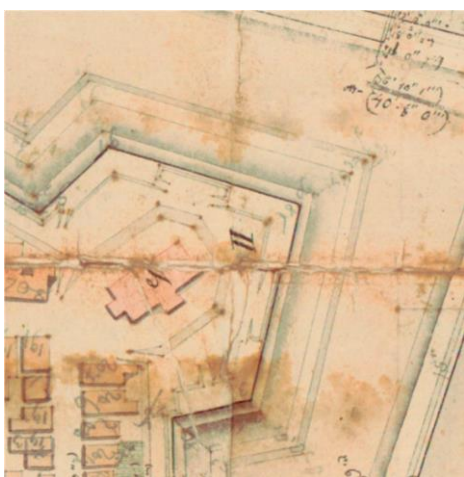
POVIJESNI RAZVOJ BASTIONA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

BASTION II – BASTION SVETOG KARLA (Banski bastion)

Na sjeveroistočnom dijelu današnjih ostataka tvrđave Karlovac, mjesto je bastiona svetog Karla, jednog od šest bastiona koji su bili dio renesansne zemljane fortifikacije. Do 18. stoljeća zvao se Banski bastion.

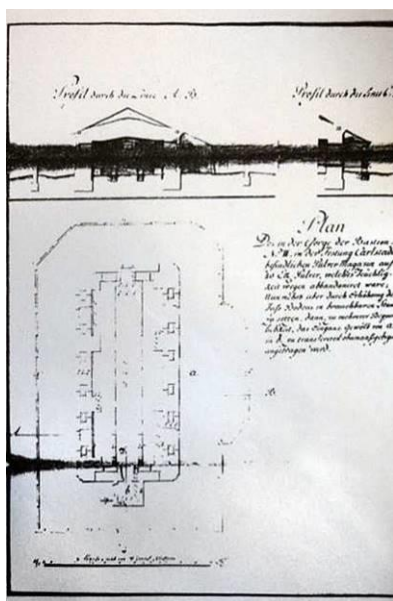
Na planu iz vremena izgradnje tvrđave 1579. godine svi su bastioni prikazani kao peterostrani elementi s uvučenim bočnim stranicama, flankama i na njima sniženim topovskim položajima sa strijelnicama. Bio je građen od zemlje kao i ostatak tvrđave, a zemljane kosine bile su učvršćivane s vanjske i unutarnje strane drvenim palisadama i trupcima. Na bastionima nije bila predviđena gradnja drugih građevina već samo u tvrđavi. U kvadratnoj inzuli ucrtanoj neposredno ispred grla za ulaz na bastion svetog Karla, bila je predviđena gradnja Oružane. Nije poznato da li je ona tada u tom bloku i izgrađena jer je u baroknoj obnovi grada tijekom 18. stoljeća Oružana sagrađena uz središnji gradski trg.

Na planu tvrđave iz 1639. godine bastion svetog Karla je zadržao oblik iz vremena gradnje tvrđave. Uočava se važnost položaja bastiona u blizini glavnih gradskih vrata ispred kojih je bio široki prazan prostor na kojem su se nalazile najvažnije vojne zgrade i odvijao živi promet vezan za život i funkcioniranje tvrđave. Shematski su ucrtane zgrade magazina za živež, stan zapovjednika tvrđave i zgrada general komande tvrđave s kojom je bastion ostao funkcionalno i prostorno vezan sve do danas.

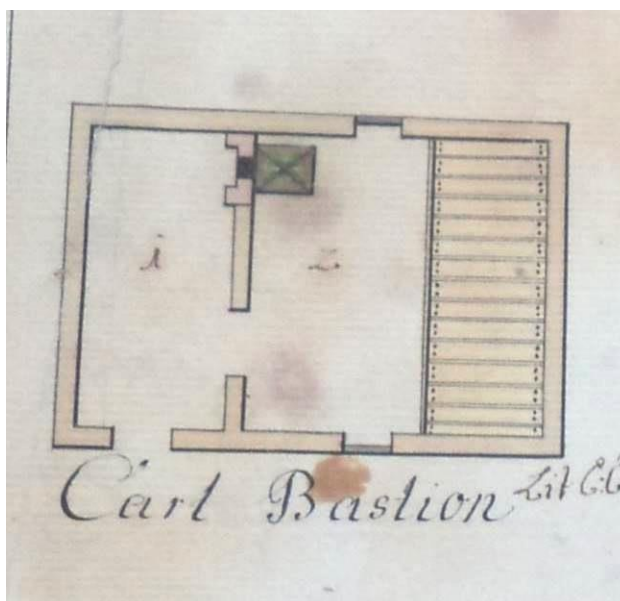
Na planu tvrđave iz 1660. godine uočava se da su uvučene flanke na bastionima zapuštene, a na bastionu svetog Karla već su potpuno izravnane.

Na planu grada iz 1713. godine vidljivo je da su flanke na svim bastionima izravnane te da na njima još nema nikakvih građevina.

1740. godine izvedena je velika obnova karlovačke tvrđave, a na bastionu svetog Karla podignut je veliki magazin zidan od opeke. Detaljnije je prikazan na planu tvrđave iz 1752. godine i to kao veća pravokutna građevina svođena s tri jarma križno bačvastog svoda te s manjom prigradnjom na sjeveroistočnoj bočnoj strani. Bio je ograđen zidanom ogradom. Na svim planovima tvrđave do kraja 18. stoljeća zidani magazin na Karlovom bastionu je detaljno ucrtavani, a zemljani nasipi oko njega održavani. Detaljnu snimku barutane izradio je 1783. godine kapetan, ing. Schonat. Kroz 18. stoljeće na zapadnoj flanki bastiona nalazila se i stražarnica.

Magazina za barut na bastionu sv. Karla, snimka iz 1783. g.

Tlocrt stražarnice na bastionu sv. Karla, snimka iz 1806. g.

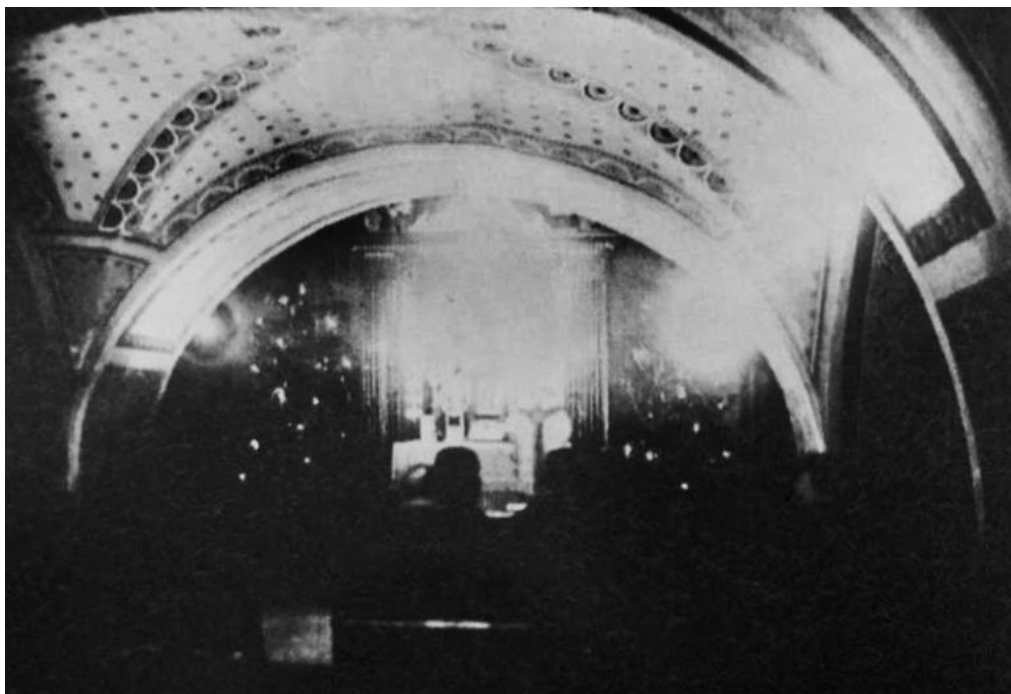

Stanje se nije mijenjalo niti za vrijeme kratke vladavine Francuza kao što je dokumentirano na planu grada iz 1815. godine.

U razdoblju od 1839. i 1850. godine tvrđava je zadnji puta temeljito popravljana. Vanjski obod zemljane tvrđave tada je prvi puta obzidan kamenim zidom, ali na način da je kameni obruč dobio izgled pravilne šesterokrake zvijezde, a geometrija peterostranih bastiona se izgubila u obuhvaćenoj zemljanoj masi. Kameny obruč bio je niži od zemljanih bastionskih nasipa koji su tada zaglađeni i zatravnjeni.

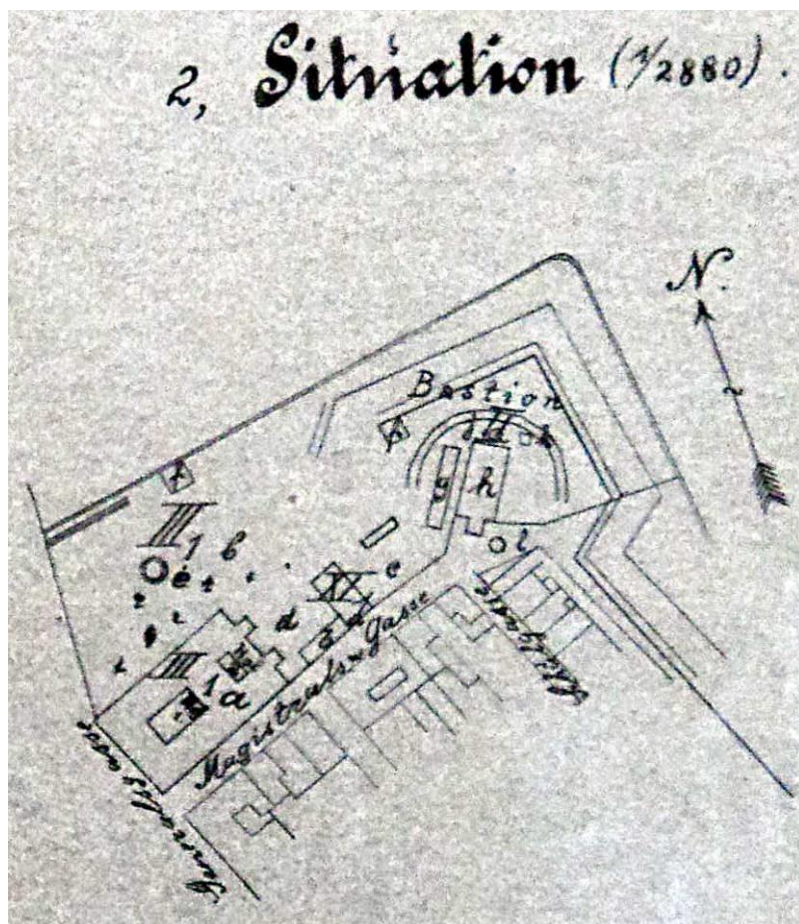
Bastioni su s vanjske strane nestali, ali su s unutrašnje strane zadržali zatečeni zemljani profil i podnicu kružnog tlocrta. Na bastionu svetog Karla i dalje se nalazio zidani magazin za barut. Zidana ograda oko magazina tada je već bila srušena, ali je prostor bastiona bio ograđen i odijeljen od susjednih parcela. Detaljna situacija prikazana je na planu grada iz 1862. godine.

1873. godine zgrada Generalije prenamijenjena je za kadetsku školu koja je dobila na korištenje i vojni magazin na Karlovu bastionu. Magazin je tada adaptiran za kapelu kadetske škole.

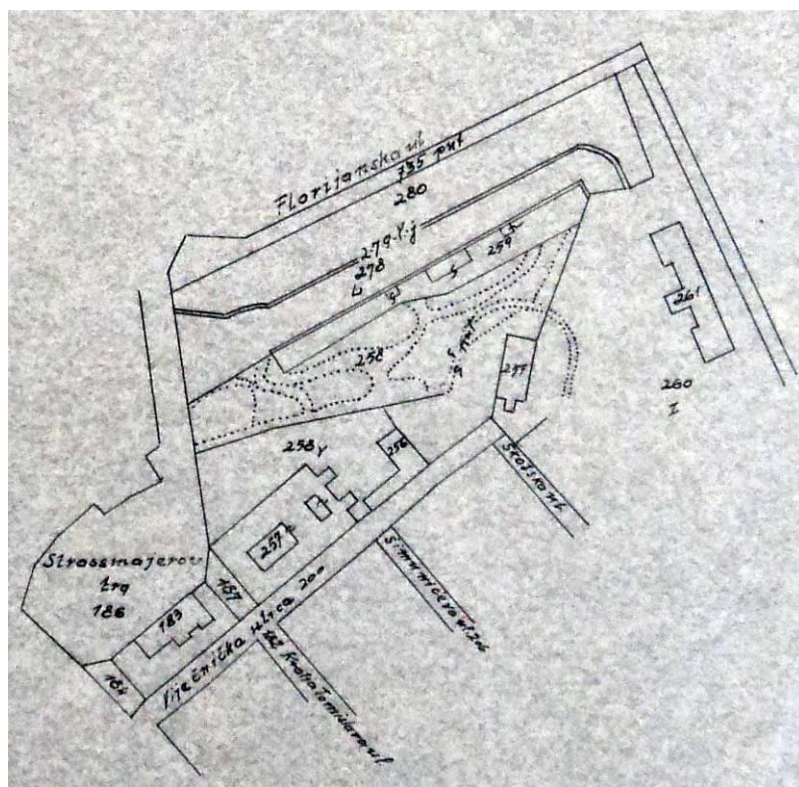

Svođeni magazin adaptiran za kadetsku kapelu, stanje poč. 20. st.

Konačno preoblikovanje prostora Karlovog bastiona i njegove neposredne okoline dogodilo se krajem 19. stoljeća u vrijeme kada je već bilo u tijeku postepeno rušenje zemljanih dijelova tvrđave i njihovo zaravnavanje. Za potrebe smještaja većeg broja vojnika sagrađena je nova vojarna na prostoru tvrđavskog opkopa i kontraeskarpe neposredno iza bastiona svetog Karla. Sagrađena je 1896. godine, a za potrebe gradnje vojarnе i formiranje okolnog prostora zatrpana je gotovo polovina jarka između bastiona svetog Karla i svetog Josipa te srušena polovica zemljanog nasipa bastiona svetog Karla sve do ruba bivšeg magazina, tada kadetske kapele. Ostatak bastionskog nasipa pripojen je parceli dvorišta i vrta uz kadetsku školu. Sjeverozapadni rub vrtnе parcele uz tvrđavski opkop tada je izravnан i ponovno podzidan, a uz zid su podignuti manji prizemni pomoćni objekti za potrebe škole. Proces rušenja bastiona i zasipavanja jarka prikazan je na situacionim nacrtima te na reambuliranom planu grada iz 1904. godine.

Situacija na Karlovom bastionu prije gradnje vojarne br. 2 u opkopu

Situacija na Karlovom bastionu nakon izgradnje vojarne br. 2

U takvom stanju je Karlov bastion ušao u 20. stoljeće. Ostaci zemljanog bedema uključeni u vrtu parcelu škole s vježbalištem, oblikovani su prema potrebama i željama škole i potpuno su degradirani. U sklopu dvorišta i vježbališta nove vojarnе br. 2, podignute su, početkom 20. stoljeća na sjeveroistočnoj strani poravnанog bedema i jarka, još dvije pomoćne prizemnice pravokutnog izduženog tlocrta. Školska kapela je 1925. godine prepuštena Starokatoličkoj crkvi Sv. Ćirila i Metoda.

Nakon Drugog svjetskog rata čitav prostor koji je uključivao kadetsku školu s vrtom, i kapelom, Karlov bastion te vojarnu broj 2 s njezinim dvorištem, vježbalištem i dvije pomoćne prizemnice, ponovno je pripao vojnom garnizonu. Kapela je za vrijeme tršćanske krize zbog hitnih potreba vojske srušena, teren je zaravnan, a uz njezinu parcelu sazidana je zgrada nekadašnjeg oficirskog doma, u nastavku današnje Banjavčičeve ulice.

Danas je čitav kompleks u vlasništvu Veleučilišta u Karlovcu.

VALORIZACIJA

Na mjestu Karlovog bastiona do danas su ostali sačuvani ostaci zemljanog humka nekadašnje zapadne flanke bastiona. Ostatak terena na kojem je nekad bio bastion i bedemi oko njega do danas su izravnani. Približno na mjestu nekadašnjeg grla bastiona te djelomično na mjestu magazina za barut, nalazi se neintegrirani prizemni objekt Doma vojske, sagrađen 1947. godine, danas u lošem stanju i bez namjene. Objekt je ocijenjen kao građevina bez vrijednosti koja se ne uklapa u povijesnu matricu.

Na ostatku prostora oko nekadašnjeg bastiona je sa jugozapadne strane kroz tri stoljeća bio uređeni vrt, a sa sjeveroistočne, nakon izgradnje vojarnе br. 2 bilo je vježbalište za vojsku. Danas je taj prostor dio velike parcele kruga Veleučilišta Karlovac i u fazi je obnove.

Posebnu vrijednost u neposrednoj blizini mjesta nekadašnjeg bastiona predstavljaju ostaci kamenog zida kojim je tvrđava obzidana u prvoj pol. 19. stoljeća te ostatak tvrđavskog opkopa koji je samo u tom dijelu sačuvao približnu dubinu iz tog vremena.

SMJERNICE

Prezentacija i rekonstrukcija Karlovog bastiona zajedno s bedemima je moguća bez većih zadiranja u postojeću građevnu strukturu. Bastion se može u cijelosti prezentirati i rekonstruirati.

Zgradu nekadašnjeg Doma vojske i stražarnicu koje su nasjele na prostor nekadašnjeg bastiona potrebno je srušiti i na tom mjestu izvršiti preliminarna arheološka istraživanja (na mjestu nekadašnjeg magazina na Karlovom bastionu) Također je potrebno izvršiti arheološka iskapanja na mjestu uški na zemljanom bedemu i na zasipanom dijelu podzida iz 19. stoljeća.

Na mjestu nekadašnjeg magazina neovisno o pronađenim arheološkim nalazima može se izgraditi nova građevina u istim tlocrtnim gabaritima, prizemna građevina s visinom etaže cca 4 m s dvoslivnim krovom (vidi sliku s početka 20.st kada je građevina adaptirana za potrebe kapele) ovisno o fazi rekonstrukcije bastiona. Površinu prema nekadašnjoj vojarni u šancu potrebno je visinski pomiriti i urbanistički riješiti kako bi se moglo pristupiti građevini a da se omogući cijela prezentacija i rekonstrukcija Karlovog bastiona.

I. varijanta

Predlaže se prezentacija i rekonstrukcija zemljanog bastiona iz vremena 16. i 17.stoljeća s uvučenim uškama, uz prezentaciju podzida iz 19.stoljeća. Između podzida i zemljanog bedema potrebno je napraviti šetnicu na nivou 1m nižu od gornje nivelete podzida iz 1839.-

50. U slučaju nalaza tragova uški kombinirati prezentaciju nalaza uški s rekonstrukcijom nedostajućih dijelova. Jedna uška će biti vidljiva s pozicije Starih vrata jer je podzid iz 19.stoljeća u tom dijelu srušen tj. danas u nivou šanca.

Predlaže se sanacija i konzervacija podzida iz 1839. —1850. godine na dijelu Karlovog bastiona koji je orijentiran prema Draškovićevoj i iskopavanje i prezentacija preostalih dijelova podzida iz 19.st. na dijelu orijentiranom prema Vojarni J. bana Jelačića i Crnoj promenadi.

U unutrašnjosti bastiona potrebno je rekonstruirati i bedemski put iz istog vremena.

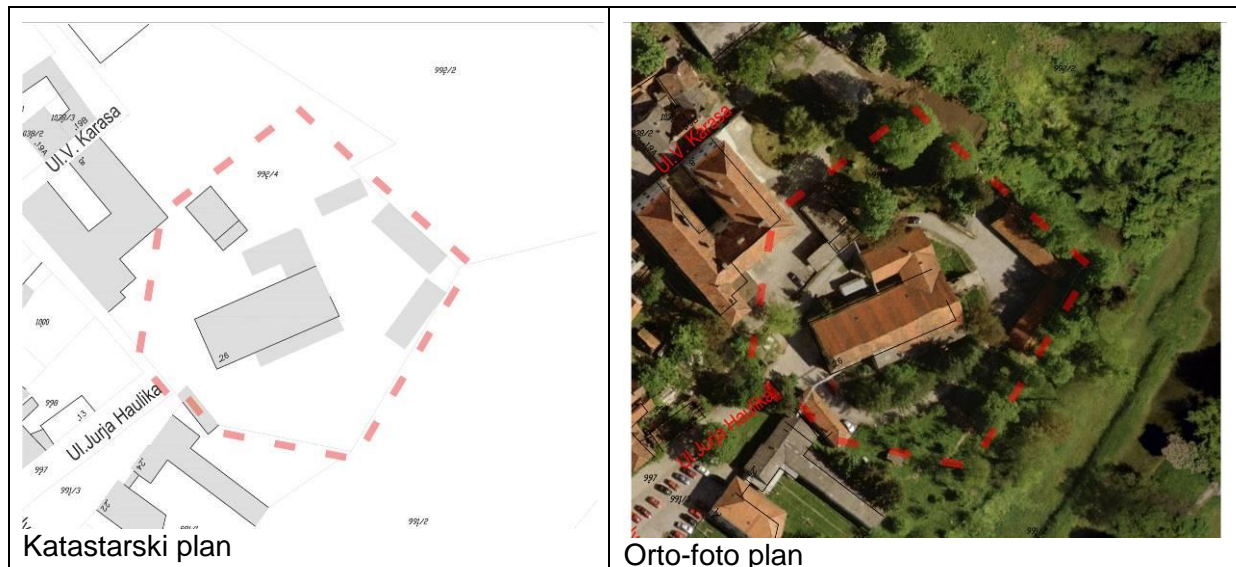
Već izrađeno idejno rješenje za rekonstrukciju Karlovog bastiona i bedema uključujući i prezentaciju Starih vrata može poslužiti kao podloga za rješenje koje treba akceptirati podzid iz 1839.-50-ih.

II. varijanta je prezentacija bastiona iz 19. stoljeća koja bi u unutrašnjosti imala bedemsku galeriju i bedemski put i sačuvani podzid iz 1839.-50. U ovom slučaju bi se na mjestu povijesne građevine izgradila nova prizemna građevina s visinom etaže cca 4 m s dvoslivnim krovom (vidi sliku s početka 20.st kada je građevina adaptirana za potrebe kapele).

BASTION SV. JOSIPA

POSTOJEĆE STANJE

Bastion se nalazi u istočnom dijelu povijesnog središta Zvijezde.

Omeđen je tvrđavskim opkopom sa jugoistočne i sjeveroistočne strane, a sa južne i sjeverozapadne strane uz bastion završava potez izgradnje na kraju ulica nastalih uz nekadašnje bedeme, Kukuljevićeve i Prešernove. Na sjeverozapadnoj strani je to veliki dvokatni sklop vojne bolnice, a na južnoj prizemni objekt nekadašnje vojne kuglane. Ispred ulaza u bastion, današnja Haulikova ulica, transformirala se u ljevkastu trgu na jugozapadnoj strani.

Prostor bastiona danas je dio velike parcele br. 992/4 koja obuhvaća širi prostor uz rub nekadašnje tvrđave i slijedi granice vlasništva, nekada vojno, a danas državno. Ista parcela, osim bastiona i svih objekata na njemu, obuhvaća i zgradu vojne bolnice, bolnički vrt koji se prostire do ruba opkopa te dio dvorišta nekadašnjeg vojnog kruga s ruševnim hangarom.

Glavna građevina na bastionu je nekadašnji vojni magazin. Uz njega su izvedene dvije naknadne prigradnje.

Uz rub bastiona nalaze se dvije pomoćne građevine.

Orijentacija glavne građevine je prema opkopu i prema centru povijesne Zvijezde. Građevinska linija glavne građevine sa svih strana je udaljena od rubova parcele.

Namjena građevine je javna, odnosno, danas služi kao spremište gradskih ustanova. Ostale građevine su djelomično bez funkcije.

Glavna građevina je valorizirana kao izrazita, a ostale su bez vrijednosti.

Ulazi u građevine su s pristupnog puta, a glavna građevina ima dva ulaza iz Haulikove ulice i s unutrašnje strane bastiona.

Glavna građevina je jednokatnica uključujući i dogradnju. Ostale građevine su prizemnice.

Građevinsko stanje svih građevine je srednje.

Bastion sv. Josipa, pogled sa šetnice na glasiji

Ulaz na bastion iz Haulikove ulice

Ulaz na prvi kat magazina s bastiona

Prizemnica predviđena za uklanjanje

Vidljivi ostaci kamenog podzida iz 1830.-50.

Prilaz na Josipov bastion

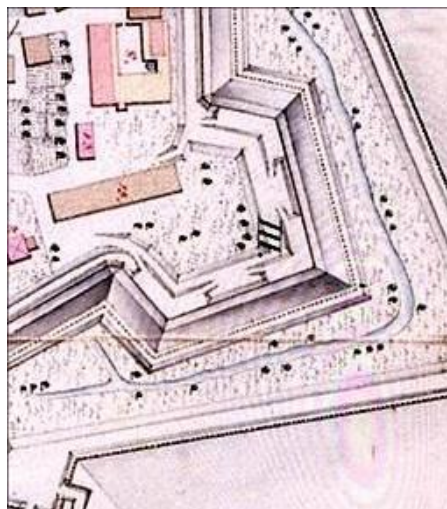
Pogled sa šetnice na glasiji prema bastionu

POVIJESNI RAZVOJ BASTIONA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

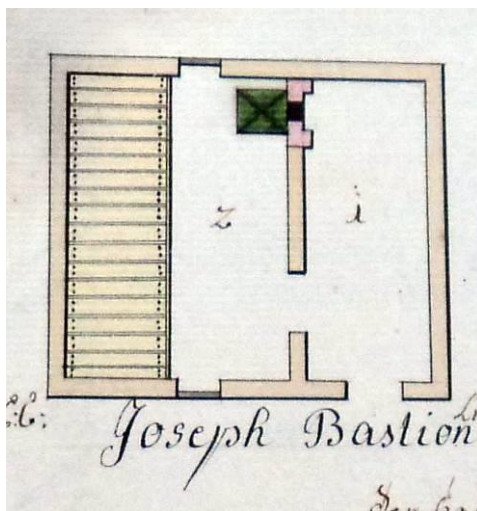
BASTION III – BASTION SV. JOSIPA (Koruški bastion)

U vrijeme gradnje tvrđave Karlovac treći bastion se zvao Koruški bastion, a na planu iz 1579. godine ucrtan je jednako kao i ostalih pet bastiona s uvučenim flankama i sniženim položajem za topove.

Na planovima tvrđave iz 17. stoljeća bastioni još imaju oblik kao i na planu iz vremena gradnje pa su na planu iz 1639. godine ucrtani zemljani bastioni s uvučenim flankama s obrazloženjem da ih je potrebno skratiti, povisiti i osigurati drvenim ogradama. Na planu tvrđave iz 1660. godine flanke na Josipovom bastionu su još uvučene, ali su izgubile pravilan oblik.

Na planu tvrđave iz 1713. godine svi bastioni imaju izravnane flanke, a na samim bastionima još nije bilo nikakve gradnje. U tvrđavi su već bile formirane sve gradske inzule, a ispred Josipovog bastiona ostao je veći prazan manevarski prostor.

Detaljan izgled bastiona i neposredne okoline prikazan je na planu iz 1752. godine. Na samom bastionu još nije bilo građevina, ali su u njegovom središtu i oko njega bili obrađeni vrtovi, zaklonjeni zemljanim nasipima. U blizini bastiona oko vrtnih parcela nalazile su se vojne zgrade. Uz bastion sa sjeverozapadne strane nalazio se vojni zatvor i bolnica, a iza zatvora, prema ulazu u bastion, nalazila se kuća za krvnika. Jugoistočno od ruba bastiona uz bedem nalazio se magazin za barut. Na južnoj flanki bastiona nalazila se stražarnica.

Stražarnica na bastionu sv. Josipa, plan iz 1806. g.

Veći dio 18. stoljeća, kao što je prikazano na planovima do 1778. godine, situacija na bastionu i oko njega ostala je nepromijenjena. Prva izgradnja na samom bastionu izvedena je do 1783. godine kao što je ucrtno na planu tvrđave iz te godine. Tada je na ulaznom dijelu u bastion bio izgrađen drveni artiljerijski magazin izduženog pravokutnog tlocrta, nepravilno pomaknut u odnosu na središnju os bastiona. Nekadašnji zatvor i manja vojna bolnica, u blizini bastiona, tada su nadograđeni i adaptirani za novu dvokatnu bolnicu.

Oblik i sadržaj bastiona i prostora oko njega nisu se mijenjali sve do velike obnove tvrđave Karlovac, koja je trajala od 1839. do 1850. godine. Tada je čitava utvrda obzidana kamenim zidom koji je promijenio tlocrtni oblik tvrđave. Kameni zid bio je niži od zemljanih nasipa bedema i bastiona i dosezao je oko polovice njihove visine. Peterostrani bastioni tada su obuhvaćeni dvokrakim vrhovima zvijezde pa su se flanke i izvorna geometrija bastiona izgubili u zemljanoj masi koja je tada zaglađena i zatravljena. Unutrašnjost bastiona, iza zemljanog nasipa i njegovo kružno dno nisu se mijenjali. Na tom je mjestu, u središtu Josipovog bastiona 1850. godine sagrađen jednokatni, poluukopani magazin za barut, tzv. Bosanski magazin.

Krajem 19. stoljeća, u vrijeme kada su neki dijelovi tvrđave već bili srušeni, a zemljani nasipi izravnani, Josipov bastion izgubio je svoj sjeverozapadni dio. Na taj se dio proširio vrt susjedne vojne bolnice i tada je dio bastiona srušen i poravnat.

Josipov bastion je kroz čitavo 20. stoljeće bio dio velikog vojnog kompleksa koji se protezao od njegovog jugoistočnog ruba, polukružno uz nekadašnji tvrđavski sklop, do Starih gradskih vrata odnosno današnje ulice Pavleka Miškine. U tom je razdoblju na izvorni pravokutni korpus magazina dograđeno jednokatno krilo sa njegove sjeverozapadne strane i uski prizemni objekt uz jugoistočnu stranu. Na obodu bastiona podignuto je više pomoćnih objekata od kojih su neki već srušeni, a uz ulaz na bastion nalazi se dvokrilna prizemnica s jednim dužim krilom, tlocrtno u obliku slova T. Od parcele bivše vojne bolnice prostor bastiona je ograđen žičanom ogradom dok je preko poravnane parkovne parcele nekadašnjeg jugoistočnog bedemskog nasipa pristup slobodan.

Bastion, magazin i bivša vojna bolnice danas nemaju cjelovitu adekvatnu namjenu.

VALORIZACIJA

Bastion Svetog Josipa jedini je tvrđavski bastion sačuvan u svojim osnovnim gabaritima iz vremena funkcioniranja tvrđave i to je njegova najveća vrijednost. Sačuvani su zemljani nasipi bedema zacrtani u 16. stoljeću, ali koji su mnogo puta popravljani i djelomično su do danas izgubili izvornu preciznu geometriju. U zemljanoj strukturi njegovog vanjskog oboda sačuvan je dio kamenog obodnog zida iz prve polovine 19. stoljeća. Iz istog je razdoblja i jedini sačuvani vojni objekt na bastionu, poluukopani zidani magazina iz 1850.

Magazin je primjer je tipske vojne arhitekture svoga vremena. Ima skladna vanjska pročelja s detaljima neostilskog oblikovanja, a unutrašnja konstrukcija drvenih stropova i krovništva primjer je visokog dometa tehničkog obrazovanja vojnih inženjera onog vremena. **Građevina ima izrazitu vrijednost.**

Prigradnje. U 20. stoljeću je uz pravokutni korpus magazina sa sjeverne strane, prigradena jednokatna pomoćna građevina, tlocrtno u obliku slova L, a uz južnu bočnu stranu naslonjena je uska prizemna građevina. **Obje su građevine bez vrijednosti.**

Na prostoru uz rub bastiona preostala su **dva vojna objekta iz 20. stoljeća**, koji ni po sadržaju ni oblikovanju ne pripadaju okruženju bastionskog sklopa. **Objekti su bez vrijednosti.**

Posebnu vrijednost za bastionski sklop ima prazni prostor ispred ulaza na bastion te neizgrađeni prostori oko tvrđavskog jarka.

Avio snimka iz 1933.g.

SMJERNICE

Sve recentne građevine potrebno je srušiti i osloboditi prostor za prezentaciju bastiona iz vremena gradnje magazina (1850.) Nakon toga potrebno je izvršiti preliminarna arheološka istraživanja u unutrašnjosti bastiona i na pozicijama građevina koje su poznate iz arhivskih karata i arhivske pisane građe. Pošto je arheološkim istraživanjima već pronađen podzid iz 1839.—1850. godine potrebno ga je u cijelosti prezentirati, a zemljani pokos iz prve polovine 19. stoljeća potrebno je rekonstruirati. U unutrašnjosti bastiona potrebno je rekonstruirati bedemsku galeriju i bedemski put s rampama. Između podzida i zemljanog pokosa potrebno je napraviti šetnicu na nivou 1m nižu od gornje nivelete podzida iz 1839.-50.

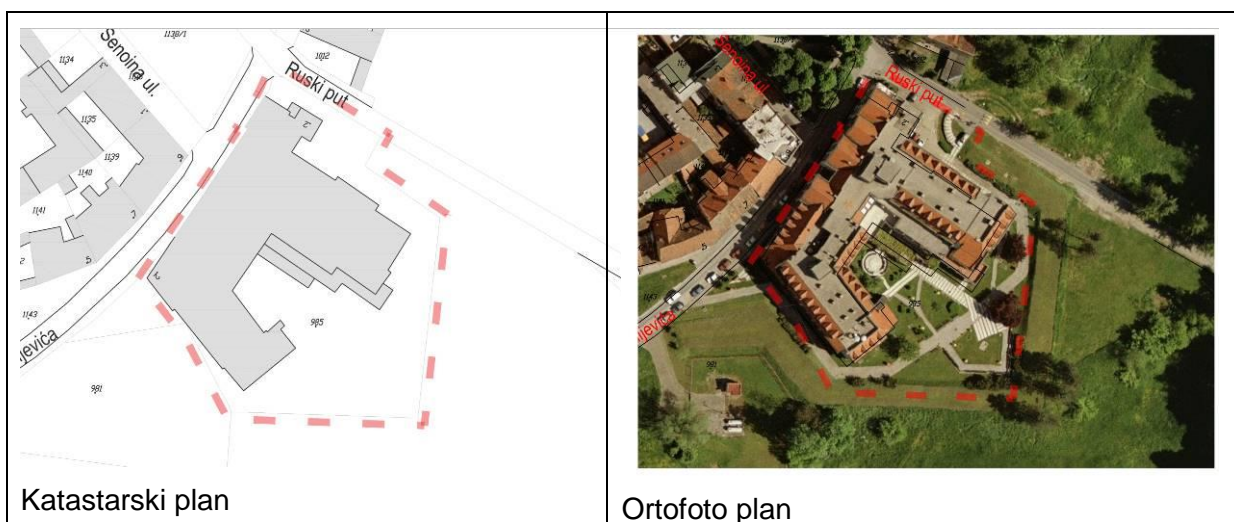
Na zgradi magazina prije obnove potrebno je provesti restauratorska sondažna istraživanja kako bi se utvrdile sve slikarske i građevne faze in situ, a koje su poznate iz arhivskih

dokumenata. Prilikom obnove potrebno je prema rezultatima istraživanja analizirati sve faze gradnje i na osnovu detaljne analize izvesti projekt prezentacije, prilikom čega treba obratiti pažnju na očuvanje izvorne žbuke i boje, ali i vraćanja izvornih otvora i izvorne stolarije. Unutrašnjost magazina je u dobrom stanju, te bi osim uvođenja instalacija i rješavanja sanitarnih prostorija trebalo obnoviti prema postojećem stanju. Predlaže se muzejska funkcija s temom Vojne Krajine.

BASTION SV. ELIZABETE

POSTOJEĆE STANJE

Bastion se nalazi u jugoistočnom rubnom dijelu povijesnog središta Zvijezde. Danas je omeđen Kukuljevićevom ulicom i jugoistočnim dijelom opkopa te Ulicom Ruski put.

Bastion najvećim dijelom pokriva jednu parcelu, na kojoj je smještena razvedena trokrilna zgrada Doma umirovljenika, a njegovi neizgrađeni zemljani dijelovi prelaze rubove parcele i prelaze na veliku parcelu opkopa.

Unutrašnjost bloka čini uređeni park za Dom umirovljenika koji ne prati simetriju bastiona.

Dom umirovljenika je jedina građevina na parceli, orijentiran prema Kukuljevićevoj ulici, a građevinska linija glavnog pročelja je uz ulični rub.

Namjena je javna, Dom za starije i nemoćne.

Građevina je valorizirana kao građevina **neuklopljena u povijesnu matricu Zvijezde**.

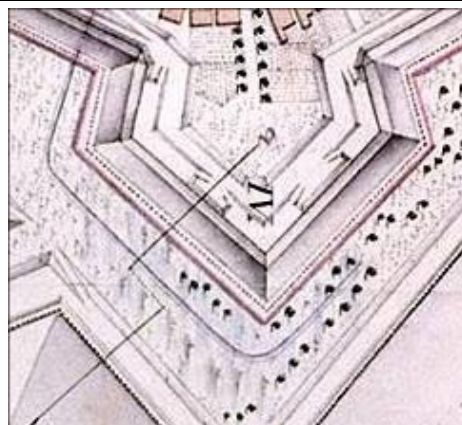
Ulaz u građevinu je iz Kukuljevićeve ulice s izlazima u park iza građevine.

Katnost doma za umirovljenike je P+2 + potkrovlje.

POVIJESNI RAZVOJ BASTIONA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

BASTION IV – BASTION SVETE ELIZABETE (Thurnov bastion)

Bastion Svete Elizabete je najistureniji bastion prema nekadašnjoj ratnoj granici s Turskim carstvom i kroz povijest tvrđave bio je održavan i obnavljan s posebnom pažnjom. Jedan je od dva bastiona između kojih su se nalazila druga, tzv. Turska odnosno, Nova gradska vrata. Na planu tvrđave iz 1579. godine Nova vrata su planirana neposredno uz jugozapadnu flanku bastiona, ali su kasnije izvedena u središnjem dijelu kurtine koja povezuje Thurnov i Kranjski bastion.

Na planu iz 1579. godine bio je oblikovan kao i svi ostali bastioni, a tijekom 17. stoljeća na njemu nije bilo bitnih promjena. Na planu tvrđave iz 1639. godine flanke su još bile uvučene, a Nova vrata i most već ucrtani na poziciji koju će zadržati do kraja odnosno rušenja i rekonstrukcije ceste u 19. stoljeću. Prema planu iz 1660. godine uvučene flanke bile su održavane još samo na Thurnovom, Koruškom i Auerspergovom bastionu, a sami bastioni i prostor ispred grla bastiona bili su još slobodni od gradnje zbog vojnih potreba.

Na planu tvrđave iz 1713. godine sve su flanke na bastionima izravnane, a bastioni i prostor oko njih još bili su prazni.

Velika obnova tvrđave započela je 1739. godine nakon što se konačno odustalo od gradnje nove tvrđave Orlica. Tada je tvrđava dobila niz vanjskih obrambenih elemenata svojstvenih tvrđavama 18. stoljeća. Prvi puta su bastion Svete Elizabete i Koruški bastion te kurtina koja ih povezuje, s vanjske strane obzidani kamenom. Obzidana je i polovica kurtine između Elizabetinog i Josipovog bastina i na tom mjestu je u jarku sazidan prvi kaponir. U sklopu obnove povišena je glasijska, obnovljen je skriveni put na kontraeskarpi i u središtima krakova izvedeni trokutasti iznenadni zasjeci.

Detaljna slika tvrđave nakon obnove ucrтана je planu iz 1752. godine. Do tada se već počeo graditi ravelin iza kontraeskarpe između Elizabetinog i Korušskog bedema kao dio utvrde koji je štiti ulaz prema Novim vratima, tada obnovljenim, s pomičnim mostom. Nasuprot vrha svakog bastiona iza kontraeskarpe izvedene su fleše (osim Kranjskog prema Kupi).

Unutrašnjost bastiona Svete Elizabete ostala je neizgrađena, ali ispunjena vrtovima. U to je vrijeme bila već potpuno izgrađena jugoistočna strana ulice koja je u blagom luku prolazila ispred ulaza u bastion te skretala uz bedem prema Josipovom bastionu, potpuno na trasi današnje Kukuljevićeve ulice. Ostala je neizgrađena samo jedna šira vrtna parcela preko koje se moglo ući na bastion. Ta je parcela bila u osi gradske ulice koja je vodila od središnjeg ulaza na začelju Velike vojarnje koja je tada već bila podignuta na jugoistočnom rubu središnjeg gradskog trga. Ulica je bila formirana za brzi izlazak vojske iz vojarnje na bastion Svete Elizabete, najistureniji bastion u tvrđavi.

Uz južnu flanku bastiona Svete Elizabete bio je već sredinom 18. stoljeća izgrađen odvodni kanal. Kanal je prolazio ulicom iza velike vojarnje zatim pod pravim kutem skretao u današnju Šenoinu ulicu, ispred kuća pred bastionom se prelomio te preko današnje Kukuljevićeve ulice prošao uz južnu stranu bastiona kroz bedem u jarak. Kanal je ucrtavani na svim planovima tvrđave do kraja 19. stoljeća.

Na planu tvrđave iz 1783. godine detaljnije je ucrтана geometrija vanjske i unutrašnje strane bastiona s položajima za topove. Prolaz u središte bedema bio je markiran drvoredom. Na istom je planu ucrtan presjek kroz bedem Svete Elizabete te kroz jarak i kontraeskarpu nasuprot njega.

U vremenu između 1839. i 1848. godine provedena je obnova tvrđave u kojoj su bastioni s vanjske strane obzidani kamenim podzidom koji se lomio oko fasa bastiona dok su bočne flanke ostale obuhvaćene podzidom i postepeno se stapale s okolnom zemljanom masom. Bastion Svete Elizabete bio je podzidan na isti način.

Unutrašnjost bastiona te trasa i izgrađenost Kukuljevićeve ulice nisu se bitno promijenili od sredine 18. stoljeća. Starije kuće bile su zamijenjene novim, neke su srušene, a na grlu nekadašnjeg bastiona i dalje je ostavljen razmak među kućama za ulaz na prostor bastiona. Pred kraj 19. stoljeća te su kuće dobile duboka dvorišna krila koja su ušla u središnji prostor bastiona i proširila se na vrtove.

Djelomična devastacija bastiona dogodila se 1916. godine kada je uz njegovu sjeveroistočnu bočnu stranu probijen put iz tvrđave prema Korani odnosno, današnji Ruski put. Tom je prilikom zatrpan dio opkopa, a sjeveroistočna flanka bastiona djelomično srušena jer je preko nje prešla cesta.

A black and white photograph of a coastal town, likely Heligoland, showing a large, steep, eroded cliff face in the foreground. The town, including several buildings and a prominent church with a tall spire, is situated on the cliff top. The foreground is a flat, sandy area with some small pools of water.

229

U 20. stoljeću prostor nekadašnjeg bastiona postepeno je sasvim zapušten, a kuće u nekadašnjem grlu bastiona su propale. Geometrija vanjskih obrisa bastiona Svete Elizabete dodatno je narušena urušavanjem zemlje, zatrpavanjem opkopa te trasiranjem rampi i staza iz ostataka opkopa preko bedema i bastiona. Iza Drugog svjetskog rata, kada su uređivani parkovi u opkopu nekadašnje tvrđave dodatno su zatrpani dijelovi bastiona i opkopa te jedinog ravelina ispred nekadašnjih Novih vrata.

80-tih godina 20. stoljeća pripremana je revitalizacija bastiona kojom je planirano rušenje tri preostale kuće u grlu nekadašnjeg bastiona te gradnja nižeg građevnog objekta. Nova građevina i hortikulturno uređenje trebala je ostaviti otvorenu komunikaciju s ostalim prostorima nekadašnjeg tvrđavskog sistema. 1988. godine na nekadašnjem bastionu Svete Elizabete sagrađen je veliki trokatni blok Doma umirovljenika.

Pogled iz Kukuljevićeve ulice

Sjeverni ugao s uličnim potezima

Ruski put

Gornji rub bastiona svete Elizabete

VALORIZACIJA

Bastion Svete Elizabete danas je djelomično sačuvan i to u osnovnim tlocrtnim te djelomično u visinskim gabaritima.

Gotovo u potpunosti nedostaje sjeveroistočna flanka zemljanog bastiona koja je srušena 1916. godine prilikom izgradnje spojne ceste, Ruskog puta, koja preko tvrđavnog opkopa spaja grad unutar tvrđave s prostorom iza njezinog vanjskog ruba.

Na platou u unutrašnjosti nekadašnjeg bastiona izgrađena je zgrada doma umirovljenika. Prilikom regulacije izgradnje na platou sačuvan je rubni dio prostora na mjestu vanjskih stranica bastiona okrenutih prema opkopu i to je najvrjedniji ostatak povijesne izgradnje.

Pretpostavlja se da je u zemljanoj masi stranica prema šancu sačuvan i kameni podzid iz vremena rekonstrukcije iz prve polovine 19. stoljeća kao i stariji podzid iz prve polovine 18. stoljeća.

Zgrada Doma umirovljenika je svojim predimenzioniranim korpusom zatvorila ulaz prema vrhu nekadašnjeg bastiona te otežala komunikaciju bastionskog prostora s okolicom odnosno, presjekla je komunikaciju kroz današnju Šenoinu ulicu koja je povijesno vodila od Velike vojarne na bastion. **Građevina je neuklopljena u povijesnu matricu Zvijezde.**

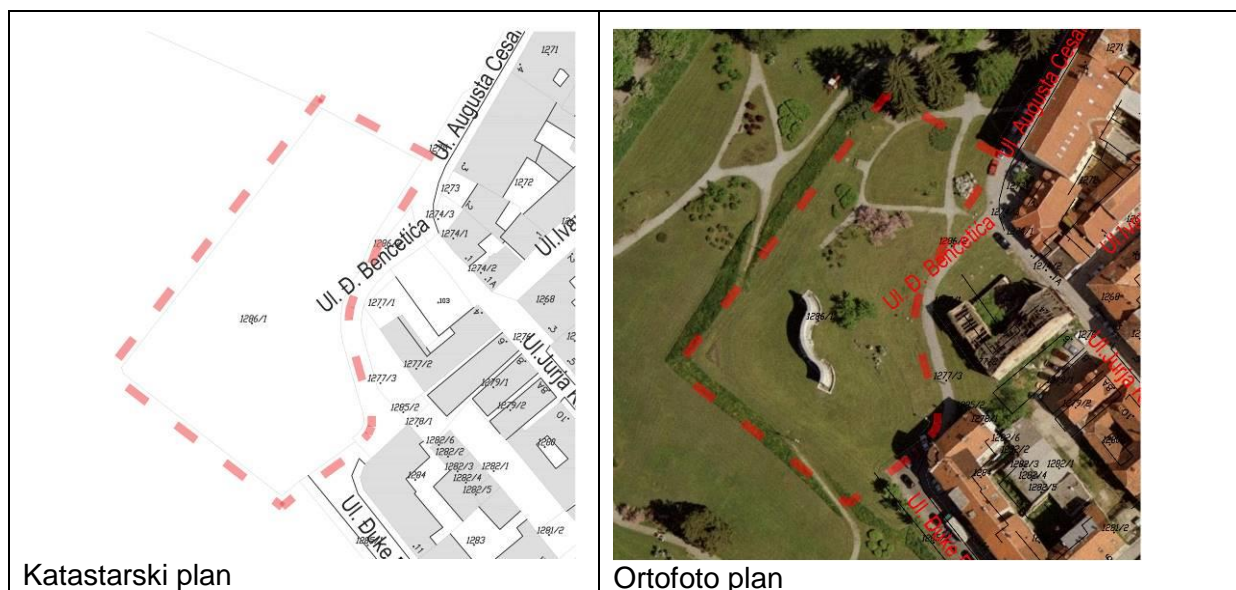
Avio snimka iz 1933. g.

SMJERNICE

Očekivani i pretpostavljeni kameni zid iz 18 stoljeća i podzid iz 1839—1850. godine potrebno je arheološki istražiti i prezentirati i konzervirati pronađene ostatke. Zemljani dio pokosa bastiona rekonstruirati prema presjecima iz vremena koje se prezentira na visini od 0-2 m, koliko je moguće obzirom na veliki gabarit Doma umirovljenika. Također treba izvesti i bastionsku galeriju na visini od 1 m, a bedemski put i dijelove fase naznačiti u parteru. Na pozicijama flanki izvesti rampe iz Kukuljevićeve ulice i Ruskog puta na bastionsku galeriju. Između podzida i zemljanog pokosa potrebno je napraviti šetnicu na nivou 1 m nižu od gornje nivelete podzida iz 1839.-50. Prije bilo kakvih radova potrebno je napraviti preliminarna arheološka istraživanja, nakon čega će se konačno odlučiti o prezentaciji i rekonstrukciji. Na toj poziciji se očekuju osim podzida iz 19. st. i nalazi podzida iz 17. stoljeća.

BANSKI BASTION

POSTOJEĆE STANJE

Ostaci nekadašnjeg Banskog bastiona nalaze se na zapadnom rubnom dijelu povijesnog središta Zvijezde. Sa sjeverozapadne i jugozapadne strane je omeđen opkopom nekadašnje tvrđave i orijentiran je prema Šetalištu F. Tuđmana i Maloj promeni. Na istočnoj strani bastionskog prostora završava izgradnja na krajevima Bencetićeve, Križanićeve i Cesarčeve ulice, koja dijelom ulazi u prostor nekadašnjeg bastiona.

Neizgrađena zelena površina označen je kao jedna parcela nepravilnog oblika koja se samo djelomično poklapa s gabaritima nekadašnjeg bastiona. Na njoj se nalaze ostaci centralnog spomenika palim borcima i žrtvama fašizma koji je izradio kipar Vanja Radauš.

Spomenik se nalazi u centru nekadašnjeg bastiona. Originalni spomenik se sastojao se od grupe skulptura i monumentalnog zida kao pozadine. Danas je od spomenika ostao samo zid bez skulptura tako da spomenik više nije u funkciji.

Ostaci spomenika valorizirani su kao građevina neuklopljena u povijesnu matricu.

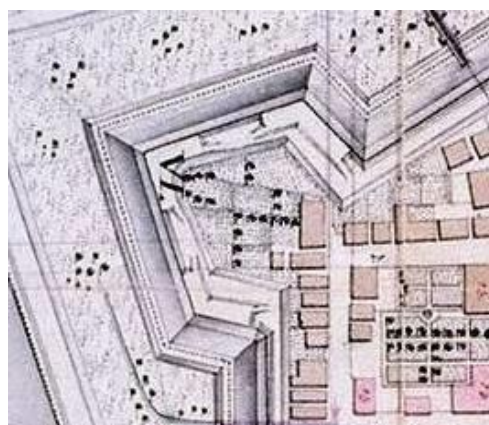
Građevinsko stanje spomenika je loše.

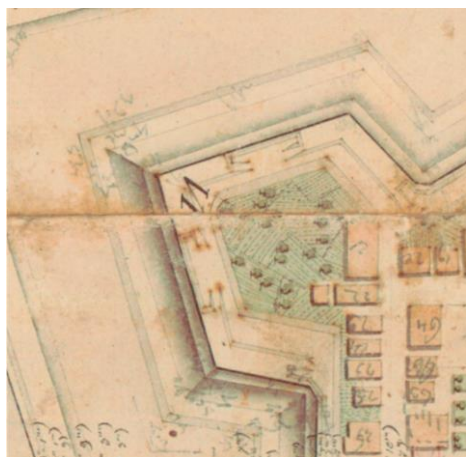
POVIJESNI RAZVOJ BASTIONA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

BASTION VI – BANSKI BASTION (Auerspergov bastion)

Šesti bastion jedan je od četiri bastiona na čijem prostoru sve do danas nije bilo blokovske izgradnje, a unutrašnjost povijesnog bastiona bila je slobodna sve do 20. stoljeća. U vrijeme gradnje tvrđave 1579. godine zvao se Auerspergov bastion i sagrađen je jednako kao i ostalih pet bastiona.

Stanje prikazano na planovima tvrđave iz 17. stoljeća pokazuju da u tom vremenu nije bilo izgradnje na bastionu. Uvučene flanke su održavane i prikazane na planovima iz 1639. i 1657. godine. Na zadnjem planu ucrтана je linija trase današnje Križanićeve ulice između Koruškog i Banskog bastiona, paralelno s linijom bedema, ali odmaknuta od bedema ispred kojeg je ostavljen široki prazan prostor.

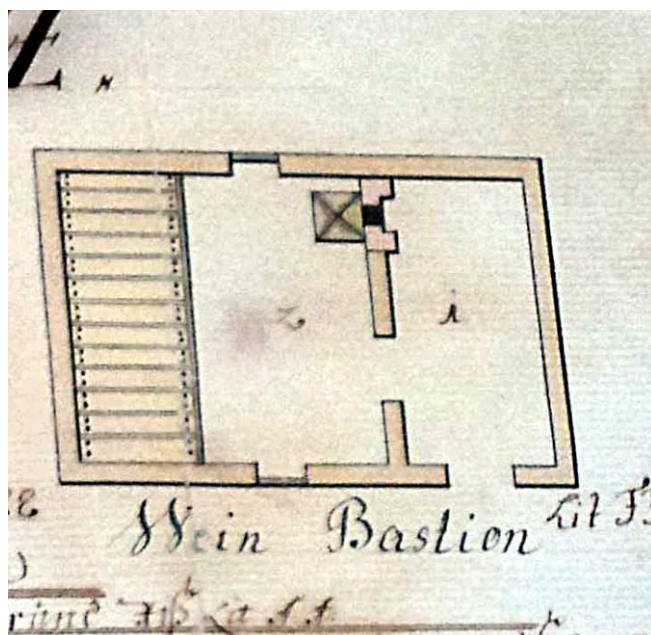
Do sredine 18. stoljeća dovršeno je formiranje i izgradnja jugozapadne strane današnje Križanićeve ulice, ali pomaknuto bliže liniji bedema nego što je planirano. Stanje je detaljno prikazano na planu tvrđave iz 1752. godine sa nizom gusto izgrađenih kuća koji se protezao od Kranjskog do Banskog bastiona. Ispred Banskog bastiona kuće su potpuno zatvorile grlo bastiona. U središnji dio bastiona, s uređenim vrtovima, ulazilo se kroz civilne kuće. Na bastion odnosno, grudobran bastiona prilazilo se preko sjeverozapadne flanke na kraju pravca Križanićeve ulice te kroz bedemski put koji je iza kuća uz bedeme povezivao sve bastione u tvrđavi. Na toj je flanki tada već bila sagrađena manja pravokutna stražarnica.

Ispred bastiona, u vrhu kontraeskarpnog bedema, bila je izvedena zemljana fleša kojoj se prilazilo sa zbornog mjesta na skrivenom putu tvrđave.

Prilikom velike obnove tvrđave od 1739. godine do sredine stoljeća, šesti bastion nije bio s vanjske strane oblagan kamenom.

Stanje na bastionu nije se mijenjalo kroz drugu polovinu 18. stoljeća. Na planovima tvrđave iz tog razdoblja i dalje je ucrtavan bastion s nizom kuća ispred ulaza u njegov središnji dio s vrtovima, a na sjeveroistočnoj flanki nalazio se zidani objekt.

Na planu iz 1783. godine zabilježena je promjena na dvije zadnje uske parcele ispred ulaza u bastion. Do tog vremena te su dvije parcele spojene u jednu veću i na njoj je bila sagrađena velika drvena jednokatnica, dužom stranom okrenuta uz rub ulice, nekadašnja kuća u Križanićevoj 2, danas nova zidanica.

Tlocrt stražarnice na Banskome bastionu. Snimak iz 1806. g.

Početak 19. stoljeća dokumentiran je na planu iz 1815. godine na kojem je ispred ulaza u bastion ucrtano pet kuća, prva u nizu velika kuća u Križanićevoj 2 i još četiri uske, zabatom okrenute prema ulici i odvojene gasicama. U unutrašnjosti bastiona i dalje su bili vrtovi, a na sjeverozapadnoj flanki još je ucrtan manji magazin.

Do sredine 19. stoljeća bastion i njegova okolica dobili su sasvim civilni karakter i na njemu više nema stražarnice. U velikoj obnovi tvrđave izvedenoj između 1839. i 1850. godine, šesti bastion je također obuhvaćen zvjezdolikim kamenim zidom koji je s vanjske strane podupirao zemljanu strukturu tvrđavskog sklopa. Zid je ispred flanki bastiona bio dodatno pojačan poprečnim kraćim zidovima, postavljenim u obliku češlja, dok su se zemljane flanke postepeno spajale u zemljanu masu s bastionima.

Stanje na bastionu detaljno je prikazano na katastarskom planu grada iz 1862. godine, na kojem su ucrtane kuće i njihove parcele. Prva kuća u nizu ispred bastiona, s kraja 18. stoljeća, ostala je ista. Prva uska drvena kuća do nje, danas Križanićeva 4, do tada je srušena i 1850. godine je podignuta nova dvokrilna zidana, s kraćim krilom okrenuta prema ulici i dužim dvorišnim pretegnutim prema vrtu u središtu bastiona. Kuće u Križanićevoj 2 i 4 imale su zajedničku dvorišnu parcelu s vrtom, nepravilnog polukružnog oblika, u sredini bastiona. Sljedeća uska drvena kuća do tada je također srušena i na njezinom je mjestu već izgrađena zidana istog tlocrtnog oblika. Preostale dvije, od četiri uske drvene kuće zabatima okrenutim prema ulici, do tada su bile srušene i parcele su bile prazne.

U prvoj polovici 19. stoljeća započela je najranija preobrazba tvrđavskog sklopa, u neposrednoj okolici šestog bastiona, uz sjeverozapadni bedem tvrđave, između Banskog i Kranjskog bastiona. Proces je započeo nakon što je na sjeverozapadnom kraju današnje Radićeve ulice trasiran put, preko bedema i opkopa na glacis te dalje prema predgrađu i Kupi. Trasiran je približno na liniji nekadašnjeg glavnog vodovoda koji je u tom dijelu opkopa bio podzidan. Do sredine stoljeća bedem je na tom dijelu bio probijen, otvorena su Riječka vrata preko kojih je Radićeva ulica produžena preko opkopa koji je u tom dijelu tada zatrpan. Sjeverozapadni bedem je do kraja 19. stoljeća bio potpuno srušen i teren izravnat, a uz unutrašnji rub nekadašnjeg bedemskog puta formirana je nova ulica s pročeljima kuća okrenutim prema opkopu. Ulica se tada zvala Vrhovčeva, danas Cesarčeva, a protezala se do ulaza u šesti bastion gdje se je pod pravim kutem spajala s današnjom Križanićevom, tada Pekarskom ulicom.

Dovršeno stanje formiranja nove ulice i novog lica grada prema tvrđavnom opkopu prikazano je na reambuliranoj katastarskoj karti iz 1904. godine. Do tada je kuća u Križanićevoj 4 dobila drugo dvorišno krilo i tlocrt u obliku slova U te s kućom u ogradom u Križanićevoj 2 zatvorila zajedničko dvorište. Pripadala im je zajednička vrtna parcela u središtu bastiona.

Konačno rušenje zemljanih nasipa šestog bastiona i ostataka bedema, započelo je odmah nakon donošenja Regulatorne osnove grada iz 1925. godine prema kojoj je planirano izravnavanje terena do ruba opkopa i nova blokovska regulacija prostora.

Pogled na Banski bastion početkom 20. stoljeća

U vremenu od 1933. do 1940. godine između nekadašnjeg petog i šestog bastiona tvrđave, s vanjske strane linije bedema, planirana je i izgrađena nova ulica, današnja Bencetićeva, čiji je sjeverozapadni kraj završio na mjestu jugoistočne flanke Banskog bastiona. Ostale zaravnane stranice i središnji prostor Banskog bastiona ostale su neizgrađene.

Prostor nekadašnjeg šestog bastiona konačno je oblikovan kao dio velike parkovne površine uređene u tvrđavnom opkopu. Park se proteže od sredine linije sjeverozapadnog bedema, oko šestog bastiona, do sredine linije jugozapadnog bedema nekadašnje tvrđave, odnosno od današnje Radićeve do Tomislavove ulice. Park je uređivan od 1954. do 1955. godine, a u središtu ravnog platoa šestog bastiona tada je postavljen spomenik palim borcima i žrtvama fašizma koji je izradio kipar Vanja Radauš. Iza velike figuralne kompozicije spomenika, koja je bila okrenuta prema šancu i vanjskom gradu, postavljen je monumentalni zid kao zaleđe spomeniku. Zid je djelomično zatvorio vizuru prema povijesnoj izgradnji u rubnim dijelovima tvrđave.

Prilikom uređenja parka opkop je velikim dijelom zatrpan i danas njegov profil doseže jedva jednu trećinu povijesne dubine, a konture bastiona, koji je također zatrpan, blago se naziru.

VALORIZACIJA

Jedan od bastiona na koji se nakon njegovog rušenja nije proširila izgradnja. Začelja kuća koje su se protezale do središta bastiona, u današnjoj Križanićevoj ulici ostala su otvorena prema reprezentativnom dijelu grada na glacisu tvrđave.

Najveća vrijednost tog prostora su ostaci i konture bedema i bastiona koji se još naziru u travnatim površinama parka.

Recentno su na kraju Križanićeve sagrađene nove kuće po uzoru na starije na broju 2, 4, 6 i 8 i 8A. Vizura s prostora Velike i Male promenade na vanjskoj strani nekadašnje tvrđave, preko platoa bedema ostalo je otvoreno prema unutrašnjosti povijesnog središta Zvijezde.

Nakon rušenja spomenika palim borcima na platou je ostao **zid koji je bio pozadina figuralnom spomeniku. Ostaci zida valorizirani su kao građevina neuklopljena u povijesnu matricu.**

SMJERNICE

Ostatke spomenika palim borcima i žrtvama fašizma potrebno je ukloniti i premjestiti uz preporuku pronalaženja odgovarajućeg novog mjesta za spomenik. Za uklanjanje spomenika potrebno je ishoditi mišljenje Vijeća za kulturna dobra pri Ministarstvu kulture.

Prostor bastiona potrebno je detaljno arheološki istražiti. Predlaže se djelomična rekonstrukcija bastiona iz 17 stoljeća. Djelomična iz razloga što se na tom dijelu neće kopati šanac do izvorne visine i što se neće izvesti u punoj visini već u visini od 2m od nivoa ceste. Nije moguće rekonstruirati dio flanke koji prelazi preko Bencetićeve ulice i stambene građevine u Bencetićevoj ulici. Dio koji prelazi preko ulice može se prezentirati u parteru. Podzid iz 1839.-50-te neće se prezentirati ili ga prezentirati u nivou šanca. U unutrašnjosti bastiona potrebno je izvesti bedemski put. Bedemski put na bastionu je na visini oko 1 m od razine ceste i treba ga premostiti s dvije rampe s bedemskim putom s obje strane. Dio ispod bedemskog puta treba biti u razini ulice i obzirom da formira djelomično kružni prostor koji treba urediti završno ili kao perivojni asfalt ili izvesti parter s materijalom tipa stabilizer ili sličnim monolitnim materijalom. Pokos od razine ceste do bedemskog puta na bastionu može se koristiti za gledalište čime bi taj prostor bio mala pozornica za razne događaje.

BEDEMI

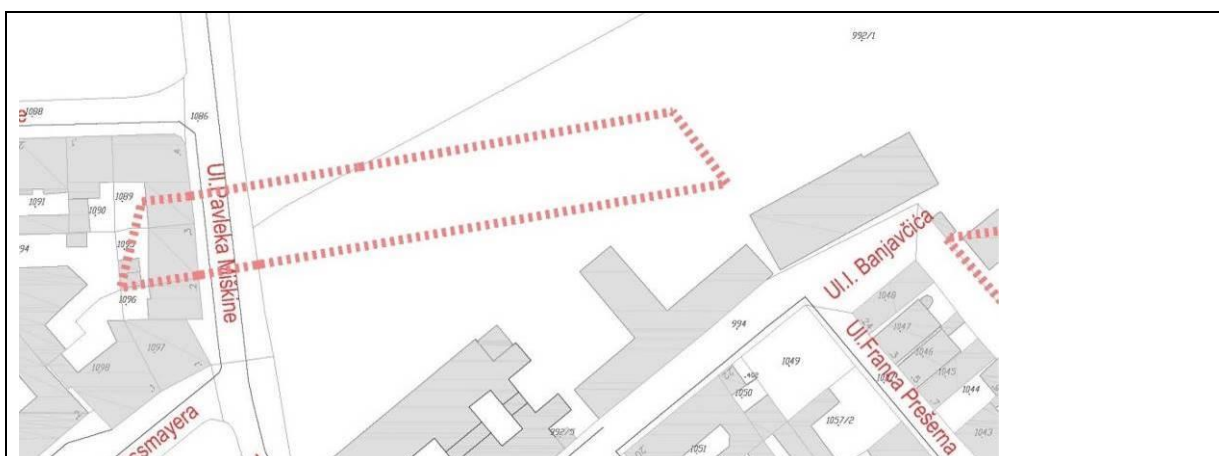
Tvrđava Karlovac imala je šest bedemskih zemljanih zidova koji su zatvarali tvrđavski obruč povezujući međusobno šest bastiona. Bedemi su bili građeni slično kao i bastioni, zemljani nasipi bili su podjednake visine i širine kao i bastionski. Glavna im je funkcija bila izdržati artiljerijske udare te odbaciti neprijatelja dalje od tvrđave paljbom iz topova kojih je na bedemima bilo manje nego na bastionima. Bili su građeni čvrsto i monolitno, a na njima i kroz njih ugrađivani su samo sistemi nužni za funkcioniranje tvrđave: gradska vrata, odvodni kanali, vodovod, poterne i slično.

Presjeci kroz masu tvrđavskih bedema i bastiona u 17. i 18. stoljeća prikazuju profile na kojima se detaljno čitaju stepenasti usjeci na zemljanim nasipima: s unutrašnje strane tvrđave pristupa se na povišeni nivo bedemskog puta, ispred njega se izdiže prsobran iza kojeg se zemljani nasip prelama i na vanjskoj strani koso spušta prema grabi. Na dnu kosog vanjskog zida izveden je još jedan uži plato, klupica, a zatim se zid oštro lomi u opkop. U klupicu su obično bili zabijani drveni roštilji za stabilizaciju zemljane mase oko cijele tvrđave.

Bedemski put iza prsobrana kružno je povezivao sve bedeme i bastione tvrđave.

Sjeverni bedem

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

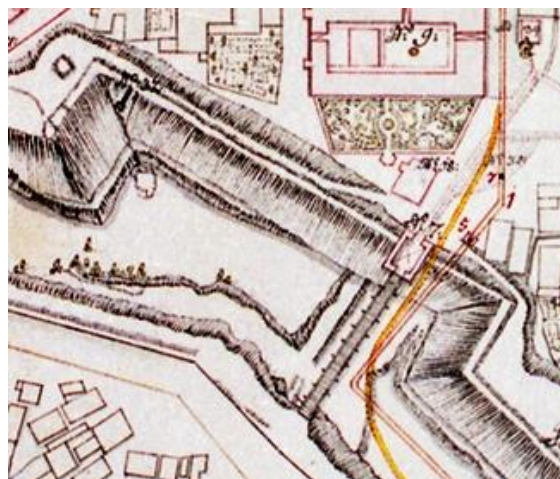
Prostor nekadašnjeg bedema nalazi se na sjevernom rubnom dijelu povijesnog središta Zvijezde. Danas se nalazi u obuhvatu velike parcele Veleučilišta, na njezinom sjeverozapadnom dijelu koji je nakon rušenja bedema početkom 20. stoljeća proširen u prostor šanca do linije podzida iz 19.stoljeća. Danas je prostor bedema neizgrađena zelena površina.

Bedema danas više nema.

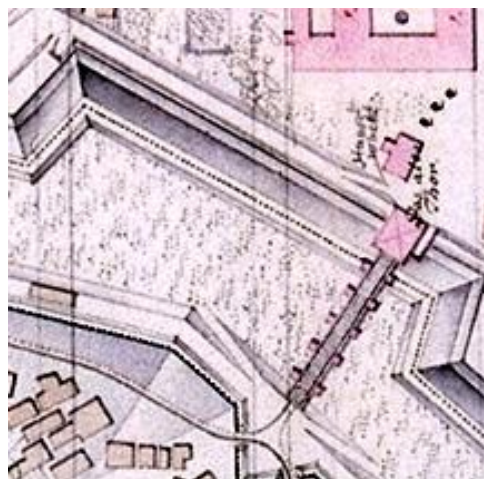

Pogled prema prostoru nekadašnjeg bedema sa šetnice uz Draškovićevu ulicu

POVIJESNI RAZVOJ BEDEMA

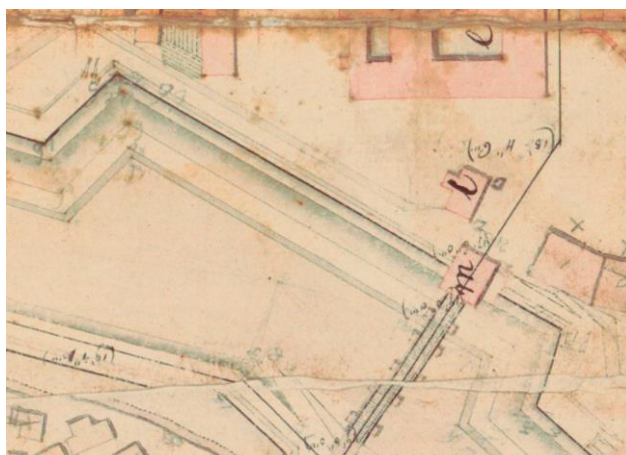

PLAN IZ 1752

PLAN IZ 1783

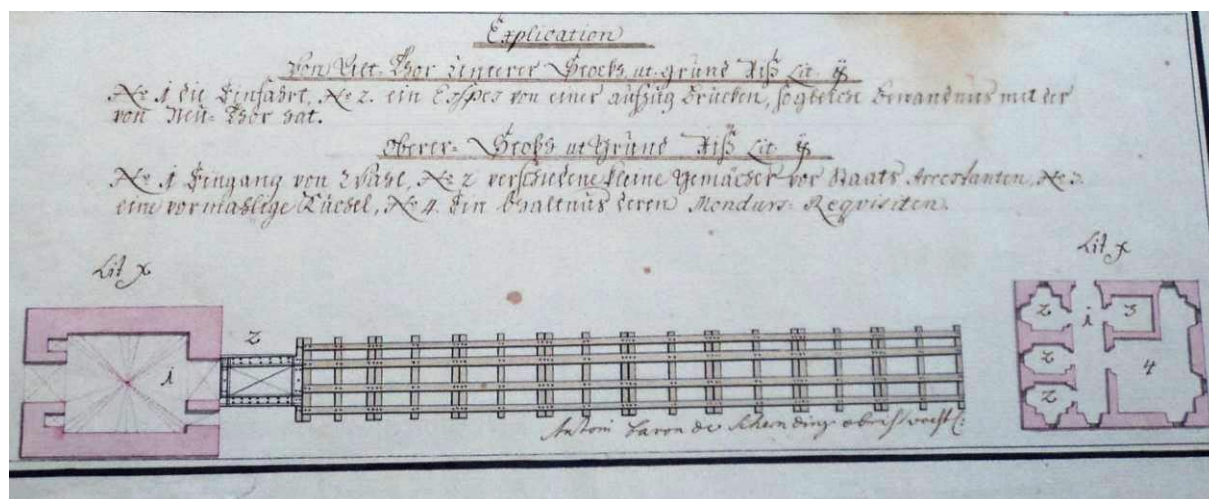
PLAN IZ 1815

PLAN IZ 1862.

Sjeverni bedem povezivao je Kranjski i Karlov bastion, bio je orijentiran sjeverno prema Kupi i staroj komunikaciji koja je vodila prema Gracu i Beču. U sistemu tvrđave imao je izrazito istaknutu ulogu jer su u njemu bila probijena Stara gradska vrata, asimetrično postavljena bliže Kranjskom bastionu. Vrata su ucrtana u planove iz 16. i 17. stoljeća, a sudeći prema prikazu na planu M. Stiera iz 1660. godine te prema rezultatima novijih istraživanja vrata su bila zidana u obliku manje kule zaobljenog tlocrta.

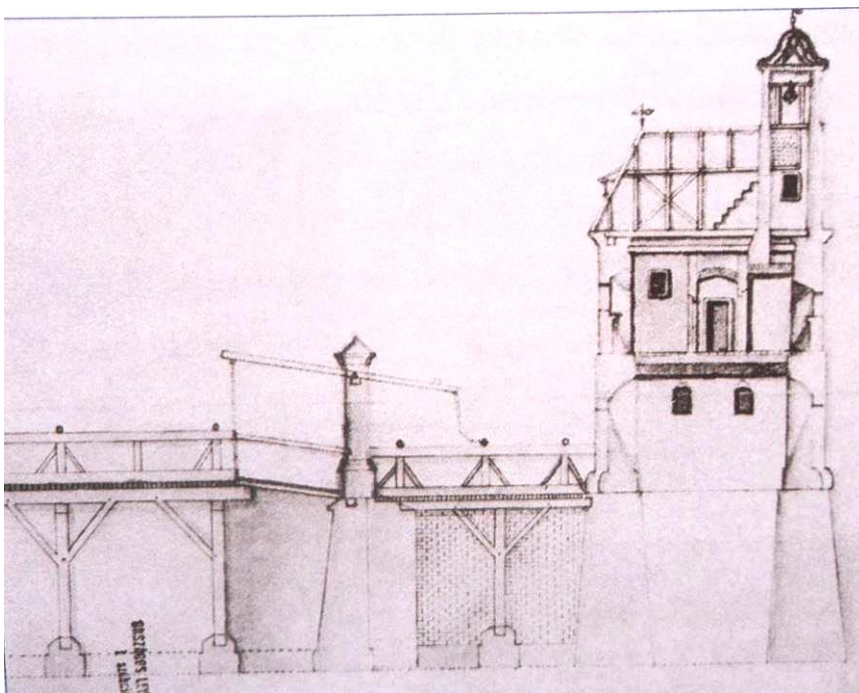
Od vrata je preko jarka vodio drveni most koji se nastavljao na cestu koja vodi prema Kupi i dalje prema zaleđu odakle su stizale glavne komande i opskrba tvrđave. Most je u 16. i 17. stoljeću bio fiksni, a u sklopu modernizacije tvrđave tijekom 18. stoljeća obnovljen je zajedno s vratima. Most je tada dobio pomični dio sa koloturuom i željeznim lancima, a oko temelja starih sazidana su nova vrata u obliku četverokutne jednokatne kule s malim tornjem. Na katu iznad vrata uređen je stan za glavnog blagajnika tvrđave. Vrata i most izvedeni su 1775. godine, a sačuvani su snimci iz 1785. i 1806. godine.

TLOCRT STARIH VRATA S LEGENDOM (iz 1806. godine)

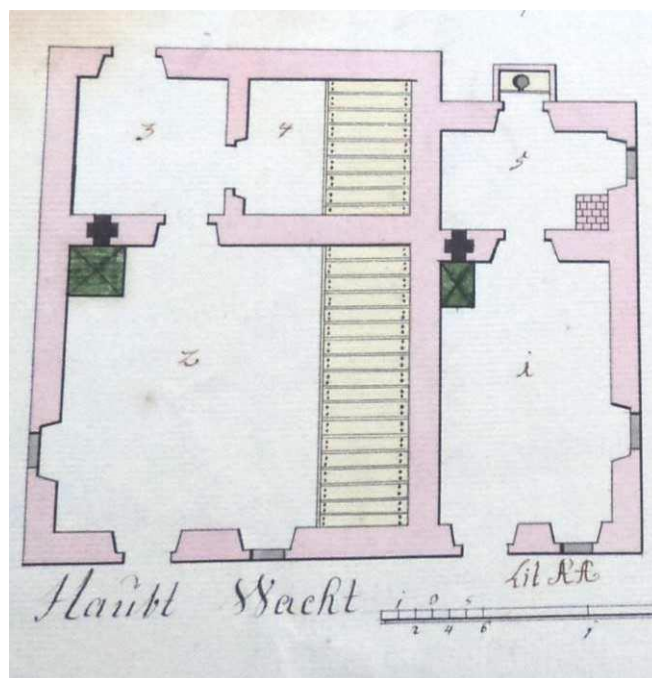
DONJI KAT: 1. ulaz, 2. neka vrsta pomičnog mosta

GORNJI KAT: 1. ulaz iz bedema, 2. različite male prostorije za državne pritvorenike, 3. nekadašnja mala kuhinja, 4. spremište za mondere

PRESJEK KROZ STARA VRATA (snimak iz 1806. godine)

Do sredine 18. stoljeća bila je sagrađena i stražarnica uz vrata na parceli uz vrt palače generalata. Sačuvan je snimak tlocrta iz 1806. godine.

PLAN STRAŽARNICE UZ STARA VRATA S LEGENDOM (snimak iz 1806. godine)

1. soba za oficire, 2. zajednička stražarnica, 3. predvorje, 4. prostorija za zatvorenike, 5. mala kuhinja

U zadnjoj velikoj obnovi od 1839. do 1850. godine zemljani sklop tvrđave je podzidan zidom koji se lomio u obliku zvijezde sa šiljastim krakovima. Zidani krakovi protezali su se od vrhova bastiona do središnje osi bedema odakle se nastavljao drugi krak prema vrhu sljedećeg bastiona. Na spoju krakova u osi bedema, izvedeni su kroz zemljanu masu kosi tuneli, poterne, sa unutrašnjeg platoa tvrđave prema opkopu. Na kraju poterne su u opkopu podignuti zidani kofri. Takav sklop podignut je i u opkopu ispred sjevernog bedema.

1884. godine srušena su Stara vrata i most, a kroz bedem je prošla cesta za koju je opkop na trasi ceste zatrpan. Tom prilikom je bedemski nasip s jedne i druge strane vrata srušen, a na zaravnani prostor proširili su se vrtovi. Vrt i dvorište palače generalkomande (tada kadetske škole), nekad neposredno uz bedem, proširili su se prema jarku do ruba kamenog podzida. Do kraja 19. stoljeća sklop poterne i kofra u opkopu je srušen, dio kosog zidanog kraka između kofra i nasipa ceste je srušen a podzid bedema u tom dijelu je obnovljen i izravnan te je poremetio izvornu geometriju podzida.

Prostor sjevernog bedema uz vrt i dvorište generalkomande nije se više mijenjao. U novije vrijeme vrt je ostao bez ograde koja je zatvarala parcelu prema ulici. Manji dio bedemskog prostora uz jugozapadnu stranu nekadašnjih starih vrata uklopljen je novoformirani blok na Kranjskom bastionu, planiran i izgrađen između 1933. i 1950. godine.

SMJERNICE

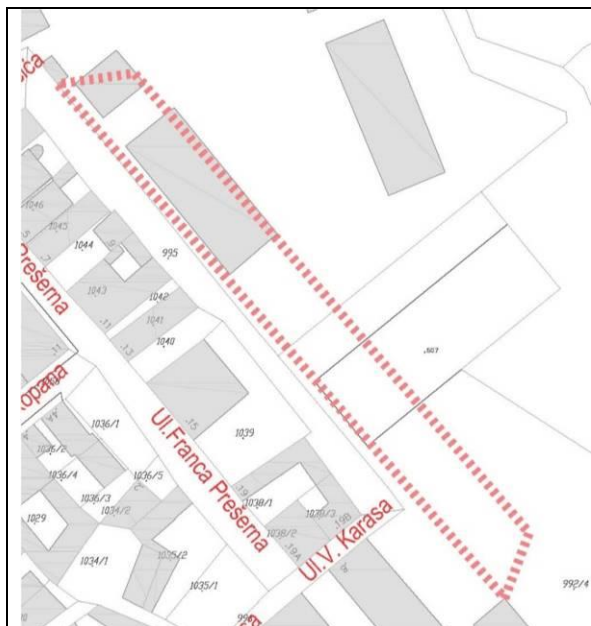
Sjeverni bedem moguće je prezentirati i rekonstruirati od Starih vrata do Karlovog bastiona uključujući i prezentaciju Starih vrata. Potrebno je izvršiti dodatna arheološka sondiranja na karakterističnim mjestima.

Izraditi novo idejno rješenje koje će akceptirati i prezentirati podzid iz 1839.-50., zajedno s prezentacijom Starih vrata in situ ili u parteru, i rekonstruirati zemljani bedem iz vremena prezentacije Karlovog bastiona tj. iz perioda 16. i 17. stoljeća s prezentacijom podzida iz 19. stoljeća u nivou šanca. Uz bedem je potrebno rekonstruirati i bedemski put.

II varijanta- predlaže se prezentacija bedema i bastiona iz 19. stoljeća, s prezentacijom podzida iz 19. stoljeća u nivou šanca. Na poziciji podzida iz 19. st. vidljivo da nema starog podzida iznad nivelete šanca. Uz bedem je potrebno rekonstruirati i bedemski put.

Sjeveroistočni bedem

POSTOJEĆE STANJE

Prostor bedema nalazi se na sjeveroistočnom rubnom dijelu povijesnog središta. Danas je to prostor iza začelja kuća u Prešernovoj ulici odnosno, uz nasipani dio šanca ispred vojarne Josipa bana Jelačića danas u sklopu Veleučilišta. Na prostoru nekadašnjeg bedema se nalazi **portirnica**, valorizirana kao **građevina koja se ne uklapa u povijesnu matricu Zvijezde**, zatim nekadašnja **pomoćna vojna građevina**, danas **laboratorij Veleučilišta**, valorizirana kao **građevina niže ambijentalne vrijednosti koja se nalazi na povijesnoj trasi bedema** te veliki ruševni **hangar, građevina bez vrijednosti**.

Bedema danas više nema.

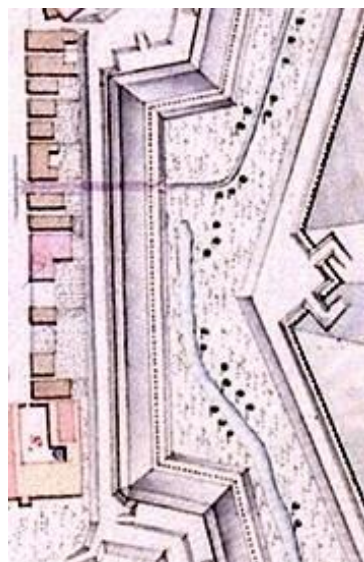

Današnje stanje na mjestu nekadašnjeg SI bedema

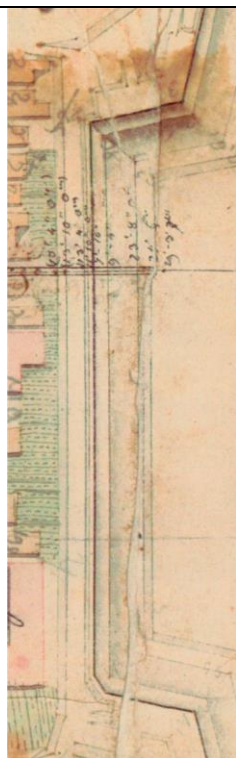
POVIJESNI RAZVOJ BEDEMA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1813.

PLAN IZ 1862.

Sjeveroistočni bedem spajao je bastione Svetog Josipa i Svete Elizabete. Jedan je od zatvorenih bedema na kojem do 20. stoljeća nije bilo velikih promjena.

Najznačajnija intervencija na bedemu izvedena je tijekom modernizacije tvrđave u 18. stoljeću kada je kroz bedem, u osi današnje Frankopanske ulice, između razmaknutih kuća u današnjoj Prešernovoj ulici 11 i 13, prošao tvrđavski odvodni kanal u jarak. Kanal je ucrtavan na svim planovima tvrđave u drugoj polovini 18. stoljeća.

U zadnjoj obnovi tvrđave između 1839. i 1850. godine i ovaj je bedem također obzidan zvjezdastim zidom, a kroz središnji dio bedema je iz unutrašnjosti tvrđave izvedena poterna s kofrom u opkopu. Taj je sklop potpuno razgrađen i zatrpan do kraja 19. stoljeća nakon što je u opkopu ispred Karlovog bastiona 1896. godine sagrađena nova vojarna s vježbalištem i pratećim objektima.

Za potrebe izgradnje vojarne potpuno je transformiran dio tvrđavskog sklopa, srušeno je pola Karlovog bastiona i zatrpano više od polovice opkopa, a bedemski nasip velikim dijelom razgrađen. Bedem je do kraja srušen u jugoistočnom dijelu kada se vrtna parcela vojne bolnice proširila preko bedema prema opkopu. Ipak, dio razrušenog i sniženog bedema sačuvao se iza zaleđa kuća u današnjoj Prešernovoj ulici sve do početka 20. stoljeća.

Konačno je između dva rata bedem potpuno srušen i na dijelu zaravnanog terena sagrađena je jedna od dvije izdužene prizemnice za vojarnu u opkopu. Do danas je ostao sačuvan put koji je povezivao tvrđavske bastione s unutrašnje strane tvrđave, danas iza začelja kuća u Prešernovoj ulici.

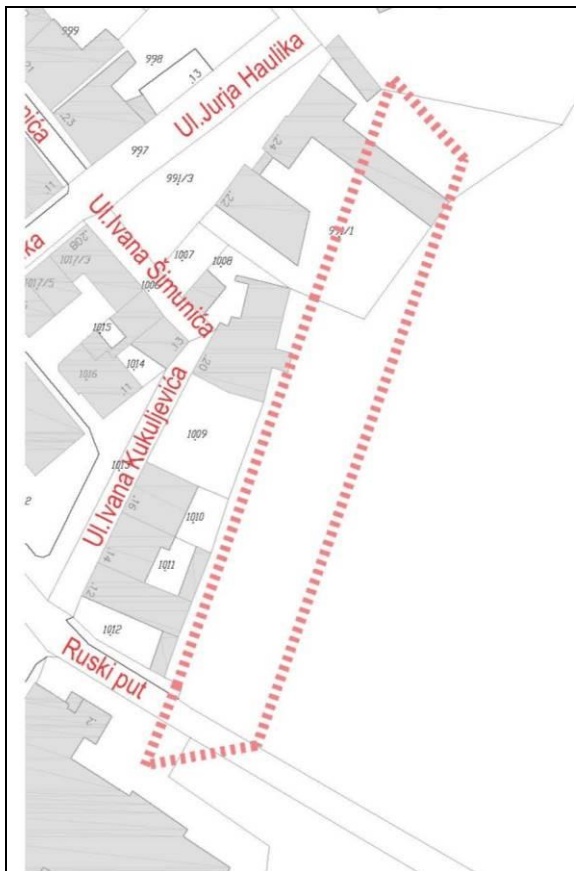
SMJERNICE

Rekonstrukcija bedema moguća je na potezu od zgrade Laboratorija Veleučilišta do Josipovog bastiona. Dio uz Josipov bastion može se prezentirati iz faze 19. stoljeća. Visina zemljanog pokosa može biti od 0-2m. Prije odluke o prezentaciji i rekonstrukciji bedema i podzida iz 19. st. zajedno s Josipovim i Karlovim bastionom potrebno je izvršiti dodatna arheološka istraživanja. Zgradu bivše stražarnice treba ukloniti.

Jugoistočni bedem

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

Prostor nekadašnjeg bedema nalazi se na jugoistočnom rubnom dijelu povijesnog središta Zvijezde.

Danas je to zelena površina uz rub opkopa između Ruskog puta i Josipovog bastiona. Prostire se iza začelja kuća u Kukuljevićevoj ulici od Ruskog puta do Šimunićeve ulice te iza poteza građevina u Haulikovoj ulici od Šimunićeve ulice do Josipovog bastiona. Dvije građevine, **Haulikova 24** i **portirnica uz Josipov bastion**, nasjedaju na dio bedema. Valorizirane su kao **građevine bez vrijednosti**.

Bedema danas više nema.

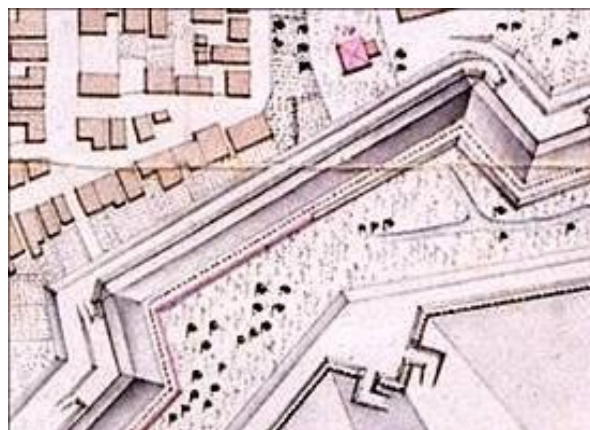
Današnje stanje na mjestu nekadašnjeg JI bedema

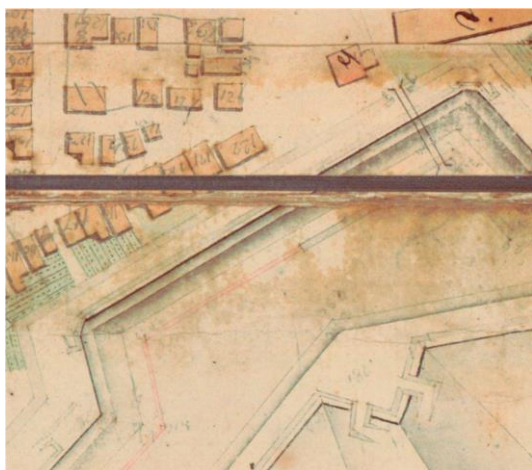
POVIJESNI RAZVOJ BEDEMA

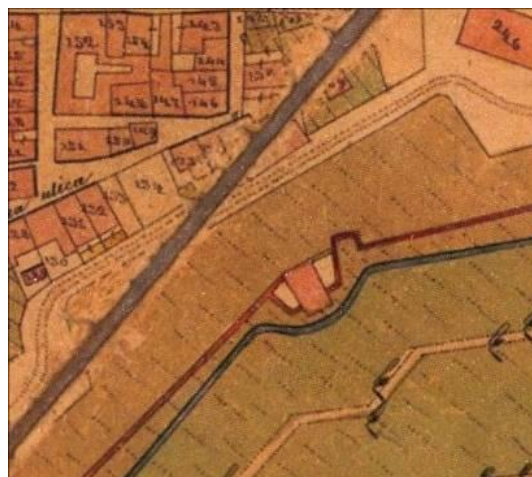
PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Jugoistočni bedem povezivao je bastione Svetog Josipa i Svete Elizabete. Bio je jedan od zatvorenih bedema, ali orijentiran u pravcu ratne granice i na njemu je izvedeno više intervencija i obnova s vanjske strane tvrđave.

Prilikom prve velike obnove tvrđave u 18. stoljeću, između 1739. i 1740. godine, do polovice bedema izveden je kameni zid koji je u neprekinutom nizu tekao od Kranjskog i Elizabetinog bastiona. Na tom je mjestu u sredini bedema sažidan prvi kaponir između dvije stranice opkopa.

U zadnjoj velikoj obnovi tvrđave do sredine 19. stoljeća i ovaj je bedem s vanjske strane obzidam zvjezdastim zidom, a u središnjem dijelu, na mjestu starijeg kaponira izvedeni su poterna s kofrom. Tako obzidani bedem uređen je kao travnata površina i ostao je nepromijenjen do početka 20. stoljeća.

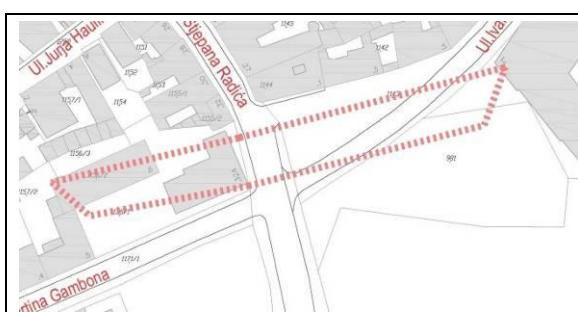
Rušenje bastiona i preobrazba prostora započela je nakon Prvog svjetskog rata, kada je 1916. uz bastion Svete Elizabete probijena cesta prema Korani i dalje prema naseljima u zaleđu. Za potrebe izgradnje ceste dio bastiona i jedna kuća u Kukuljevićevoj su tada srušene, a dio opkopa na trasi ceste zatrpan. U prvoj polovini 20. stoljeća srušen je i ostatak bedema, teren je izravnat i do danas je ostao otvoreni zeleni pojas između niza kuća u Kukuljevićevoj i opkopa nekadašnje tvrđave.

SMJERNICE

Moguće je prezentirati i rekonstruirati bedem od Ruskog puta do Josipovog bastiona. Potrebno je ukloniti dvije građevine uz bastion koje nasjedaju na prostor bedema i bedemskog puta. Izvršiti dodatna arheološka sondiranja na karakterističnim mjestima. Ako se potvrde očekivani nalazi, tj. podzid s ostacima kofre iz 1839.-50. i eventualni tragovi zemljanog bedema i zida iz 18. stoljeća, može se odlučiti o načinu prezentacije i rekonstrukcije bedema, bedemskog puta i podzida iz 19. st. zajedno s Josipovim bastionom. Predlaže se rekonstrukcija bedema u visini od 2 metra iz 19. stoljeća s podzidom i bedemskim putom.

Južni bedem

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

Prostor nekadašnjeg bedema nalazi se na južnom rubnom dijelu povijesnog središta Zvijezde. Danas je to dijelom zelena površina, a dijelom izgrađeni dio grada. Prostor presijecaju dvije frekventne prometnice, Radićeva i Kukuljevićeva ulica, od kojih je cesta uz Kukuljevićevu ulicu preoblikovala povijesni prostor i dezintegrirala liniju nekadašnjeg bedema.

Današnje neizgrađeno područje bedema nalazi se na području ozelenjenog prostora ispred pješačke staze uz potez kuća u Kukuljevićevoj ulici, dijelom presijeca kolnik u Kukuljevićevoj ulici i dio šanca uz Elizabetin bastion.

Na izgrađenom prostoru bedema nalaze se dvije građevine, jedna četverokatnica na uglu Gambonove i Radićeve ulice, **Radićeva 32A** valorizirana kao **građevina koja se ne uklapa u povijesnu matricu Zvijezde** te trokatnica uvučena od građevinske linije u **Gambonovoj 6** valorizirana kao **niža ambijentalna građevina koja izlazi izvan povijesne trase bedema**.

Bedema danas više nema.

Današnje stanje na nekadašnjem prostoru Novih vrata

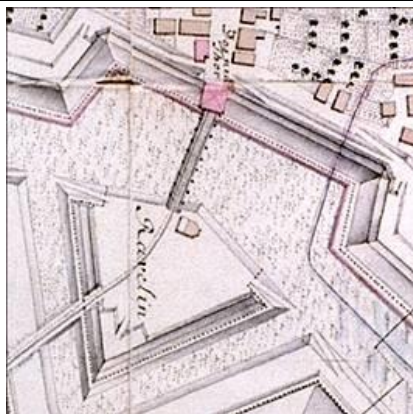

Današnje stanje na nekadašnjem prostoru J bedema

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

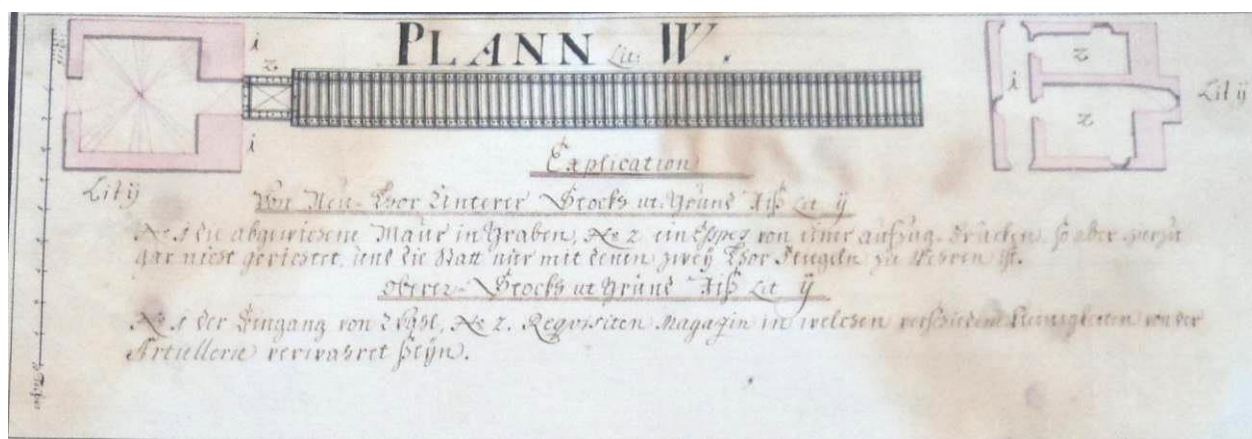

PLAN IZ 1862.

Južni bedem povezivao je bastion Svete Elizabete i Koruški bedem. Bio je najizloženiji bedem nekadašnje tvrđave, izravno orijentiran prema prostoru ratne granice. Kroz njega su vodila Nova vrata, probijena približno u sredini bastiona, koja su se vezala za cestu prema prvoj liniji obrane na Korani, današnjem Turnju.

Zbog njegove važnosti i izloženosti južni bedem je više puta obnavljan, a tijekom modernizacije tvrđave u 18. stoljeću dobio je više novih vanjskih tvrđavskih elemenata. Do sredine stoljeća obzidan je s vanjske kamenim zidom koji je obuhvaćao i oba susjedna bastiona. Uz zapadnu flanku bastiona Svete Elizabete bio je do tada kroz bedem probijen kanal za odvodnju vode iz tvrđave u opkop.

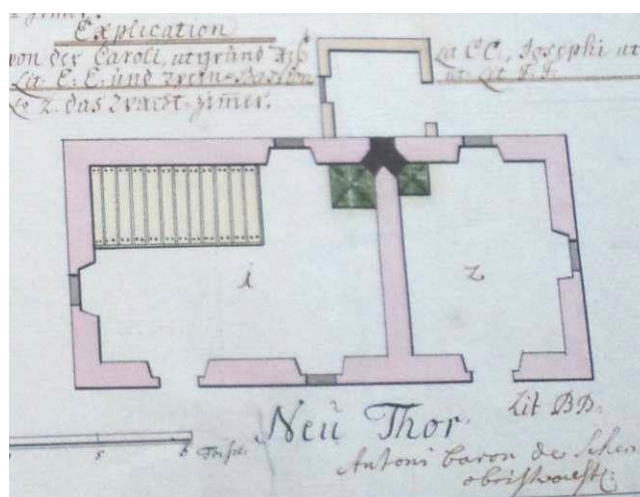
Obnovljena su i gradska vrata s mostom koji je tada dobio pokretni dio sa lancima, koji se mogao dizati i spuštati. Uz gradska vrata s unutrašnje strane obnovljena je drvena stražarnica kojoj je dodan zidani dio. Sačuvane su snimke tlocrta gradskih vrata i stražarske kuće, izrađeni 1806. godine.

TLOCRT NOVIH VRATA S LEGENDOM (snimak iz 1806. godine)

DONJI KAT: 1. srušeni zid u šancu, 2. neka vrst mosta za dizanje koji nije uređen te se grad brani samo sa dvokrilnim vratima

GORNJI KAT: 1. ulaz iz bedema, 2. priručno skladište pribora za artiljeriju

TLOCRT STRAŽARNICE UZ NOVA VRATA S LEGENDOM (snimak iz 1806. godine)

1. stara stražarnica koja je izgrađena od drveta

2. novoprojektirana soba za oficira

Do 1776. godine ispred južnog bastiona bio je sagrađen ravelin kao poseban vanjski tvrđavski element koji štiti upravo bedem. Na samom bedemu nije više bilo značajnih promjena do 19. stoljeća.

U obnovi tvrđave između 1839. i 1850. godine i ovaj je bedem obzidan u sistemu zvjezdolikog zida. Na mjestu gdje su se krakovi zida spajali ispred središnje osi bedema u ovom bedemu su bila postavljena gradska vrata i most koji je vodio na ravelin ispred tvrđave. Zbog toga ispred ovog bedema u opkopu nije bilo kofra koji je bio zamijenjen konstrukcijom mosta.

U drugoj polovici 19. stoljeća grad i gradski sadržaji već su bili prošireni i južno od tvrđave. Zbog toga su uski prolaz kroz gradska vrata te uska cesta preko ravelina bili prepreka i 1883. godine Nova gradska vrata su srušena. Tom prilikom srušen je i zaravan dio južnog bedema. Prostor opkopa na mjestu starog mosta je zatrpan zemljom i preko njega je sagrađena cesta. Potez kuća uz nekadašnji bedem tada se počeo postepeno preoblikovati.

Regulatornom osnovom iz 1905. godine na prostoru južnog bedema bila je planirana zelena površina, kao dio kružne šetnice na mjestu bedema oko tvrđave, a opkop je trebalo zatrpati.

Pogled prema potezu južnog bedema 1922. godine

Regulatorni plan iz 1925. godine djelomično je u svoju regulaciju uklopio rješenja iz starijeg plana pa je prostor južnog bastiona ostao neizgrađen i nedefiniran sve do sredine 20. stoljeća.

Nakon Drugog svjetskog rata dovršen je zapadni dio prostora bedema koji se vezao za nekadašnji Kranjski bastion. 1961. godine sagrađena je trokatnica u Gambonovoj 6, približno na liniji nekadašnjeg bedema, danas uvučena od ulice i ispred nje mali park. 1965. godine sagrađena je četverokatnica na kraju Radićeve ulice potpuno izvan gabarita povijesne matrice.

Iste je godine proširena i cesta koja prolazi uz Kukuljevićevu ulicu koja je presjekla liniju bedema i u potpunom je neskladu s povijesnim tlocrtom tvrđave. Istočna strana prostora bedema, od Radićeve ulice prema Elizabetinom bastionu, ostala je neregulirana do danas. Trokutasti prostor koji je ostao između ceste, Radićeve i Kukuljevićeve ulice nalazi se na liniji nekadašnjeg bedema, ali nije u skladu s njegovim oblikom.

SMJERNICE

Južni bedem moguće je danas rekonstruirati bez uklanjanja postojećih građevina od Elizabetinog bastiona do Novih vrata. Ali, veliki problem predstavlja cesta, danas Kukuljevićeva ulica, koja presijeca poziciju bedema. Ako se ne ukida cesta bedem je moguće prezentirati samo u parteru. Točne pozicije potrebno je utvrditi arheološkim istraživanjima na karakterističnim mjestima i na dijelu Novih vrata. Ako se potvrde očekivani nalazi, tj. ostaci Novih vrata, zid iz 18. stoljeća te podzid s ostacima kofre iz 1839.-50. i eventualni tragovi zemljanog bedema, može se odlučiti o načinu prezentacije i bedema sa zidom iz 18. stoljeća i Novih vrata, ali i podzida iz 19. stoljeća.

Predlaže se nasipavanje dijela bedemskog prostora u nivou ceste koji nedostaje kako bi se mogla izvesti prezentacija u parteru. Predlaže se provedba natječaja koji bi kvalitetnije riješio postojeće stanje s mogućnošću prezentacije u parteru.

Jugozapadni bedem

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

Prostor nekadašnjeg bedema nalazi se na jugozapadnom rubnom dijelu povijesnog središta Zvijezde, iza začelja niza povezanih jednokatnica u Kržanićevoj, Bencetićevoj i Lukšićevoj ulici. Građevine su podignute ispred linije nekadašnjeg bedema orijentirane prema šancu. Devet povezanih građevina je u jugoistočnom dijelu Bencetićeve ulice, između Lukšićeve i Tomislavove ulice, a dvije su u sjeverozapadnom dijelu, između Tomislavove ulice i prostora nekadašnjeg banskog bastiona. Sve navedene zgrade valorizirane su kao ***ambijentalne građevine koje izlaze iz izvan povijesne trase bedema i bastiona***.

Sačuvan je neizgrađeni prostor nekadašnjeg bedemskog puta, u vrtovima iza začelja kuća, a bedema danas više nema.

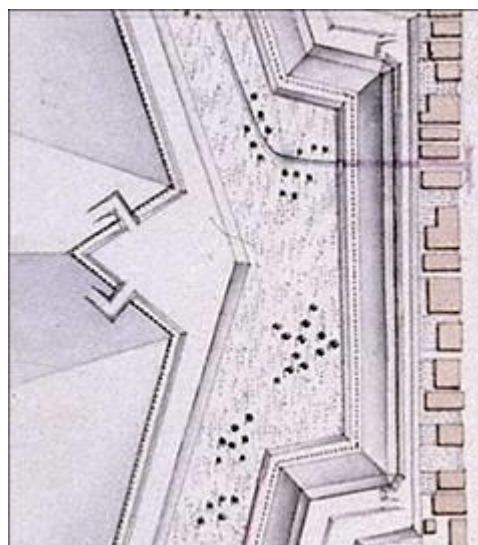

Potezi kuća u Bencetićevoj ulici iza kojih je nekada bio zemljani bedem

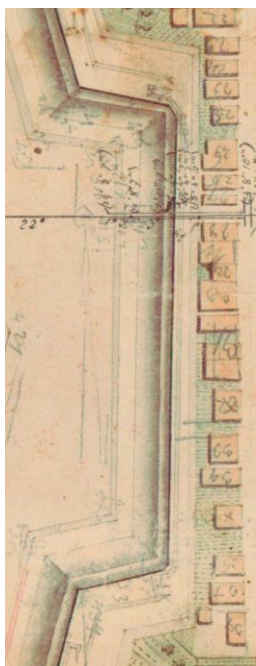
POVIJESNI RAZVOJ BEDEMA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815.

PLAN IZ 1862.

Jugozapadni bedem povezivao je Koruški i Banski bedem i kroz povijest je bio dio zatvorenog sistema na kojem nije bilo većih intervencija sve do početka 20. stoljeća.

Jedina promjena prije toga dogodila se na bastionu u prvoj polovici 18. stoljeća. Bilo je to u tijeku modernizacije tvrđave i izgradnje kanalizacije kada je kroz bedem izveden jedan od odvodnih kanala prema opkopu. Prolazio je kroz široku gasicu između dvije drvene kuće u Križanićevoj ulici, na trasi današnje Tomislavove ulice. Kanal je prikazan na svim planovima tvrđave u 18. stoljeću.

U obnovi tvrđave između 1839. i 1850. godine i taj je dio tvrđave podzidan zvjezdasto oblikovanim obodnim zidom. Ispred središnjeg dijela bedema također je u opkopu izveden

sklop poterne i kofra. Nakon što su bedemi postepeno rušeni, a opkop djelomično zatrpan već u drugoj polovini 19. stoljeća, kofri su jedan za drugim nestajali dok je ispred ovog bedema kofra ucrtana još na reambuliranom planu grada iz 1905. godine. Na istom je planu ucrtan i zemljani put na liniji današnje Tomislavove ulice koji je od vodio od prolaza između kuća u Križanićevoj ulici, uz trasu starog odvodnog kanala, do nove Domobranske ulice.

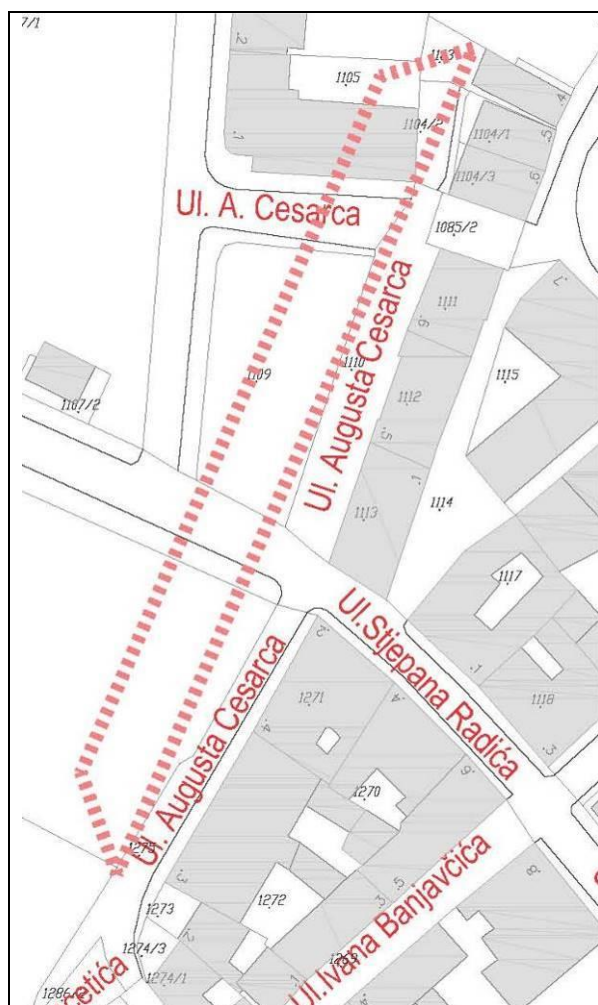
Jugozapadni bedem srušen je i potpuno zaravnjan zajedno s Koruškim i Banskim bastionom, u periodu od 1925. godine, kada je usvojen novi Regulacioni plan grada i 1933. godine kada je počela izgradnja u novoprojektiranoj ulici, danas Đuke Bencetića. Do 1940. godine ulična izgradnja bila je dovršena i ona je formirala novo vanjsko lice na mjestu povijesne tvrđave. Nova izgradnja u potpunosti je prekrila prostor i konture bedema koji se u njoj izgubio.

SMJERNICE

Izvršiti arheološka sondiranja na karakterističnim mjestima. Presentacija bedema i bedemskog puta na ovom dijelu nije moguća in situ već se može samo prezentirati u parteru u Ulici kralja Tomislava i Lukšićevoj ulici. Isto tako se ne može prezentirati ni podzid iz 1839.-50. osim možda u parteru Bencetićeve ulice.

Sjeverozapadni bedem

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

Prostor nekadašnjeg bedema nalazi se na sjeverozapadnom rubnom dijelu povijesnog središta Zvijezde. Danas je to parkovna površina uz Cesarčevu ulicu na kojoj se nalaze dva parka razdvojena trasom Radićeve ulice: **park s Malom glorijetom** sjeveroistočno od Radićeve ulice i **Reinerov park** jugozapadno od Radićeve ulice.

Prostor između nekadašnjeg bedema i podzida u opkopu danas je velikim dijelom nasipan.

Na manjem dijelu bedemskog prostora sjeveroistočno, na spoju s Kranjskim bastionom, sagrađena je reprezentativna dvokatnica, danas zgrada Karlovačke banke.

Danas bedema više nema.

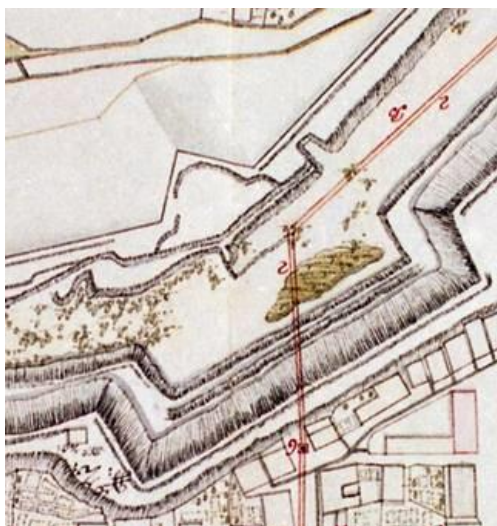

Prostori nekadašnjeg bedema

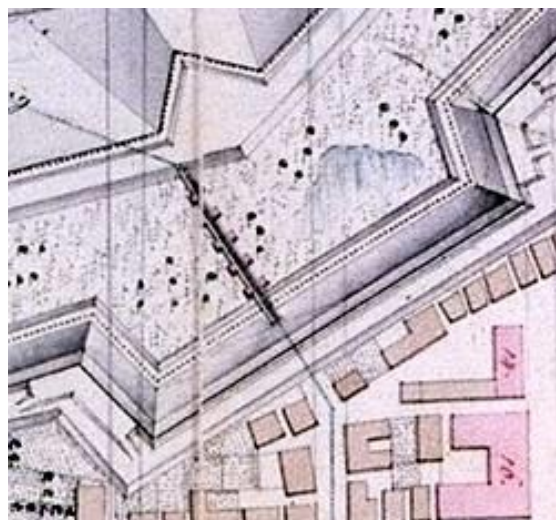
Pogled prema Reinerovom parku

Mala glorijeta

POVIJESNI RAZVOJ BEDEMA

PLAN IZ 1752.

PLAN IZ 1783.

PLAN IZ 1815

PLAN IZ 1862.

Sjeverozapadni bedem nalazio se između Banskog i Kranjskog bedema, orijentiran prema Kupi i mirnijem zaleđu u periodu rane povijesti tvrđave. U 16. i 17. stoljeću bio je jedan od zatvorenih bedema uz koji su unutar tvrđave bili većinom civilni objekti.

U 18. stoljeću bio je dodatno zaštićen vanjskim tvrđavnim sistemom te zemljanim bedemom, „retransmanom“, između glasijske i Kupe, koji je štiti civilno naselje uz Kupu. Zbog svog položaja u sigurnijem okruženju kroz njega je do sredine 18. stoljeća proveden jedan od dva glavna kraka gradske kanalizacije. Drugi krak prolazio je kroz sjeveroistočni bedem, spajali su se pred vrhom Kranjskog bedema i kroz opkop kao jedan kanal prolazili do Kupe. Situacija je prikazana na planu grada iz 1852. godine.

Od 1776. do 1777. izgrađen je gradski vodovod čije su cijevi prolazile od glavnog gradskog trga kroz sjeverozapadni bedem, približno na istom mjestu kao i kanal za oborinske vode. Vodovodne cijevi su kroz opkop išle nadzemno, preko podzidane strukture, prolazile kroz glacis i vodile do izvora na Dubovcu. Vodovod je ucrtan na svim kartama 18. stoljeća.

Sjeverozapadni bedem je u obnovi tvrđave od 1839. do 1850. godine također obzidan zvjezdolikim zidom. Ispred ovog bedema poterna i kofra bile su ugrađene u podzid nove ceste koja je upravo na tom jesu izgrađena 1852. godine. Za potrebe izgradnje ceste srušen je dio bedema, a opkop je zatrpan i u njemu je izvedena konstrukcija koja ga je premostila. Cesta je povezala današnju Radićevu ulicu s glavnom cestom Zagreb – Rijeka, koja je prolazila predgrađem pa je izlaz iz tvrđave na tu cestu nazvan Riječka vrata.

Do početka 20. stoljeća bedem je već srušen i najvećim dijelom zaravan, a uz njegov unutrašnji rub dovršen je potez kuća u Cesarčevoj ulici s novim reprezentativnim pročeljima prema tvrđavskom opkopu. Njegova trasa ostala je neizgrađena i među prvima je hortikulturno uređena i od tada nije bitno mijenjana. Prije Regulatorne osnove grada iz 1925. godine uređeni su parkovi ispred kuća na početku Cesarčeve, a mali park s glorijskom, u dijelu prema Kranjskom bastionu, uređen je 1916. godine.

Parkovi su ponovno uređivani nakon Drugog svjetskog rata, kada je dodatno zatrpavan tvrđavski opkop ispred njih pa je sklop izgubio prijašnju dubinu i profil.

Začelje danas Cesarčeve ulice s ostacima bedema

SMJERNICE

Prezentacija bedema moguća je u dijelu uz Banski bastion, dok je uz Kranjski bastion moguća prezentacija samo u parteru. Točne pozicije utvrditi će se arheološka istraživanjima na karakterističnim mjestima. Ako se potvrde očekivani nalazi, tj. podzid s ostacima kofre iz 1839.-50. i eventualni tragovi zemljanog bedema, može se odlučiti o načinu prezentacije svih nalaza i rekonstrukciji bedema.

Predlaže se prezentacija dijela uz Banski bastion (Reinerov park) zajedno s Banskim bastionom iz 17. stoljeća u visini 2 metra. Dijelovi prostora Reinerovog parka koji se ne prostiru na dijelu bedema mogu se izravnati na današnju niveletu šanca ako ne budu iskakali dijelovi podzida iz 19. stoljeća. Pronađene ostatke podzida iz 19. stoljeća mogu se prezentirati u nivou parka.

II varijanta - održavanje postojećeg Reinerovog parka.

Dio prostora nekadašnjeg bedema u Cesarčevoj ulici od Radićeve ulice do Karlovačke banke potrebno je urediti na način da se provede natječaj u kojem će se akceptirati izvorno stanje uređenja parka oko Male glorijete, ukine parkiranje oko parka, a u parteru se prezentira pozicija bedema i bedemskog puta.

Mala Glorijeta - Građevinu je potrebno održavati prema postojećem stanju. U parteru je potrebno vratiti pristupne staze prema arhivskoj fotografiji i naznačiti gabarite bedema drugačijim popločenjem, rasvjetom u podu i sl.

Reinerov park

I varijanta - vraćanje bedema u visini 2m iznad nivelete hodne plohe.

II varijanta – održavanje prema postojećem stanju.

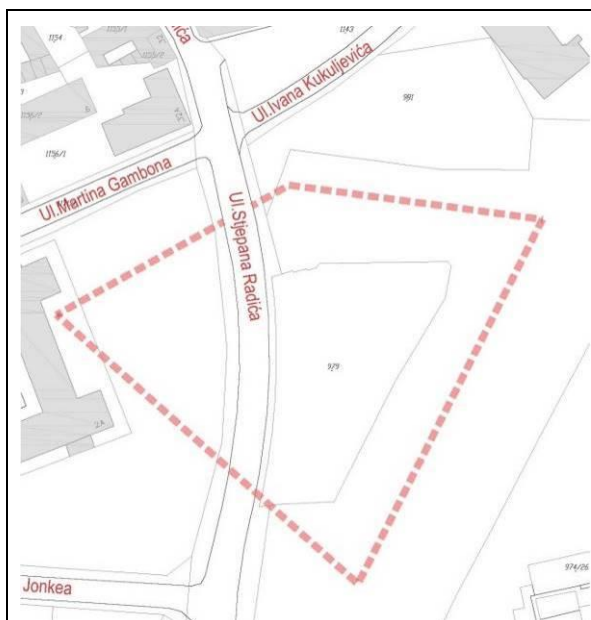

VANJSKI TVRĐAVSKI ELEMENTI

RAVELIN, OPKOP (ŠANAC JARAK), KONTRAESKARPA - GLASIJA

1. RAVELIN

POSTOJEĆE STANJE

Katastarski plan

Ortofoto plan

Ostaci ravelina nalaze se južno od povijesnog središta Zvijezde. Od trokutastog korpusa ravelina sačuvan je istočni dio odnosno, približno njegove dvije trećine. Danas ga sa sjeverne, istočne i jugoistočne strane rube ostaci tvrđavskog opkopa, a sa zapadne cesta, produžena Radićeva ulica koja prelazi preko njega. Dio ravelina zapadno od ceste je otkopan, a prostor je snižen i parkovno uređen.

Današnji ostaci ravelina omeđeni su jednom parcelom, a čitav je prostor zelena površina. Dio platoa ravelina uređen je kao park i u njemu je skulptura Vjekoslava Karasa, rad kipara Koste Angeli Radovanija.

Stanje ravelina je loše.

Pogled na ravelin sa šetnice na glasiji

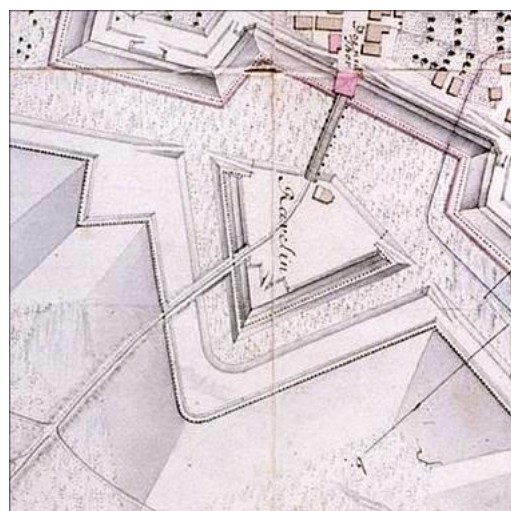
Radičeva ulica na ravelinu

POVIJESNI RAZVOJ RAVELINA

PLAN IZ 1752

PLAN IZ 1783

PLAN IZ 1815

PLAN IZ 1862.

Ravelin je jedan od najvažnijih vanjskih tvrđavskih elemenata koji ima funkciju zaštite tvrđavskih kurtina, posebno onih s ulazom u tvrđavu. To je zemljani element trokutastog tlocrta koji stoji ispred tvrđavskog opkopa, zaštićen je zemljanim nasipima, a i sam je okružen opkopom.

Za tvrđavu Karlovac gradnja ravelina bila je predlagana više puta u sklopu njezine modernizacije tijekom 18. stoljeća. Konačan prijedlog gradnje jednog ravelina i to ispred južnih gradskih vrata prikazan je na planu za obnovu tvrđave iz 1740. godine. Njegova izgradnja planirana je ispred južnog bedema, u osi južnih gradskih vrata i drvenog mosta koji je od vrata vodio preko opkopa do proširenja u zasjeku na skrivenom putu. Od zasjeka je već bio trasiran put koji se spuštao preko glacisa i preko kraćeg drvenog mosta nastavljao na cestu koja je u smjeru jugozapada vodila do mostova na Mrežnici i Korani do Turnja.

Počeci gradnje ravelina prikazani su na detaljnoj karti iz 1752. godine, ali pomaknuto jugozapadno u odnosu na kasnije izveden ravelin, neposredno uz cestu koja je vodila do Turnja. Tada je na prostoru zasjeka, uz izlaz mosta na glacis, već postojao sakralni objekt, vjerojatno kapelica ili poklonac.

Ravelin je u punim gabaritima prikazan na izvještajnom planu iz 1766. – 1767. godine prema kojem je kasnije i izveden. Prikazan je kao trokutasti otok, okružen opkopom, s blago prelomljenom stranicom pred kurtinom s južnim gradskim vratima i šiljastim vrhom usmjerenim istočno od tvrđave u smjeru straže na Turnju. Imao je rampu za silazak s gornjeg platoa prema opkopu i dalje na glacis u smjeru jugoistoka po čemu se razlikuje od kasnije oblikovanog izlaznog puta u smjeru jugozapada. Na istom je planu uz most ucrtana kapela Svetog križa kao zidani objekt.

Svoj konačan izgled ravelin je dobio nakon plana obnove koji je prikazan na izvještajnom planu za 1776. i 1777. godinu. Do tada je bio trasiran put za izlazak s ravelina u smjeru jugozapada, preko opkopa do glacisa, a bio je popločen kamenom i ograđen ogradom.

Nakon toga ravelin je prikazivan u istim gabaritima i oblikovanju na svim planovima tvrđave i grada sve do sredine 19. stoljeća. Prema planovima grada iz 1783., 1815. i 1818. godine ravelin je još bio sačuvan u svim osnovnim gabaritima. Nakon toga ravelin je u odnosu na ostale dijelove nekadašnje tvrđave izgubio na značenju odnosno, kada je u razdoblju od 1938. do 1850. godine vanjski obod tvrđave učvršćivan kamenim podzidom, ravelin je izostavljen. Samo manji dio platoa uz cestu i oko kapele svetog Križa bio je ograđen čvrstom ogradom.

U drugoj polovini 19. stoljeća na platou uz kapelu bio je sagrađen vojni artiljerijski magazin. Ranobarokna kapela svetog Križa bila je obnavljana 1823. 1842. i 1916. godine kada je preoblikovana u stilu neogotike, a pokrov od šindre zamijenjen je crijepom.

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća prostor nekadašnjeg ravelina dobio je na važnosti kada se grad počeo širiti južno i jugozapadno od nekadašnje tvrđave, a današnja Radićeva ulica produžena je južno preko ravelina u smjeru naselja Rakovac. Uz produženu Radićevu ulicu sagrađena je 1896. godine Dječja škola, danas OŠ Dragojla Jarnević, a na prostoru nasuprot škole, zapadno, bilo je premješteno sajmište. Zbog povećanog prometa koji se od tada odvijao preko prostora ravelina nekadašnji uski put, koji je vodio od tvrđave prema Turnju na Korani, morao se značajno proširiti.

Već krajem 19. stoljeća započelo je postepeno izravnavanje i stapanje ravelina s okolinom, a nastavljeno je i u prvoj polovini 20. stoljeća. Ravelin je u značajnoj mjeri zatrpan na zapadnoj strani prilikom izgradnje škole u nekadašnjem opkopu tvrđave, građene od 1940. do 1945. godine, te prilikom uređenja parka između škole i ceste preko ravelina, koje je dovršeno iza Drugog svjetskog rata.

U to su vrijeme, iza Drugog svjetskog rata, na ravelinu srušeni kapelica svetog Križa i vojni magazin. Zadnje proširenje i trasiranje današnje prometnice preko nekadašnjeg ravelina izvedeno je u sklopu veće rekonstrukcije tog dijela grada koja je obuhvatila i Kukuljevićevu ulicu, izvedeno 1956. godine.

1974. godine prostor platoa nekadašnjeg ravelina uređen je kao mali park sa skulpturom Vjekoslava Karasa, rad kipara Koste Angeli Radovanija. Danas se od nekadašnjeg ravelina naziru još konture u obliku povišenog zemljanog nasipa unutar nekadašnjeg opkopa tvrđave, nešto više na istočnoj jugoistočnoj strani.

VALORIZACIJA

Prostor nekadašnjeg ravelina sačuvan je u velikoj mjeri, odnosno danas su vidljive njegove dvije trećine na istočnoj strani dok je približno jedna trećina na zapadnoj strani uklonjena. Ravelin je jedan od najznačajnijih tvrđavskih elemenata koji se javljaju u 17. i 18. stoljeću, a tvrđava Karlovac ga je dobila relativno kasno, u drugoj polovini 18. stoljeća. Kao obrambeni element već je u 19. stoljeću izgubio na važnosti i postao dio zelenih površina grada. Danas dominira u vizurama prema „Zvijezdi“ s južnog i jugoistočnog dijela nekadašnjeg skrivenog puta i šetnice.

Skulptura Vjekoslava Karasa je **izrazite vrijednosti**.

SMJERNICE

Potrebno je vratiti izvorne gabarite ravelina, uz mogućnost prezentacije ili rekonstrukcije mosta kod povijesnih Novih vrata, ovisno o arheološkim nalazima.

Ravelin treba obnoviti što više u skladu s njegovom izvornim izgledom. U tlocrtnom gabaritu to znači obnovu nedostajućeg dijela zemljanog nasipa na zapadnoj strani te obnovu prsobrana i pokosa.

U sklopu uređenja ravelina potrebno je dodatno arheološki istražiti i prema nalazima prezentirati i/ili rekonstruirati most od Novih vrata do ravelina, nasip zemlje preko opkopa ravelina, te obnoviti opkope u izvornom izgledu. Dio ceste odnosno pokose uz cestu koja ide od ravelina prema Rakovcu potrebno je samo izravnati, da se iščitava arhitektura ravelina.

2. OPKOP (JARAK, ŠANAC)

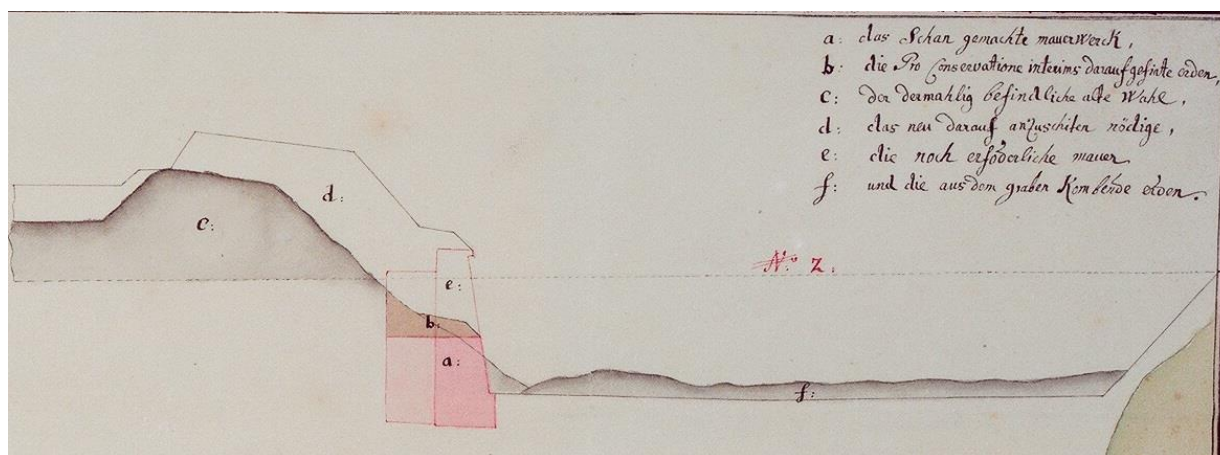
Opkop, jarak ili „šanac“ je vanjski dio obrambenog sklopa tvrđave. Projektiran je zajedno s ostalim vanjskim i unutrašnjim dijelovima tvrđave prema njihovim točno utvrđenim međusobnim odnosima od kojih ovise mjere, izgled i položaj svih elemenata tvrđave pa tako i opkopa. Tvrđave 16. stoljeća bile su jednostavne i imale su samo bedeme s bastionima i opkop s vodom. Na kontraeskarpi je mogla biti i palisadna ograda.

Na prvom planu tvrđave Karlovac iz 1579. godine ucrtani su samo tvrđava i opkop s vodom te linija brisanog prostora s vanjske strane. Opkop je bio kanalom spojen na Kupu iz koje se u slučaju potrebe mogao puniti vodom. Najčešće su ga ipak punile podzemne vode, zatim kiše i česte poplave.

U prvoj trećini 17. stoljeća tvrđava je već imala i osnovne vanjske elemente: kontraeskarpu, skriveni put, palisadu i brisani prostor iza nje. Zbog erozivnog zemljanog materijala tvrđavski opkop je nakon svake kišne sezone morao biti čišćen i popravljan zajedno s ostalim dijelovima tvrđave.

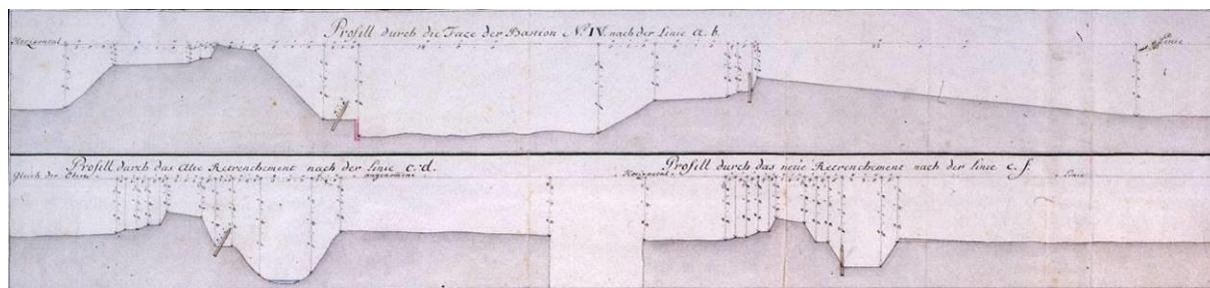
Veća obnova tvrđave izvedena je prema prijedlozima inženjera Martina Stiera, izrađivanim između 1657. i 1660. godine. Između ostalog tada je produbljen tvrđavni opkop za još 20 stopa, a u sredini je iskopana kineta, duboka 6, a široka oko 35 stopa. Tada je prokopan dovodni i odvodni kanal između tvrđave i Kupe, a na kanalu izgrađeni visoki i čvrsti zapori.

Kroz 18. stoljeće tvrđava je obnavljana kroz nekoliko desetljeća. U razdoblju od 1739. do 1740. godine prvi puta je tvrđava obzidavana i to od Koruškog do Bastiona Svete Elizabete i polovice bedema prema bastionu Svetog Josipa. U tom dijelu bedema je u opkopu izgrađen prvi kaponir u tvrđavi. Izvedeni radovi prikazani su na planu tvrđave iz 1740. godine, a u prilogu plana ucrtan je i novi profil kroz sve obnovljene dijelove.

Dio plana iz 1740. godine s ucrtanim profilom i kamenim podzidom

Do 1783. jarak ispred Novih vrata bio je proširen i u njemu je izgrađen prvi i jedini ravelin tvrđave. Uz plan grada ucrtan je i profil sa svim tvrđavskim elementima.

Profil kroz tvrđavu iz 1783. godine. Ispod profila tvrđave prikazani su profili odvodnih kanala od opkopa tvrđave prema Kupu.

Ostaci kofre između Karlovog i Kranjskog bastiona, uz nekadašnja Stara vrata

Dno opkopa je tada izravnano i u njemu je uređen središnji kanal kineta, a oko njega su posađeni jablanovi zbog svog svojstva isušivanja tla.

Tvrđavski opkop već je u drugoj polovici 19. stoljeća postepeno zatrpavan. Prvo su zatrpani dijelovi na trasama cesta koje su iz tvrđave vodile u vanjske dijelove grada, od 1852. do 1884. godine. Najveća devastacija opkopa izvedena 1896. godine kada je zatrpana polovica opkopa ispred sjeveroistočnog bedema i na njemu sagrađena vojarna broj 2.

Vojarna broj 2, u sjeveroistočnom dijelu opkopa, snimljeno početkom 20. st.

Do početka 20. stoljeća i kofre u opkopu su postepeno nestale. Među prvima je srušena ona uz nekadašnja Stara vrata s mostom prilikom njihovog rušenja 1884. godine, a iza nje ona uz sjeveroistočni bedem prilikom zatrpavanja jarka i izgradnje vojarne 1896. godine. Preko kofre ispred jugoistočnog bedema prešla je 1916. cesta, Ruski put prema Korani. Zadnja je ostala ona ispred jugozapadnog bedema koja je još ucrtana na karti grada iz 1904. godine.

Takav je opkop dočekao početak 20. stoljeća i donošenje novih regulacija grada iz 1905. i 1925. godine kojima je planirano njegovo zatrpavanje. Premda je regulacija 1925. godine stupila na snagu i započelo rušenje bedema i zatrpavanje opkopa to nikada nije provedeno

do kraja jer je taj posao bio previše skup, a kasnije se pokazalo i nepotreban. Preko opkopa je 1929. prešla još jedna cesta, produžena Tomislavova do Domobranske ulice.

Tvrđavski opkop doživio je veliku preobrazbu u periodu odmah iza Drugog svjetskog rata. Nakon što je do 1946. godine dovršena gradnja velike trokrilne zgrade Tehničke škole, u šancu između nekadašnjeg Korušskog bastiona i ravelina tvrđave, počelo je postepeno preoblikovanje ostalih dijelova opkopa u niz gradskih parkova. Niz počinje uz nekadašnja Stara vrata, odnosno od Gajeve i Ulice Matice Hrvatske pa obilazeći nekadašnju tvrđavu od sjevera u smjeru zapada završava na južnoj strani uz tvrđavski ravelin i produženu Radićevu ulicu.

Opkop kod Josipovog bastiona

Opkop ispred Josipovog bastiona

Opkop kod Karlovog bastiona

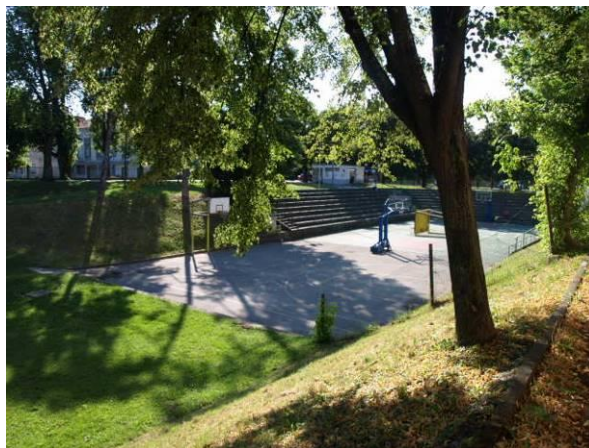
Opkop između Kranjskog i Karlovog bastiona

Park u opkopu ispred Kranjskog bastiona

Park u opkopu između Banskog i Korušskog bastiona

Tehnička škola u južnom dijelu opkopa tvrđave

Vojarna u sjeveroistočnom dijelu opkopa tvrđave

Parkovi ispred nekadašnjeg Kranjskog bastiona zatrpavani su i uređivani 1948. godine i to su danas najplići dijelovi opkopa. Park uz Veliku i Malu promenadu (od Velike kavane do košarkaškog igrališta) uređen je zajedno s nekadašnjim Banskim bastionom 1955. godine i također je velikim dijelom zatrpan. U dijelu opkopa uz Tomislavovu ulicu sagrađeno je 1951. godine košarkaško igralište čije je gledalište ugrađeno u kose stranice opkopa. U nastavku tog dijela opkopa do Ulice Ljudevita Jonkea park je uređen 1955. godine. To je dublji dio opkopa, čija visina kod košarkaškog igrališta iznosi oko 6 metara.

Park oko Tehničke škole u opkopu uređen je nakon njezinog dovršetka 1946. godine, a park na platou nekadašnjeg ravelina uređen je 1974. godine.

Ostali dijelovi opkopa, na jugoistočnoj, sjeveroistočnoj i sjevernoj strani nekadašnje tvrđave, nisu parkovno uređivani, a najdublji među njima je opkop uz rub nekadašnje Generalije (danas Veleučilište) i Draškovićevu ulicu. Djelomično je zadržao približnu dubinu iz vremena obnove iz sredine 19. stoljeća. Dio opkopa od nekadašnjeg bastiona Svete Elizabete do zatrpanog dijela s kompleksom Veleučilišta, ostao je zelena površina u kojoj su se velikim dijelom izgubile konture opkopa. Kroz njega je 1985. godine ugrađen gradski kolektor čiji je korpus viši od razine njegovog dna i dominira u vizurama opkopa.

Premda je opkop dio tvrđave u kojem nema gradnje, do danas su u njemu izgrađeni navedeni objekti:

Vojarna broj 2, kasnije bana Jelačića, danas studentski dom Veleučilišta Karlovac, sagrađena je 1896. godine na sjeveroistočnoj strani tvrđavnog jarka. Sagrađena je prema tipskom nacrtu za javne građevine s kraja 19. stoljeća kao izdužena pravokutna građevina razvedena s tri kratka krila, tlocrtno u obliku slova E. Pročelja su oblikovana jednostavnim

neostilskim detaljima. Zbog položaja u opkopu tvrđave u kojem nije dozvoljena gradnja ***zgrada ima nižu ambijentalnu vrijednost neuklopljeno u povijesnu matricu Zvijezde.***

Prizemna vojna, pomoćna, građevina podignuta u opkopu uz vojarnu, sagrađena je u prvoj polovini 20. stoljeća. Zgrada je bez vrijednosti, ***neuklopljena u povijesnu matricu Zvijezde.***

Vojno skladište, hangar, sagrađen na zasipanom, sjeveroistočnom, dijelu opkopa, na parceli nekadašnje vojne bolnice u drugoj polovini 20. stoljeća. Građevina je ruševna i ***bez vrijednosti.***

Današnja Tehnička škola sagrađena je u južnom dijelu tvrđavnog opkopa u vremenu od 1939. do 1945. godine u stilu jednostavnog funkcionalizma. Svojim položajem u opkopu predstavlja prostorni konflikt. Građevina je bez vrijednosti, ***neuklopljena u povijesnu matricu Zvijezde.***

U jugozapadnom dijelu opkopa, uz rub današnje Tomislavove ulice, sagrađeno je 1951. godine **košarkaško igralište** s betonskim tribinama ugrađenim u pokos eskarpe i kontraeskarpe nekadašnje tvrđave. Prizemni, pomoćni, poslovni objekt uz igralište podignut je na kontraeskarpi, uz rub šetališta na nekadašnjem skrivenom putu tvrđave. Igralište i pomoćni objekt su građevine ***niže ambijentalne vrijednosti, neuklopljene u povijesnu matricu Zvijezde.***

U sjeverozapadnom dijelu opkopa, uz nasipanu trasu produžene Radićeve ulice koja premošćuje opkop, podignuta je u drugoj polovini 20. stoljeća **manja poslovna prizemnica, paviljonskog tipa**. Danas je u objektu ugostiteljski sadržaj (danas caffe bar „Katalpa“) s vanjskom terasom. Građevina je bez vrijednosti, ***neuklopljena u povijesnu matricu Zvijezde.***

U jugoistočnom dijelu opkopa, sagrađena je krajem 20. stoljeća **plinska stanica**, u skošenom dijelu eskarpe omeđenom nasipom južnog dijela Radićeve, zatim cestom uz rub Kukuljevićeve ulice i korpusom nekadašnjeg bastiona svete Elizabete. Građevina je bez vrijednosti, ***neuklopljena u povijesnu matricu Zvijezde.***

1985. godine kroz jugoistočni i sjeveroistočni dio opkopa nekadašnje tvrđave izgrađen je **gradski kolektor** čiji je korpus pozicioniran iznad razine dna opkopa. Kolektor dominira u konfiguraciji opkopa, ne uklapa se u povijesnu matricu tvrđave i ***izraziti je konflikt u prostoru.***

Kolektor u opkopu nekadašnje tvrđave

VALORIZACIJA OPKOPA

Tvrđavski opkop ima izrazitu povijesnu i graditeljsku vrijednost kao dio cjelovitog povijesnog sklopa nekadašnje tvrđave koja dokumentira graditeljske i tehničke domete vremena u kojem je nastala. U strukturi ostataka tvrđave sačuvani su dijelovi njezine transformacije od 16. do 19. stoljeća.

Do danas su ostale najbolje sačuvane konture opkopa iz vremena zadnje obnove tvrđave iz sredine 19. stoljeća. Premda je opkop do danas izgubio veliki dio izvorne profilacije i dubine on i dalje, u sklopu tvrđave i kasnijeg reguliranog gradskog prostora, predstavlja izrazitu povijesnu i ambijentalnu vrijednost. Neki su dijelovi transformirani kvalitetnije, kao parkovne površine i prostor košarkaškog igrališta, a neke su ga devastirale kao što je zatrpani sjeverozapadni dio oko vojarne s kraja 19. stoljeća, Tehnička škola iz 1945. godine i jugoistočni dio s vidljivim otvorenim korpusom gradskog kolektora iz 1985. godine.

SMJERNICE

U sjeveroistočnom dijelu šanca između Karlovog i Josipovog bastiona potrebno je ukloniti sve neintegrirane nekadašnje vojne građevine. Zbog vojarne koja se trenutno adaptira za potrebe studentskog doma (uz realizaciju projekta rekonstrukcije bastiona i kurtina šanca u tom dijelu) prezentacija i rekonstrukcija Karlovog bastiona biti će otežana.

Tehničku školu s igralištem na južnom dijelu šanca treba ukloniti kada više ne bude zadovoljavala funkcionalne potrebe.

Dio šanca uređen parkovno treba se održavati prema postojećem stanju.

Preostali dio treba rekonstruirati prema jednom od predloženih rješenja.

Prostor današnjeg šanca treba biti čista travnata površina bez visokih nasada, s minimalnim perivojnim detaljima i stazama, kako bi se mogla očitati u svom obliku i širini i naglasiti građevnu strukturu same „Zvijezde“. Postojeća stabla se zadržavaju do kraja njihovog vegetativnog ciklusa.

Daje se mogućnost vraćanja kinete po sredini šanca zbog drenaže jer je šanac poplavljen prilikom svakih veće oborine. Prostor šanca između Novih vrata i Josipovog bastiona potrebno je prvo konsolidirati (prezentirati i rekonstruirati) u dijelu ravelina, bedema, bastiona i kontraeskarpe kako bi se vratili izvorni gabariti šanca. U daljoj perspektivi treba predvidjeti premještanje kolektora na drugu poziciju, uklanjanje ili premještanje plinske stanice između Elizabetinog bastiona i Novih vrata (južna vrata) te vraćanje izvornih niveleta šanca s kontraeskarpom.

Današnju parkovnu površinu omeđenu s dva kraka Gundulićeve ulice i Preradovićevom ulicom treba sniziti za 1m u odnosu na ulice kako bi se naglasili gabariti povijesnog opkopa i kontraeskarpe u cjelini.

Dijelove šanca uz povijesne ulaze u grad potrebno je detaljno arheološki istražiti. Na izlazu iz „Zvijezde“ na Ruskom putu treba izvesti novi drveni most.

Košarkaško igralište u šancu može ostati u postojećim gabaritima. Postojeće montažne objekte uz košarkaško igralište također treba ukloniti i premjestiti u pokos kontraeskarpe. Ukloniti metalnu ogradu oko košarkaškog igrališta te ju zamijeniti niskom zelenom ogradom ili transparentnom ogradom kvalitetnijeg oblikovanja od današnjeg.

Građevine u šancu

Vojarna broj 2, kasnije bana Jelačića, danas studentski dom Veleučilišta Karlovac,- obzirom da je izdana građevinska dozvola za njenu adaptaciju potrebo ju je dovršiti i održavati

Prizemna vojna, pomoćna, građevina- potrebno ju je ukloniti

Vojno skladište, hangar - potrebno ju je ukloniti

Današnja Tehnička škola - je potrebno održavati prema postojećem stanju. Kad građevina više neće zadovoljavati tehničke i konstruktivne zahtjeve potrebno ju je ukloniti.

Košarkaško igralište u šancu može ostati u postojećim gabaritima. Postojeće montažne objekte uz košarkaško igralište također treba ukloniti i premjestiti u pokos kontraeskarpe. Ukloniti metalnu ogradu oko košarkaškog igrališta te ju zamijeniti niskom zelenom ogradom.

Manja poslovna prizemnica, paviljonskog tipa u SZ dijelu Radićeve ulice. Građevina je nedavno obnovljena. Potrebno je objekt održavati prema postojećem stanju.

Gradski kolektor - potrebno ga je premjestiti na poziciju gdje neće iskakati izvan postojećih niveleta terena.

Plinska stanica između Elizabetinog bastiona i Radićeve ulice (Novih vrata).

Građevinu je potrebno ukloniti i izvesti novu na drugu poziciju ili ispod zemlje.

3. KONTRAESKARPA S GLASIJOM

Osnovne vanjske tvrđavske elemente tvrđava Karlovac je imala već na početku 17. stoljeća, a svoj puni razvoj dostigla je u drugoj polovini 18. stoljeća. Prikaz tvrđave iz tog razdoblja detaljno je prikazan na izvještajnom planu iz 1783. godine.

Unutarnji obod kontraeskarpe imao je oblik pravilne šesterokrake zvijezde. Na kontraeskarpnom bedemu do tada su bili izvedeni: skriveni put, prsobran s palisadom, kruna nasipa brisanog prostora od koje se spušta glasija. Na kraju glasije gdje se ona stapa s ravnim terenom bio je izveden mali kanal za vodu oko cijele tvrđave.

Skriveni put na kontraeskarpi je povezano tekao oko cijele tvrđave. Imao je dodatno oblikovana strateška mjesta, skrivene zasjeka i zborna mjesta.

Zborna mjesta su bila poligonalna proširenja na vrhovima krakova zvijezde i služila su za skupljanje i pregrupiranje trupa, a dodatno su mogla biti zaštićena zemljanim nasipima. Iz tih su proširenja vodili putevi prema krajnjim vanjskim elementima flešama, zemljanim završecima u obliku strelice koji su prodirali u brisani prostor glasija.

Skriveni zasjeci bili su trokutasto oblikovana proširenja skrivenog puta na spojevima krakova zvijezde. Služili su za skrivanje i iznenadne ispade vojske prema bokovima puta. Bili su zatvoreni vratima ili skriveni granjem.

Zemljani dodaci na brisanom prostoru vremenom su zapušteni i nestali su. Proširenja na skrivenom putu još su se neko vrijeme raspoznavala u oblikovanju terena. Kada je tvrđava zadnji puta obnavljana u 19. stoljeću ovaj isključivo vojno obrambeni element tvrđave prenamijenjen je za potpuno civilnu, javnu namjenu. Tada je uz nasip skrivenog puta, koji se tada već snizio i izgubio oštrinu, zasađen drvored i uređeno kružno šetalište. Šetalište je uređeno 50-tih godina 19. stoljeća i detaljno je prikazano na planu grada iz 1862. godine. Konture nekih skrivenih zasjeka i zbornih mjesta su hortikulturno oblikovana i naglašena, a neka su vidljiva i danas. Jedno od zbornih mjesta, na spoju Velike i Male promenade, bilo je posebno naglašeno hortikulturnim oblikovanjem.

Dio plana iz 1862. godine s rondelom na spoju Velike i Male promenade, nekadašnje zborna mjesto na skrivenom putu.

Uređeno Kružno šetalište početak je preoblikovanja vanjskog tvrđavskog prostora u kvalitetne urbane zone, a nastavljeno je izgradnjom na glacisu koja je uslijedila nakon toga. Najraniji je niz dvostrukih neostilskih stambeno poslovnih kuća uz Veliku promenu čiji su trgovački prostori bili orijentirani prema poslovnoj zoni uz Riječku cestu i prema Kupi, a stambeni dijelovi s reprezentativnim pročeljima bili su otvoreni prema šetalištu. Taj dio šetališta ponovno je uređivan 1886. godine kao raskošna promenade s pet redova stabala.

U liniji tog poteza na sjeverozapadnom dijelu glacisa, uz današnju Gajevu ulicu, sagrađena je oko 1864. godine samostojeća jednokatnica s nizom obrtničkih radnji i trgovina kao prvi trgovački centar u gradu.

Prvo „cottage“ naselje vila okruženo parkovima započelo se formirati na prijelazu 19. u 20. stoljeće na južnoj strani glacisa, uz današnju ulicu Ljudevita Jonkea i Lopašićevu, a nastavljeno je kasnije prema Vrbanićevom parku i Korani.

U sjeverozapadnom dijelu šanca uz produženu Radićevu ulicu podignut je u drugoj polovici 20. stoljeća manji paviljonski objekt koji je danas preoblikovan i prenamijenjen za ugostiteljsku namjenu.

Gotovo čitav prostor glacisa je tijekom 19. i 20. stoljeća transformiran novom regulacijom i reprezentativnim stambenim i javnim objektima. Među posljednjima je uređen veliki otvoreni prostor na istočnom i jugoistočnom dijelu glacisa gdje je 1979. godine izgrađena nova Šumarska škola, a postepeno je od 60-tih godina izgrađivan Arboretum, najveći gradski park obzirom na površinu i broj zasađenih biljnih vrsta.

Draškovićeve ulice

Šetnica od Velike promenade prema Gajevoj ulici

Ostaci šetnice nasuprot Kranjskog bastiona

Zapadni dio glasije, Kino Edison s parkom

Modrušanov park, zapadna strana glasije

Sokolski dom i jugozapadna strana glasije

Šetnica na južnom dijelu glasije, nasuprot ravelinu, od Radićeve ulice prema Ruskom putu

VALORIZACIJA

Između gornjeg ruba kontraeskarpe i prostora glasije nalazio se pojas skrivenog puta oko čitavog vanjskog oboda tvrđave. Do danas je ostala u velikoj mjeri sačuvana trasa puta, a djelomično i ostali njegovi dijelovi kao što su nekadašnja zborna mjesta i skriveni zasjeci, donekle u izmijenjenim gabaritima.

Po trasi skrivenog puta uređeno je sredinom 19. stoljeća Kružno šetalište s drvoredom koje je postalo javno i namijenjeno građanima. Drvored i šetalište su u velikoj mjeri ostali sačuvani do danas i predstavljaju izrazitu povijesnu, ambijentalnu i hortikulturnu vrijednost grada.

Upravo zahvaljujući Kružnom šetalištu koje je sačuvalo vanjske konture povijesne Zvijezde, grad se na glacisu proširio izrazito kvalitetnom izgradnjom. Od sjeverozapadnog do južnog dijela grada na obodu glacisa, u 19. i 20. stoljeću izgrađeni su reprezentativni stambeni i javni objekti koji su ambijentalno najvrjedniji dijelovi grada.

U obuhvatu rubnog dijela glacisa te na trasi nekadašnjeg skrivenog puta podignuto je nekoliko objekata.

Gundulićeva 1 („Uzajamna“, Bundeshaus) je samostojeća jednokatnica podignuta 1864. godine, na kraju niza stambeno trgovačkih kuća sagrađenih na sjeverozapadnoj strani glacisa, uz pravac glavne prometnice kroz predgrađe koja je iz Zagreba vodila prema moru. Kuća je bila prvi trgovački centar u gradu, a zajednički su je izgradili obrtnici zadrugari koji su u zgradi imali svoje obrte i trgovine. Sagrađena je i oblikovana u stilu ranog historizma, prizemlja su svođena pruskim svodovima. Građevina ima **arhitektonsko ambijentalnu vrijednost**.

Paviljon Katzler postavljen je na ulazu u Veliku promenade, uz južnu stranu Radićeve ulice koja u tom dijelu premošćuje opkop i izlazi na skriveni put i glasiju nekadašnje tvrđave. Podignut je 1897. godine i sačuvan je do danas. Sagrađen je u stilu romantičnog historizma, od drvene građe, pravokutnog je tlocrta i pokriven dvoslivnim krovom. Posebno je istaknuta krovna streha i zabat koji su poduprti drvenim ukrasnim konzolama u stilu rustične drvene kuće. Paviljon je od 1955. godine bio na drugoj lokaciji, uz zgradu banke u Kovačićevoj 1, a 2005. godine je premješten na današnju poziciju. Građevina je **ambijentalne vrijednosti**.

Trafostanica na raskršću današnje Gajeve, Domagojeve i Draškovićeve ulice, podignuta je u drugoj polovini 20. stoljeća. Građevina je **bez vrijednosti**.

SMJERNICE

Kontraeskarpa sa skrivenim putem i šetnicom

Na parkovno uređenom dijelu opkopa kontraeskarpa se održava prema postojećem stanju osim na dijelu iza Lopašićeve ulice i dio u parku uz Gajevu ulicu gdje se izravna staza, drvored i pokos kontraeskarpe. Na parkovno neuređenom dijelu opkopa od Starih do Novih vrata pokos kontraeskarpe se korigira prema izvornoj geometriji.

Šetnicu po obodu skrivenog puta s drvoredima treba održavati i korigirati odnosno vratiti drvored u dijelovima gdje je izgubila svoj kontinuitet i izvorni gabarit. To su pozicije uz Gundulićevu, Preradovićevu i Gajevu ulicu, zatim dio na uglu Draškovićeve ulice i Vatrogasne ceste (Crna promenada) te dio uz stražnji dio Lopašićeve ulice. Također prostor oko drvoreda treba rekonstruirati u gabaritima nekadašnjeg skrivenog puta na dijelu Crne promenade. Na dijelu šetnice s uređenim parkovima i izgrađenom glasijom potrebno je u parteru pokazati nedostajuće elemente skrivenog puta (na mjestima zasjeka i zbornim mjestima nekadašnjeg skrivenog puta). Time bi se naglasila vanjska linija šanca tj. rub skrivenog puta i glacisa. Posebnu pažnju treba obratiti na održavanje Šetališta dr. F. Tuđmana koje je specifično po peterostrukom drvoredu i šetnicama. Za prostor na spoju Velike (Šetalište F. Tuđmana) i Male promenade na mjestu nekadašnjeg rondela izrađen je projekt glazbenog paviljona

Građevine na prostoru šetnice

Fontana na mjestu rondela na šetalištu F. Tuđmana - potrebno ju je ukloniti i na tom mjestu izvesti glazbeni paviljon prema već izrađenoj dokumentaciji, a teren oko paviljona denivelirati sukladno oblikovanju zbornog mjesta.

Glacis

Prostor nekadašnjeg glacisa uključuje sljedeća područja:

1. Izgrađeni i urbaniziran prostor obuhvaća dio glacisa sjeverno, zapadno i južno od nekadašnje tvrđave:

Športsko igralište uz Sokolski dom može se zadržati u postojećim gabaritima, uz mogućnost korištenja i za otvoreno klizalište. Predlaže se izvođenje podzemne garaže na mjestu igrališta iza Sokolskog doma. Sve prateće tehničke građevine za potrebe klizališta treba izvesti ukopane. Potrebno je u parteru prezentirati poziciju zasjeka na skrivenom putu.

Gradski perivoj uz Zorin dom, Likovni paviljon i kino Edison treba perivojno održavati prema dostupnoj dokumentaciji hortikulturnog uređenja i vratiti u što izvornije stanje.

2. Neizgrađeni dio glacisa obuhvaća dio glacisa istočno od nekadašnje tvrđave:

Na neizgrađenom dijelu glacisa nasuprot Josipovom bastionu potrebno je izvesti arheološka istraživanja koja treba prihvatiti prilikom rekonstrukcije fleše.

Arboretum kao novi perivoj uz Ruski put kvalitetna je perivojna površina koju treba u cijelosti završiti i opremiti različitim perivojnim sadržajima i elementima uređenja. Nekadašnji prostor glacisa, njene nivelete i pokose treba vratiti tamo gdje je to moguće. Na dijelu uz Crnu promenadu je najlakše izvesti korekcije uklanjanja viška vegetacije.

Sve ostale površine neizgrađenog glacisa održavati bez mogućnosti gradnje i sadnje dodatne niske i visoke vegetacije.

Građevine na prostoru glasije:

Zgradu Bundeshausa je potrebno održavati prema postojećem stanju. Prije bilo kakve obnove potrebno je izvesti restauratorska istraživanja koja bi prethodila analizi geneze i odluke o prezentaciji.

Cvjećarnica Katzler - kiosk je potrebno održavati prema postojećem stanju.

VALORIZACIJA VRJEDNIJIH GRAĐEVINA (REKAPITULACIJA)

IZRAZITA VRIJEDNOST		ARHITEKTONSKA AMBIJENTALNA VRIJEDNOST	AMBIJENTALNA VRIJEDNOST
REGISTRIRANO	PRIJEDLOG ZA ZAŠTITU		
BLOK A			
Strossmayerov trg 1 (Z-266)	Strossmayerov trg 3	Strossmayerov trg 4	dvorišna zgrada Strossmayerov trg 1
		Strossmayerov trg 5	Strossmayerov trg 6
Strossmayerov trg 2. (Z-4804)		Miškinina 1	Kovačićeva 2 Kovačićeva 3
BLOK B			
Strossmayerov trg 7 (kurija Zrinski) (Z-3084)		Radićeva 1/Tijesna	Cesarčeva 5
		Radićeva 3/ Banjavčičeva 7	Cesarčeva 6
		Tijesna 1/Cesarčeva	
		Banjavčičeva 9/ Strossmayerov trg	
STROSSMAYEROV TRG			
	prezentirani ostaci nekadašnje kapele svetog Josipa		
BLOK C			
		Kraševa 2	
		Banjavčičeva 10	
		Grgura Ninskog 1	
		Strossmayerov trg 8	
BLOK D			
	Radićeva 4	Radićevoj 6/Banjavčičeva 5	Banjavčičeva 1
		Cesarčevoj 4/Radićeva 2	
		Cesarčeva 3	
BLOK E			
		Križanićeva 10	Bencetićeva 10/Tomislavova 6
		Križanićeva 12	Bencetićeva 11
BLOK F			
	Radićeva 8		Križanićeva 3
	Radićeva 10		Križanićeva 5
			Križanićeva 7
			Banjavčičeva 4
BLOK G			
		Radićeva 7	Banjavčičeva 8
		Tomislavova 4	G. Ninskog 4
		Tomislavova 7/G. Ninskog 8 (Trg bana Jelačića 1)	
		G. Ninskog 6	
BLOK H			
Banjavčičeva 14 - palača Gutterer (Z-4547)	Šimunićeva 2	Banjavčičeva 16	Banjavčičeva 18
	Frankopanska 1	Frankopanska 5	Šimunićeva 6
			Šimunićeva 8
			Frankopanska 3
BLOK I			
	Šimunićeva 5	Šimunićeva 1	Frankopanska 9
		Šimunićeva 3	
		Frankopanska 7	

STUDIJA GRADITELJSKIH OBILJEŽJA S KONZERVATORSKOM DOKUMENTACIJOM
KNJIGA 2

IZRAZITA VRIJEDNOST		ARHITEKTONSKA AMBIJENTALNA VRIJEDNOST	AMBIJENTALNA VRIJEDNOST
REGISTRIRANO	PRIJEDLOG ZA ZAŠTITU		
		Frankopanska 11 Banjavčičeva 20	
BLOK J			
		Prešernova 1/ Banjavčičeva 24-26	Prešernova 17
		Prešernova 7	Prešernova 19
		Prešernova 11	Prešernova 19B
		Prešernova 13	
		Prešernova 19A	
BLOK K			
		Križanićeva 18	Križanićeva 26
		Križanićeva 20	Križanićeva 28
		Križanićeva 22	Križanićeva 32
		Križanićeva 24	Lukšićeva 1
		Križanićeva 30	Bencetićeva 3
		Križanićeva 34	Bencetićeva 4
			Bencetićeva 5
			Bencetićeva 6
			Bencetićeva 7
			Bencetićeva 8
			Bencetićeva 9/ Tomislavova 7
BLOK L			
	Križanićeva 13	Križanićevoj 11/11b	
		Radićeva 12	
		Radićeva 14/ Mažuranićeva 4	
		Mažuranićeva 6	
BLOK M			
<i>Franjevački samostan s crkvom Presvetog trojstva (Z-267)</i>			Tomislavova 1
			Radićeva 9
			Radićeva 11
			Radićeve 13 (dio) / Mažuranićeva 2
BLOK N			
	Oružana		Šimunićeva – ugao sa Karasovom
BLOK O			
	Frankopanska 4A	Šimunićeva 15 Frankopanska 2	Šimunićeva 7
			Šimunićeva 9
			Šimunićeva 11
			Karasova 1
			Frankopanska 4
BLOK P			
	Križanićeva 17	Radićeva 16/ Mažuranićeva 1-3	Mažuranićeva 3
		Radićeva 18	
		Radićeva 20	
		Radićeva 22	
		Haulikova 1/ Križanićeva	
BLOK R			
<i>Radićeva 15 - palača Drašković (Z-5505)</i>	Radićeva 19	Radićeva 17	
	Radićeva 21	Samostanska 1/ Haulikova	

STUDIJA GRADITELJSKIH OBILJEŽJA S KONZERVATORSKOM DOKUMENTACIJOM
KNJIGA 2

IZRAZITA VRIJEDNOST		ARHITEKTONSKA AMBIJENTALNA VRIJEDNOST	AMBIJENTALNA VRIJEDNOST
REGISTRIRANO	PRIJEDLOG ZA ZAŠTITU		
	Samostanska 2		
BLOK S			
Zgrada velike vojarne (Z-3553)			
BLOK T			
Pravoslavna crkva Svetog Nikole (Z-5605)	Haulikova 7	Šimunićeva 10	Haulikova 11
		Šimunićeva 12	
BLOK U			
	Šimunićeva 21	Šimunićeva 19	Karasova 2
	Karasova 8		Karasova 4
BLOK V			
	Haulikova 2	Radićeva 28	Haulikova 2a
	Haulikova 6	Radićeva 30	Gambonova 1
	Radićeva 32	Križanićeva 36	Gambonova 2
			Gambonova 3
			Gambonova 4
			Gambonova 5
			Bencetićeva 1
			Lukšićeva 2
			Lukšićeva 4
BLOK W			
	Kraševa 6 (Generalija)		
BLOK Z			
Kukuljevićeva 20 (Z-265)		Kukuljevićeva 12	Kukuljevićeva 14
			Kukuljevićeva 16
BLOK X			
		Haulikova 14	Haulikova 8/Radićeva 23
			Haulikova 10
			Haulikova 12
			Kukuljevićeva 1
			Kukuljevićeva 3
			Kukuljevićeva 7
			Radićeva 25
			Radićeva 27
BLOK Y			
		Kukuljevićeva 13	Kukuljevićeva 11
TRG JOSIPA ADŽIJE (DRVENI PLAC)			
		Haulikova 18	
JELAČIĆ PLAC			
	Zdenac na Trgu bana Jelačića		javni WC
			Oglasni stup
			Kužni pil
BASTION SV. KARLA - BANSKI BASTION			
BASTION SV. JOSIPA - KORUŠKI BASTION			
	Haulikova 26 - Magazin		
BASTION SV. ELIZABETE - THURNOV BASTION			
BANSKI BASTION - AUERSPERGOV BASTION			
VANJSKI TVRĐAVSKI ELEMENTI			
	Skulptura Vjekoslava Karasa - rad kipara Koste Angeli Radovanija	Gundulićeva 1 - izvan obuhvata	Paviljon Katzler

Fotografije i planovi preuzeti su iz različitih izvora kako slijedi u nastavku:

U Knjizi 2 za ilustraciju pojedinih blokova korišteni su orto-foto snimci postojećeg stanja (izvor: Grad Karlovac i DGU), isječki povijesnih karata tvrđave i grada Karlovca koji su već navedeni u Knjizi 1 (iz 1740., 1752., 1770., 1783., 1815. i 1904. godine), zatim isječki sa avio snimke Zvijezde iz 1928. i 1933. godine (izvor: Zbornik radova: HDA Karlovac 1979.) te druge povijesne fotografije kako je navedeno:

Str. 9: Nacrt barutane iz 18. st. na Kranjskom bastionu, HDA Zagreb

Str. 11: Pogled na Strossmayerov trg poč. 20. St., fototeka KO Karlovac

Str. 12: Ulica I.G. Kovačića oko 1920/30. g., fototeka KO Karlovac

Str. 13: Pogled na Strossmayerov trg prije izgradnje poštanskog tornja, Karlovac 1579-1979. Zbornik radova. HDA Karlovac 1979.

Str. 22: Stari Magistrat krajem 19. st., privatni arhiv g. Z. Gerbera

Str. 30: Strossmayerov trg 8, stanje početkom 20. Stoljeća, www.kolekcionar.eu

Str. 36: Ljekarna „K crnom orlu“, početkom 20. st., R. Strohal: Grad Karlovac opisan i orisan, 1906.

Str. 36: Banjavčičeva 10, početkom 20. st., R. Strohal: Grad Karlovac opisan i orisan, 1906.

Str. 44: Banjavčičeva 3 i 5 iz 1969. g., Fototeka KO Zagreb
Cesarčeva 1 i Banjavčičeva 1 iz 1969. g. Fototeka KO Zagreb

Str. 57: Banjavčičeva ulica 1969. g., Fototeka KO Zagreb

Str. 63: Radićeva ulica početkom 20. st., Fototeka KO Zagreb

Str. 71: Kraševa ulica početkom 20. st., www.kolekcionar.eu
Šimunićeva 2, 1969. g., Fototeka KO Zagreb

Str. 81: Banjavčičeva 20, početkom 20. st., R. Strohal: Grad Karlovac opisan i orisan, 1906.

Str. 82: Prešernova ulica 1930. g. Presnimljeno iz zbornika: Karlovac 1579-1979, Historijski Arhiv u Karlovcu, 1979.

Str. 98: Križanićeva ulica početkom 20. st., R. Strohal: Grad Karlovac opisan i orisan, 1906.

Str. 105: Radićeva ulica početkom 20. st., www.kolekcionar.eu

Str. 112: Jelačićev trg početkom 20. st., www.kolekcionar.eu
Stanje s izgrađenim lokalima 1923. g., fototeka KO Karlovac

Str. 117: Stanje oko središnjeg gradskog trga početkom 20. st., www.kolekcionar.eu

Str. 126: Šimunićeva ulica 1969. g. Fototeka KO Zagreb

Str. 134: Radićeva ulica, stanje iz prve pol. 20. st., Fototeka KO Zagreb

Str. 140: Hotel „Central“ početkom 20. st., Fototeka KO Zagreb
Samostanska 2 početkom 20. st., Fototeka KO Karlovac
Radićeva ulica početkom 20. st., Fototeka KO Karlovac

Str. 145: Velika vojarna Početkom 20. st., Fototeka KO Zagreb

Str.152: Haulikova ulica, Drveni plac, početkom 20. st., Fototeka KO Zagreb

Str. 167: Pogled na Bencetićeve i Gambonovu ulicu, oko 1960. Fototeka KO Karlovac

Str. 184: Kukuljevićeva 20, stanje 1926. g., Fototeka KO Zagreb

Str. 194: Radićeva ulica, stanje početkom 20. st., Fototeka KO Zagreb

- Radićeva ulica i dio opkopa, stanje početkom 20. st., Fototeka KO Zagreb
- Str. 215: Kamene ploče uz franjevački samostan, Fototeka KO Zagreb
Kameni tarac uz franjevački samostani Veliku vojarnu, Fototeka KO Zagreb
- Str. 220: Svođeni magazin adaptiran za kapelu, presnimljeno iz Z. Gursky: Karlovački zapisi, Iz albuma jednog fotoamatera, Karlovac 1987.
- Str. 228: Bastion sv. Elizabete 1926. g., presnimljeno iz Z. Gursky: Karlovački zapisi, iz albuma jednog fotoamatera, Karlovac 1987.
- Str. 232: Bastion sv. Elizabete početkom 20. st., privatni arhiv Z. Gerber
- Str. 238: Banski bastion početkom 20. st., presnimljeno iz Z. Gursky: Karlovac, panorama jednog vremena, 1991.
- Str. 252: Kapela sv., Križa, pogled prema južnom bedemu, 1922. g., presnimljeno iz R. Radovinović: Stari Karlovac, ulice, kuće, ljudi, 2010.
- Str. 258: Začelje Cesarčeve ulice i bedem u prvom planu početkom 20. st., privatni arhiv Z. Gerber
- Str. 265: Vojarna br. 2 u sjeveroistočnom dijelu opkopa početkom 20. st., www.kolekcionar.eu

Fotografije postojećeg stanja:

Fotografije postojećeg stanja ustupio je g. Zvonimir Gerber iz svojeg privatnog arhiva, a preostale fotografije snimile su Ljerka Metež i Ana Matanić za dokumentiranje postojećeg stanja u Zvijezdi, za potrebe izrade ove studije.